

Anne Ollila

KERROTTU TULEVAISUUS

alueet ja nuoret,
menestys ja marginaalit

Akateeminen väitöskirja, joka Lapin yliopiston
yhteiskuntatieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Lapin yliopiston luentosalissa 2
kesäkuun 13. päivänä 2008 kello 12

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Copyright: Anne Ollila

Jakelu: Lapin yliopistokustannus
PL 8123
FI-96101 Rovaniemi

puh. + 358 (0)40 821 4242 , fax + 358 16 362 932
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/lup

Painettu
ISBN 978-952-484-221-1
ISSN 0788-7604

pdf
ISBN 978-952-484-447-5
ISSN 1796-6310
www.ulapland.fi/unipub/actanet

Tiivistelmä

Ollila, Anne K.

Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit

Rovaniemi: Lapin yliopisto 2008, 236 s., Acta Universitatis Lapponiensis 141

Väitöskirja: Lapin yliopisto

ISSN 0788-7604

ISBN 978-952-484-221-1

Tutkimuksessa on kyse nuorista, tulevaisuuskuvista ja paikoista. Tutkimus osoittaa, millä tavoin paikka kehystää nuorten mahdollisuuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja koostaa tulevaisuuskuviaan. Se kertoo, miten nuoret rakentavat käsityksiä niin omasta tulevaisuudestaan kuin myös sen paikan tulevaisuudesta, johon he toiveensa, tavoitteensa ja valintansa sijoittavat.

Tutkimuksen nuoret ovat 15–16-vuotiaita, yhdeksättä vuosiluokkaa käyviä peruskoululaisia Itä-Helsingistä, Kittilästä ja Kemijärveltä – kansallisissa keskusteluissa marginalisoiduilta alueilta. Aineisto koostuu eläytymismenetelmää hyödyntäen kerättyistä kirjoitelmista ja ryhmäkeskusteluista. Analyysi perustuu narratiivisen analyysin ja jäsenkategorisoinnin periaatteisiin.

Tutkimuksen yhteiskunnallisena taustana on keskustelu alueellisesta polarisaatiosta. Muuttotappioalueet tyhjenevät asukkaista ja elämisen mahdollisuuksista. Suurempien kaupunkien sisällä asuinalueet eriytyvät hyviin ja huonoihin. Tämä saa toivon paremmasta tulevaisuudesta paikantumaan tietyille alueille ja vastaavasti katoamaan toisilta. Alueellisessa polarisaatiossa on kyse paitsi reaalisista, materiaalisista elinmahdollisuuksista myös julkisista keskusteluista, joissa tietyistä elämäntavoista tulee tavoiteltavia ja toisista mahdottomia, ja samalla tietyistä asuinalueista tavoiteltavan tulevan elämän kannalta joko ihanteellisia, mahdollisia tai toivottomia.

Sosioekonomisesti katsottuna heikko-osaisessa lähiössä kasvavalle tai kotiseudun tyhjenemistä omalla paikkakunnallaan seuraavalle nuorelle polarisaatiodebatti on konkreettisesti läsnä. Se on otettava huomioon tulevaisuuskuviissa ja identiteetin kerronnassa. Nuoret ottavatkin tilat haltuunsa erilaisilla kerronnallisilla keinoilla, joista olennaisimmaksi nousee tulevaisuus- ja muuttopuhe. Oma tulevaisuus sijoitetaan toisaalle, mikä mahdollistaa menestyksekkään tulevaisuuden ajattelun ja avaa nuorelle tilaa kertoa itsestään tulevaisuuden menestyjänä.

Asuinpaikka ja paikallisuus ovat monin tavoin läsnä muokkaamassa nuoren elämää. Tavat puhua alueista julkisuudessa toistavat ja muokkaavat stereotyyppioita, joiden tuottamien mielikuvien kautta alueita tarkastelevat sekä ulkopuoliset että kyseisellä alueella elävät ihmiset. Paikallisuus herättää ihmisissä monenlaisia, usein stereotyyppisiä mielikuvia ja merkityksmaailmoja. Myös nuoret tuntevat ja toistavat stereotyyppisiä aluekäsityksiä ja kerrontaa. Tutkimus osoittaaakin, että paikallisuuteen ja alueisiin liitettyjen mielikuvien ja diskurssien merkitys nuorten tulevaisuutta koskevien valintojen, identiteetin kerronnan sekä menestyksen mahdollisuuksien ja syrjäytymisen syiden hahmottelussa on erittäin keskeinen.

Asiasanat: nuoret, paikka, marginalisaatio, tulevaisuuden odotukset, identiteetti, menestys, syrjäytyminen, Lappi, Kittilä, Kemijärvi, lähiö, Itä-Helsinki

Abstract

Ollila, Anne K.

Storied Future. Regions and young people, success and marginalisation

Rovaniemi: University of Lapland 2008, 236 pp., Acta Universitatis Lapponiensis 141

Dissertation: University of Lapland

ISSN 0788-7604

ISBN 978-952-484-221-1

This study is about young people, their images of the future, and place: it examines the ways young people in Lapland and in the Helsinki suburbs envisage their future and define success and exclusion vis-à-vis the regions they live in. The study shows how the place frames the possibilities young people have in looking forward to and planning their future. It shows the ways young people construct the images of their personal future, and the future of the places in which they locate their plans, hopes and fears, aims and choices.

Young people and regions have for a long time been a popular topic of discussion in Finnish public discourse. The debate concerning regional polarisation has been especially heated. Regional polarisation is occurring in both rural and urban areas. In urban areas, discussions have addressed the increasing problems of socio-economically disadvantaged suburbs. In the rural or peripheral areas, discussions have concentrated on unemployment and out-migration – above all, the out-migration of young people.

The participants in this study are ninth-year students (about fifteen years old) from schools in Lapland (Kittilä and Kemijärvi) and some suburbs in the city of Helsinki which all, in one way or another, are marginalised places in Finland. The data consist of role-playing writings (N=274) and focus group discussions (10 groups, 50 participants altogether), and the analysis applies the principles of MCD (Membership Categorization Device) and narrative analysis.

Locality and the place of residence play a significant role in young people's lives. The stereotyped ways in which public discourses represent and recreate images of places limit the ways the places can actually be seen and discussed. Locality often creates stereotyped imagery in people's minds. Young people also use and repeat the stereotypes of places and people living in these places. This study shows that images and discourses of place – including images of the visible possibilities of success, and impending marginalisation or exclusion – greatly influence young people's choices, decisions, and identity construction, as well as their alacrity and willingness to out-migrate from "peripheral" or "disadvantaged" areas.

Keywords: images of the future, young people, identity, place, success, marginalisation, exclusion, Lapland, suburb

Sisälllys

Kiitokset.....	7
I Kerrotut paikat	11
Tutkimuksen rakenne.....	15
Käsitteellisiä paikannuksia.....	16
Identiteetti.....	17
Tulevaisuuskuva.....	26
Paikka ja tila	30
II Tutkimuksen paikka	38
Diskurssiteoreettinen tulokulma.....	38
Kontekstuaalisuus ja nimeämisen pakot.....	40
Nuoruudesta ja nuorisotutkimuksesta.....	45
Aineisto	50
Menetelmät: aineistosta analyysiin.....	55
Eläytymismenetelmä ja kirjoitelmien narratiivinen analyysi.....	56
Ryhmäkeskustelut.....	65
Keskustelujen lukutavat.....	76
Tietäjän positioista	79
III Kansalliset toiset	
Lappi ja lähiö: paikkoja marginaalissa, reunalla.....	83
Lappi - periferia maailman laidalla, luonnon helmassa.....	84
Luonto.....	85
Kurjuus	92
Lappilaiset: metsän kummat menninkäiset.....	97
Lähiö – slummi ja kotiseutu.....	109
Itähelsinkiläiset: slummin himmeet huligaanit.....	120
Erontekoja ja alueellisia identiteettipositioita	126
IV Onnellisuus, menestys ja hyvä elämä.....	128
Onnea ja menestystä.....	128
Mr. Plutos ja rouva Fortuna.....	129
Menestyksen saavuttaminen.....	137
Yrittäjyysheetos	142
Nuori menestys.....	145
Menestyksen paikka.....	156
Menestys kaupunkiympäristössä.....	157

Menestys Lapissa	161.
Törmäävät diskurssit	166.
V Huono elämä ja syrjäytyminen	168
Köyhä, kipeä ja yksinäinen	169.
Kouluttautumattomat ja työttömät – uhreja vai rikollisia?	179.
Vaikean elämän paikka	185.
Kunnon slummi	186.
Käpykylä	190.
Syrjäytymisen paikallistuvat kausaalisuudet	192.
VI Nuorten tulevaisuuskuvat paikkakehyksissään	196
Alueet ja ihmiset paikoillaan	196.
Näkymätön nettiarki	200.
Tulevaisuuskuvat, toimijuus ja muuttopuhe	202.
Paikat ja positiot – vapaata valintaa?	207.
Kirjallisuus	214

Kiitokset

Tutkimusprosessi lienee aina lukuisista tarinoista punottu. Niin myös omani. Nyt, esipuhetta kirjoittaessa, kuljen lapsuuteni kotilähiön kautta ”etelässä” vietettyihin lomiin ja ”maailmalla” elettyihin seikkailuihin. Ajatukset viivähtävät hetkisen monen muiston ja tunteen äärellä. Lopulta ne asettuvat aloilleen kokemuksiin, jotka aikanaan sytyttivät oivalluksen omasta paikallisuudesta, lappilaisuudesta. Samassa oivalluksen paketissa olivat kaupan juuri ne väitteet ja oletukset, jotka saivat kääntymään vastahankaan, kysymään vastakysymyksiä: Miksi muka muuttaisin? Miten niin tuppukylä? Millä ihmeen oikeudella kukaan väittää, että menestyisin paremmin muualla? Että pitäisi olla järkevä ja lähteä etelään, ainakin opiskelemaan? En osta! Ja oikeassa olin. Mielekkäät opinnot, mainiot opettajat ja vastustamaton vertaisyhteisö löytyivät Lapin yliopistosta. Kotipaikka pysyi.

Lapin yliopistossa tutkimustyötäni on ohjannut kolme kerrassaan suurenmoista naista. Suvi Ronkainen on ollut korvaamaton tuki tutkimusprosessin alun kiitolaukasta lopun hiestyneisiin korskahduksiin saakka. Ohjaajana Suvilla on ollut ihmeellinen taito juuri oikealla hetkellä käskä – persoonallisella tavallaan näitisti suostutellen ehdottomasti pakottaa – sekä kannustaa ja innostaa epäuskon uhatessa. Suvi on jaksanut lukea ja kommentoida tekstejäni tarkasti, alun hämäristä ideapapereista aina vihonviimeiseen käsikirjoitusversioon saakka. Ystävänäkin olet ainutlaatuinen. Suurkiitos, laturi! Päivi Naskali tarjosi täsmälähteitä ja täsmäoivalluksia sekä kysyi ratkaisevan tärkeitä kysymyksiä, jotka osoittivat solmukohdistaan suunnan eteenpäin. Merja Kinnunen onnistui kannustavalla ja innostavalla otteellaan ennen kaikkea loihtimaan kirjoittamiseeni ja ajatteluuni ihan uutta kipinää ja uskoa vaiheessa, jossa olin jo lopen kyllästynyt ja uupunut koko prosessiin. Suurkiitos Teille molemmille!

Työni esitarkastajina toimivat Leena Koski ja Tarja Tolonen. Kiitän molempia käsikirjoitukseni tarkasta lukemisesta ja palautteesta, joka auttoi ratkaisevasti työn viimeistelyssä. Kiitokset myös kannustuksesta. Se sai jaksamaan vielä sen ”noin seitsemänneltäsadannelta” tuntuneen kirjoituskerran. Tutkimukseeni osallistuneille nuorille kuuluu kiitos värikkäistä keskusteluista, väittelyistä, ajatusten virittelystä: tutkimuksen tekemisestä mahdolliseksi. Tutkimuskoulujen rehtorit ja opettajat antoivat ystävälli-

sesti aikaa, tilaa ja apua aineiston keräämiseen. Suvi Ronkaisen vetämä ammattitutkijakouluutus, Päivi Naskalin ohjaama naistutkimusseminaari, Merja Kinnusen vetämä sosiologian jatkokouluutusseminaari, Lapin yliopiston tutkijakoulun kurssit sekä muut kohtalotovereiden kohtaamiset ovat tarjonneet merkittävän keskustelufoorumin ja oppimistilan. Leo Pekkala ja Kyösti Kurtakko toimivat alun tärkeinä opettajina, kannustaen, innostaen ja ohjaten. Lapin yliopiston kirjasto hankki tarpeellista kirjallisuutta ja antoi käyttöni työtilat. Kasvatustieteiden tiedekunta ja Kansainväliset asiat -yksikkö auttoivat tutkijavaihdon järjestelyissä. Yhteiskuntatutkimuksen laitokselta löysin lopulta tieteellisen kotipesäni. Kiitokset kaikille. Kaikesta.

Vertaistuesta, avusta ja ystävydestä saan kiittää myös monta verraton- ta ja värikästä arkipäivää ja juhlaa tuottanutta tutkijaa, ystävää ja kolle- gaa. Aivan ensin ja erityisesti kiitän Sari Vidéniä, jota ilman olisin ollut enemmän hukassa useammin, ja jonka kanssa saunaillastakin kehkeytyy Kemat. Onneksi olet olemassa Pilli. Taks © Sakari Karvosta saan kiittää antoisista keskusteluista, täsmälähteistä, käsikirjoituksen kommentoin- nista sekä avusta tutkimusrahoituksen hankinnassa. Päivi Honkalalle lämpimät kiitokset kielenhuollosta ja kannustuksesta sekä Mike Hurdille pitkämielisestä kielenopetuksesta ja englanninkielisen tiivistelmän kielen- huollosta. Hilpeitä, kannustavia ja toisinaan jopa hivenen opettavaisia kohtaamispaikkoja ovat olleet ainakin tutkijakäytävän kevät-, syys- ja mustikkajuhlat, Amiksen pikkarit sekä sekalaisissa seuroissa taitetut semi- naarimatkat ja muut yhteiset riennot. Amislaiset, Suljetun ”vanha” väki, Asta, Sirpat, Kirsi, Heikki, Janne, Anssi, Tiina ja kaikki muut, kuinka onnekas olenkaan kun juuri Te kuljitte kanssani samaa matkaa!

The spring 2006 I spend in Malta. Exchange period at the University of Malta was an experience I'll never forget. International atmosphere in the campus, extremely friendly Maltese people, my wonderful language teacher Pat, all new friends I got, and absolutely the loveliest neighbour- hood one can ever even imagine – Evviva! Especially, I want to thank Dr. Anthony Azzopardi, whose warmness and helpfulness made me feel welcome. Grazie!

Kiitän mitä lämpimimmin myös sitä ystävien ja sukulaisten joukkoa, joka on auttanut suunnattomasti elämästä selviämisessä. Vanhempa- ni Armi ja Risto ”pelastuspartio” Parsola ovat olleet korvaamaton apu

sanomattoman monella tapaa: puurtaneet vapaaehtoistyönä tutkimus-apulaisina ja auttaneet niin arki- kuin juhlanjärjestelyissäkin, vain jotakin mainitakseni. Myös perhe Vidén on kerran jos toisenkin pelastanut pulasta. Henna piti Maltalla poikieni kouluasiat kunnossa ja meidät kaikki hilpeällä mielellä. Aaltoja, Henna!

Maailmani mahtavimmat teinit, Late ja Veltsu, ovat joutuneet sietämään äidin ajoittaista hajamielisyttä ja kiirettä sekä sitä *hö, taas jotaki ylppähörhöilyä ja ihan oikiasti hirviää muumiowalkkia*. Arki kanssanne on toiminut täydellisen tehokkaana maanpinnalle kiskojana. Siksi saattekin kunnian jakaa kanssani valmistumisen ilon ohella vastuun kaikista mahdollisista kirjan virheistä ja epätäsmällisyyksistä =P ja lol! Puolisoani Kari Ollilaa kiitän kumppanuudesta, tutkijan arkea välillä mukavasti rikkooneesta peikkoilusta, sekä taloudellisen turvan tuomisesta apurahatutkijan patkäelämään.

Tuesta ja luottamuksesta kiitän täyspäiväisen tutkimuksenteon mahdollistaneita rahoittajiani: Suomen kulttuurirahaston Lapin maakuntarahastoa, Suomen kulttuurirahastoa, Kunnallisalan kehittämissäätiötä, Jenny ja Antti Wihurin rahastoa, Suomalaista Konkordialiittoa, Lapin yliopiston rehtoria sekä Emil Aaltosen säätiötä. Väitöskirjani julkaisemisesta kiitän yhteiskuntatieteiden tiedekuntaa ja Nuorisotutkimusseuraa.

Tänään koko joukko ystäviä ja läheisiä huokaa kanssani syvään silkasta helpotuksesta. Vihdoinkin. Valmis! Ilman Teitä en olisi ikimaailmassa selviytynyt. Omistan työni Teille, jokaiselle.

Kotona Vänessä
28.4.2008

Anne

I Kerrotut paikat

15-vuotias kemijärveläistytö visioi tulevaisuuttaan vuonna 2015 Kemijärvellä näin:

Minä inhoan elämäni. En ole päässyt muuttamaan, vaikka niin itselleni lupasin. Asun puolihajonneessa kaksiossani, työni on tylsää ja huonosti palkattua ja minut on juuri irtisanottu. Täällä ei ole minulle työpaikkoja ja korkean ikäni ja kouluttamattomuuteni takia en saa töitä muualtakaan. Olen tuomittu asumaan Kemijärvellä koko loppuikäni, enkä voi vaikuttaa asiaan.

Samanikäinen poika Itä-Helsingin alueelta kuvaa tulevaisuuttaan seuraavasti:

Olen kouluttautunut kunnolla ja siirtynyt työelämään. Omistan muutamia yrityksiä sieltä täältä ympäri maailmaa, pääyrittäjä on Amerikassa, koska siellä on helpointa rikastua. Nyt on jo vähän työt rauhoittuneet ja voin viettää aikaa vaimon ja lasten kanssa meidän talossa Etelä-Eestissä. Ja samalla pääsen kyläilemään sukulaisten luona ja auttamaan heitä vastineeksi siitä että he olivat auttamassa minua kun minulla oli vaikeaa. Elämäni on suhteellisen rauhallista ja ongelmattonta, toisin kuin aiemmin. Keskityn lasteni kasvatukseen ja tietysti työhöni, mutta perhe ja sukulaiset tulevat aina ennen töitä. Kaikki toiveeni ovat toteutuneet enkä voisi elämältä enempää haluta, mitä nyt että menneitä haluisi muuttaa, mutta se nyt on mahdoton muus. Olen tyytyväinen elämäni.

Lainaukset ovat peräisin tutkimukseni kirjoitelma-aineistosta, jossa nuoret visioivat kirjoittamishetkestä ajallisesti reilun kymmenen vuoden päähän sijoittuvaa tulevaa elämäänsä. Ensimmäisestä, kemijärveläistytön kirjoitelmasta poimitusta, lainauksesta kuvastuvat sekä alueellisesti erityiset että yleisemmin jaetut uhkakuvat. Muuttotappiot, korkea työttömyysaste ja koulutusmahdollisuuksien rajallisuus sävyttävät useimmilla Lapin paikkakunnilla tulevaisuuttaan pohtivien nuorten ajatuksia mahdollisuuksistaan tai niiden puuttumisesta. Toisesta, itähelsinkiläisen pojan kirjoitelmasta peräisin olevasta lainauksesta, kuuluvat nuorten hyvälle

elämälle asettamat perusedellytykset: kunnan koulutus, hyvä työ, ydinperhe ja hyvät suhteet muihin läheisiin ihmisiin sekä liikkuvuus ja menestyksekkästä elämää kuvaavien tulevaisuuskuvien sijoittaminen nykyisen kotipaikan ulkopuolelle. Molemmat katkelmat avaavat sitä diskurssien, toiveiden, pelkojen, ihanteiden ja tavoitteiden kenttää, jolla tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret – peruskoulun yhdeksäsluokkalaiset Kittilästä, Kemijärveltä ja Itä-Helsingistä – koostavat kuvia tulevaisuudesta.

Peruskouluaan päättämässä olevat nuoret saavat niin koulussa ja kotona kuin yleensäkin erilaisissa kohtaamisissa, opinto-ohjauksessa, sukujuhlissa ja niin edelleen vastattavakseen ja pohdittavakseen tulevaisuus-orientoituneita kysymyksiä: Mihin menet opiskelemaan? Mikä sinusta tulee isona? Mitä haluat? Muutatko toiselle paikkakunnalle? Nuorilta edellytetään ja vaaditaan oman elämän jäsentelyä: suuntaviivojen selvittämistä ja ratkaisuja yhteiskuntakelpoisuuden saavuttamiseksi (esim. Houni & Suurpää 1998). ”Tulevaisuuspuheen” osaaminen on nuorille välttämätöntä. Omista tulevaisuudensuunnitelmistaan kertova peruskoulun yhdeksäsluokkalainen osoittaa kuulijoilleen hallitsevansa kyseisen ikäsi-donnaisten, oppivelvollisuuskouluihin kiinteänä osana kuuluvan diskurssikäytännön. Tulevaisuudesta puhuminen kertoo jo sinällään, että nuori tietää valintojensa ja toimintansa vaikuttavan siihen, millaiseksi hänen aikuinen, varsinainen tai valmis elämänsä lopulta muodostuu. Omaan henkilöhistoriaan, koulumenestykseen, kykyihin ja taitoihin sekä hyvien ja huonojen valintojen (hyvän ja huonon elämän) diskurssiin sidottuna oikein tuotettu ja toistettu ”tulevaisuuspuhe” toimii esimerkiksi koulujen oppilaanohjaustilanteissa osoituksena kypsyydestä ja kyvystä tehdä omaa elämää koskevia ratkaisuja. Jos nuori ei kykene uskottavalta tai realistiselta kuulostavaan ”tulevaisuuspuheeseen”, tartutaan tilanteeseen erilaisin ohjaustoimenpitein. Peruskoululaisen pitää pyrkiä valinnoillaan tulevaisuuden hallintaan.

Kertoessaan tulevaisuuden toiveistaan ja tavoitteistaan nuoret joutuvat huomioimaan itsensä ohella kerronnan alueelliset reunaehdot. Globaali mediakulttuuri avaa nuorten eteen yhteiset diskurssit ja tulkintakehykset. Median ja kouluinstituutioiden tuottamat ja välittämät hyvän elämän ja menestyksen, kuten myös huonon elämän ja syrjäytymisen, kategoriat rakentuvat pitkälti samalla tavoin asuinpaikasta riippumatta. Myös tuleva elämä sijoittuu ajan ohella paikkaan, sekä konkreettisesti että mielikuvissa. Tulevaisuuskuvissaan nuoret sovittavat menestyksidiskurssia erilaisiin

alueellisiin kehyksiin, minkä seurauksena oma kotipaikka näyttäytyy sujuvimmin tietynlaisen elämisen mahdollistavana tilana. Menestysdiskurssi törmää erilaisiin marginaaleihin, eikä törmäävien diskurssien yhteen sovittaminen suju ainakaan ongelmitta. Tutkimuksessani onkin kyse juuri tästä: tulevaisuuden visioinnin paikallisista reunaehdoista ja tulevaisuus-kerronnan alueellistuneista säännönmukaisuuksista.

Suomalaisen 2000-luvun yhteiskunnan on sanottu eriytyneen monella tasolla tarkastellen voittajiin ja häviäjiin (esim. Aapola & Ketokivi 2005; Paju 2004). Vaikka absoluuttinen köyhyys on vähentynyt, ovat materiaaliset ja sosiaaliset eriarvoisuudet kasvaneet niin yksilöiden, perheiden kuin kuntienkin tasolla tarkasteltuna (Tilastokeskus 2006). On muuttotappio- ja muuttovoittokuntia sekä kuntien sisällä hyviä ja huonoja asuinalueita. Tilastojen mukaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin erot kuntien välillä ovat jakaneet Suomea kolmeen erilaistuvan kehityksen alueeseen: kaupunkikuntiin, joihin kasautuu sekä materiaalista elintasoa että psykososiaalisia ongelmia, tasaisen hyvinvointiin taajamiin ja maa-seutualueisiin, joille kasaantuu sekä materiaalista että psykososiaalista huono-osaisuutta (Karvonen, Rimpelä & Luopa 2003, 17). Vuosituhannen vaihtuessa Suomen pinta-alasta 90 % oli muuttotappioaluetta (esim. Sinkkonen-Tolppi 2005; Kurikka 2003). Lisäksi tilastot kertovat kuntien välisten erojen kasvun ohella alueellisesta eriytymisestä suurten kaupunkien sisällä (esim. Karvonen 1997; Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Kortteinen & Vaattovaara 1999; Lankinen 2006; 2007).

Alueellisessa polarisaatiossa on kyse paitsi reaalisista elinmahdollisuuksista myös julkisista keskusteluista, joissa tietyistä elämäntavoista tulee tavoiteltavia ja toisista mahdottomia, ja samalla tietyistä asuinalueista tavoiteltavaksi asetetun tulevan elämän kannalta joko ihanteellisia, mahdollisia tai toivottomia. Sosioekonomisesti katsottuna heikko-osaisessa lähiössä asuvalle tai kotipaikan tyhjenemistä omalla paikkakunnallaan seuraavalle nuorelle polarisaatiokeskustelu on konkreettisesti läsnä ja se on otettava huomioon tulevaisuus-kerronnassa. Alun lainauksissa kiteytyvä voittajat ja häviäjät -tematiikka kehystääkin tutkimustani sekä yksilö- että kuntatasolla. Tutkin kahdella kansalliseen eriytymiskeskusteluun asemoidulla alueella – Itä-Helsingissä ja Lapissa – asuvien nuorten näkemyksiä tulevaisuudestaan. Analyysiäni suuntaa diskurssiteoreettinen käsitys kulttuuristen määritelmien sosiaalisesti konstruoidusta luonteesta. Teoreettisena

lähtökohtana toimii ajatus kerronnassa rakentuvista identiteeteistä ja niiden performatiivisuudesta: puhuessaan tulevaisuudesta nuoret eivät ainoastaan tulkitse ja arvioi mahdollisia tulevaisuuden suuntia, vaan myös rakentavat ja esittävät kuvaa itsestään tietynlaisena henkilönä, kertovat ja koostavat identiteettiään.

Tutkimukseni tematiikka kiertyy sekä materiaaliin kehitysnäkymiin että identiteetteihin ja diskursseihin, joissa tuotetaan käsityksiä alueista ja ihmisistä alueilla. Tarkastelen sitä, kuinka nuoret huomioivat alueet osana tulevaisuutta koskevaa kerrontaa. Kysymyksenasettelu tiivistyy kahteen päätteeseen:

a) Miten nuoret kertovat alueista, menestyksestä ja syrjäytymisestä?

Miten nuoret kategorisoivat paikkoja ja paikallisuutta?

Miten he määrittelevät menestyksen ja syrjäytymisen?

Miten nuoret selittävät menestyksen mahdollisuuksia ja syrjäytymisen syitä?

Miten paikka ja tulevan elämän edellytykset kytkeytyvät yhteen?

b) Miten paikat näkyvät nuorten tulevaisuuskuvin?

Millä tavoin paikat ehdollistavat nuorille avautuvia identiteetti-positioita?

Millaisia tiloja ja mahdollisuuksia toimijuudelle rakentuu nuorten kertoessa itsestään ja tulevaisuudestaan?

Miten valintojen ja vastuun kysymykset kytkeytyvät paikkaan ja tulevaisuuskerrotaan?

Tutkimuksessani tuon näkyviin kansalliseen marginaaliin sijoittuvilla alueilla asuvien nuorten mahdollisuuksia visioida tulevaisuuttaan. Nuoret koostavat tulevaisuuskuviaan tietyllä paikkakunnalla eläen, tietyn paikan todellisuuteen kiinnittyen. Lisäksi tulevaisuuden toiveet ja tavoitteet asettavat implisiittisiä ehtoja asuinpaikalle: tulevaisuuden toiveiden toteuttaminen edellyttää asuinalueelta tiettyjä seikkoja. Analyysini osoittaa,

miten asuinpaikka toimii tärkeänä osana tulevaisuuden ajattelua. Tutkimus vastaa kysymyksiin siitä, miten sosioekonomisin mittarein arvioituna pääkaupungin heikko-osaisimmilla asuinalueilla¹ Itä-Helsingissä asuvat nuoret näkevät tulevaisuutensa. Entä millaisen tulevaisuuskerronnan kansallisessa keskustelussa periferiaan asetetut erilaiset lappilaiset paikkakunnat, Kittilä ja Kemijärvi, mahdollistavat kyseisillä paikkakunnilla asuville nuorille? Miten mielikuvat paikoista elävät nuorten kerronnassa ja vaikuttavat tulevaisuuden tavoitteisiin ja valintoihin? Millä tavoin nuoret ottavat tilaa kertoa tulevaisuutta haluamukseen, eli irroitautuvat nykyisen kotiseudun tai asuinpaikan marginaalisuuden asettamista rajoitteista? Mitä tulevaisuuskuvien paikkaan sijoittamisesta seuraa?

Tutkimuksen rakenne

Identiteetti ja tulevaisuuskuva sekä paikka ja tila muodostavat tutkimukseni käsitteelliset lähtökohdat. Aluksi avaankin näihin käsitteisiin kytkeytyviä keskusteluja, tutkimuksia ja asemaa tässä työssä. Toisessa luvussa asetun tutkimuksellisesti paikalleni, kirjoitan auki työni epistemologiset sitoumukset ja metodologiset lähtökohdat sekä kuvaan aineiston ja tekemäni tutkimukselliset ratkaisut. Lukujen lomassa käsittelen eettisiä kysymyksiä ja tutkijan positiota.

Luvussa kolme tarkastelen tutkimukseni alueita. Kuvaan niitä alueita koskevia, historian saatossa muotoutuneita suuria kertomuksia, jotka rakentavat alueille tilaa ja paikkaa osana erilaisia kansallisia kokonaisuuksia. Huomion kohteeksi asetan Lappia ja lähiötä koskevat diskurssit. Tarkastelen nuorten puheessa muotoutuvia luokituksia, paikkakuvia ja kertomuksia, niitä tässä kontekstissa yhdistävää marginaalisuutta analysoiden. Kysyn, kuinka nuoret kuvaavat kotiseutuaan tai asuinalueitaan ja suhteuttavat kuvauksiaan kuvitteelliseen toiseen tai keskusteluissa hahmottuvaan hyvän alueen normiin. Tuon kuuluviin puheen alueista ja ihmisistä alueilla. Tämä tekee näkyväksi sitä materiaalista ja diskursiivista tilaa, josta käsin nuoret neuvottelevat tulevista tavoitteistaan, mahdollisuuksistaan ja identiteeteistään.

¹ Kokonaisuudessaan Itä-Helsinki on sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti varsin heterogeeninen alue.

Neljännessä ja viidennessä luvussa kirjoitan nuorten hyvän ja huonon elämän, menestyksen ja syrjäytymisen määritelmistä ja niiden kytköksistä sekä paikkoihin että arvoihin. Raija Julkunen (2001, 34) kirjoittaa Suomessa 1990-luvulla toteutetusta, uusliberalistista oppia noudattavasta kannustavuusreformista, joka vannoo yrittämisen, yksilön vastuun, aktiivisuuden ja osallistamisen nimeen (myös Julkunen 2006). Minna Suutari (2002) jatkaa todeten, että osallistamis- ja aktivointitoimet on nähty tärkeimmiksi keinoiksi etenkin koulutuksen ulkopuolelle jääneiden tai jättäytyneiden nuorten syrjäytymisriskin torjumisessa. (Mt., 11.) Näissä luvuissa tarkastelen, kuinka nuoret sitovat menestyksen ja syrjäytymisen paikkaan, ikään ja sukupuollittuneisiin normeihin.

Viimeisessä luvussa teen kokoavan yhteenvedon alueiden, identiteetti-positioiden ja menestyksen välille hahmottuvista sidoksista. Pohdin, miten marginaalipositiot rakentuvat sekä millaista toimijuutta tulevaisuuspuhe on marginalisoiduissa paikoissa asuville nuorille. Toimijuuden edellytykset eriytyvät sosiaalisesti ja kulttuurisesti, toiset positiot avaavat enemmän resursseja toimia kuin toiset (ks. Gordon 2005a, 115). Yhteiskunnallisissa järjestyksissä muotoutuva rajoitusten ja mahdollisuuksien kieli paljastuu nuorten kirjoitelmista, toimijuuden sosiaaliset ja kulttuuriset rajoitteet piirtyvät paikannettuihin teksteihin. Lopuksi tiivistän, millainen tila nuorilla on kertoa omasta tulevaisuudestaan heidän elämässään alueellisissa, kulttuurisissa, sosiaalisissa ja materiaalisissa konteksteissa.

Käsitteellisiä paikannuksia

Identiteetti, tulevaisuuskuva, tila ja paikka muodostavat ne käsitteelliset lähtökohdat, joille työni kysymyksenasettelu pohjautuu. Ymmärrän identiteetin narratiivisesti – kerrottuna ja kerronnassa jatkuvasti muokkautuvana esityksenä itsestä tai paikasta – ja tulevaisuuskuvan nuorille aivan erityisen keskeisenä itsestä kertomisen tapana. Tila ja paikka sekä mahdollistavat että rajaavat identiteettien ja tulevaisuuskuvioiden rakentamista ja kerrontaa. Identiteetin, tilan ja paikan käsitteiden anti tuleekin tutkimuksessani niiden tarjoamasta teoreettisesta apparaatista, jonka avulla on mahdollista analysoida yhteiskunnallisten tilanteiden ja diskurssien asettumista erilaisiin suhteisiin yksilöiden identiteetin konstruoinnin ja tulevaisuuskuvioiden kerronnan kanssa.

Alueelliset identiteetit, stereotypiat, menestyksen määritelmät, mediakulttuurin tarjoilemat jaetut ihanteet, halut ja pelot kiertyvät osaksi nuorten tulevaisuuskuvia. Ne näyttäytyvät alueellisesti eriytyvinä mahdollisuuksina tai mahdottomuuksina ja tulevat arvotetuiksi yhteiskunnallisen (uusliberalistisen) asenneilmapiirin hengessä. Tila tarjoaa materiaalsen, sosiaalisen ja mentaalisen kehyksen, jonka puitteissa paikkojen merkitykset konstruoituvat. Identiteettiä kerrotaan ja tulevaisuuskuvia koostetaan tietyn tilan rajoissa, tietyistä paikasta käsin. Seuraavissa luvuissa avaan lähemmin identiteetin, tilan ja paikan sekä tulevaisuuskuvan käsitteisiin kytkeytyviä keskusteluja.

Identiteetti

Kun tutkimuksen kysymyksenasettelu liikkuu diskursiivisten käytäntöjen ja subjektien välillä, aktivoituu kysymys identiteetistä. (Hall 1996, 2; Woodward 1997, 9.) Tuija Pulkkinen (1998) erottaa identiteetikäsitteen käytössä filosofisen, (sosiaali)psykologisen ja sosiaalisen merkityksen. Filosofisessa merkityksessään identiteetti on yksinkertaisesti samuutta, identtisyyttä. Psykologisessa identiteetikäsitteessä samuuteen kytketään yksilön kokemus, minä. Psykologisessa diskurssissa identiteetti normatiivistuu. Yksilöltä edellytetään eheää minä-identiteettiä, eli kokemusta itsestään yhtenä ja samana. Sosiaalitieteissä taas puhutaan usein yhteisöllisestä identiteetistä (kuten kansallisesta, ammatillisesta, etnisestä), joka voidaan nähdä joko kokemuksellisenä (yksilö kokee kuuluvansa tiettyyn yhteisöön) tai identiteettinä sinänsä, jolloin pohditaan esimerkiksi suomalaisuuden luonnetta. (Mt., 243–244.) Psykologinen identiteetikäsitys ja -käsitys ohjaavat usein vahvasti keskusteluja etenkin kun huomion kohteeksi asetetaan nuoret². Kypsen ja eheän minä-identiteetin muodostuminen on nähty ja nähdään yhä usein nuoruuden keskeisimpänä kehitystehtävänä.

Stuart Hall (1999) yksinkertaistaa identiteetikäsitykset aikakausia ja niihin kytkeytyviä ajattelutapoja hahmottaen kolmeen, historiallisesti toisiaan seuraavaan vaiheeseen: valistuksen subjektiin, sosiologiseen subjektiin ja postmoderniin subjektiin. Valistuksen subjekti omasi syntymäs-

² Varsinkin arkikielessä psykologinen (lasten ja nuorten kohdalla kehityspsykologinen) identiteetikäsitys elää erityisen vahvana.

sä saadun keskuksen (eli identiteetin). Hän oli järjellä, tietoisuudella ja toimintakyvyllä varustettu yhtenäinen yksilö, joka kehittyi syntymänsä jälkeen, mutta pysyi silti perimmäiseltä olemukseltaan samana³. Sosiologinen käsitys identiteetistä irrotti subjektin autonomisesta keskuksestaan ja alkoi pohtia identiteetin muodostumista suhteessa merkityksellisiin toisiin, vuorovaikutuksellisuutta painottaen. Sosiologinen identiteetti rakentui yhteiskunnan ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa. Postmoderni identiteetti (postmoderniin aikakausiteoretisointiin sidottuna) jää vaille kiinteää, olemuksellista pysyvyyttä. Se on ”liikkuva juhla”, joka muotoutuu jatkuvasti suhteessa tapoihin, joilla subjekteja esitetään tai puhutellaan ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Kun valistuksen identiteetti määrittyi essentialistisesti, postmoderni subjekti ottaa erilaisia identiteettejä⁴ eri tilanteissa ja nämä identiteetit voivat olla keskenään hyvinkin ristiriitaisia. Kokemuksellinen minän jatkuvuus pohjautuu itsestä rakentamaamme minäkertomukseen. (Mt., 21–23.) Modernin (valistuksen subjektin) identiteetin ongelma oli vakaan ja pysyvän identiteetin rakentaminen. Postmodernin identiteetin ongelma sen sijaan on avoimena ja kangistumattomana pysyminen. (Bauman 1996, 18.)

Postmodernin (ajanjakson) teorioissa fragmentoituminen ja individualisoituminen nostetaan identiteettikonstruktioiden ajattelun keskiöön. ”Perityt” uskomusjärjestelmät ja elämäntavat himmenevät sosiaalisen ja maantieteellisen joustavuuden lisääntymisen myötä. Valtaosa länsimaisista nuorista kasvaa heterogeenisessä, monikulttuurisessa yhteiskunnassa, jossa elektroninen media kaikessa monimuotoisuudessaan, tarjoaa jokapäiväisen, alati läsnä olevan peilipinnan identiteettien rakentumiselle (Appadurai 1998, 4). Näissä yhteiskunnissa myös erilaiset moraalikäsitteet ja kulttuuriset traditiot kulkevat rinnan. Tämä tekee identiteetistä aiempaa joustavamman ja enemmän yksilöllisen valinnan asian. Kulutusyhteiskunta tarjoaa identiteettien rakennusmateriaaleiksi suuren joukon symbolisia resursseja, mielikuvia ja merkkejä. (Buckingham 2003, 16, 159.)

Kulttuuri muokkaa identiteettejä kiinnittämällä merkityksiä ja rakentamalla tällä tavoin diskursiivisia paikkoja, joihin ihmiset voivat asettua ja joista käsin he voivat puhua (Woodward 1997, 14). Identiteettejä voi

³ Kuten psykologinen identiteetti edellä.

⁴ Postmodernin identiteetikäsityksen yhteydessä keskusteluissa käytetään usein monikkomuotoa (identiteetit), joka alleviivaa identiteettien monimuotoisuutta ja liikkuvuutta tehden eroa essentialistiseen, yhtenäiseen ja pysyvään identiteetikäsitykseen.

siis ajatella paikkoina, joissa ihmiset kiinnittyvät hetkeksi sellaisiin subjektipositioihin, joita diskursiiviset käytännöt heille avaavat ja rakentavat. Näin nähtynä identiteetti on tulos subjektin onnistuneesta linkittäytymisestä diskurssin virtaan. (Hall 1999, 253.)

Valinnanvapauden korostaminen asemoi yksilön sosialisaaion kohteen sijasta toimijan rooliin identiteetin rakentamisen prosesseissa (Buckingham 2003, 159). Yksilön identiteetin rakentamisen keskusteluissa vapaiden valinnanmahdollisuuksien painotukset johtavat äärimmillen venytettyä oletukseen avoimista, vuolaasti virtaavista, puhtaan individualistisista, rakenteiden rajoitteista vapautetuista identiteeteistä. Tuula Gordon (2005a) kärjistää asian kirjoittaen nuoresta identiteetin rakentajasta, joka valintoineen ja vapauksineen tuottaa itse valinnoillaan tulevaisuutensa ja kantaa siitä vastuun. Refleksiivinen identiteettiprojekti irrottautuu poliittisista, sosiaalisista ja kulttuurisista suhteista vapauttaen samalla toimijuuden rakenteista ja rajoittavista järjestyksistä. (Mt., 117.) Individualismia korostettaessa unohtuu kuitenkin helposti, että valinnat ja positiot eivät ole avoinna kaikille kaikkialla samalla tavoin. Identiteetti rakentuu eron kautta, se on eronteon ja poissulkemisen politiikkaa: identiteetti saa merkityksensä suhteessa siihen, mitä se ei ole. (Esim. Gilroy 1997; Hall 1999; 1996.) Näin ollen myös yksilön toimijuus on väistämättä valtarakenteiden läpäisemää (Pulkkinen 2000b).

Toisaalta kokemus nostetaan usein keskiöön uskottavuuden ja pätevyyden kriteerinä identiteetikerronnassa. Tämä on omiaan hämärtämään identiteetikokemuksen konstruoitua luonnetta. Esimerkiksi etniseen tai seksuaalivähemmistöön kuuluvaksi identifioituvan kertomus marginaali-identiteetistään kyllä todistaa kokemuksen erityisyyttä ja erilaisuuden olemassaoloa, mutta häivyttää samalla sen, miten tätä erilaisuutta on tuotettu ja tuotetaan sekä sen, miten erilaisuus toimii ja asemoi toimivia subjekteja. (Scott 1992.) Poststrukturalistisissa identiteetikeskusteluissa kritiikin kärki suuntautuu (elämän)historialliseen painotukseen, joka sivuuttaa usein kokonaan kokemuksen diskursiivisen luonteen.

Identiteetin ja subjektiviteetin käsitteitä käytetään usein synonyyminä, ja niiden voikin nähdä kiinnittyvän monin tavoin toisiinsa. Esimerkiksi Kathryn Woodwardin (1997) jaottelussa subjektiviteetti sisältää tietoiset ja tiedostamattomat ajatukset ja tunteet siitä, keitä olemme. Se on henkilökohtainen mutta elää sosiaalisissa konteksteissa: kieli ja kult-

tuuri merkityksellistävät kaikkein henkilökohtaisimpiakin kokemuksia itsestämme. Diskurssit avaavat subjekteille identiteettiä joihin asettua. Näin määriteltyinä identiteetit ovat siis diskursseissa avautuvia paikkoja, jotka ovat kulttuurisesti tunnistettavissa ja jaetusti ymmärrettävissä. (Mt., 39.) Kulttuuriset konventiot ohjaavat sitä, mitä ja miten itsestä kerrotaan.

Identiteettimääritelmässä essentialistinen (biologisiin tai historiallisiin totuuksiin nojaava) ja konstruktionistinen näkemys usein polarisoidaan. Kovin toimivia tällaiset jäykät dualismit eivät useinkaan ole. (Woodward 1997, 8; myös McNay 2000.) Jos lähtökohdaksi asetetaan ajatus siitä, että historialliset tai biologiset faktat asettavat kertojan tiettyyn asemaan, jää identiteetti-problematiikka ja historian käsitteellistäminen pohtimatta. Tämä asettaa ontologian pohjaksi epistemologialle: se kuka olen, sanelee mitä ja miten tiedän. Kysymys siitä, miten tiedän kuka olen, jää vaille vastausta. Jos vastaukseksi edelliseen kysymykseen todetaan, että olen kooste niistä erilaisuuksista, joita historia on minuun asettanut, ajaututaan kehään: erilaisuudet, jotka näyttävät rikkovan ja purkavan olemuksellista identiteettiä, viittaavat itse asiassa monisärmäiseen ja muokattuun, mutta yhtä kaikki tuttuun ja tunnistettavaan subjettiin. (Crosby 1992, 137.)

Esimerkiksi Joan W. Scottin (1992) mukaan identiteetin diskursiivisen luonteen korostamisen tarkoituksena ei ole tuottaa kielellistä determinismia eikä riistää subjektilta toimijuutta. Tarkoituksena on vastustaa kokemuksen ja kielen vastakkainasettelua ja väittää diskurssia luonteeltaan produktiiviseksi. Subjektit eivät ole riippumattomia toimijoita, vaan ne asemoidaan diskursiivisesti. Valinnat ovat mahdollisia, mutta eivät rajattomia. (Mt., 34.) Judith Butler (1997) kirjoittaa performatiivisuudesta, jonka hän määrittelee hiljaisuutensa, salakavaluutensa, vihjailevuutensa ja itsepintaisuutensa vuoksi vaikeasti vastustettavissa olevaksi sosiaaliseksi rituaaliksi. (Mt., 159.) Performatiivisuuden aspekti suuntaa huomion identiteettiin tekemisen, ei olemisen, ilmiönä (Pulkinen 2000a, 200). Identiteetti rakentuu minäkerronnassa. (Butler 2006, 80.)

Suvi Ronkainen (1999) kiteyttää identiteetin perusmuodoksi tietoisena ja artikuloituna minätarinana. Tämä voi olla jäsentynyt elämäkerrallinen identiteettitarina, ajatus ihanneminästä tai keskustelutilanteessa tuotettu narratiivinen esitys minästä. Joka tapauksessa identiteetissä on kyse kielellisesti tuotetusta minäkuvauksesta, jonka keskiöön paikantuvat tietyt

sosiaaliset kategoriat ja mahdolliset kerronnan tavat. Näin identiteetti on tilanteinen ja identiteettien rakentaminen avoin, jatkuva prosessi. (Mt., 73–81.) Muun muassa ikä, sukupuoli ja asuinpaikka ehdollistavat identiteettien kerrontaa tietyin tavoin. Esimerkiksi naisten ja miesten (ideaali)kansalaisen positio muodostuu jossain määrin eri säännöillä ja sisällöillä.

Identiteettejä voi ajatella kysymyksinä historian resurssien sekä kielen ja kulttuurin käytöstä joksikin tulemisen prosesseissa. Tällöin keskiöön asetetaan kysymykset siitä, mitä meistä voi tulla, miten meitä on representoitu ja kuinka tämä säätelee itserepresentaatioidemme mahdollisuuksia. Identiteetit rakentuvat performatiivisesti, diskurssien sisällä, tarinoina minästä. Niitä on ajateltava erityisissä historiallisissa ja institutionaalisissa tiloissa ja erityisten diskursiivisten käytäntöjen sisällä tuotettuina. Identiteettejä säätelevät erilaiset vallan muodot⁵.

Ymmärrän identiteetit narratiivisesti, kerronnassa ja kerronnallisesti rakennettavina. Kerronnallisuus tekee sosiaalista maailmaa ymmärrettäväksi ja minäkerronta on identiteetin konstruoinnin perusta: se mahdollistaa koherentin ja merkityksellisen identiteetin kokemuksen (esim. McNay 2000, 81). Narratiivista identiteettiä, minästä kerrontaa, voi ajatella paitsi sanallisena myös visuaalisena: identiteettejä koostetaan ja tuodaan esiin myös ulkoisin merkein. Se, miltä näytetään, miten toimitaan ja millaisiin identiteettipositioihin halutaan investoida, on osa narratiivista identiteettiä. Identiteetin kerronta on sidottu diskursseissa rakennettuihin ja rakennettaviin, identifikaatiolle tietyin ehdoin avoimina olevina positioihin. Narratiivinen identiteetti nojaa (kulttuuriseen) ymmärrykseen siitä, miten ja mitä asioita tulee kertoa tietyn identiteettiposition mahdollistamiseksi tai tavoittamiseksi. Näin ollen identiteettikerronta ei ole minuuden representaatio, vaan performatiivinen teko: kertomalla itseltään kertoja rakentaa identiteettiään suhteessa toisiin. (Ks. Butler 2006, 80; Pulkkinen 2000b.)

Identiteetti on julkinen kahdessa mielessä. Ensinnäkin ne sosiaaliset kategoriat ja kertomukset, joiden pohjalta identiteettejä kerrotaan, ovat kulttuurisesti jaettuja. Ne ovat peräisin tietyn ajan ja paikan kertomusvarastosta. Tästä varastosta ammennettavissa olevat esimerkkitarinat sekä niiden sisältämät kerronnan säännöt muokkaavat sitä, mitä yleensä voidaan kertoa ja millä tavoin. Toiseksi identiteetti on julkinen siinä mieles-

⁵ Butler 1997; 2006; Hall 1996; Pulkkinen 1998; 2000a; 2000b; Scott 1992.

sä, että se on esitettävä. Näin ollen identiteetit ovat lisäksi vuorovaikutuksessa neuvoteltuja. (Ronkainen 1999, 74–75.) Identiteetti muodostetaan siinä epävakaassa pisteessä, missä ääneen lausumattomat subjektiviteettia koskevat tarinat tapaavat historian ja kulttuurin kertomukset. Identiteetit rakennetaan diskurssin sisällä eikä sen ulkopuolella. Tästä syystä niitä on tarkasteltava tietyissä erityisissä historiallisissa ja institutionaalisissa paikoissa, tiettyjen erityisten diskursiivisten muodostumien ja käytäntöjen sisällä ja tiettyjä lausuman strategioita käyttäen tuotettuina. (Hall 1999, 11, 251.)

Kerronnallisesti ajateltuna identiteetit eivät ole olemuksellisia, vaan positionaalisia. Niiden keskeisenä lähteenä toimivat (valtavirta)kulttuurit, jotka muokkaavat identiteettejä rakentamalla merkityksiä esimerkiksi kansakunnasta, johon on mahdollista identifioitua. Näitä merkityksiä kantavat tarinat, joita kansakunnasta kerrotaan ja kuvat, joita siitä rakennetaan⁶. Kerromme olevamme tietyn valtion kansalaisia ja vaikka kansallisuus on luonteeltaan metaforista (ei biologista), koemme sen helposti essentialistisena osana itseämme, mikäli muut identiteettimme puolet eivät asemoi meitä ristiriitaisesti suhteessa kansallisuuden valtavirtaan. Emme synny kansallisella identiteetillä varustettuina. (Hall 1999, 45–47; Morley & Robins 1995, 44–45.) Esimerkiksi suomalaisuus on tullut ja tulee representoiduksi tietyllä tavalla ja tästä syystä tiedämme mitä on olla suomalainen. Kansakunta on siis paitsi poliittinen yksikkö myös kulttuurinen representaatiojärjestelmä (ks. Hall 1999, 45–47; Komulainen 2002, 8) ja myös kansallinen identiteetti muodostuu eronteon kautta suhteessa toisiin. (Morley & Robins 1995; Robins 1996.)

Keskustelut postmoderniteetista (aikakautena) ja globalisaatiosta nostavat pintaan kysymyksiä paikallisen tai kansallisen identiteetin kriisiytymisestä. Ekonomisen ja kulttuurisen globalisaation, tuotannon ja kulutuksen käytäntöjen muutoksineen, on ajateltu tuottavan uusia ”jaettuja” identiteettejä⁷. Toisaalta tällä tavoin tuotetun kulttuurisen homogenisoin tumisen on arvioitu johtavan yhteisöllisen ja paikallisen identiteetin ra-

⁶ Esimerkiksi Tuija Pulkkinen (1998, 240–241) toteaa, että Suomen kansalle luotiin historia 1800-luvulla suomalaisen nationalismin konstitutiivisissa narratiiveissa, joissa suomen kansa oli ollut aina olemassa, mutta vasta fennomanian myötä herännyt tietoisuuteen itsestään.

⁷ Keskusteluja on käyty paljon esimerkiksi mcdonaldsoitumisesta ja cocacoloniasaatiosta, modin ja viihteen nuorisokulttuurisesta yhdenmukaisuudesta (esim. Gunn 2005; Held & McGrew 2003). Tätä ”global teen” ilmiötä ja keskustelua on myös kyseenalais-

pautumiseen, toisaalta taas niiden vahvistumiseen⁸. Molemmissa tapauksissa medialla on keskeinen rooli kollektiivisen muistin ja identiteettien konstruoinnissa. (Esim. Morley & Robins 1995, 95.) Nuorille, myös lappilaisille ja helsinkiläisille, mediakulttuuri avaa tilan elää ”samaa todellisuutta” eri paikoissa. Se rakentaa maantieteellisistä rajoista ja alueista suhteellisen riippumattoman tilan, laajentaen vuorovaikutuksen lähipiirin fyysisestä naapuruudesta elektroniseen naapuruuteen⁹. Käsitykset, mielikuvat, idolit ja muoti jaetaan kautta (läntisen) maailman.

Medioituneessa ympäristössä (asuin)paikan merkitys sekä katoaa että korostuu. Muoti, trendikkyys, idolit – erilaisista nuorisokulttuureista ja tyyleistä ammentava ”in” ja ”out” – määrittyvät samoin Kittilässä, Kemijärvellä ja Helsingissä¹⁰. Virtuaaliyhteisöt ja nettikaupat mahdollistavat myös fyysisestä paikasta lähes riippumattoman¹¹ kuulumisen ja kuluttamisen¹². Toisaalta tähän jaettuun otetaan osaa tietyltä paikalta ja tietyssä paikassa. Trendikkyys nähdään samoin, mutta tila ottaa siihen kantaa (kuten olla tai olla olematta trendikäs) syntyy paikallisissa pelisäännöissä (myös Tolonen 2002). Kun itähelsinkiläisnuori kuulee koulun käytävillä ikäviä kommentteja ja tulee suljetuksi ulos tietyistä kaveripiireistä vääränmerkkisten farkkujensa vuoksi, näyttäytyy kemijärveläisnuori merkkifarkuissaan ”minä lie trendipellenä” (ks. luku Nuori menestys). Paikan rajaama toiminnan tila (suhteessa jaettuihin ideaaleihin) tuo myös esiin paikan erityisyyttä suhteessa toisiin paikkoihin. Asuinpaikasta, kotiseudusta, tulee entistä tietoisemmin sekä erityinen, eletty paikka että osa kerrottua identiteettiä. Se tarjoaa tietynlaiset ainekset identiteettien ra-

tettu ja kritisoitu liioiteltuna ja korostuneen länsimaisena (esim. Schaefer, Hermans & Parker 2004).

⁸ Ks. esim. Gilroy 1997, 312; Morley & Robins 1995, 19–21; Robins 2003; Woodward 1997, 15–19; Wyn & White 1997, 2.

⁹ Luukka 2000, 31; Moring 2000, 80–81; Robins 2003; Rubin 1997; 1995b; Thompson 2003.

¹⁰ Esimerkiksi Merituuli Ahola (2004) kirjoittaa Ylioppilaslehdessä seuraavaa: ”Jokainen teini Ullanlinnasta Ivaloon tietää, keitä ovat heidän koulunsa pissaliisat. Ne ovat niitä pari minuuttia myöhässä tunneille rymisteleviä tupakanhajuja tyttöjä, joilla vielä maanantainakin on perjantain kahdesta siideristä krapula.”

¹¹ Suomen ”periferiasta” löytyy yhä, ainakin toistaiseksi, joitakin tietoverkkojen ulkopuolelle jätettyjä katvealueita.

¹² Kuluttamisen ja kuulumisen mahdollisuudet eivät taloudellisina ja sosiaalisina toimintoina tietystikään ole kaikille yhdenvertaiset.

kentamiselle, ja samalla pakottaa ottamaan kantaa aluee(llisee)n identiteettiin. (Ks. myös Paulgaard 2007.)

Hall (2003a) toteaa, että reaktiona globalisaatiokokemuksiin yhteisöllä on taipumusta kaivautua aseisiin omien perustavien kulttuuristen uskomustensa ja arvojensa ympärille. Tällainen etnisyyden henkiin herättäminen on näkyvissä selvästi esimerkiksi nationalismin voimistumisena Keski- ja Itä-Euroopassa. Kulttuurisen rasismien eri muotoja on esiintynyt viime vuosina eri puolilla Eurooppaa, myös Suomessa. Vastausta globalisoitumisen ”puhtaalle” kulttuurisille identiteeteille tuottamaan uhkaan on haettu kääntymällä takaisin kohti suljettuja käsityksiä kulttuurista, kiintymisestä ja kiinnittymisestä kulttuurin ”paikallisiin” ja vakiintuneisiin puoliin. (Mt., 114; myös Pakkasvirta & Saukkonen 2005.)

Paikallisuuden arvostuksen, ihannoinninkin, kasvusta kertoo myös tietoinen marginaaliin asettuminen ja marginaalin romantisointi. Esimerkiksi monia palkintoja ja tunnustusta niittänyt kirjailija ja runoilija Tomi Kontio¹³ on profiloitunut vahvasti itähelsinkiläiseksi ja myös runoilee itäisistä lähiöistä, ennen muuta Kontulasta¹⁴. Eikä Tomi Putaansuukaan, Suomen ensimmäistä euroviisuvoittoa juhlistaessaan, tyytynyt pukeutumaan voitonjuhlassaan pelkkään suomenlippuun (kilpailun perinteisiin kuuluvasti kansalliseen identiteettiin) vaan korosti lappilaisuuttaan näkyvästi sekä haastatteluissa että kuvissa, muun muassa pukeutumalla maskien ohella lapinlakkiin. Paikallisuus, (marginaali)identiteettinä, on ”in”.

Identiteettien konstruointi niin yksilön, kansakunnan kuin alueenkin mittakaavassa on stereotyyppiöillä taiteilua. Stereotyyppit ovat yksinkertaisia, elinvoimaisia, helposti muistettavia ja ymmärrettäviä, laajasti tunnettuja luonnehdintoja jostakin. Roland Barthes (1993/1973) määrittelee stereotypian toistossa luonnollistuneeksi sanaksi, joka ”tavoittelee yhdenmukaisuutta ja on tietämätön omasta innokkuudestaan” (mt., 58). Stereotyyppit ovat osa sosiaalista ja symbolista järjestyksen ylläpitoa. Niiden avulla rakennetaan symboliset rajat normaalin ja poikkeavan, hyväksyttävän ja epämiellyttävän, johonkin kuuluvan ja kuulumattoman tai Toisen, sisäpiirin ja ulkopuolisten, meidän ja muiden välille. Toisin sanoen stereotyyppit rajaavat yhteisön muodon sulkemalla erilaiset ”aitauksen ulkopuolelle”. (Hall 1999, 191.)

¹³ mm. Finlandia Junior -palkinto vuonna 2000 teoksella: Keväällä isä sai siivet

¹⁴ ks. Kontula.com

Stereotyyppioita voi ajatella osana vallan ja tiedon peliä (Foucault 1972): niillä luokitellaan tietyn normin ihmisiä sisään ja konstruoidaan ulkopuolelle suljetut toisiksi. (Hall 1999, 192.) Asioiden luokitteluisissa avainasana on eronteko¹⁵. Yhteisöjä pidetään yllä portinvartijajärjestelmällä, joilla luokitellaan ihmisiä jäseniksi tai ei-jäseniksi tiettyyn yhteisölliseen kokonaisuuteen. Järjestelmät kytkeytyvät tiukasti kulttuurisiin koodeihin, joita asetetaan muun muassa tyyllille tai pukeutumiselle, käytökselle, tavoille ja kielelle. (Yuval-Davis 2002, 51.) Hallin (1999) mukaan stereotyyppit ovat jähmeitä, niihin ei liity muutoksen mahdollisuutta (mt., 190). Myös Ina Wagner ja Ruth Wodak (2006) painottavat stereotyyppien, itserepresentaatioiden ja uskomussysteemien olevan kognitiivisesti, emotionaalisesti ja historiallisesti niin syvään juurtuneita, että niiden muuttaminen on todella vaikeaa (mt., 403).

Butlerin (1997) sanoin yleispätevän termin kyseenalaistaminen tapahtuu kysymällä, kuinka kyseinen termi toimii, mitä sitoumuksia se kantaa, mitä tavoitteita se saavuttaa ja millaisia muutoksia se kestää (mt., 162). Merkitysten vakauden purkaminen, dekonstruktio, lisää mahdollisuuksia toisin olemiseen ja kasvattaa poliittista pelivaraa (Pulkinen 2000a, 202; myös McNay 2000). Puran tutkimuksessani menestykseen, syrjäytymiseen ja alueisiin liitettyjä yleispätevyyksiä. Analysoin, miltä kyseiset kulttuuriset konstruktiot näyttävät ja millä tavoin ne toimivat osana kittiläläisten, kemijärveläisten ja itähelsinkiläisten nuorten identiteetti-

¹⁵ (KeR4)

Anne: Ai erottaako rovaniemeläisen ja kemijärveläisen toisistaan? [...]

Aapo: Erottaa

Leka: Ihan heleposti [...]

Anne: Miten?

Aapo: Puhetyylistä

Anne: Entä muusta?

Leka: Kyllä ne näkkee

Anne: Mistä sen näkee päällepäin?

Leka: Niinno näkkee monestaki asiasta

Anne: Aha? Siis just rovaniemeläisen ja kemijärveläisen? Näkisittäkö te musta, että mie olen rovaniemeläinen, siis jos mie en puhuis mie ja sie nyt täällä?

Leka: mmm [myöntävä vastaus]

Anne: Näkisitte? Miten? Siis miten sen voi nähä?

Leka: Näkkee ihan heleposti! [...]

Iiris: Täälä ei palio kukkaan käytä räikeitä vaatteita [viittaa ”rovaniemeläisen” limen vihreään puseroon]

kerrontaa. Tuon analyysissäni näkyviin sen aluediskurssien raamittaman tilan, jonka puitteissa paikallisten nuorten on mahdollista rakentaa identiteettejään ja johon heidän on otettava kantaa tulevaisuuskuviissaan.

Tulevaisuuskuva

Tulevaisuuskuva kytkeytyy terminä nuoruuteen. Esimerkiksi tutkimuksissa tulevaisuuskuvat nostetaan useimmin esiin silloin, kun kiinnostuksen kohteena ovat nuoret. Tulevaisuuspuhe asemoituukin juuri nuorille erityisen keskeiseksi identiteetin konstruoinnin ja esittämisen väyläksi. Tulevaisuuspuhe kiinnittyy tulevaisuuskuvaan, joka ymmärretään yleensä yksilön mielikuvaksi, käsitykseksi tai näkemykseksi tulevaisuudesta¹⁶ (mm. Remes 1994, 140; Rubin 1998, 82). Anita Rubin (2002b) tiivistää tulevaisuuskuvan mahdollisia tulevaisuuden tiloja käsitteleväksi mielen konstruktioiksi, joka on luonteeltaan joustava, muuttuva ja hyvin henkilökohtainen. Tulevaisuuskuva muodostuu käsityksistä, uskomuksista ja toiveista, jotka puolestaan nojaavat mennyttä ja nykyhetkeä koskeviin havaintoihin ja tietoihin. (Mt., 795–799.) Tulevaisuuskuvan ajatellaan koostuvan sekä todellisuuden että mielikuvituksen aineksista ja vaikuttavan yksilön tekemiin valintoihin ja ratkaisuihin sekä tietoisella että tiedostamattomalla tasolla. (Rubin 1995a; 1998; 2002a; 2002b.)

Nuorten tulevaisuuskuvioiden tutkimuksissa on usein pyritty ennakoimaan kehityksen suuntia, sekä yksilöiden halujen, toiveiden ja tavoitteiden että yhteiskunnallisen ilmapiirin muutoksia arvioiden¹⁷. Tulevaisuuskuviissa mahdollisten vaihtoehtojen, päätösten ja valintojen sekä ei-toivotut että toivottavat lopputulokset laitetaan enemmän tai vähemmän tietoisesti arviointiin, jonka pohjalta tehdään tietynlaiset valinnat. Valintoja säätelevät sekä sosiokulttuuriset käsitykset hyväksytyine toimintatapoineen, normeineen ja kulttuurisine sääntöineen että yksilön oma henkilöhistoria ja kokemukset. (Rubin 2002b, 793.)

¹⁶ Tulevaisuuskuva on käsitteenä läheistä sukua maailmankuvalle, joka voidaan ymmärtää kokonaisnäkemysnä maailmasta. Maailmankuva muodostuu käsityksistä, uskomuksista, kyvyistä ja mielikuvista, sekä näiden tulkinnoista. Kun nämä elementit suunnataan tulevaisuuteen, voidaan puhua tulevaisuuskuvasta. (Rubin 1995b, 4.)

¹⁷ Ks. esim. Seppänen 2008.

Tulevaisuuskuvan käsitteellistäminen tuo keskusteluun iän ohella ajan. Aikamääreet muodostavat yhden perustavanlaatuisen osan niin arkikieltä kuin kokemuksiakin. Aika on useimmiten läsnä yhteiskunnallista ilmiötä pohdittaessa, olipa kyse sitten yksilön elämänkulusta tai yhteiskunta-futurologiasta. (Jyrkämä 2001, 117–120.) Tavallisimmin aikakäsitykset luokitellaan tutkimuksissa subjektiivisen, syklisen ja lineaarisen ajan osaluokiksi. Subjektiivinen aika viittaa yksilöllisiin kokemuksiin ajan kulumisesta: toisinaan aika matelee, toisinaan lentää siivillä. (Jyrkämä 2001, 135–136; Ollila 2000, 11.) Syklinen aika perustuu toistuvaan, kehämäiseen, luonnon kiertokulkuun ja vuodenaikojen vaihteluun pohjaavaan aikakäsitykseen. Se ohjaa hahmottamaan elämää toistojen sarjana ja on tavanomainen ajanjäsenitysmalli metsästäjä- ja paimentolaisyhteisöille sekä maatalouskulttuurille. Syklinen aikakäsitys sisältää mutkattoman tulevaisuusorientaation: elämä tulee toistumaan totuttua kiertokulkua mukaillen. Lineaarinen aikakäsitys puolestaan osoittaa kellon säätelämä modernin yhteiskunnan mekaanista aikaa: lineaarista aikaa mitataan ja lasketaan ja sen käyttöä suunnitellaan. (Ollila 2000, 11; myös Adam 1995; Jyrkämä 2001.)

Tulevaisuuskuva on sidoksissa lineaariseen ajan jäsentämisen ja ymmärtämisen tapaan. Lineaarinen aikakäsitys on ollut hallitseva 1800-luvulta lähtien. Koulunkäynnin yleistymisen myötä lineaarinen tapa jäsentää aikaa vahvistui entisestään ja tulevaisuus nousi keskeiseksi toimintaa suuntaavaksi seikaksi. Koulunkäynnin tärkeyttä perusteltiin siitä tulevaisuudessa saatavalla hyödyllä. Koulunkäynti siis opetti suuntautumaan tulevaisuuteen ja suunnittelemaan tulevaisuutta. Lineaarinen aika pitääkin sisällään tulevaisuuteen suuntautumisen ja edistysuskon (Adam 1995; Ollila 2000) ja kytkeytyy modernisaatioon, joka sisältää erityisen aikakaudelle ominaiset historialliset prosessit läpäisevän kehitys- tai edistyslogiikan. (Ks. Pohjanen 2003.) Rationalisoitu lineaarinen aika mahdollistaa elämän suunnittelun, jota puolestaan ohjaavat kulttuuriset käsitykset siitä, miten elämän ja asioiden ”pitäisi” edetä. Tulevaisuuden suunnittelun mahdollisuus alleviivaa yksilön toimijuutta oman elämänsä tekijänä. (Sennett 2007, 28.)

Lineaarisen aikakäsityksen ja siihen kytkeytyvän edistysuskon myötä tulevaisuudesta on muotoutunut muuta ajallisuutta dominoiva toiminnan kehys. Nuorten tulevaisuuskuvat ovatkin saaneet osakseen paljon

huomiota tutkimuksessa ja mediassa. Etenkin nuorten tulevaisuuskuviien sisältöjä ja tulevaisuutta koskevia asenteita on tutkittu paljon. Varsinkin psykologian alalla aihe on kiinnostanut tutkijoita eri puolilla maailmaa jo useiden vuosikymmenten ajan¹⁸. Nuorten arvojen ja asenteiden tulevaisuusnäkökulmainen tutkimus on niin ikään ollut tutkijoiden kiinnostuksen kohteena pitkään¹⁹. Kasvatustieteessä on tehty erityisesti tulevaisuuskasvatukseen tähtäävää tutkimusta²⁰. Myös Nuorisobarometrit (alkaen vuodesta 1994) käsittelevät osittain nuorten tulevaisuuskuvia²¹. Nuorten näkemyksiä tulevaisuudesta, elinympäristöstä, elinoloista, tulevaisuuden hyvinvoinnin edellytyksistä ja odotuksista sekä alueimagoista on tarkasteltu myös alue- tai paikallisenäkökulmista²², jolloin kysymyksenasettelu

¹⁸ Suomessa esimerkiksi Jan-Erik Nurmi (1989; 1991; Nurmi & Nuutinen 1987) on tutkinut nuorten näkemyksiä tulevaisuudesta sekä tulevaisuusorientaation kehitystä nuoruusiässä kognitiivisen psykologian näkökulmasta.

¹⁹ Esimerkiksi Helena Helve (1987) on tutkinut helsinkiläisnuorten arvoja ja asenteita maailmankuvan käsitteen puitteissa tulevaisuusnäkökulmasta ja jatkanut aihepiiriin parissa myöhemmissäkin töissään (esim. Helve 2002; 1993).

²⁰ Tulevaisuuden tutkimuskeskus ja Opetushallitus toteuttivat vuosina 1995–96 tutkimus- ja kokeiluhankkeen, jonka tarkoituksena oli sisällyttää tulevaisuusajattelu ja tulevaisuudentutkimus mukaan kouluopetukseen kaikilla kouluasteilla peruskoulun ala-asteesta ammattikorkeakouluihin. (Remes & Rubin 1996.) Kyse on tulevaisuuskasvatuksesta, millä tarkoitetaan tulevaisuuden tekemiseen tarvittavien tietojen ja taitojen kehittämistä siten, että oppijalle kehittyy tiedollinen ja eettinen valmius ottaa tulevaisuus huomioon tämän hetken päätöksenteossa (Jokinen & Rubin 2006; Mikkonen 2000).

²¹ Nuorisobarometriin osallistuu vuosittain noin tuhat 15–29-vuotiasta nuorta. Barometrissa kartoitetaan nuorten arvoja ja asenteita ajankohtaisista aiheista (kuten työttömyys ja koulutus), jäljitetään niissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia ja kuvaillaan muun muassa nuorten ajatuksia työn perässä muuttamisesta tai heidän asenteitaan vaihtoehtoisia, joustavia työmuotoja (kuten etätö) kohtaan. Nuorisobarometriin tehtävänä on koota tietoa, joka auttaa ehkäisemään nuorten marginalisoitumista ja syrjäytymistä. (Mm. Saarela 2002; Wilska 2004; 2006; Myllyniemi 2007.)

²² Muun muassa Iris Mäntykörpi (1986) on tutkinut maalaisnuorten tulevaisuudenkäsitteitä Perhonjokilaaksossa ja Pasi Oksanen (1996) on selvittänyt nuorten ajatuksia työllisyydestä, koulutuksesta, asumisesta, toimeentulosta, harrastuksista ja vapaa-ajasta Loimaan seutukunnalla. Leena Viinamäki (1999) on tutkinut ylitorniolaisten nuorten opiskelu- ja työssäkäyntiratkaisuja. Merja Paunikallio (1997; 2003) on kartoittanut maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä sekä nuorten asenteita kaupunkia, maaseutua ja tulevaisuutta koskien. Anne Tuhkunen (Soininen 2002; Jukarainen & Tuhkunen 2004, Tuhkunen 2007) on puolestaan tutkinut Barentsin alueen nuorten näkemyksiä ja suunnitelmia kotiseutuansa koskien ja Jaana Lähteenmaa (2006; 2007) on kirjoittanut maaseudulla asuvien nuorten kotipaikkojaan koskevista näkemyksistä. Peter Waara on tutkinut nuoruutta Tornionjokilaaksossa (1996) ja Barentsin

on useimmiten kiinnitetty syrjäseutu-ulottuvuuteen²³. Aluetematikkaa on lähestytty myös pääkaupunkiseudun näkökulmasta, aluevaikutusten kartoitukseen tai nuorten asuinalueita koskeviin käsityksiin keskittyen²⁴. Sisällöllisiltä teema-alueiltaan nuorten tulevaisuuskuva ovat osoittautuneet hyvin samankaltaisiksi eri tutkimuksissa. Nuoria kiinnostavat yleisimmin perhe, työ ja koulutus²⁵. Ajalliset²⁶ tai kulttuurisetkaan²⁷ erot eivät ole tuoneet olennaisia sisällöllisiä muutoksia nuorten tulevaisuuskuviin. Myös tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten tulevaisuuskuva liikkuvat sisällöllisesti koulutuksen, ammatin, työn ja heteroseksuaalisen ydinperheen ympärillä.

Kiteyttäen, nuorten tulevaisuuskuviin tutkimuksessa on siis useimmiten ollut kyse yksilöpsykologisista näkökulmista tai tulevaisuuden suunnitelmien sisällöistä maailmankuvineen, arvoineen ja asenteineen. Paikallisuutta painottaneissa tutkimuksissa on keskitytty alueellisiin erityispiirteisiin tai tilastollisiin aluevaikutuksiin ja nuorten näkemyksiin kotiseuduistaan tai asuinalueistaan. Tässä tutkimuksessa tarkastelen nuorten tulevaisuuskuviin paikkasidoksia kerronnallisuuden ja identiteetin (performatiivisen, diskursseissa rakentuvan) näkökulmasta.

alueella (2002) ja Gry Paulgaard (2001; 2002; 2007) on tarkastellut pohjoisnorjalaisten kalastajakylänuorten kulttuurisia identiteettejä.

²³ Esimerkiksi vuosien 2005–2006 aikana toteutettiin KemiTornion ammattikorkeakoulun koordinoimana PICYBU (Participation in Rural Communities by Young Broadband Users) hanke, joka kohdistui 12–25-vuotiaisiin pohjoisilla syrjäseuduilla eläviin nuoriin Suomessa, Ruotsissa, Färsaarilla ja Norjassa. PICYBU-hankkeen puitteissa testattiin, kehitettiin ja arvioitiin erilaisia ICT- ja mediateknologisia sovelluksia. Hankkeen tavoitteena oli edesauttaa nuorten osallistumista ja tiedon saatavuutta, lisätä nuorten kiinnostusta kotiseutua kohtaan ja halukkuutta jäädä tai palata sinne. Visiona oli houkutteleva syrjäseutuelämätyyli. (Laitinen 2006; Venäläinen 2006).

²⁴ Sari Jovero ja Liisa Horelli (2002) ovat tarkastelleet nuorten ympäristösuhdetta, Pirjo Turttiainen (2002; Turttiainen & Kauppinen 2004) on tutkinut helsinkiläisnuorten asuinalue-, hyvinvointi- ja syrjäytymiskäsityksiä, Timo M. Kauppinen (2004) on analysoinut asuinalueen ja perhetaustan vaikutusta helsinkiläisnuorten koulutuksellisisa ratkaisuissa ja Sakari Karvonen tutkinut muun muassa nuorten terveyskäyttäytymisen (1997), arvojen ja elämäntapojen (Karvonen & Rahkonen 2001) sekä terveyden ja terveystottumusten (Karvonen & Rahkonen 2004; Karvonen, Rimpelä & Luopa 2003) alueellisia eroja.

²⁵ Muun muassa Mikkonen 2000; Rubin 1998

²⁶ Helve 1987; Nurmi & Nuutinen 1987

²⁷ Eckersley 1995, 1996; Hicks & Slaughter 1998; Kasurinen 1999; Ollila 2002; Soininen 2002

Erona edellä kuvattuun lähtökohtaoletukseni on, että kertoessaan tulevaisuudestaan nuoret eivät ainoastaan tulkitse ja arvioi mahdollisia tulevaisuuden suuntia, vaan myös rakentavat ja esittävät kuvaa itsestään tietynlaisena henkilönä: kertovat ja koostavat sosiaalista identiteettitarinaansa (ks. Buckingham 2000, 77; 2003, 45). Kertoessaan tulevaisuudesta kertoja asemoituu tietynlaiseen identiteettiin, paikantuu tietynlaiseksi henkilöksi. Tulevaisuudesta puhuessaan nuori myös asettuu tiettyyn asentoon suhteessa konventionaalisiin hyvän elämän ja järkevien valintojen paikallistuneisiin, sukupuolittuneisiin ja ikäsidon­naisiin kaavoihin²⁸. Hyvän elämän rakentamisen peruskaavaksi nuorille tarjotaan ajallisessa järjestyksessä etenevää koulutus–ammatti–työ–perhe -jatku­moa, joka kuuluu nuorten kerronnassa selvästi. Alueet tuovat kerrontaan lisäksi: niin Lapissa kuin Itä-Helsingissäkin paikka asettaa omat ehtonsa identiteettien ja tulevaisuuskuvien kerronnalle. Aikaulottuvuutena tulevaisuus tekee kuitenkin mahdolliseksi nykyisyyden ja paikan rajoista irrottautuvan kerronnan.

Tulevaisuuskuvat nojaavat diskursiivisiin käytäntöihin, jotka foucault­laisittain määriteltynä ovat institutionaalisissa valtarakenteissa tuotettuja, ylläpidettyjä ja arvotettuja ajattelutapoja (esim. Foucault 1980). Esit­ämisen käytännöt kiinnittävät merkityksiä tietyllä tavoin (Hall 1999, 143). Tutkimuksessani tarkastelen niitä käytäntöjä, diskursseja, tarinoita ja rakenteita, joiden kautta nuorten tulevaisuuskuvat kytkeytyvät paik­koihin sekä paikkadiskurssien avaamiin ja sulkemiin kertojan positioi­hin. Analysoin kulttuuristen hyvän (ja huonon) elämän, menestyksen ja syrjäytymisen diskurssien värittämiä mahdollisuuksia, joita nuorten tule­vaisuuskerronnalle tietyissä paikoissa avautuu. Tämän myötä tarkastelen myös, millaista toimijuutta tulevaisuudesta kertominen on marginalisoi­duilla alueilla eläville nuorille.

Paikka ja tila

Whether it be poring over maps, taking the train for a weekend back home, picking up on the latest intellectual currents, or maybe wal-

²⁸ Oikeiden valintojen lineaarisiksi kaavaksi muodostuu niin tämän tutkimuk­sen aineiston kuin muunkin julkisen puheen valossa yhä koulutus–ammatti–työ–(heterodyni)perhe.

king the hills... We engage our implicit conceptualisations of space in countless ways. They are a crucial element in our ordering of the world, positioning ourselves, and others human and nonhuman, in relation to ourselves. (Massey 2005, 105.)

Tilan ja paikan käsitteet eivät ole toisistaan irrallisia ja erillisiä, vaan kytkeytyvät monisäikeisesti toisiinsa. Ne eivät tyhjene eivätkä taivu jäykkiin käsitteellisiin dualismeihin. Käsitteillä on kuitenkin omat erityisyytensä, joita ajattelen työssäni tietyllä tavalla. Ymmärrän tilan Tuula Gordonin, Katri Komulaisen ja Kirsti Lempiäisen (2002) tavoin fyysisinä (rajoilla merkittyinä), sosiaalisina (erilaisten sosiaalisten järjestysten kautta muokkautuvina) ja mentaalisisina (mielikuvissa paikantuvina) kokonaisuuksina. (Mt., 13.) Käytän myös alueen käsitettä, jonka varaan tarkoittamaan fyysistä, rajoin merkittyä: Kemijärveä Itä-Lapin seutukuntaan kuuluvana lappilaisena maaseutukaupunkina, Kittilää Tunturi-Lapin eteläosassa sijaitsevana kuntana, Itä-Helsinkiä Helsingin itäiseen osaan sijoittuvana kaupunginosien kenttänä. Määritelmällisesti alue siis sijaitsee tietyssä materiaalisessa todellisuudessa ja sen fyysiset rajat voidaan osoittaa.

Paikka on alue, jolla on identiteetti. Esimerkiksi Kemijärvi on paitsi maantieteellinen alue myös tietynlaisista, muun muassa hallinnollisiin ratkaisuihin, alueen historiaan ja mediarepresentaatioihin kytkeytyvistä, käytännöstä ja mielikuvista rakentuva paikka. Se on kerrottu ja kerrotaan tietyksi. Paikka asettuu tilan avaamiin materiaaliin, historiallisiin ja mentaalisiin kehyksiin. Alueille rakentuu ja rakennetaan identiteettejä, kun niitä asemoidaan suhteessa erilaisiin kansallisiin ja globaaleihin kokonaisuuksiin. Alueiden ohella ihmisille avautuu subjektipositioita: diskursiivisia, metaforisia, jaetusti ymmärrettävissä olevia kokonaisuuksia, joita sovelletaan, hyödynnetään ja väistetään identiteettikerronnassa. Identiteettikerrontaa säätelevät diskursiiviset valtarakenteet. Tietyn position tavoittaminen edellyttää tavoittelijalta tiettyjä seikkoja. Identiteettipositiot ja paikat eivät ole kaikille ja kaikkialla samalla tavalla avoinna.

Kulttuurit, tilat ja paikat asettuvat identiteettikerronnan ytimeen (esim. Conrad 2004, 185). Niihin liitetyt kulttuuriset ymmärrykset ja yhteisölliset identiteetit mahdollistavat niiden kerronnan osaksi omaa tarinaa. Hall (2003a) korostaa yhteisöllisen identiteetin kokemuksellista puolta: jaettu kulttuuri tarjoaa tunteen kuulumisesta johonkin, se luo yhdistävän siteen, tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yh-

teisöön. Ihmiset ajattelevat kulttuureja yleensä paikallisina: identiteetti nähdään sujuvimmin tiettyyn paikkaan, ympäristöön, maisemaan tai näkymään liittyvänä. Identiteetti maisemallistetaan ja kehystetään, jotta sen ymmärtäminen olisi helpompaa. Kulttuurin ja identiteettien yhdistäminen tiettyihin maisemiin rakentaa ja ylläpitää vahvaa kulttuurin ja identiteetin välistä assosiaatiosidettä. Kulttuurista tulee koti: paikka, johon kuulutaan, josta ollaan kotoisin ja johon ollaan sidoksissa monin sitein. Saman kulttuurisen (esimerkiksi kansallisen) identiteetin jakavien ihmisten joukkoon kuulumisen saa usein aikaan kotoisan olon, tuttuuden, yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunteineen. Esimerkiksi itsensä näkeminen suomalaiseksi, tai lappilaiseksi, asettaa identiteetin samalla osaksi erästä tiettyä historiallista jatkumoa. Kulttuurit edeltävät yksilöä, joten ne näyttävät tarjoavan jonkinlaisen tradition, joka yhdistää yksilön tämänhetkisen elämän aiempiin sukupolviin. Tätä kautta syntyy kulttuurista pysyvyyttä. Kun kulttuureja lisäksi pidetään selkeästi toisistaan erottuvina, pitää tiettyyn kulttuuriin kuulumisen myös yllä koettua erillaisuutta suhteessa muihin. (Mt., 85–95.)

Alueen, tilan ja paikan käsitteistö ohjaa pohtimaan yhteiskunnallisten ja akateemisten keskustelujen keskiöön nostettua kysymystä lokaalin ja globaalin suhteesta. Osasyys suureen kiinnostukseen erityisen ja jaetun suhdetta kohtaan on tilan merkityksen tunnustaminen. Postmodernin aikakauden teoretisoinnin tunnetuin lausuma koskee suurten kertomusten kuolemaa ja korvautumista muuttuvilla ja kilpailevilla tarinoilla. (Esim. Robertson 1995, 32.) Suurten traditioiden sanotaan menettäneen kyseenalaistamattoman luonnollisuutensa: niitä ei enää voi ottaa annettuihin. Usein puhutaan kiihtyvän muutoksen ajasta, jossa nykyhetki kirpoaa irti menneisyydestä. (Esim. Fornäs 1998, 35.) Keskiössä ovat tilalliset muutokset niin yhteiskunnallisella kuin yksilön kokemuksenkin tasolla. (Hall 2003a, 102–103; Morley & Robins 1995, 26.) Tämä keskustelu saa tulevaisuuden helposti näyttämään traditioista vapautetulta. Etenkin nuorilla sanotaan olevan entistä enemmän traditioista vapaata tilaa oman yksilöllisen elämänprojektinsa toteuttamiselle, jolle globalisaation avaamien maailmanlaajuisten valinnanmahdollisuuksien ajatellaan luovan lähes rajoittamattoman alustan.

Globalisaatio-käsitettä käytetään monin eri tavoin erilaisiin tarkoituksiin. Pohjimmiltaan globalisaatiossa on kyse muutoksesta, jonka seurauksena yksilöt ja kulttuurit ovat kasvavassa määrin kytköksissä ym-

päröivään maailmaan. (Esim. Gunn 2005; Held & McGrew 2003.) Globalisaatio on ilmiönä ilmeinen – selvästikin olemassa – mutta tulkinnat ilmiön laadusta risteilevät keskustelijoista ja keskusteluyhteyksistä riippuen hyvä/paha-akselilla laidasta toiseen. Esimerkit kansainvälisistä yhteyksistä yleistyvät yleistymistään, niin sotilaallisten invaasioiden kuin taloudellisten avunantojenkin (kuten katastrofitilanteissa toteutettujen kansainvälisten hätäapukeräysten ja lahjoitusten) muodossa. Maailmankaupan laajeneminen pitää sisällään monenlaisia kansainvälisiä seuraamuksia, kuten esimerkiksi Kemijärveä viimevuosina koetelleen halpatuotannon maantieteen²⁹. Selvin globalisaation ilmentymä on uutisten ja ajatusten välittäminen, ja näiden kautta avautuva tietoisuus toisista maista mielikuvineen. (Cullingford 2005, xi.) Vaikka kulttuurinen liike ajan ja tilan yli ei ole uusi ilmiö, antaa nykyinen teknologinen infrastruktuuri sille uudet mittasuhteet. (Esim. Charlton & Panting 2005; Giddens 1990; Oliver 2005.)

Hallin (2003a) kriittisen näkemyksen mukaan globalisoituminen on prosessi, jossa tarinat kootaan yhteen lännen dominoivassa aikakehikossa (mt., 102). Toisinaan globalisaatio mielletään amerikkalaisen kultusyhteiskunnan levittäytymisenä kaikkialle ja tätä kautta kulttuurisena homogeenisoitumisena (esim. Morley & Robins 1995, 44). Toisaalta jokapäiväiseen kielenkäyttöön vakiintuneen globalisaatio-termin rinnalla käytetään termejä, joilla pyritään kuvaamaan ilmiön kompleksisuutta ja ristiriitaisuuksia. Tällaisia ovat muun muassa pirstoutuminen, lokalisaatio, periferioiden marginalisoituminen ja glocalisaatio. (Penttinen 2004, 106.)

Globalisaatiokeskustelut nostavat kuuluviin teknologisten innovaatioiden mahdollistaman paikan ja ajan tiivistymän ja kulttuuriset virrat. Maantieteellisesti etäiset paikat nivoutuvat toisiinsa: yhdellä alueella tapahtuvat muutokset kytkeytyvät tapahtumiin toisaalla³⁰. Globalisaatio vaikuttaa myös ajan ja tilan kokemuksiin ihmisten arkielämässä (Fornäs 1998, 35), kun maantieteellisesti kaukaisetkin tapahtumat siirtyvät sähköisen median välityksellä reaaliajassa osaksi ihmisten arjen tietoa. Paikallisuus asettuu osaksi laajempia ajallis-tilallisia kokonaisuuksia.

Arjun Appadurai (1998) jakaa globaalit kulttuuriset virrat viiteen dimensioon. Ensimmäisenä tulevat etnomaisemat (ethnoscapes), jotka

²⁹ Kaupunginjohtaja Timo E. Korvan mukaan Kemijärvi on menettänyt muutamassa vuodessa lähes 800 teollista työpaikkaa halvan tuotannon maihin (Yle Radio).

³⁰ Esim. Giddens 1990; Hall 2003a; 2003b; Harvey 1989; Held & McGrew 2003; Morley & Robins 1995; Penttinen 2004; Reimer 1995; Robins 2003.

kattavat ihmisten liikkuvuuden (kuten turistit, pakolaiset, maahanmuuttajat, vierastyöläiset). Teknomaisemat (technoscapes) ja talousmaisemat (financescapes) kuvaavat molempien nopeaa liikkuvuutta yli kansallisten rajojen. Aatemaisemat (ideoscapes) ja mediamaisemat (mediascapes) ovat korostuneesti mielikuvapohjaisia. Aatemaisemat ovat painokkaammin poliittisia ja yleensä sidoksissa valtiollisiin ideologioihin tai niiden vastapareihin (esimerkiksi vapaus, hyvinvointi, demokratia). Mediamaisemat puolestaan sisältävät sekä elektroniset tiedontuotannon mahdollisuudet että tämän tuotannon luomat mielikuvat maailmasta. Mediamaisemat, olivatpa ne sitten tuotettuja yksityisistä tai yhteiskunnallisista intresseistä käsin, ovat mielikuvakeskeisiä narratiiveja todellisuudesta. Ne tarjoavat ainekset mielikuville niin omasta kuin muiden, toisaalla elävienkin elämästä. (Mt., 33–42.)

Tarkastelen nuorten tulevaisuuskuvia paikkasuhteiden näkökulmasta, mikä nostaa keskustelussa kiinnostaviksi ennen muuta (globaalit) mediamaisemat. Mediatekstit eri muodoissaan täyttävät arkea muun muassa ohjelmien, filmien, kuvien ja www-sivujen muodossa. Media³¹ on taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti keskeinen osa nyky-yhteiskuntaa. Valtaosa informaatiosta, mielikuvista, ideoista ja representaatioista tuotetaan mediävälitteisesti. Media saakin väistämättä keskeisen aseman kuluttajien konstruoidessa käsityksiään maailmasta. Median on todettu ottaneen perheen, kirkon ja koulun paikan voimallisimpana yhteiskunnallisena kasvattavana instituutiona. (Buckingham 2003, 3–5.) Aikuiset ovat ruotineet lasten ja nuorten suhdetta mediaan sekä akateemisissa että populaareissa keskusteluissa kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Toisaalta on rakennettu kauhukuvaa lapsuuden katoamisesta tai lyhenemisestä. Syyttävä sormi on suunnattu kohti mediaa, jonka on ajateltu vetävän lapset aikuisten maailmaan liian nuorina. Toisaalta taas median on sanottu toimivan vapauttavana voimana lapsille. Näin ymmärrettynä lasten ja nuorten on ajateltu muodostavan mediasta oppien ja mediaa teknisesti hyödyntäen uuden, aiempia sukupolvia avoimemman, demokraattisemman ja sosiaalisesti tietoisemman elektronisen sukupolven. (Buckingham 2003, 19.) Kolikon molemmat puolet kertovat lasten ja nuorten tulevaisuuteen kohdistetuista peloista ja toiveista ja perustuvat

³¹ Media pitää sisällään koko joukon kommunikaatiovälineitä, kuten television, elokuvat, videot, radion, valokuvat, mainonnan, kirjat, lehdet, musiikkitalenteet, pelit ja internetin.

lapsuutta ja mediaa sekä näiden välisiä suhteita vahvasti yksinkertaista-
viin oletuksiin. Niitä voidaankin pitää aikuisten oireina laajoja sosiaalisia
muutoksia seuraavista epävarmuuden tai pelon tunteista. (Buckingham
2003, 21.)

Identiteetistä ja kulttuurista keskusteltaessa globaali ja lokaali asetetaan
usein vastakkain ja jälkimmäinen esitetään usein vastarektiona ensim-
mäiselle. Kuitenkin iso osa siitä, mitä kutsutaan paikalliseksi (local) on
tuotettu jaetuilla (global) paikallisuuden esittämisen resepteillä (Appadu-
rai 1998, 188–199; Robertson 1995, 26–33). Mediaympäristö luo jaet-
tua tilaa ja todellisuutta asuinpaikasta riippumatta. Globalisoituminen
muokkaa sekä tapaa, jolla eläminen jossakin paikassa koetaan, että ylipää-
tään paikallisuuden merkitystä, tapaa, jolla paikka ymmärretään. (Hall
2003a, 85.) Elämän medioitumisen (media on läsnä kaikkialla ja samat
sisällöt saatavilla) myötä kulttuuristen arvojen ja ajatusmaailmojen voi-
perustellusti olettaa yhdenmukaistuneen. Informaatio ja virikemahdol-
lisuudet (median osalta) ovat pääosin samat, asutaanpa sitten Kittilässä,
Kemijärvellä tai Helsingissä³². JoAnn Conrad (2004) kyseenalaistaakin
kaksinapaisen lokaali/globaali vastakkainasettelun todeten, että paikallis-
yhteisöiden ja traditioiden pysyvyydet tai itsestäänselvytykset sekä kytken-
nät kulttuuriseen identiteettiin ovat yhä ongelmallisempia. Paikallisuus ei
enää tarjoa yksiselitteisen selkeää pohjaa identiteetille. (Mt., 165.) Paikan
luonteesta neuvotellaan suhteessa toisiin paikkoihin, mediaympäristön
luomissa tiloissa.

Sen lisäksi että paikka ymmärretään usein pelkäksi sijainniksi, se ym-
märretään myös taakaksi, rasisitteeksi tai rajoitteeksi (Massey 2005, 94), joka
muotoutuu osallistumisen käytännöissä ja vallan maantieteessä. Etäisyydet,
joita näissä tuotetaan, voivat perustua esimerkiksi fyysiseen tai poliittiseen
valtaan tai mielikuvitukseen. Paikka koostuu valtasuhteista ja on jatkuvasti
keskenäinen ja rakentuva. Tästä johtuen eri paikat asettuvat eri tavoin
suhteessa globaaliin: ne sijoittuvat eri asemiin ja saavat erilaisia tiloja vallan
maantieteessä. Kittilän ja Helsingin asema on erilainen. Edellinen on suh-
teellisen voimaton, kun taas jälkimmäinen on paikka, jossa tai jonka kautta
globalisaatiota tuotetaan. (Massey 2005, 99–101.)

John Fiske (2003) pohtii aluerepresentaatioiden valtaa: vaikka austra-
lialaiset matkustavat (Mercatorin kartan mukaisesti) itään kun he mene-
vät Yhdysvaltoihin ja länteen kun he menevät Aasiaan, he luokittelevat

³² Ks. esim. Appadurai 1998, 196; Morley & Robins 1995, 12; Reimer 1995, 68.

nämä alueet idäksi ja länneksi eurooppalaisittain. Representaatioiden valta maailmalla on huomattavan suuri suhteessa fyysiseen maailmaan tai maantieteeseen. (Mt., 147.) Eurooppalaisittain katsottuna Suomi kuuluu rikkaaseen pohjoiseen, jonka vastapariksi määrittyy köyhä etelä. Kansallisessa katsannossa jako kääntyy päällelleen: pohjoisesta tulee köyhä, jälkeenjäänyt ja taantuva, etelästä puolestaan rikas, hegemoninen, yhä kasvava keskus.

Paikkarepresentaatioiden valta on tunnistettu ja poimittu käyttöön lukuisissa Suomen kaupungeissa, kunnissa ja kaupunginosissa, joissa on alettu kiihtyvän asukkaista, työvoimasta ja yrityksistä tai matkailijoista käytävän kilpailun myötä kiinnittää erityistä huomiota imagoon³³. Paikkaa voikin ajatella myös etuna tai mahdollisuutena. Evoluutioteorioiden ajatuksia toistava Toisen ajallistaminen näkyy selvästi muun muassa matkailumarkkinoinnissa, jossa toiset kulttuurit kerrotaan harvinaisiksi, ainutlaatuisiksi ja tätä kautta myös haluttaviksi yksinkertaisiksi luonnonläheisiksi paikoiksi, joissa matkaja pääsee pakoon oman (urbaanin) elinympäristönsä sosiaalisia ja psykologisia paineita. (Duncan 1993, 46.) Kittilän kunnan³⁴ ja Kemijärven kaupungin³⁵ kotisivuilta löytyvät

³³ Esimerkiksi Taloustutkimus Oy mainostaa imago tutkimustaan kunnille seuraavasti: Luomalla kunnallenne oman, selkeästi muista erottuvan imagon teillä on paremmat mahdollisuudet houkutellessa asukkaiksenne osaavia ihmisiä ja kasvuhaluista yrityksiä (Taloustutkimus).

³⁴ Kittilä sijaitsee Tunturi-Lapin eteläosassa. Maisema on vaihtelevaa, sillä kunnan etelä- ja keskiosaa hallitsevat vaarat ja laajat suoalueet, kun taas pohjoisosa kuuluu tunturi-alueeseen. Huomattavin vesistö on kunnan alueen pohjois-eteläsuunnassa halkaiseva Ounasjoki, järviä kunnassa on 313. Kunnassa on reilut kolmekymmentä tunturia ja vaaraa, joista merkittävimmät ovat Levi-, Kätkä-, Aakenus- ja Kumputunturit. Kittilästä ja Leviltä on hyvät kulkuyhteydet muihin Lapin matkailukeskuksiin. Rovaniemelle on matkaa Kittilästä 150 km. Lentokentältä on päivittäiset yhteydet Helsinkiin. Kirkonkylä on vireä keskus, jossa on laaja julkinen ja kaupallinen palveluvalikoima ja useita erikoisliikkeitä. Sirkan kylässä 18 km Kittilästä pohjoiseen sijaitseva Levin matkailukeskus on valittu useana vuonna Vuoden Hiihtokeskukseksi. Levi on suosittu myös kesällä erityisesti vaeltajien ja kalastajien keskuudessa. (Kittilän kunta.)

³⁵ Kemijärven kaupunki on Suomen pohjoisin kaupunki ja sijaitsee Lapin läänin itäosassa, pääosin Napapiirin pohjoispuolella. Kaupunkikeskustaa ympäröivät Kemijärvi, Pöyliöjärvi, ja Suomen suurin joki Kemijoki sekä kymmenet vaaranselät, jotka tuovat kaupungin kuvaan suurta avaruutta. Kemijärven pinta-ala on 3942,19 km², josta vesialuetta on 453 km² (11,5 %). Kaupunkimme on monipuolinen palvelujen ja kulttuurin keskus: kylpylä-uimahalli, kulttuurikeskus, musiikkiopisto, 200 km moottorikelkkareitejä, 80 km merkittyä vesireitistöä sekä viisi lähellä olevaa tunturikeskusta (Pyhä, Luosto, Suomu, Salla ja Ruka).

yleisesittelyt paljastavat, että imagon rakentamisen lähtökohdaksi on asetettu pohjoisuus, luonto ja näihin kytketty matkailu. Kittilän ja Kemijärven kotisivujen ensisijainen tehtävä on matkailumarkkinointi. Tämä tulee konkreettisimmin selväksi vertaamalla niitä esimerkiksi Helsingin kaupungin³⁶ kotisivuihin, jotka rakentuvat täysin toisella tavalla, uutis- ja palvelukeskeisesti. Vasta kaupungin erilliseen matkailuportraaliin tutustuminen tarjoaa käsityksen tavoiteltavasta kansainvälisen metropolin imagosta³⁷ ja varsinaiseen imagokamppailuun otetaan osaa joidenkin (itäisten) kaupunginosien kotisivuilla³⁸, etenkin keskustelupalstoilla. Niin Kittilän, Kemijärven kuin Helsingin kaupunginkin viralliset kotisivut on asetettu vastaamaan keskuksesta (Helsingistä) käsin luotavaan katseeseen ja keskuksessa asuvan tarpeisiin.

Kirsti Lempiäinen (2002) toteaa, että maantieteelliset erot ovat perinteisesti olleet keskeisiä hierarkisoituja suomalaisuuden määrittäjiä. Maaseutu/kaupunki, itä/länsi, pohjoinen/etelä ja syrjäseutu/keskus ovat esimerkkejä tutuista vastinpareista. (Mt., 2002.) Kehittyneen eteläisen ytimen ja jälkeenjääneen periferian ajatus elää edelleen suomalaisnuorten maailmankuvissa (Jukarainen & Tuhkunen 2004, 96). Vaikka Suomea ja suomalaisuutta luonnehditaan ja esitetään usein yhtenäiskulttuurin ja vähien vastakohtaisuuksien hyvinvointivaltiona, saavat paikat suomalaisten kansallisten kertomusten alueellisissa variaatioissa sekä alueilla elävien nuorten luonnehdinnoissa kantaakseen tietynlais(tav)ia ajallisia merkityksiä. Alueilla on identiteettinsä ja alueilla asuville nuorille avautuu tulevaisuuskuvien ja identiteettien rakentamiseen tarjolle tiettyjä kerrottavissa mahdollisuuksia ja ehdollisuuksia.

Kaupunki tunnetaan myös monista tapahtumista, joiden rakentamiseen osallistuvat monet yritykset, yhteisöt ja suuri joukko aktiivisia vapaaehtoisia. (Kemijärvi.)

³⁶ Esimerkki Helsingin kaupungin kotisivujen etusivulta 14.1.2008:

[14.01.08] Länsimetron asemakaavaluonnos Helsingin osalta valmistunut

[14.01.08] Hannu Penttilä aloitti apulaiskaupunginjohtajana

[14.01.08] Annankatu muuttuu yksisuuntaiseksi 14.1.

Lisää uutisia... (Helsinki).

³⁷ Helsinki on moderni eurooppalainen kulttuurikaupunki, jossa urbaani elämäntyylillä kohtaa luonnonläheisyyden [...] Nykypäivän Helsinki elää jo huomiossa. Moderni arkkitehtuuri, design ja huipputeknologia ovat tehneet kaupungista kansainvälisesti tunnetun. Omaleimainen helsinkiläinen elämäntyylillä ja urbaanit alakulttuurit ovat osa tämän päivän kansainvälistä metropolia. (Helsingin kaupunki.)

³⁸ Ks. esim. Kontula.com ja Marjaniemi, Helsinki.

II Tutkimuksen paikka

Diskurssiteoreettinen tulokulma

Työtäni on inspiroinut poikkitieteisyys: se asettuu nuorisotutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen lähtökohtaisesti poikkitieteellisiin maisemiin. Olen taittanut matkaani erilaisten tavoitteiden, sattumusten ja kiinnostumisten saattamana muun muassa sosiologian, kasvatussosiologian, naistutkimuksen ja kulttuurimaantieteen alueilla. Ymmärrän tiedon – konstruktionistiseen³⁹, feministiseen ja poststrukturalistiseen tapaan – kulttuurisessa vuorovaikutuksessa ja diskursiivisissa valtasuhteissa jatkuvasti rakentuvana ja rakennettavana prosessina. En pyri selittämään historiaa tai ennakoimaan tulevaa, vaan tavoittamaan niiden läsnäolon ehdollistamaa ja mahdollistamaa sosiaalista maailmaa tässä ajassa avautuvissa monikerroksisesti ajallisissa tiloissa. Ajatteluni on diskurssiteoreettisesti virittynyttä ja liikkuu käsitteellisten lähtökohtien, aineiston ja analyysin myötä narratiivisen tutkimuksen alueelle. Narratiivisuus on arkielämän ja kielen keskeinen väline toiminnan tai tapahtumien ajallisuuden jäsentämisessä (Abbott 2002, 3). Se mahdollistaa tilanteiden ja tapahtumien jäsentämisen koherentiksi kokonaisuudeksi ja näin ollen on avain maailman ymmärrettävämmäksi tekemiseen⁴⁰. Tarinat myös tuottavat sosiaalista todellisuutta, ne saavat aikaan seurauksia osana moninaisia kulttuuristen merkitysten virtoja. (Ks. esim. Barthes 1994/1957; 1993/1973; White 1987.)

Kulttuurin ymmärrän, esimerkiksi Johan Fornäsin (1998) ja Stuart Hallin (2003a) tavoin, ihmistenvälisessä kommunikaatiossa syntyvänä ja elävänä merkitysjärjestelmänä. Fornäs (1998) määrittelee kulttuurin alinomaan jakautuvien, yhdistyvien ja toisiaan risteävien virtojen verkostoksi.

³⁹ Vuoden- ja vuorokaudenaikojen vaihtelut ovat ontologisia faktoja. Epistemisiä faktoja taas ovat seikat, jotka ovat totta vain, mikäli vakuutimme niiden todenperäisyydestä. (Jokinen, Arto 2004, 201.) Konstruktionismi on jaettavissa ontologiseen ja epistemologiseen. Ontologinen konstruktionisti asettaa todellisuuden kielestä riippuvaiseksi. Itse sitoudun epistemologiseen konstruktionismiin, eli ajattelen, että kieli tuottaa tiedon, merkityksellistää maailman. Todellisuus saa merkityksensä kielessä. (Esim. Lehtonen 1998; Longino 2002, 12.)

⁴⁰ Katso metateoreettisista lähestymistavoista narratiivisuuteen esim. Carr 2001; Hyvärinen, 2005; Hyvärinen, Korhonen & Mykkänen 2006; Hänninen 1999; Ricœur 1983; 1988.

Nämä merkitysten virrat ovat moniäänisiä ja juontuvat pikemmin subjektien välisistä kommunikatiivisista prosesseista kuin yksittäisistä subjekteista tai objektiivisesta todellisuudesta. (Mt., 11.) Hall (2003a) puolestaan toteaa kulttuurin tarkoittavan yhteisten merkitysten järjestelmiä, joita käyttäen samaan yhteisöön, ryhmään tai kansakuntaan kuuluvat ihmiset saavat tolkkua maailmasta. Merkitykset eivät ole kuitenkaan vapaasti leijuvia, vaan osa materiaalista ja sosiaalista maailmaa. (Mt., 85.)

Koska kaikki inhimillinen tieto kehittyy, välittyy ja säilyy sosiaalisissa tilanteissa, on pyrittävä ymmärtämään niitä vallan mekanismeja, joiden kautta tietty todellisuus tietyssä yhteiskunnassa iskostuu ihmisten tajuntaan (Berger & Luckmann 1994/1966, 11–13). Diskurssin käsitteellä⁴¹ tehdään eroa näkemyksiin kielestä pelkkänä kommunikaatiovälineenä. Ymmärrän diskurssin foucaultlaisittain: omat rajansa ja sääntönsä omavana systeeminä, jolla on määrittelyvaltaa suhteessa ihmisten ajatteluun ja itseilmaisuun. (Ks. esim. Mills 1997, 8.) Näin ajateltuina diskurssit ovat moniulotteisia käytäntöjä, jotka muodostavat kohteensa. Puhuminen on tekemistä, toimintaa. Se on enemmän kuin puhujan omien ajatusten tai käsitysten ilmaisua tai sen kertomista, mitä puhuja tietää. (Butler 1997; 2006; Foucault 1972.) Diskurssit muodostavat poliittisen areenan yhteiskunnallisten tapahtumien ja toimijoiden esiintymiselle, merkityksellistämiseksi tai sivuuttamiselle. (Peters & Lankshear 1996, 2; Pietikäinen 2000, 191.) Sosiaalisesti jaettuna todellisuutena diskurssit ovat usein niin perusteellisesti opittuja ja osattuja, että niiden sopimuksenvaraisuus hämärtyy. Näin diskurssit näyttäytyvät totuutena tai normaalina asioiden tilana. (Vuori 2001, 81.)

Diskurssin käsitteellä on otettu haltuun ajatusta merkitysten mo-
neudesta ja muuttuvuudesta. Diskursiiviset käytännöt ovat historiallisia säännöstöjä, jotka määrittävät tietyllä sosiaalisella, taloudellisella, maantieteellisellä tai kielellisellä alueella sanottavissa ja esitettävissä olevan sekä sen, kuka voi puhua ja millaisin ehdoin. Puhetavat hierarkisoituvat diskursiivisissa käytännöissä: diskurssit rakentavat rajoja sekä sille, mitä voidaan sanoa että sille, miten tämä sanottu on mahdollista ymmärtää. (Lehtonen 1998, 68, 165.) Diskurssi siis mahdollistaa tietyn aiheen näkemisen tietyllä tavalla ja samalla rajaa mahdollisuuksia nähdä tai esittää

⁴¹ Diskurssin käsitettä on määritelty monin eri tavoin (ks. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 1999; Mills 1997). Lähestyn tutkimaani ilmiötä työssäni diskurssiteoreettista näkökulmasta, mutta en sitoudu metodologisesti diskurssianalyysiin.

aihetta toisin. Tämä saa aikaan valta-asetelmia. Michel Foucault (1980) määrittelee vallan tuottavaksi verkostoksi, joka saa aikaan asioita, mielihyvää, tiedon muotoja, diskursseja ja läpäisee koko sosiaalisen rakenteen, ja jonka ulkopuolelle ei ole mahdollista asettua. Valta ei siis ole pelkkä kieltojärjestelmä, kamppailu valtaa käyttävien ja alistettujen välillä. (Mt., 134–145.) Vallitsevat ymmärryksen tavat voivat hallita muita maailmaa koskevia käsityksiä asettamalla rajoja sille, mikä yleensäkin näyttää pohittamisen arvoiselta saati sitten järkevältä, uskottavalta tai hyväksyttävältä. Hallitsevuus syntyy voimasta rakentaa ajattelua suuntaava ja rajaava viitekehys. (Hall 1992, 335.)

Hall (1992) käyttää artikulaatioteoriaa kuvaamaan eri ajatusten yhteen kytkeytymisen mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Tietyissä ajassa ja tilanteessa toisten diskurssien yhteen kytkeminen on todennäköisempää, itsestään selvempää, kuin toisten. Yhteenkytkennät eivät kuitenkaan ole välttämättömiä, muutkin asioiden yhdistämisen tavat ovat mahdollisia. (Mt., 368–369.) Keskustelut ovat kytköksissä muihin ajassa ja paikassa mahdollisiin keskusteluihin (Ronkainen 1999, 33). Asiaa voi lähestyä myös intertekstuaalisuuden ajatuksen kautta. Mikään teksti tai puhe, kielenkäyttö yleensäkin, ei ole irrallinen vaan kytköksissä toisiin teksteihin. Intertekstuaalisuus, tekstien välisyys, viittaa tekstien ja lukijan yhteenkietoutumiin toisten tekstien kanssa. Intertekstuaalinen ymmärrys suuntaa lukutapoja ja ohjaa lukijaa näkemään joitakin merkityksiä joidenkin toisten mahdollisten merkitysten yli. Tekstejä onkin tarkasteltava kommunikaationa tekijän, yleisön ja muiden tekstien välillä. Samansuuntaisena tekstistä toiseen yltävä intertekstuaalisuus on tekstien toiminnan osa, se saa aikaan vaikutuksia. (Vuori 2004, 115–116; 2001, 90–93.) Yksilöllä on liikkumatilaa elämänsä kertojana, mutta hän ei liiku tyhjiössä, toisista kertomuksista ja kertojista erillään. Kerronta on kontekstuaalista.

Kontekstuaalisuus ja nimeämisen pakot

Kontekstuaalisuus viittaa ilmiöiden kiinnittymiseen johonkin erityiseen yhteyteen: instituutioon, tilanteeseen, paikkaan tai ajanjaksoon. Se tekee tietyt diskurssit tietyssä ajassa ja paikassa mahdollisiksi, toisinaan jopa

pakollisiksi, ja etäännyttää samalla tiettyjä diskursseja ulottumattomiin. Lisäksi se nostaa olennaiseksi kysymyksen diskurssien suhteesta käyttäjiinsä: miten puhujaposition tietyin diskurssin sisässä ovat avoimia eri toimijoille. (Ronkainen 1999, 33.) Alueelliset identiteetit, menestyksen ja marginaalin määritelmät, tulevaisuuskuvat, mielikuvat yleensäkin, merkityksellistyvät sosiaalisessa maailmassa, teksteissä. Ne ovat sosiaalisesti tuotettuja, mutta kiinnittyvät materiaalisiin mahdollisuuksiin ja rajoihin. Paikka kontekstoi ne fyysisesti, teksti antaa niille sosiaalisen sisällön. (Ks. Gordon, Lahelma & Holland 2004, 172.) Tässä tutkimuksessa on kyse tietyissä paikoissa ja tiettyjä paikkoja elävistä nuorista, tytöistä ja pojista.

Tutkimukseni alueet – Kittilä, Kemijärvi ja Itä-Helsinki – tuovat tarkasteluun erilaisia diskursseja. Diskurssit kiinnittyvät materiaalisiin suhteisiinsa: ne eivät synny eivätkä säily esimerkiksi fyysisestä ja taloudellisesta todellisuudesta tyystin irrallaan. Diskurssien ja ei-diskurssien suhde on dialektinen. Alueellinen eriytymisproblematiikka onkin saanut paljon ansaittua huomiota juuri vertailevien, esimerkiksi paikallista elintasoja, hyvinvointia, työllisyyttä, koulutustasoa, muuttoliikettä ja niin edelleen mittaavien tilastojen ansiosta. Paikkojen fyysisistä, materiaalisista ja taloudellisista tilanteista ja suhteista on saatavilla runsaasti jatkuvasti päivitettävää ja usein myös hyvin näkyvästi uutisoitavaa tilastotietoa. Tutkimukseni tarkoituksena on avata alueellisen polarisaation problematiikkaa diskursiivisesta tulokulmasta ja tällä tavoin tuoda keskusteluun uutta sisältöä ja keskustelua monipuolistavia näkökulmia. Tavoitteenani on antaa nuorille tilaa sanoittaa kotipaikkaansa ja asuinalueensa mahdollisimman pitkälle itse. Tästä syystä vältän paikkojen lähtökohtaista jäädyttämistä materiaalisiin puitteisiinsa. Taulukon lisäksi tuon tilastotietoa alueista esiin vain alaviitteissä ja ainoastaan niiden seikkojen osalta, jotka tulevat nuorten puheessa mukaan kutsutuksi.

Taulukko a. Väkiluku- ja työttömyystilastot alueittain.

	Kittilä	Kemijärvi	Lappi	Koko maa	Helsinki	Itäinen suurpiiri
Väkiluku 2007 ¹	5 967	8 882	184 390	5 300 484	568 531	100 589 ²
Väkiluku 1993 ³	6 256	12 053	202 895	5 077 912	501 518 ¹	80 050 ²
Muutos %	-4,6	-26,3	-9,1	4,4	13,4	25,7
Työttömyys % 2007 ⁴	11,7	15,9	13,4	8,2	6,8	10,7 ⁵

¹ Väestörekisterikeskus

² Vuonna 2006 (Helsingin kaupungin tietokeskus b)

³ Tilastokeskus

⁴ Työ- ja elinkeinoministeriö

⁵ Helsingin kaupungin tietokeskus

Kittilällä ja Kemijärvellä on sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Molempia leimaa syrjäseutu-ullottuvuus, ovathan ne osa lappilaista (maalais-) maise-
maa. Kittilä, Leville suuntautuvan kasvavan matkailun mahdollistama-
na, pärjää varsin hyvin Lapin kuntien välisissä tilastollisissa vertailuissa.
Kemijärvi sen sijaan näyttäytyy uutisoinneissa toistuvasti alueellisten
ongelmien kautta. Kemijärvellä muuttotappiot ovat (Lapin sisäisiä lu-
kujakin vertailtaessa) suuria, työttömyysluvut korkeita ja psykososiaali-
set ongelmat näkyviä. Institutionaalaisia rakenteita puretaan taloudellis-
ten pakkojen sanelemana, samalla kun vanhan teollisuuspaikkakunnan
tehdastyöpaikat katoavat yksi toisensa jälkeen Kiinaan tai muihin halvan
tuotannon maihin. Lähin yöjunakin oli vuonna 2006 vaarassa pysähtyä
päätepaikalleen jo naapurikaupunkiin Rovaniemelle.

Kemijärven tapaan, joskin täysin erilaisiin keskusteluyhteyksiin kyt-
kettynä, myös Itä-Helsinki saa mediassa (sekä tilastoissa) toistuvasti osak-
seen negatiivista julkisuutta. Esimerkiksi muutamien rap-muusikoiden
teksteissä Itä-Helsinki näyttäytyy suorastaan epätoivoisena lähiöslummi-
alueena (ks. Liesaho 2004). Uutisoinneissa Itä-Helsinkiä leimaavat huu-
meongelmat ja sosioekonomisilla mittareilla arvioituina heikompiosais-

ten sijoittaminen samalle asuinalueelle. Tutkimukseni alueita yhdistää siis Kittilän ja Kemijärven osalta jaettu perifeerisyys, sekä Kemijärven ja Itä-Helsingin osalta jaettu negatiivinen diskursiivinen tila osana kansallista ja alueellista kuvastoa ja sanastoa.

Alueiden ohella tutkimukseni keskeisiä konteksteja ovat ikä ja sukupuoli. Ikä kontekstoi tutkimusaineistoani (ainakin) kolmella tapaa. Ensinnäkin tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat tietyn ikäisiä (15–16-vuotiaita) ja institutionaalisen elämänkulkunsa tietyssä vaiheessa (peruskoulun päättymisen, ammatinvalinta), mikä edellyttää heiltä tulevaisuusorientoituneen (rationaalisuuteen ja vastuullisuuteen sidotun) diskurssikäytännön hallintaa. Toiseksi, kirjoitelmissaan nämä tietyn ikäiset nuoret kuvaavat elämäänsä nuorina (28–29-vuotiaina) naisina ja miehinä, joihin liitetään taas toisentyypiset ikä- ja sukupuolisidonnaiset kriteerit. Kolmannen ikätematikan rakentaa ikäero itseni ja nuorten välillä ryhmäkeskustelutilanteissa.

Ikää ajattelen Anne Sankarin ja Jyrki Jyrkämän (2001) tavoin kulttuurisena konstruktiona, välineenä ihmisten merkitsemiseen. Vaikka iän ajattelussa psykologinen ja lääketieteellinen tieto on perinteisesti ollut vahvaa, ymmärretään ikä muunakin: ikä on kulttuurisia merkityksiä sääntöineen ja käsityksineen. (Mt., 7–8.) Tavanomainen iän ja sukupuolen biologinen luonnollistaminen on johtanut niiden epäproblemaattiseen käyttöön tutkimuksessa. Tällöin jää helposti huomaamatta, että iän merkitykset ovat historiallisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia (esim. Aapola 1999; Nikander 2002; Rantamaa 2001). Ikää voidaan lähestyä ja jaotella monenlaisista lähtökohdista riippuen siitä, onko tarkastelussa oleva ikä kronologista, biologista, kehityksellistä, psykologista, juridista, sosiaalista, institutionaalista, toiminnallista, persoonallista, subjektiivista, ruumiillista, symbolista vai rituaalista (ks. Aapola 1999).

Kronologinen ikä, elinajan mittana, kertoo kuinka paljon aikaa (kuinka monta vuotta) on kulunut syntymästä tähän hetkeen. Kronologinen ikä nähdään ongelmattomana, objektiivisena totuutena, jonka mukaan yhteiskunnalliset instituutiot (kuten koulu ja perhe) on organisoitu. Myös vapaammissa kohtaamisissa ihmiset tapaavat määrittellä toistensa ikää, eikä ikään suhtautuminen ole alkuunkaan neutraalia. Siihen liittyy mahdollisuuksia, velvollisuuksia, arvoja ja odotuksia, joiden perusteella ihmisiä luokitellaan. Kykyjä ja taitoja arvioidaan suhteessa ikään. Ikä kyt-

keytyy valtaan ja hierarkioihin: nuoremman ikää on sopivampaa kysyä kuin vanhemman ja viranomaisen kysyessä ikä on ilmoitettava (Rantamaa 2001, 53–54).

Tutkimuksessani kiinnostavan tarkastelupohjan muodostavat iän sosiaaliset normitukset. Paula Rantamaa (2001) toteaa kronologisen iän olevan hallitseva iän määrittelyn tapa: sen perusteella luokitellaan ihmisiä, sijoitetaan tiettyyn historialliseen aikaan ja organisoidaan yhteiskunnallisia instituutioita ja palveluja (mt., 65). Elämäntapahtumilla on usein tietty yksilöllisiä ja yhteisöllisiä odotuksia synnyttävä ajoituksensa elämänkulussa. Tapahtumilla on oma ”oikea aikansa”. Oikea-aikaisuutta säätelevät ihmiseen sosiaalisesti ja kulttuurisesti iskostetut elämänkulun aikataulut aikamääreineen: ei vielä, nyt, liian myöhään. Ikänormitettujen tapahtumien väärästä ajoituksesta seuraa usein vaikeuksia tai epämukavuutta (Marin 2001, 35–37). Sama pätee sukupuolinormitettujen valintojen tai tekojen väärin toistamiseen. Nuorten kirjoitelmat ja keskustelut asettuvatkin omalla tavallaan suhteeseen sovinnaisen aikuistumisen polkujen ja normitettujen valintojen kanssa: ne tuovat näkyviin nuorille aikuisille, miehille ja naisille, mahdollisia ”hyväksyttäviä”, ”oikeita”, ”uskottavia” tai ”moraalittomia” valintoja.

Tässä keskusteluyhteydessä tarkastelen sukupuolta, kuten ikää ja paikkaa, paitsi konkreettisesti elämänkulkuun ja toiminnan ehtoihin kiinnittyvänä vaikuttajana, myös sosiokulttuurisena konstruktiona ja semioottisena apparaattina: representaatiojärjestelmänä, joka kytkee yksilöihin tietynlaisia merkityksiä ja jonka sisältämiä merkityksiä yksilö käyttää ja uusintaa sukupuolirepresentaatioissaan. Näin ajateltuna sukupuolen konstruointi on sekä representaatioprosessi että sen tulos. (de Lauretis 1987, 5.) Asiaa voi lähestyä myös Butlerin (1997) performatiivisuuden teorian kautta: kieli on sekä toimintaa, että toiminnan seurauksia (mt., 7–8). Sukupuoli muotoutuu teoissa ja kielessä yhteiskunnan ja kulttuurin muovaamana. Toisin sanoen, sukupuolen ilmausten takana ei ole (essentialistista) identiteettiä. Sen sijaan sukupuoli-identiteetti muodostuu performatiivisesti juuri niillä ilmauksilla, joiden sanotaan olevan seurausta siitä. (Butler 2006, 80.) Analyysissä olenkin kiinnittänyt huomiota kerronnan sukupuolittuneisuuksiin eli siihen, kuinka ja millaisissa keskusteluyhteyksissä nuorten elämästä tulee elämää sukupuolena.

Nuoruudesta ja nuorisotutkimuksesta

Youth is what is young and what belongs to the future, and young people have repeatedly been associated with what is new in the culture. On the negative side, youth is often associated with the dangers of the future, when fear of the unknown is coupled with a culturally pessimistic diagnosis of degeneration in which the morals and norms of youth become sure signs of the sins and transgressions of modernity. (Fornäs 1995, 1.)

Nuoruuden käsite on laeva ja tutkimuksessani, kuten nuorisotutkimuksessa usein tehdään, ylitän tieteenalojen ja oppiaineiden rajoja. Siksi katsonkin aiheelliseksi avata hieman nuoruutta käsitteenä ja lähtökohtana tässä tutkimuksessa.

Nuoruuden ymmärtämiseen pyrittäessä poimitaan useimmiten käyttöön kehityspsykologiseen tai psykodynaamiseen teoretisointiin pohjaavat psykologiset mallit (Hoikkala 1993, 18) tai biologinen ajattelutapa, joka korostaa sukukypsyyttä ja muita fyysisiä tapahtumia ihmiskehossa. Työssäni lähestyn nuoruutta kuitenkin kulttuurisesta näkökulmasta. Nuoruus on paitsi fysiologisen kehityksen kausi ja psykologinen elämäntaihe myös kulttuurinen kategoria, jota kehystävät erityiset yhteiskunnalliset instituutiot (koulu) ja rituaalit (konfirmaatio, avioliitto), lakisäätteiset rajoitukset (ikä) ja sosiaaliset toimet (kotoa muuttaminen, koulusta valmistuminen, perheen perustaminen, työn saanti). Tämän lisäksi nuoruus määrittyy diskursseissa, jotka ilmaisevat sen, mikä representoi nuoruutta suhteessa lapsuuteen ja aikuisuuteen. (Fornäs 1995, 3.)

Esimerkiksi Sinikka Aapolan (1999) mukaan nuoruuden keksijäksi nimetään yleisesti Jean-Jacques Rousseau, ranskalainen valistusfilosofi 1700-luvulta. Rousseau eritteli kasvatusta käsittelevässä *Émile*-klassikossaan ikäkausia ja nuoruuden erityislaatua. (Mt., 33; Rousseau 1933.) Nuorille ylhäisöpojille laadittuja kasvatusten menetelmiä tunnetaan kuitenkin aina antiikin Kreikasta saakka. Nuoruusvaihe koskikin pitkään ainoastaan pieneen eliittiin kuuluvia poikia. (Esim. Puuronen 2006, 33.) Nykymuotoinen ”tavallisten” nuorten – tyttöjen ja poikien – nuoruus on huomattavasti tuorempien yhteiskunnallisten prosessien, kuten talouselämän, perhe-elämän ja koulutuksen alalla tapahtuneiden muutosten tulosta. (Aapola 1999, 33; 2003, 87–88; Puuronen 2006, 164–167.)

Vesa Puuronen (2006) toteaa, että suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä nuorisotutkimuksessa nuoruus ja nuorison historia nähdään usein hyvin lyhyenä: yleisimmin se kytetään 1950-luvun myötä virinneeseen äänilevyteollisuuteen ja kevyen musiikin kulutuksen kasvuun sekä suomalaisen sosiologisen nuorisotutkimuksen syntyyn (mt., 23, 204)⁴².

Nuoruuden korostuminen erillisenä elämänvaiheena kytkeytyy erityisesti 1800-luvun loppupuolella käynnistyneeseen koulutuksen pidentymiseen ja laajentumiseen. Nuoruutta voidaankin lähestyä osana institutionaalisoitua elämäntilaa, jolloin käsitteellä viitataan elämäntilauksen kronologisen iän sijasta sosiaalisten instituutioiden säätelemänä monisärmäisenä prosessina. Lisäksi elämäntilaa muotoilee kulttuurinen sukupuolijärjestelmä miesten ja naisten elämälle asetettujen erilaisten odotusten muodossa. (Esim. Aapola & Kaarninen 2003; Wallace 2001.) Termit nuoruus ja nuori viittaavatkin nykyään laajaan ikähaitariin, noin 12–30-vuotiaisiin, mikä mukailee aikuistumisen polkuja eurooppalaisittain (Hoikkala 2007). Nuorista puhuttaessa ajallisuus elämän määrittäjänä korostuu. Nuoret elävät tiettyä vaihetta elämässään, heistä on tulossa jotakin: aikuisia, vanhempia ja työntekijöitä eli kansalaisia. Vaikka nuoruuden määrittely on jossain määrin aikakausi- ja tilannesidonnaista, yleensä se ajatellaan siirtymävaiheena: nuori ei ole enää pieni lapsi, mutta ei myöskään ole vielä saavuttanut aikuisen oikeuksia ja velvollisuuksia yhteisössään. (Aapola & Kaartinen 2003, 13.)

Nuoruus on toisaalta yleisesti mielletty ongelmien ja riskien kautta, toisaalta se on ladattu tulvilleen tulevaisuudenuskoa ja toivoa. Erityisesti viimeisen sadan vuoden ajan nuoruutta on pidetty emotionaalisenä ja epävakana elämänvaiheena, joka yksilön on käytävä läpi saavuttaakseen kypsän aikuisuuden⁴³. Usein nuorisolta suorastaan odotetaan jonkinlaista

⁴² Joukko nuorisotutkijoita kävi helmikuussa 2008 kiintoisaa sähköpostikeskustelua suomalaisen nuorisotutkimuksen syntyajankohdasta nuorisotutkimusverkoston sähköpostilistalla (Nuotta). Suomalaisen nuorisotutkimuksen ”avaajiksi” ehdotettiin keskustelussa seuraavia teoksia: Allardt (1958) Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne, Helanko (1953) Poikasakit, Louhivuori (1915) Neljännesvuosisataa nuorisotyötä: N.M.K.Y. liikkeen vaiheet Suomessa vv. 1899–1914, Kaila (1950) Nuorisorikollisuus, Rosenqvist (1915) Murrosikä ja kasvatusta – Sielutieteellinen ja kokeelliskasvatustieteellinen tutkimus, Lilius (1920) Kouluiän sielunelämä sekä Päiväsalo (1948) Murrosikäisten sosiaalinen kehitys lähinnä oppikoululaisia silmälläpitäen. Keskustelussa todettiin, että tarvittaisiin tutkimus nuorisotutkimuksen kansallisesta historiasta, jotta saataisiin selvyttä siihen, milloin nuorisotutkimus Suomessa oikeastaan alkoi.

⁴³ Esim. Aapola & Kaarninen 2003, 12–13; Fornäs 1995, 1–5; Wyn & White 1997, 18–21.

vastarintaa ja kapinointia vallitsevaa yhteiskunnallista järjestystä kohtaan. Radikaalisuuden puute herättää huolta nuorten passiivisuudesta tai yhteiskunnan taantumisesta. Toisaalta nuoriso nähdään usein kontrolloitavana ongelmana⁴⁴.

Tulevaisuudesta muotoutuu nuoria tai nuorisoa koskevissa keskusteluissa ja tutkimuksissa usein dominoiva ajattelun kehys. Nuorten itsensä ajatellaan olevan välitulossa, tulossa joksikin – aikuisiksi, kansalaisiksi – ja nuorison katsotaan myös signalisoivan yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa. Nuoriso siis kytketään osaksi kulttuurisia muutosprosesseja: nuorisokulttuurit ja nuorten tilat asetetaan toimimaan tulevaisuutta ennustavina kristallipalloina ja unohdetaan tyystin, että kulttuuriset toimintamallit ja arvostukset ovat läsnä myös nuorten ”omissa” kulttuureissa. Nuoret ja nuorisokulttuurit eivät synny ja elä kulttuurisessa tyhjiössä. (Tolonen 2001, 25.)

Nuoruuden aikakausi- tai sukupolvikeskustelujen myötä nuorisotutkimuksessa korostetaan usein perinteisten kaavojen puuttumista ja katkoksia suhteessa vanhempien edustamiin elämäntapoihin ja -arvoihin. Niin nuorisotutkimuksessa kuin muissakin julkisissa puheenvuoroissa ja keskusteluissa (myös arkikeskusteluissa) viljellään runsain mitoin käsitettä ”nykynuori”, jolla alleviivataan nuoruuden ja nuorten erilaisuutta suhteessa edellisen sukupolven nuoruuteen. Kun maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa työ ja elämäntapa perittiin yleensä vanhemmilta, nykynuorten sanotaan suunnistavan ilman valmiita karttoja (esim. Aapola & Ketokivi 2005; Puuronen 2006). Toisaalta tutkimuksissa kirjoitetaan siitä, kuinka perinteiset aikuistumisriitit (rippikoulu, ylioppilastutkinto ja niin edelleen) pitävät pintansa suosittuina virstanpylväinä aikuisuutta kohti kuljettaessa (Aapola & Ketokivi 2005). Jatkuvuus ja katkokset kulkevat rinnan.

Käsitys (ihanteellisesta) aikuisuudesta on pysynyt perustoiltaan samana pitkään ja on myös hyvin yleisesti jaettu: elämäntilanteet, sosiaalinen tausta, koulutusaste tai sukupuoli eivät saa aikaan isoja eroja ihanteellisen aikuisen oletusarvoon liitettäviin merkityksiin. (Ks. esim. Aapola & Ketokivi 2005; Houni & Suurpää 1998.) Tytöt ja pojat, miehet ja naiset suunnittelevat ja visioivat tulevaisuuttaan kuitenkin väistämättä tietyissä kulttuurisissa ja kansallisissa konteksteissa. Esimerkiksi rodun,

⁴⁴ Esim. Puuronen 2006; 1997; Raitanen 2001, 187–188; ks. myös Hoikkala, Laine & Laine 2005.

sukupuolen, etnisyyden, köyhyyden ja vaurauden sisältämät lähtökohdat ovat moninaisia. ”Nuorista” puhuminen sinällään onnistuuakin ainoastaan laajassa mielessä. (Wyn & White 1997.) Jaettu laajentumisen ja monimutkaistumisen kokemus nostetaan eri keskusteluyhteyksissä usein länsimaiselle nuoruudelle leimalliseksi piirteeksi. Nuoret ovat erilaisten koulutusinstituutioiden piirissä yhä laajemmin ja pidemmän ajan elämästään, mikä johtuu osaltaan nuorten ongelmista työnsaannissa. Uusi mediateknologia on luonut jaetut kulutusmarkkinat, vaikkakaan pääsy kuluttajan positioon ei ole kaikille samalla tavalla avoin. Nuoruuden markkinointi musiikin ja vaatteiden kautta on levinnyt laajalti ja rakentaa ikään sidottua samuuden tunnetta. (Esim. Wyn & White 1997.)

Nuorten ostovoiman kasvun myötä nuoruudesta on tullut erittäin keskeinen vaikuttaja myös kulutusmarkkinoilla⁴⁵ viime vuosikymmenten aikana, ja varsinkin nuorisolle suunnattu kulutusmarkkinointi on maailmanlaajuisia. Tyylien, paikkojen ja imagoiden markkinointi – globaalisti välitetyt mediakuvat ja viestintäjärjestelmät – tuovat oman elämän ajankohdista, paikoista, traditioista ja historioista irrottautuvat identiteetit nuorten ulottuville. Toisaalta tämän kulttuurisen homogenisoitumisen rinnalla esiintyy eron, etnisyyden ja toiseuden markkinointia ja ihanointia, uutta kiinnostusta lokaaliseen. (Hall 1999, 62–63; myös esim. Pakkasvirta & Saukkonen 2005.) Samanaikaisesti yhdentymiskehityksen kanssa tietoisuus kansallisen ja paikallisen identiteetin erityisyydestä on kasvanut ja arvostus sitä kohtaan lisääntynyt (Wyn & White 1997, 2).

Nuorten elämään ja tulevaisuuskuvien prosessointiin vaikuttavat sekä alueelliset materiaaliset olosuhteet että diskursiivisesti sidotut ja jaetut tulkinnat näistä olosuhteista (vrt. Wyn & White 1997, 9). Ihmisten (nuortenkin) valinnat ja toimijuus ovat vahvasti yhteydessä heidän sosiaalisiin taustoihinsa ja materiaaliset elämänehdot vaikuttavat valintoihin konkreettisesti (Tolonen 2005). Tutkimuksessani ajattelenkin nuoria toimijoina, jotka tekevät elämän ja tulevaisuuden tulkintojaan tiettyjen yhteiskunnallisten, taloudellisten, alueellisten, sosiaalisten ja diskursiivisten reunaehtojen rajoissa.

Nuoruus on paitsi ajallista myös tilallista. Tila ymmärretään usein helpommin materiaalisena kuin abstraktina. Se kytkeytyy sujuvammin olemiseen kuin tulemiseen. (Massey 2005, 29.) Suomalaises-

⁴⁵ Esim. Aapola & Kaarninen 2003; Fornäs 1995; Wilksa 2004; Wilksa & Virtanen 2002; Wyn & White 1997

sa nuorisotutkimuksessa ”nuori” on pääsääntöisesti keskiluokkainen (suur)kaupunkilainen. Tätä ”perusnuorta” vasten peilaten tuotetaan siten ”muut”, tilalliset ja erityiset, etniset ja Toiset, ”etuliitenuoret” ja -nuoruudet. Myös muissa kansallisissa keskusteluissa nuoret ja nuoruus on selkeästi tilallistettu: urbaani lähiönuori ja maalaistyttö- tai poika edustavat määreinä yhtä nuoruuden käsitteellistämässä elävää binaarioppositiota, vastakkaisiin ääripäihin sijoittuvia ajallis-tilallisia paikkoja. Tiettyyn tilaan liittyvästä paikallisuudesta voidaan rakentaa sekä negatiivista että positiivista kuvaa.

Urbaaniin elämään ja nuoruuteen yhdistetään usein ajatus paikallisuuden merkityksen heikkenemisestä. Kotiseututunteen puuttuminen on mielletty nuoren hyvinvoinnin riskitekijänä ja ”juurtumaton” ihminen jollain tavalla vajavaisena (Jovero & Horelli 2002, 11). Irene Roivaisen (1999) mukaan lähiönuorista käytävässä keskustelussa paikallisuuden ja paikattomuuden yhtäaikaisuus avaa molempiin liitettjä vaateita. Toisaalta on oltava paikallisuutta, jotta vältetään juurettomuudelta, toisaalta taas paikallisuus voi muuttua paikattomuudeksi, mikäli omaleimaisuus ja erityisyys mielletään puuttuvaksi. (Roivainen 1999, 62–63.) Lähiönuoresta puhuttaessa mieleen nousevat helposti kuvat betoniviidakossa kasvaneesta jengiläisestä, kun taas mielikuva peräkammarin pojasta asettuu luontevasti maaseutumiljööseen ja kantaa muassaan stereotypiaa sosiaalisesti kömpelöstä työmarkkinatuella eläjästä (Karvonen & Rahkonen 2004, 76). Maalaisnuoruus kytketään helposti turhankin vahvaan paikallisuuden oletukseen, virikemahdollisuuksien puutteeseen ja jämähtämiseen: juurtumisesta tulee juuttumista ja paikallisuudesta taakka.

Toisaalta urbaania nuoruutta ihannoidaan ja siihen liitetään vahva edistysusko: oletukset suvaitsevaisuudesta, laajakatseisuudesta, teknologisestä taituruudesta ja kansainvälisyydestä yhdistyvät sujuvimmin nuorten kaupunkilaisten elämänpiiriin ja näyttävät tavoiteltavilta ominaisuuksilta erilaisissa keskusteluyhteyksissä (ks. esim. Turtiainen & Karvonen 2002). Ihastelevaan maalaistytön tai -pojan stereotypiaan taas sisältyy turmeltumaton viattomuus, luotettavuus ja mutkattoman mukava luonne. Puhe maalaisnuoruudesta herättää herkästi kuuluviin maalaisromantiikan heinälatoineen ja hempeine sävyineen. Lisäksi oletukset nuorten toiminnallisista erityispiirteistä – tavoista, mahdollisuuksista, velvollisuuksista – paikallistuvat julkisissa keskusteluissa. Lappilaisille nuorille tarjoillaan usein tulevaisuuden tekijän roolia suhteessa kotiseutuunsa. Nuorten

poismuutto puhuttaa kaikkialla Lapissa, kuten muillakin periferiaksi kerrotuilla alueilla. Jos nuoret jäisivät, tai palaisivat kotiseudulle opiskeltuaan toisaalla mieleisensä ammatin, tulevaisuus alueilla olisi turvattu. Itähelsinkiläisnuoret puolestaan ovat julkisissa debateissa usein lähiöongelmien ydinjoukkoa, akuutti riskiryhmä ja kasvava kasauma sosiaalisia pulmia (ks. esim. Roivainen 1998).

Sekä ihannoivat että ongelmapainotteiset diskurssit tarjoavat nuorille ikäsidonnaisia identiteetti-positioita: tiettyjä paikkoja tietyissä tiloissa. Itähelsinkiläinen nuori voi olla vakuuttavasti nykyaikainen, trendikäs kaupunkilainen tai uskottava ”huligaani”. Kittiläläinen tai kemijärveläinen nuori voi vakuuttaa eksoottisena, kiinnostavan erilaisena lappilaisena tai näyttäytyä ”junttina”. Itähelsinkiläisen huligaanin ja lappilaisen junttius selittyy suoraan ja ongelmitta tietynlaiseksi luokitellun ja kategorisoidun asuinpaikan kautta. Sama asuinpaikka mahdollistaa kuitenkin myös positiivisen marginaali-identiteetin kerronnan. Tiettyihin kategorioihin asettuvilta tai asetettavilta ihmisiltä odotetaan tietynlaista käyttäytymistä ja tietynlaisia ominaisuuksia. He saavat kategoriaan liittyvät oikeudet ja velvollisuudet sekä kompetenssit, niin myönteisessä kuin kielteisessäkin muodossaan. (Ks. Nikunen 2005, 68.)

Tutkimukseni nuoret ovat suomalaisia peruskoululaisia. He ovat myös lappilaisia, helsinkiläisiä, kittiläläisiä, kemijärveläisiä, itähelsinkiläisiä, kyläläisiä ja kaupunginosalaisia. Nuoret kiinnittyvät paikkoihin monin sidoksin. Tutkimuksessani pyrin välttämään paikkojen ja paikallisuuksien essentialisointia lähtökohtaisesti tietynlaiseksi. Analysoin, kuinka paikallisuutta on tehty ja tehdään jatkuvasti kielessä ja eriarvoistavissa rakenteellisissa käytännöissä. Nostan esiin nuorten näkemyksiä paikoista, pohtien samalla kulttuurisen ja yhteiskunnallisen todellisuuden nuorille avaamaa toimijuuden tilaa. Tarkastelen rajattomien mahdollisuuksien ja valinnan vapauden maailmassa todentuvia rajoja, valintojen paikallistuvia ehtoja ja pakkoja.

Aineisto

Kerrontatilanne, kerronnan säännöt ja kuulijan odotukset muokkaavat tapaa, jolla ihminen kertoo kokemuksistaan (esim. Hänninen & Val-

konen 1999, 142). Olenkin koonnut tutkimusaineistoni kahta erilaista kerrontatilannetta, yksin kirjoitettua ja ryhmässä puhuttua, hyödyntäen. Kerronta on aina sidoksissa sosiaaliseen kontekstiinsa: tilanteeseen, jossa kerronta tapahtuu. Ryhmäkeskustelussa osallistujat orientoituvat välittömään kasvokkaiseen vuorovaikutustilanteeseen ja ottavat puheessa huomioon ennestään tuttujen kuulijoiden (toisten keskusteluun osallistuvien) taholta mahdollisesti tulevan arvioinnin. Kirjoitelmissa nuoret tukeutuvat kirjallisen kerronnan ymmärrettävyydelle rakentuviin kulttuurisiin säännöstöihin ja suuntaavat kerronnan ”tuntemattomalle”, tai anonyymisti ja anonyymille lukijalle. Pohdin aineistojen erityisyyksiä lähemmin kulloisenkin menetelmän esittelyn yhteydessä sekä analyysilukujen lomassa.

Tutkimusaineistoni sisältää 10 ryhmäkeskustelua, joihin osallistui kaikkiaan 50 nuorta (26 tyttöä ja 24 poikaa) sekä 274 eläytymismenettelmäkirjoitelmia (joista 140 on tyttöjen ja 134 poikien kirjoittamia). Osallistujat ovat Kittilässä (ainoastaan kirjoitelma-aineistoa), Kemijärvellä ja Itä-Helsingin alueella peruskoulun yhdeksättä luokkaa vuosina 2001–2002 sekä 2004–2005 käyneitä nuoria. Tutkimukseni nuoriksi valitsin juuri yhdeksäsluokkalaiset, koska peruskoulun viimeistä vuosiluokkaa käyville, ja näin oppivelvollisuuttaan päättämässä oleville, tulevaisuutta koskevat pohdinnat ovat erityisen ajankohtaisia. Lisäksi kyseessä on viimeinen ikäryhmä, jossa koko ikäluokka on edustettuna saman instituution rajaamissa puitteissa (institutionaalinen ikä). Kirjoitelman ovat kirjoittaneet talvella 2001–2002 kaikki (kyseisinä päivinä koulussa olleet) Kittilän (N=60) ja Kemijärven yhdeksäsluokkalaiset (N=118). Itä-Helsingistä valitsin tutkimukseeni mukaan kaksi alueella sijaitsevaa peruskoulua, joiden yhdeksäsluokkalaiset (N=96) ovat kirjoittaneet kirjoitelman syksyllä 2004. Koulut valitsin oppilaaksi otton perusteiden ja alueiden mukaan. Valitsemisani kouluissa oppilaaksi otto tapahtuu ensisijassa asuinalueen mukaan. Lisäksi huomioin valinnassa koulujen mahdolliset ainepainotukset. Näiden rajausten myötä suljin tutkimuksesta ulos yhden yksityisen koulun sekä kolme ensisijassa valintakokeilla oppilaansa valitsevaa koulua.

Tutkimusluvat hankin työlleni Helsingin kaupungin opetusvirastosta, Kemijärven kaupungin sivistysosaston johtajalta sekä Kittilän kunnan sivistystoimen johtajalta. Luvat saatuani otin yhteyttä koulujen rehtoreihin, joista tutkimukseen mukaan lupautuneet veivät asiaa eteenpäin

omissa kouluissaan. Oppilaiden osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Tutkimustavoitteideni ja osallistujien iän perusteella en katsonut aiheelliseksi pyytää tutkimuslupaa nuorten vanhemmilta. Tutkimukseen osallistuneita yhdeksäsluokkalaista, eli 15–16-vuotiaita nuoria, voi pitää kykenevinä tekemään itsenäisiä ratkaisuja osallistumisestaan. Lisäksi aiheeni ei ole eettisesti arkaluontoinen, eikä käsittele ilmiötä yksilötasolla. En kysynyt nuorilta heidän henkilöhistoriaansa, perheeseensä tai muihin taustoihinsa liittyviä kysymyksiä, joskin toisinaan keskustelijat toivat itse näitä teemoja mukaan puheeseen. (Ks. esim. Kuula 2006.) Keskustelin myös rehtoreiden kanssa sähköpostitse vanhemmille tiedottamisen tarpeellisuudesta. Hekään eivät nähneet syytä tutkimuslupan pyytämiseen vanhemmilta. Yhdessä koulussa rehtori laittoi asiasta tiedotteen koteihin oppilaiden mukana.

Ryhmäkeskustelut toteutin Kemijärvellä ja Itä-Helsingissä, molemmissa kevätlukukauden 2005 aikana. Kemijärvellä järjestin kuusi keskusteluryhmää, joihin jokaiseen osallistui viisi nuorta. Kemijärveltä keskusteluihin siis osallistui yhteensä 30 yhdeksäsluokkalaista. Näistä 15 oli tyttöjä ja 15 poikia. Itä-Helsingin alueen kouluissa järjestin neljä keskusteluryhmää, joista yhteen tuli mukaan kolme, kahteen viisi ja yhteen seitsemän keskustelijaa. Kaikkiaan osallistujia oli 20, heistä tyttöjä 11 ja poikia yhdeksän. Kemijärvellä keskustelut kestivät yhden oppitunnin (45 minuuttia) ja Helsingissä kaksi oppituntia (90 minuuttia)⁴⁶.

Nauhoitin keskustelut sekä ääni- että videotallenteina. Keskustelujen litteroinnin toteutin tarkoituksenmukaiseksi katsomallani tarkkuudella. Tämä tarkoittaa sitä, että litteroin puheen sanatarkasti murrekielisessä muodossaan epäröinteineen, takelteluineen ja täytesanoineen. Litteroin lisäksi naurun ja pidemmät hiljaisuudet sekä muut sellaiset vuorovaikutuksen elementit, jotka katsoin analyysin kannalta keskeisiksi. Tällaisia olivat puheenvuoron suuntaaminen tietylle henkilölle ryhmässä, ruumiinkieli (silloin kun se toimi tietoisena viestintäkanavana) sekä puheen tyyli-seikat, kuten toisten äänen tai sanoman matkiminen, huutaminen tai hiljaa (lähes kuiskaten) puhuminen. Analyysissa palasin tarpeen mukaan katsomaan videoituja keskustelutilanteita niillä kohdin, joissa tulkinta

⁴⁶ Helsingissä kaikki keskustelut järjestettiin äidinkielen kaksoistunneilla. Kemijärvellä kaksoistunteja ei ollut mahdollista hyödyntää, vaan keskustelut oli ajallisesti toteutettava yhden oppitunnin puitteissa.

oli hankalaa. Tällaisia kohtia olivat useimmin katkelmat, joissa käytetään ironisia puheenvuoroja.

Aineistonkeruun toteutettiin kouluissa, koulupäivien aikana, opettajien ja rehtoreiden avustuksella. Kittilässä en käynyt henkilökohtaisesti lainkaan, vaan opettajat huolehtivat kirjoitelmien keruusta. Kemijärvellä ja Helsingissä keräsin kirjoitelmat luokittain pääasiassa itse, muutamissa luokissa kirjoitelmat kirjoitutti opettaja antamani ohjeistuksen mukaisesti. Kirjoittaminen oli vapaaehtoista, mutta kyseinen äidinkielen, matematiikan tai englannin tunti tai osa siitä käytettiin kirjoittamiseen. Huolimatta siitä, että kerroin aluksi kirjoittamisen olevan täysin vapaaehtoista, tyhjiä papereita palautettiin kaikkiaan vain kolme. On tietysti mahdollista, että oppilas tai aineiston keräämisestä vastannut opettaja eivät palauttaneet kaikkia tyhjiksi jääneitä kirjoitelmapapereita minulle lainkaan.

Halukkuutta ryhmäkeskusteluihin osallistumiseen tiedusteltiin oppilailta itseltään ja kustakin luokasta vain muutama henkilö pääsi mukaan. Helsingissä kysyin oppilailta kirjoitelmien keruun yhteydessä halukkuutta osallistua keskusteluun. Osallistujia löytyi juuri sopiva, neljä ryhmää kattava määrä. Kemijärvellä keskusteluun osallistujat⁴⁷ (halukkaiksi ilmoittautuneiden joukosta) valitsi toisessa koulussa äidinkielen opettaja, toisessa koulussa rekrytoin osallistujat tuntien alussa itse. Koska opettajat suhtautuivat myönteisesti tutkimukseeni, ja tätä kautta avasivat mahdollisuuden hyödyntää nuorten sanoin ”tylsää” tai ”tiukkoja” tunteja motivaatiopohjana, ei osallistujia ollut vaikeaa saada mukaan keskusteluihin. Päinvastoin, paljon vapaaehtoisia jäi ulos keskusteluista. Epämuodollinen keskustelu tutkijan ja koulukavereiden kanssa on tietysti tervetullutta vaihtelua koulupäivään. Helsingissä osallistujat saivat osallistumisestaan kiitokseksi elokuvacliput, Kemijärvellä pelkän suullisen kiitoksen. Näin siksi, että oman maantieteellisen sijaintini (Rovaniemi) vuoksi rekrytoinnin epäonnistumiseen Helsingissä ei ollut varaa (kirjaimellisesti).

Tutkimuseettisesti keskeinen seikka, luottamuksellisuus, tarkoittaa tutkimuksessa esimerkiksi sitä, että osallistujille kerrotaan rehellisesti tutkimukseen osallistumisen tarkoituksesta (Kuula 2006; Tiittula & Ruusu-

⁴⁷ Keskustelijoiden valinnassa ei käytetty sovittuja kriteerejä. Opettajat valitsivat osallistujat luokiltaan omilla kriteereillään, joista en ole tietoinen. Oma rekrytointini perustui nopeuteen: valitsin mukaan ne, joiden käsi nousi ylös ensin. Pyrin myös ottamaan kaikkiin ryhmiin sekä tyttöjä että poikia, ja koska myös opettajien valitsemissa ryhmissä oli sekä tyttöjä että poikia, oletan heidänkin pitäneen tätä yhtenä valintakriteerinään.

vuori 2005, 17). Kerroin tutkimukseeni osallistuneille nuorille alkuun, että tavoitteenani on tehdä tutkimus nuorten ajatuksista tulevaisuutta ja alueita koskien. Kerroin, kuka kirjoitelmia tai nauhoitettuja keskusteluja voi päästä lukemaan tai katsomaan ja millaisin ehdoin. Lisäksi annoin osallistujille yhteystietoni ja kehotin ottamaan yhteyttä myöhemmin, jos tulee mieleen jotain korjattavaa, peruttavaa tai lisättävää. Yhtään yhteydenottoa ei jälkeenpäin kuitenkaan ole tullut.

Osallistujille lupaamani anonymiteetin varmistamisesta olen huolehtinut muuttamalla osallistujien henkilötiedot, tässä yhteydessä nimet, litterointivaiheessa. Olen muuttanut suorissa lainauksissa esiintyvien kaupunginosien (tietyillä kohdin myös keskusteluissa mainittujen paikkakuntien) ja henkilöiden nimet ja muut puhujan tunnistamisen mahdollistavat tiedot. Aineistoa säilytän lukitussa kaapissa yksityisissä tiloissani. Kirjallista aineistoa on käsitelty muutamissa seminaareissa ja tutkijatapaamisissa. Kerroin osallistujille käytäväni kirjallista aineistoa tutkimustyössäni siten, ettei henkilöiden tunnistaminen ole mahdollista. Videointien osalta vakuutin, ettei kuvaa näe minun lisäksi kukaan muu, joten videoidun materiaalin tulkinnasta seminaareissa tai tutkijaryhmien datasessioissa käydyt keskustelut ovat perustuneet suullisiin tai kirjallisiin videoitujen vuorovaikutustilanteiden kuvauksiin. (Ks. esim. Kuula 2006.)

Osallistujien henkilökohtaisen anonymiteetin lisäksi jouduin ratkomaan työssäni alueellisen anonymiteetin kysymyksen. Alueita koskevissa tutkimuksissa on viimeaikoina käytetty, hyvin perustellen, peitenimiä paikkakuntien tai asuinalueiden imagon suojaamiseksi. Tutkijan ei ole syytä osallistua kuntien imagokamppailuihin tuloksillaan (Lähteenmaa 2006, 59). Paikkaa koskettava anonymiys ei rakennu työssäni yhdenvertaisesti. Kerron, että Kemijärveltä ja Kittilästä kirjoitelman ovat kirjoittaneet kaikki yhdeksäsluokkalaiset ja Kemijärveltä ryhmäkeskusteluihin osallistujia on molemmista, tai toisin sanoen kaikista, kaupungin yläasteen kouluista. Itä-Helsingin alueen kouluista en tuo esiin koulujen tai kaupunginosien nimiä. Ratkaisuni perustuu tarkastelutasoon, jolla pyrin tutkimuksessani liikkumaan. Itä-Helsingin alueelta tutkimukseen osallistuneiden koulujen nimien esiintuominen ei toisi tutkimukseeni mitään lisäarvoa, sillä tarkasteluni kohdistuu jaettuihin kulttuurisiin diskursseihin yksittäisiä kaupunginosia laajemmasta alueellisesta kokonaisuudesta. Pidän siis Itä-Helsingin alueen koulujen nimeämistä tavoitteideni kanalta turhana.

Kemijärven ja Kittilän kohdalla tilanne on se, että Kittilässä yläasteen kouluja on yksi ja Kemijärvellä kaksi. Vaikka en mainitse koulujen nimiä näissäkään yhteyksissä, ei koulujen anonyymiyys ole mahdollista. Kittilän ja Kemijärven yhdeksäsluokkalaiset edustavat tutkimuksessani kunnan koko kyseistä ikäluokkaa kyseisenä vuonna. Koulujen nimien esittämättä jättäminen avaa itähelsinkiläisille osallistujille saman position alueensa edustajina. Itä-Helsingin alueelta tutkimukseeni osallistuneiden koulujen nimeäminen rajaisi oppilaat liian ahtaasti alueisiin, nimenomaisten kaupunginosien ja koulujen edustajiksi.

Alueita koskeva tutkimus – oikeilla nimillä tai ilman – tuottaa väistämättä vähintäänkin kuvaa tietäntyyppisestä asuinalueesta (esim. Kortteisen Lähiö 1982), en siis pysty välttämään alueiden vallitsevia tarinoita toistavaa kerrontaa. Näen silti tärkeänä pyrkimykseni avata alueilla eläville nuorille mahdollisuutta ottaa kantaa kotiseudustaan käytävään julkiseen keskusteluun ja alueellisten identiteettien muokkaamisen prosesseihin. Pysin antamaan nuorille kaiken mahdollisen tilan kertoa kotiseudustaan tai asuinalueestaan itse, joten vältän paikkojen esittelyä aineistoni osoittamien rajojen ylitse tai ohi.

Menetelmät: aineistosta analyysiin

Kuten Amanda Coffey ja Paul Atkinson (1996) kirjoittavat, laadullisen aineiston analyysi on tapa käyttää aineistoa luovan ajattelun lähteenä (mt., 2). Analyysi on systemaattista etsintää, kokeilua, aineistokeskeistä toimintaa. Havaintoja konstruoidaan aineistoon tutustumisen ja sen rajojen kokeilun keinoin. (Morse 1994; Ronkainen 2004, 66.) Kuten jo edellä esitin, aineistoni koostuu kahta varsin erilaista aineistonkeruumenetelmää – ryhmäkeskustelua ja eläytymismenetelmää – soveltaen kokoamistani selonteosta. Tästä johtuen katsoin tarpeelliseksi toteuttaa aineiston analyysin, menetelmätriangulaation ideaa hyödyntäen, kullekin aineistolle parhaiten oikeutta tekevin ratkaisuin. Erilaiset analyytiset strategiat mahdollistavat erilaiset tulokulmat käsillä olevaan ilmiöön. (Esim. Coffey & Atkinson 1996, 14–15.)

Ryhmäkeskusteluaineiston analyysillä tuon näkyviin alueiden, alueellisten identiteettien ja paikkojen sekä menestymisen ja syrjäytymisen

yleiset sekä paikkoihin ja sukupuoleen kiinnittyvät diskurssit. Kirjoitelma-aineisto kuljettaa nämä diskurssit yksilöiden elämäntarinoihin ja tulevaisuuskuviin, identiteetin kerronnallisiin ehtoihin. Toisiaan täydentäen aineistot avaavat analysoitavaksi esimerkiksi sen, kuinka länsimainen (globaali) menestyksen diskurssi (se, kuinka menestys ajatellaan ja määritellään, mitkä kriteerit on täytettävä saavuttaakseen menestyjän identiteetti-position) raamittaa kerronnallista tilaa nuoren visioissa tulevaa hyvää elämäänsä tai kertoessaan tarinaa itsestään tulevana menestyjänä. Kuvaan analyysiratkaisuni seuraavassa kytkien ne yhteen kuhunkin aineistonkeruumetodiin, tavoitteineen ja erityisine painotuksineen.

Eläytymismenetelmä ja kirjoitelmien narratiivinen analyysi

Kirjallisen eläytymismenetelmän⁴⁸, jota jatkossa nimitän lyhyemmin pelkästään eläytymismenetelmäksi, soveltamisen ideana työssäni oli saada näkyviin ”hyvän” ja ”huonon” elämän alueellisia ulottuvuuksia nuorten tulevaisuuskuvissa. Eläytymismenetelmä on aineistonkeruumetodi, joka on suomalaisessa tutkimuskäytännössä vakiintunut tarkoittamaan pienten tarinoiden kirjoittamista tutkijan antamien ohjeiden mukaan. Eläytymismenetelmä eroaa perinteisestä ainekirjoituksesta siten, että pelkän otsikon sijasta kirjoittajille annetaan tietty orientaatio, jota nimitetään kehyskertomukseksi. Tämän kehyskertomuksen johdattelemana vastaaja kirjoittaa pienen tarinan esimerkiksi siitä, mitä kertomuksessa esitettyä tilannetta ennen on tapahtunut tai miten tilanne tulee jatkossa etenemään.

⁴⁸ Eläytymismenetelmän käytössä on tapana erottaa kaksi suuntausta: aktiivinen ja passiivinen. Aktiivisessa eläytymismenetelmässä toimitaan näytellen. Osallistujille kuvailaan tietty tilanne tai tapahtuma, sen perustekijät ja roolihahmot. Osallistujat eläytyvät annettuun tilanteeseen ja esittävät sen roolileikin keinoin keksien itse repliikkiansä. Aktiivinen eläytymismenetelmä (*active role-playing*) on eläytymismenetelmämuoto, johon role-playingilla yleensä viitataan englanninkielisessä kirjallisuudessa. (Ginsburg 1978; Greenwood 1983; Eskola 1988; Eskola 1997; 1998.) Soveltamaani kirjalliseen eläytymismenetelmän muotoon viitataan englanninkielisessä kirjallisuudessa termein *passive role-playing*, *non-active role-playing* tai *role-playing of the non-active sort*, ja suomenkielisessä käytössä on käsite passiivinen eläytymismenetelmä. Kieltäydyn toistamasta vääristynyttä ajatusta kirjoittamisen passiivisuudesta ja tästä syystä käytän menetelmästä nimeä kirjallinen eläytymismenetelmä tai pelkästään eläytymismenetelmä.

Kehyskertomus on pelkkää otsikkoa suuntaavampi ja ohjaa kirjoittamaan tiukemmin ja tarkemmin rajatusta aiheesta, vaikka sisällöllisesti vapaus säilyykin. (Eskola 1997; 1998.)

Eläytymismenetelmä mukailee laboratoriokeiden testilogiikkaa: jotakin elementtiä varioidaan toisten elementtien jäädessä ennalleen. Avainseikka menetelmän käytössä on siis kehyskertomuksiin rakennettava variointi. Tämä tarkoittaa sitä, että samasta peruskehyskertomuksesta tehdään vähintään kaksi versiota, jotka poikkeavat toisistaan jonkin keskeisen seikan suhteen. Menetelmää hyödyntäen pyritään saamaan näkyväksi varioinnin aikaansaama vaihtelu eli se, mikä tarinoissa muuttuu, kun jotain keskeistä seikkaa kehyskertomuksessa muutetaan. Eläytymismenetelmäkirjoitelmat ovat usein tarinoita siitä, mitä mahdollisesti tapahtuu ja mitä eri asiat merkitsevät. Tieto, johon eläytymismenetelmällä päästään käsiksi on kulttuurista tietoa (helposti stereotyyppioita), joka avaa jaettua ajattelutapaa tutkittavaan ilmiöön. Tarinoiden tasolla esityksen ja todellisuuden välisen suhteen sijasta keskiöön nostetaan erilaisten tarinoiden välinen suhde. (Eskola 1997; 1998.)

Laatimani kehyskertomukset⁴⁹ ohjeistivat kirjoittajia kertomaan omasta elämästään 15 vuoden kuluttua⁵⁰, eläytyen joko menestyjän tai epäonnistujan asemaan ja paikantuen joko nykyiselle kotiseudulle (Kemijärvelle tai Kittilään)/asuinalueelleen⁵¹ (Itä-Helsinkiin) tai vapaasti valiten

⁴⁹ 1) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Olet muuttanut pois kotikunnastasi/Itä-Helsingistä. Kerro elämästäsi.

2) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Asut edelleen nykyisessä kotikunnassasi/Itä-Helsingissä. Kerro elämästäsi.

3) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Olet muuttanut pois kotikunnastasi/Itä-Helsingistä, mutta elämäsi on vaikeaa. Kerro elämästäsi.

4) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Asut edelleen nykyisessä kotikunnassasi/Itä-Helsingissä, mutta elämäsi on vaikeaa. Kerro elämästäsi.

5) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Olet muuttanut pois kotikunnastasi/Itä-Helsingistä ja sinulla menee hyvin. Kerro elämästäsi.

6) Eletään vuotta 2015/2018, jolloin olet iältäsi 28–29-vuotias. Asut edelleen nykyisessä kotikunnassasi/Itä-Helsingissä ja sinulla menee hyvin. Kerro elämästäsi.

⁵⁰ Toteutin kirjoitelma-aineiston keruun Kemijärvellä ja Kittilässä lukuvuonna 2001–2002 ja Helsingissä lukuvuonna 2004–2005. Pitääkseni tulevaisuusperspektiivin ohjeistuksessa samana, lappilaiset eläytyivät vuoteen 2015 ja helsinkiläiset vastaavasti vuoteen 2018.

⁵¹ Kittilässä ja Kemijärvellä käytin kehyskertomuksissa paikkavariaation määreenä kotikuntaa. Näin siksi, että molemmissa kunnissa osa oppilaista asuu kyseisen kunnan rajojen ulkopuolella (esimerkiksi Kittilässä yläastetta käyvistä oppilaista osa kulkee koulussa kuntajaollisesti Rovaniemen puolelta) ja kunnan nimeäminen (Kittiläksi tai Kemijärvek-

toisaalle. Käyttämistäni kuudesta erilaisesta kehyskertomuksesta kaksi ohjaa kertomaan hyvin menevästä elämästä (kehykset 5 ja 6). Näiden vastaparina kaksi kehyskertomusta ohjeistaa kertomaan tarinaa vaikeasta elämästä (kehykset 3 ja 4). Paikka on pysyvä muuttuja kehyskertomuksissa. Tarkoitukseni oli saada näkyviin paitsi ”hyvän” ja ”vaikean” elämän kuvauksia myös paikan roolia sinällään tulevaisuutta koskevassa kerronnassa. Tästä syystä jätin kahdessa kehyskertomuksessa elämän sujumisen avoimeksi, kertojan määriteltäväksi (kehykset 1 ja 2).

Käytännössä (ks. Eskola 1997) toteutin aineiston keruun siten, että vastaajille annettiin paperi tai ainekirjoituskonsepti, jonka yllälaitaan oli kirjoitettu yksi käytössä olleista kuudesta kehyskertomuksesta. Kehyskertomusten eri versiot olin etukäteen sekoittanut siten, että kukin kirjoittaja sai eteensä täysin sattumanvaraisesti jonkin kehyskertomuksista ja siis hyvin todennäköisesti eri version kuin vieressä istuva luokkakaveri. Ohjeistin osallistujat lukemaan huolellisesti annetun kehyksen ja kerroin, että kehyksiä on erilaisia. Tämä osoittautui tarpeelliseksi siksi, että useimmat nuoret huomasivat kehyskertomusten erilaisuuden välittömästi paperin saadessaan ja monet myös kommentoivat ääneen sekä omaansa että vieruskaverin saamaa kehystä, jolloin erilaisten kehysten olemassaolo ei jäänyt kenellekään epäselväksi.

Toi kaveri joka sai ton lapun missä ei lue että elämä menee huonosti, tulee lällättelee siihen ja mässäämään ruokaa instrumentteineen ja monine puudeleineen, joiden nimet menevät järjestyksessä Fifi 1, Fifi 2, Fifi 3 ja niin edelleen. [...] ⁵² (pH42)

Osallistujien tietoisuus erilaisten kehyskertomusten olemassaolosta toimi tulkintani mukaan siten, että kirjoitelmissa sitouduttiin mahdollisesti

si) kehyskertomukseen olisi siis rajannut asetelmasta ulos kirjoituskunnan ulkopuolella asuvat, mutta yhtä kaikki kirjoituskunnassa kouluun käyvät oppilaat. Itä-Helsingissä paikkavariaation määreenä toimi Itä-Helsinki, joka ohjasi kerronnan tiettyyn osaan kaupunkia, mutta jätti kuitenkin liikkumavaraa suhteessa yksittäisiin kaupunginosiin.

⁵² [...] merkintä kertoo, että lainauksesta on poistettu pätkä. Sulkeiden merkinnät kirjoitelmalainauksissa paljastavat kirjoittajan sukupuolen (t: tyttö, p: poika) ja asuinpaikan (Ki: Kittilä, Ke: Kemijärvi, H: Itä-Helsinki) sekä numeron, jolla olen rekisteröinyt kirjoitelman puhtaaksikirjoituksen yhteydessä. Merkintä (pH42) kertoo, että kirjoittaja on poika Itä-Helsingistä ja kirjoitelma löytyy arkistoistani koodilla 42. Keskustelukatkelmissa sulkeista löytyvät ryhmille antamani koodit. Kemijärven ryhmät olen numeroinut Ke1-Ke6, ja Helsingin nimennyt koodein HkiKe, HkiLi, HkiPu ja HkiSi.

vielä painokkaammin eroihin annettujen asetelmien välillä. Tietoisuus siitä, että omaksi tehtäväksi asetui hyvän (tai vaikean) elämän kuvaaminen ja nykyisellä asuinalueella asuminen (tai muuttaminen) sekä siitä, että vieruskaveri kirjoittaa juuri päinvastaisesta, nostivat todennäköisesti eronteot painokkaammin pintaan. Tämä ei kuitenkaan ole tutkimusasetelmani kannalta ongelma vaan päinvastoin etu, sillä tavoitteenani oli saada kyseiset eronteot näkyviksi ja kuuluviksi. Ohjeistuksen jälkeen kirjoittamiseen jäi aikaa noin 30 minuuttia.

Eläytymismenetelmän kehittämisessä on ollut alun alkaen motiivina eettinen kestävyys: menetelmä on saanut alkunsa 1960-luvulla laboratoriokokeiden epäeettisyyttä, hankaluutta ja kalleutta koskevista ongelmista⁵³. Jari Eskolan (1998) mukaan eläytymismenetelmä on eettisesti suhteellisen ongelmaton tapa kerätä aineisto, sillä vastaaminen perustuu vapaaehtoisuuteen (kuten tutkimukseen osallistuminen yleensäkin, oli pa menetelmä sitten mikä tahansa). Hän nimeää eläytymismenetelmän soveltamisessa suurimmaksi ongelmaksi sen, että tehtävä on nostanut pintaan koulun ainekirjoitustunneilta peräisin olevan ahdistuksen. Kirjoittamisesta ei ole tullut mitään ja tilanne on saanut aikaan pahaa mieltä. (Mt.) Silti eläytymismenetelmä, kuten mikä tahansa menetelmä, on keino tunkeutua osallistujien maailmaan ja vaatii näin ollen tutkijalta eettistä reflektointia ja vastuuta (myös Eskola 1988, 242).

Menetelmän tarjoama mielikuvituksellinen tila jätti kirjoittajille liikkumavapautta. Muutamissa kirjoitelmissa kerrottiinkin esimerkiksi huonosti menevästä elämästä unena, josta kertoja kirjoitelmansa lopuksi heräsi ja huomasi kaiken olevan hyvin. Näin kirjoittajalle jäi vapaus kuvata huonoksi ajattelemaansa elämää sitoutumatta siihen itse. Mielikuvituksellisuuden korostaminen avasi emotionaalista tilaa mahdollisesti vaikeidenkin asioiden käsittelylle. Silti on tietysti mahdollista, että huonosta elämästä kirjoittaminen jo sinällään saa aikaan mielipahaa tai ahdistusta, tai ohjaa ajattelemaan negatiivisia, ehkä pelottaviakin tulevaisuuden visioita. Nähdäkseni ”huono elämä” on kuitenkin määritelmänä

⁵³ Kiivainta väittelyä laboratoriokokeita kannattavien ja niitä vastustavien tahojen välillä käytiin 1960-luvulla amerikkalaisten sosiaalipsykologien toimesta. Lähtökohtana eläytymismenetelmän kehittämisessä oli tuolloin kehittää eettisesti puhdasta aineistonhankinnan välinettä. Laboratoriokokeiden vastustajat korostivat, että eläytymismenetelmää soveltamalla tutkittavia ei huijata, toisin kuin kokeellisessa tutkimuksessa. (Ginsburg 1978; Greenwood 1983; Eskola 1988; Eskola 1998.) Nykyisin tutkimuksessa huijaamisen epäeettisyys on yleensä itsestään selvää.

niin löyhä, että se ei pakota kirjoittajaa käsittelemään liian raskaiksi kokemiaan asioita. Lisäksi niin hyvän kuin huononkin elämän mallitarinoita on tarjolla niin runsain mitoin, että omakohtaisen tarinaan sitoutumisen sijasta kolmannessa persoonassa kertomisen voi perustellusti olettaa olevan kaikille avoin mahdollisuus.

Joissakin kirjoitelmissa korostettiin kehyskertomuksen asettaman tilanteen kuvitteellisuutta kirjoittamalla tarinaan omia ajatuksia siitä, miten haluaa asioiden elämässään oikeasti sujuvan. Tällä tavoin oli mahdollista joko sitoutua tai kirjoittautua ulos kehystarinasta. Seuraavista esimerkeistä kahdessa ensimmäisessä otetaan kantaa kehyskertomuksessa asetettuun tulevaan asuinpaikkaan. Kittiläläistyttö kirjoittaa elämästä kotikuntansa ulkopuolella, mutta toteaa lopuksi haluavansa pysyä Lapissa. Kemijärveläistyttö puolestaan kieltäytyy edes ajattelemasta mahdollisuutta kehyskertomuksen mukaiseen kotikuntaan jäämiseen. Kahdessa jälkimmäisessä esimerkissä kirjoittajat ottavat kantaa kehyskertomuksessa asetettuun elämän sujumiseen.

Asun jossain kaupungissa ja minulla on perhe ja työpaikka. Minulla on kaksi koiraa ja asunto on sellainen yksinkertainen. Työpaikkani on mielenkiintoinen ja käyn siellä mielelläni. Minulla on paljon ystäviä ja pidän heihin paljon yhteyttä. Oikeasti haluan elää isonakin Lapissa. (tKi9)

En enään asu. Enkä edes käy vaikka ois pakko! Asun Helsingissä ja olen ammatiltani kokki! (tKe20)

Koko elämä vaikuttaa olevan kunnossa. On koettu ongelmia, on opittu yhdessä ja yksin. Nuoruus on ollut tapahtumarikas, eikä ole ollut liian kiire mihinkään. Yhteistä elämääkin on jo muutama vuosi, ja kaikki sujuu. (jää kesken, mutta näin toivon sen sujuvan) (tKi10)

=) Emmä tiiä. Jos elämä ois vaikeaa oisin varmaan köyhä, mut niin ei tuu tapahtuu, eikä mul ois poikaystävä, eikä kotii, eikä hyvää työpaikkaa jne. (tH55)

Elettyjä kokemuksia voidaan jakaa ja ymmärtää niistä kerrottujen tarinoiden avulla. Tarinoita kertoessamme emme ainoastaan kerro muille itsestämme vaan myös konstruoimme identiteettiämme sekä tuotamme tarkoitusta ja merkitystä elämäämme. Kertoessamme muistelemme men-

neitä tapahtumia ja tuotamme niille uusia merkityksiä sekä järkeistämme sitä, kuka olen ja kuka minusta voisi tulla. Tämä mahdollistaa tulevaisuuden suunnittelun ja toimimisen suunniteltujen tulevaisuuksien toteutumisen eteen. Koska tarinoita kehitellään kaiken aikaa, ne ovat väliaikaisia, päättymättömiä ja tällaisina avoimia muutoksille. Emme myöskään kerro tarinoitamme sosiaalisessa tyhjiössä. Tarinoilla on kuulijansa, jotka voivat hyväksyä tai kiistää kertomamme, tai pyrkiä muuntamaan kertomustamme omaan kertomukseensa sopivaksi. (Berger & Quinney 2005, 5.) Kerrontatilanteen mahdollistuminen edellyttää kuulijoilta kulttuurista tietoa, joka mahdollistaa kertomuksen ymmärtämisen. Kerronta on sidoksissa tietystä kontekstista mahdollisiin tapoihin kertoa ja antaa asioille merkityksiä. (Lehtonen 1998, 121.) Kirjoitelmissaan nuoret tuottavat ja toistavat alueita sekä hyvää ja huonoa elämää koskevia diskursseja, soveltaen sanastoa ja kuvastoa, joka tekee tarinan ymmärrettäväksi lukijalleen. Kirjoitelmien analyysi avaa alueellisia kerronnan mahdollisuuksia ja rajoitteita muun muassa paljastamalla, millaisia asioita tarinoissa voi ottaa itsestäänselvyytenä, millaisia taas joutuu perustelevaan tai selittämään enemmän ja miten itsestäänselvyudet poikkeavat toisistaan eri kehyskertomuksissa ja eri paikoissa.

Kirjoitelmien analyysissä sovelsin narratiivisen analyysin ideoita ja välineitä. Jerome Bruner jakaa ihmisen ajattelun paradigmaattiseen ja narratiiviseen malliin. Paradigmaattisella ajattelulla pyritään selittämään fyysikaalista todellisuutta, narratiivisella ajattelulla selitetään psyykkistä todellisuutta ja inhimillistä toimintaa. (Tolska 2002.) Brunerin ajattelumallien jakoa mukaillen Donald Polkinghorne (1995) jakaa narratiivisen tutkimuksen metodologisesti narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysi pohjautuu paradigmaattiseen päättelyyn, narratiivinen analyysi puolestaan narratiiviseen ajatteluun. Narratiivinen analyysi on aineiston syntetisointia kokonaisuudeksi. (Mt., 13–18.) Polkinghornen jakoon tukeutuen nimeän kirjoitelma-aineiston analyysini narratiiviseksi: tavoitteenani oli löytää yksittäisistä kirjoitelmista yhteinen tapa ajatella tietyn kehyskertomuksen raamittamaa asiantilaa juontamisen ja toimijuuden analyysin keinoin.

Yksittäiset kirjoitelmat poikkeavat toisistaan sekä sisällöllisten yksityiskohtien että tarinan rakenteen ja kerronnallisen tyylin osalta. Kirjoitelma-aineistosta etsin kuitenkin nimenomaisesti kehyskertomusten tuottamaa

logiikkaa. Toisin sanoen, etsin analyysissa yksittäisistä kirjoitelmista jaetuja elementtejä. Tällaisen analysoinnin voisi ajatella sulkevan poikkeukset tarkastelun ulkopuolelle. Olen kuitenkin kiinnittänyt huomiota myös poikkeaviin tarinoihin, joita tarkastellessa voikin usein huomata diskursiivisen vallan ja edelleen jaettuun ajattelutapaan nojaamisen ulottuvuuden erityisen selvästi. Poikkeavat tarinat pelaavat useimmiten ironialla tai parodialla, tätä kautta vallitsevaan yhtyen: myös poikkeavissa tarinoissa tunnistetaan vallitsevat ajattelutavat ja niihin otetaan kantaa, usein humoristisesti. Muutamissa poikkeavissa tarinoissa kamppaillaan vallitsevien ajattelutapojen ylivaltaa vastaan erityisen vahvoilla argumenteilla: kirjoittaja huomioi yleiset ajattelutavat, mutta korostaa olevansa niiden kanssa eri mieltä ja perustelee mielipidettään muun muassa omakohtaisilla kokemuksilla. Vallitsevien diskurssien rikkominen asettaa kertojan selontekovelvollisen asemaan (ks. myös Nikunen 2005, 53).

En halua asua likaisessa ja ahtaassa suurkaupungissa. Olen tottunut siihen että kun katsoo ikkunasta näkee metsää. Lapissa on hyvä asua! Olen kyllä myös ollut pääkaupunkiseudulla, joten minulla on vertailukohtia. (tKi61)

Jotkut sanoivat, ollessani 15-vuotias, että asuin karussa idässä. Olin silloin eri mieltä, ja olen edelleen. Jäin Itä-Helsinkiin, koska en halunnut muuttaa pois näin hienosta paikasta: voit sanoa, että asut Helsingissä, mutta jos haluat lähteä ulos, metsään, oikeaan luontoon, se on vain kiven heiton päässä. [...] (tH79)

Jotkin kirjoitelmat tunnustavat oman erilaisuutensa paikantumalla fiktioksi: uneksi, pelkäksi haaveiluksi tai ronskiksi pelleilyksi. Kirjoitelmissa korostettu fiktio (uni, epätodennäköiset sattumat kuten lottovoitto), kuten ironia ja parodiakin, avaavat reitin ulos kehyskertomusten selkeimmin tarjoamista rajoista. Tällä tavoin poikkeavat tarinat ottavat paikkansa vallitsevien diskurssien raamittamasta maailmasta asettumalla tietynlaiseen suhteeseen niiden kanssa. Profiloitumalla huumorin, unen tai fiktion korostuksilla poikkeavaksi, eli vähemmän realistiseksi, ne myös tekevät omalta osaltaan näkyväksi sitä, mikä on ajateltavissa todenmukaiseksi, uskottavaksi tai realistiseksi.

*Olen selviytynyt koulusta, olen jonkun menestyvän firman johtaja. Tiena-
naan rutosti rahaa ja minulla on iso talo, mutta ei ihan keskellä kau-
punkia. Kotona töiden jälkeen palvelijani on tehnyt minulle ruuan ja
pyykännyt ym. miesystäväni on miljonääri (koska on perinyt isänsä).
Meillä on pari koiranpentua ja elämä loistaa.*

*Herää unestaan: Asun pienessä murjussa jollain pikku kaupungin
laidalla, olen saanut potkut töistä ja poikakaveri jätti toisen takia,
firma on mennyt konkurssiin ja minut syöstiin pomon paikalta...
wow! Mikä elämä! (tKe90)*

Kirjoitelmien analyysin aloitin koodaten⁵⁴ tarinat kehyskertomusten ohjeistuksen virittämien teemojen pohjalta koostamaani runkoon sisällöllisen systematiikan tavoittaakseni. Aineiston suuren määrän vuoksi tällainen tarinoiden haltuunotto oli välttämätöntä kokonaisuuden hahmottamiseksi. Koodauksen jälkeen luin kirjoitelmia rungon ohjaamana uudelleen. Erityisesti kiinnitin huomiota tarinoissa hahmottuvaan juoneen ja toimijuuteen.

Juoni merkityksellistää tapahtumien ketjun paljastaen tapahtumien väliset kytkökset. Polkinghorne (1995) määrittelee juonen narratiiviseksi rakenteeksi, jonka avulla ihmiset selittävät ja kuvaavat tapahtumien ja valintojen suhteita elämässään. Juoni koostaa tapahtumat tarinaksi rajaten tarinan alun ja lopun kehykseen, eli ajallistaen tapahtumat järjestämällä ne temporaalisesti, sekä selventää tapahtumien merkitystä tarinan kokonaisuudessa. Juoni liittää tapahtumat yhteen saaden aikaan tietynlaisen lopputuloksen. Aika tai ajanjakso, jonka tarina kattaa, voi olla mitä tahansa luomiskertomuksen tyyppisestä ikuisuudesta hetkelliseen episodiin. Tarinan merkityksellisyys ja ymmärrettävyys nojaavat lineaariseen aikakäsitykseen: aika etenee menneisyydestä nykyisyyden kautta tulevaan. Tapahtumat, motiivit ja tulkinnat vaikuttavat ihmisten toimintaan ja lopputuloksiin tai seurauksiin. Juoni yhdistää tapahtumat kausaalises-

⁵⁴ Toteuttamani koodauksen voi suoraan rinnastaa yksinkertaiseen muotoon sisällön-analyysistä. Tarkoitan koodauksella aineiston sisällöllistä luettelointia. Tämä mahdollistaa laadullisen aineiston puolikvantitatiivisen käsittelyn, kuten tapausten yhdistelyn ja eri koodien sisältämien määrien laskemisen. Tavoitteena koodauksessa oli havaita ja paljastaa eroja ja säännönmukaisuuksia kehyskertomuksittain. (Ks. esim. Coffey & Atkinson 1996, 28–29.)

ti⁵⁵ kytkemällä valinnan tai tapahtuman siitä juontuvaan seuraukseen. Juonellistamisen ideana on siis paljastaa asioiden keskinäiset yhteydet. (Mt., 7–8.) Analysoidessani tarinoita juonen näkökulmasta kysyin: mitä tarinassa tapahtuu? Mitkä sisällöt ovat keskeisiä? Millaisia kausaalisuhteita tapahtumien, tilanteiden tai asiantilojen välille kerrotaan? Millaiseen ajalliseen kehykseen tarina asettuu?

Toinen analysoimistani tarinan keskeisistä elementeistä on toimijuus. Tarinan ominaisuus on toiminnan jäljittely. Kuulijoina ymmärrämme näitä tarinoita siksi, että meillä on tietoa asioiden temporaaalisesta luonteesta ja toimijoiden toiminnasta. Toimijuuden analysointi voi avata esimerkiksi tiettyihin tapahtumiin tai tilanteisiin kytkeytyviä valtarakenteita ja toiminnallisia rajoitteita. (Polkinghorne 1995.) Analyysissä kiinnitin huomiota siihen, kuka tai ketkä kerrotaan tarinan toimijoiksi? Millä ehdoilla ja millaisia toimijuuden tiloja erilaiset tilanteet ja tapahtumat avaavat? Kuka on vastuussa tai kenen ansiota on se, miten elämässä menee? Toimijuuden analyysi toi näkyväksi paitsi alueellisesti värittyneet mahdollisuudet ja rajoitteet myös vastuun, velvollisuuksien ja valinnan vapauden ajatukset nuorten elämän kuvauksissa.

Tarinoiden juonen ja toimijuuden analysointi avasi myös kerronnan paikkasidoksen. Toimijuuden tila – toiminnan, ajallisuuden sekä valintojen ja vastuun kysymyksineen – muodostui kirjoitelmissa eri tavoin nykyiseen kotipaikkaan kerrottuna kuin maailmaan vapaasti heitettyinä. Paikan merkitys kerronnassa nousi erityisen selvästi näkyviin lukiessani tarinoita rinnakkain kehyskertomuksittain. Luin ensin rinnakkain eri kehyksiin kirjoitettuja tarinoita paikkakunnittain, vertaillen esimerkiksi, mitä on huono elämä Kittilässä ja mitä on huono elämä kittiläläisen nuoren kuvaamana muualla. Tämän jälkeen yhdistin kittiläläisten ja kemijärveläisten nuorten kirjoitelmat yhdeksi kokonaisuudeksi, sillä ne osoittautuivat linjoiltaan samanlaisiksi: tarinoiden analysointi ei paljastanut olennaista kerronnallista eroa Kittilän ja Kemijärven välillä⁵⁶. Kuntien

⁵⁵ Narratiivinen kausaalisuus on eri asia kuin humelainen deterministinen kausaalisuus, eli tiettyjen lainmukaisuuksien nojalla luokittelu: narratiivinen kausaalisuus on intentionaalisuuden, eli valintojen ja suunnitelmien merkityksen huomiointia seurausten aikaansaamisessa. Narratiivinen kausaalisuus myös paljastuu usein takautuen, eli kerrotaan, mikä johti tähän pisteeseen. (Polkinghorne 1995.)

⁵⁶ Jatkossa kirjoittaessani lappilaisnuorten tarinoista viitataan siis sekä kittiläläisten että kemijärveläisten nuorten kirjoittamiin kirjoitelmiin. Erottelen alueet toisistaan ainoastaan niillä kohdin, joissa kuntaspesifit seikat tulevat merkityksellisiksi.

erilaisuudet peittyivät kirjoitelmissa, joissa toistuviksi vahvoiksi vertailuasetelmiksi rakentuivat keskus/syrjäseutu ja etelä/pohjoinen. Suhteessa näihin dikotomioihin Kittilä ja Kemijärvi paikantuivat samaan laitaan, pohjoiseksi periferiaksi.

Lopuksi luin rinnakkain lappilaisten ja itähelsinkiläisten kirjoitelmia kehyskertomuksittain, jolloin vertailin muun muassa sitä, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä kotikuntaansa tai Itä-Helsinkiin jääneen huonon elämän kuvauksissa on. Tämä paljasti esimerkiksi, että se, millaisen merkityksen paikka saa huonon elämän tarinoissa, selittyy eri tavoin Lapin ja Itä-Helsingin kertomuksissa: se, mikä on toisessa paikassa syy huonoon elämään, on toisessa paikassa seuraus tästä.

Ryhmäkeskustelut

Puhe on aina osittain hallintamme ulkopuolella (Butler 1997, 15).

Ryhmäkeskusteluksi kuvaamani aineistonkeruun tavan metodologinen tausta pohjautuu fokusryhmähaastatteluun, joskin eräitä metodin perinteeseen kytkeytyviä tieteellisen realismin ja objektiivisen tutkijan oletuksen ”pyhiä” rajoja rikkoen. Tästä syystä nimitän soveltamaani menetelmää haastattelun sijaan keskusteluksi. Anu Valtonen (2005) määrittelee eron ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun välillä vuorovaikutuksen luonteeseen perustuvaksi. Ryhmähaastattelussa painottuu osallistujan ja vetäjän välinen vuorovaikutus, ryhmäkeskustelussa vetäjä pyrkii saamaan aikaan vuorovaikutusta osallistujien välille. (Mt., 223–224.) Hyödynnän ryhmäkeskustelumenetelmää kuljettaen keskustelunomaisuutta vielä piirun verran pidemmälle. Seuraavassa avaan tekemäni ratkaisut ja perustelen valintojani asettamalla ne keskusteluun fokusryhmähaastatteluista kirjoitettujen menetelmäoppaiden lähes yksiaänisesti esittämien ideaalien kanssa.

Fokusryhmähaastattelu on pitkään ollut erittäin suosittu aineistonhankinnan menetelmä etenkin markkinointitutkimuksessa. Sen soveltamisesta on kirjoitettu paljon yksityiskohtaisia menetelmäoppaita⁵⁷, jotka lähes yksiaänisesti esittävät metodille kokoa, pyrkimyksiä, koostumusta

⁵⁷ Esim. Barbour & Kitzinger 1999; Carey 1994; Krueger 1994; Morgan 1988; Puchta & Potter 2004; Templeton 1994.

ja menettelytapoja koskevat kriteerit. Esimerkiksi Richard A. Krueger (1994) nimeää kuusi fokusryhmään kuuluvaa ominaisuutta, jotka löytyvät eri vivahtein kuvailtuna useimmista ryhmähaastattelumenetelmää käsittelevistä oppaista. Nämä kriteerit koskevat ryhmäkokoja, ryhmien määrää, osallistujien valintaa, ryhmien tavoitetta, tutkijan (haastattelijan) asemaa sekä haastattelujen strukturoinnin astetta.

Kruegerin (1994) mukaan ryhmään osallistuu yleensä neljästä kahteentoista osallistujaa. Ryhmän koon tulee olla riittävän pieni, jotta se mahdollistaa jokaisen osallistumisen keskusteluun ja riittävän suuri, jotta se saa tuotua kuuluviin mahdollisimman moninaisia näkemyksiä. Liian suurella ryhmällä on taipumus hajota, eivätkä kaikki löydä riittävää tilaa itsensä ilmaisuun. (Mt., 17.) Tutkimuksessani ryhmien koot vaihtelivat kolmen ja seitsemän osallistujan välillä. Seitsemän hengen ryhmä osoittautui tässä tapauksessa liian suureksi. Puhetilasta kamppailtiin puhumalla päällekkäin ja kuiskimalla vierustoverin kanssa. Paitsi että tämä teki hallaa keskustelutilanteelle itsessään, myös nauhoitusten purkamisesta tuli tavallistakin vaikeampaa ja työläämpää. Kolmen ja viiden hengen ryhmät sen sijaan toimivat edellä esitettyjen kriteerien osalta mainiosti.

Markkinointitutkimuksessa käytetään useita samankaltaisten osallistujien ryhmiä paljastamaan ryhmien jakamia malleja ja trendejä (Krueger 1994, 17). Tutkimukseeni osallistui kaikkiaan kymmenen ryhmää. Katsoin määrän riittäväksi aineiston alustavan analyysin jälkeen, sillä keskusteluista oli hahmotettavissa tutkimuskysymyksiini vastaavat sisällöt sekä toistuvuus⁵⁸: aineisto mahdollisti hyvin asettamiini tutkimuskysymyksiin vastaamisen. En tavoitellut keskusteluissa perinteistä ryhmästä toiseen jatkuvaa toistettavuutta, vaan toteutin keskustelut kevyesti strukturoituina ja prosessuaalisesti. Ensimmäiseen keskustelutilanteeseen koostin väljän teemarungon⁵⁹, joka sisälsi tutkimukseni kysymyksenasettelun kannalta keskeiset asiasisällöt sekä muutamia valmiiksi suunniteltuja ja muotoiltuja kysymyksiä.

⁵⁸ Saturaatio-periaatteesta ks. Bertaux 1981.

⁵⁹ *Tulevaisuus* (omat toiveet, tavoitteet, pelot, alueiden tulevaisuus, alueelle jääminen, muuttaminen) *Alueet* (alueet, kotipaikka, mielipiteet, julkinen keskustelu, mielikuvat muista paikoista) *Menestys* (Mitä menestys on? Miten siihen pääsee? Kuka ja millainen on menestyjä? Onko alueella väliä?) *Syrjäytyminen* (Millaista on syrjäytyminen? Kenelle käy niin ja miksi? Onko alueella väliä?)

Toteutin kaksi keskusteluryhmää päivässä ja muokkasin ensimmäiseen keskusteluun suunnittelemani teemarunkoa kokemuksen ja ymmärryksen karttuessa. Kuuntelin nauhoja, katselin videotallenteita ja litteroin keskusteluja aikatauluni antamien mahdollisuuksien mukaan ennen uusien toteutusta. Pidin myös äänipäiväkirjaa, eli puhuin keskustelutilanteet nauhalle ja kuuntelin nauhat läpi seuraavia keskusteluja suunnitelllessani. Keskustelujen edetessä uusia, aiempien tilanteiden virittämistä pohdinnoista ja ihmetyksistä kumpuavia kysymyksiä kertyi paperin laitaan. En siis toteuttanut kerrasta toiseen sisällöllisesti samana pysyviä keskusteluryhmiä. Seuraavassa keskustelussa jatkettiin usein pohdintaa, joka edellisen tuloksena jäi kesken – jollain tapaa vaiheeseen. Prosessuaalinen eteneminen mahdollisti paitsi keskustelujen asiasisältöjen ja kysymysten järjestyksen jatkuvan arvioinnin myös oman tutkijapositioni ja osallistumisen tapani reflektoinnin ja kehittämisen. (Ks. myös Lüthje 2005, 85.) Toimintatyylini rikkoo perinteistä fokusryhmähaastattelun kaavaa, jossa keskusteluaiheet ja kysymykset on täsmällisesti suunniteltu ennakoon ja järjestetty loogiseen etenemisjärjestykseen. (Krueger 1994, 20.)

Fokusryhmähaastattelua käsittelevissä menetelmäoppaissa korostetaan pääsääntöisesti kahta seikkaa osallistujien valintaa pohdittaessa. Nämä ovat homogeenisuus/heterogeenisuus sekä tuttuus/tuntemattomuus. Ensimmäinen siksi, että tutkimuksessa tavoitellaan jonkun tietyn ryhmän näkemystä käsillä olevaan aiheeseen. Ryhmän on siis oltava tavalla tai toisella homogeeninen, sen on jaettava jokin yhteinen elementti (kuten mielipide, kokemus, ikä, sukupuoli, ammattiasema) kulloisenkin tutkimuksen tavoitteesta riippuen. (Krueger 1994, 18.) Erilaiset ryhmien koostumukset vaikuttavat osaltaan muun muassa vuorovaikutuksen luonteeseen (Valtonen 2005, 229). Tässä tutkimuksessa ryhmät koostuivat iältään, asuinalueeltaan ja koulupuitteiltaan homogeenisesta joukosta: samaa suomalaista peruskoulua käyvistä yhdeksäsluokkalaisista. Sen sijaan paljon muun, kuten sukupuolen (tyttöjä ja poikia), etnisen taustan⁶⁰ ja elämänhistorian, suhteen keskusteluihin osallistuneet nuoret ovat heterogeenisempää joukkoa.

Kruegerin (1994) mukaan osallistujien on hyvä olla toisilleen tuntemattomia, sillä tuttuus tuo ryhmään mukanaan keskustelijoiden elämänhistorian ja voi rajoittaa puhumisen vapautta. (Mt., 18.) Tässä tutkimuksessa keskusteluihin osallistuneet nuoret olivat enemmän tai vähemmän

⁶⁰ Keskusteluihin osallistui Itä-Helsingissä joitakin maahanmuuttajataustaisia nuoria

tuttuja keskenään. He kävivät samaa koulua, useimmin myös samaa luokkaa. Muutamat tulivat keskustelutilanteeseen yhdessä kaverin kanssa, toiset taas yksin. Keskinäinen tuttuus näkyi keskusteluissa erityisesti tilanteissa, joissa punnittiin omaa tulevaisuutta, tavoitteita ja mahdollisuuksia: kerrotun oli kuulostettava uskottavalta ennestään tuttujen ihmisten seurassa. Keskusteluissa neuvoteltiin yksilön tulevaisuudensuunnitelmista hyvinkin konkreettisella tasolla. Kertojat perustelivat useissa tilanteissa tulevaisuudensuunnitelmiaan muun muassa suhteessa koulu- menestykseensä, harrastuksiinsa tai perheeseensä. Osallistujien tuttuus sitoi kertojan saavutettavissa olevia identiteetti-positioita aikaisempiin saavutuksiin ja jo todistettuun osaamiseen, toisin kuin kirjoitelmissa, joissa kerronnan saattoi suunnata vapaasti tuntemattomalle tutkijalle ja vieraille yleisölle.

(HkiKe)

Jutta: Mut se kirjailija on kyl toinen [toiveammatti]

Katri: Sit lukee et ”kirjoittanut Jutta Honka” [naurahtaa]

Jutta: Älä ny! Mä sain just duunin niinku mun frendien bändin sanottajana!

Katri: Eiku emmä siis mitenkää niinku

Jutta: Nii et kiitti vaa luottamuksesta

Katri: Eiku se niinku se vaa kuulostaa niinku, siis ei siin mitää, sun jutut on ihan hyvii mitä mä oon lukenu, joskus sillon, et ei niis oo mitää vikaa

Jutta: Kiitos ny tuostaki

Katri: Ja sit ku sä voit kehittyä siitä viel lisää, ettei niinku

Tutkijan (tai haastattelijan) asema keskustelutilanteessa on eräs keskeinen seikka ryhmäkeskustelujen teoretisoinneissa. Krueger (1994) toteaa seuraavaa: ryhmätilanteessa osallistujat vaikuttavat toisiinsa, kuten elämässä yleensä. Tutkijan tehtävä on tasoittaa, kuunnella, tarkkailla ja lopuksi analysoida. (Mt., 19–20.) Itse valitsin asemani toisin. Kuten Elina Oinas (2004) huomauttaa: vuorovaikutuksessa syntynyt aineisto on sidoksissa erilaisiin keskustelutyyleihin, sillä ne tuottavat erilaista aineistoa. Tyyli voi olla moninaisia samankin haastattelun sisällä. *Kuunteleva* tyyli jättää enemmän tilaa haastateltavalle valita puheenaiheita ja sisältöjä. Silti tällöinkin haastateltava tekee valintoja arvailleen mistä tutkija on kiinnos-

tunut ja mitä tämä haluaa kuulla. Näitä arvauksia ei välttämättä lausuta ääneen, mikä tekee haastateltavan valintojen hahmottamisen vaikeaksi analyysivaiheessa. *Keskusteleva* haastattelutyylillä nostaa aiheiden dynamiikan näkyviin. Kolmantena tyylinä toimii *haastava tai kyseenalaistava* tyyli. Haastateltavan lausuman kyseenalaistaminen voi tuntua äkkiseltään työkeältä, mutta antaa haastateltavalle vinkkejä siitä, miten hänen sanomistaan tulkitaan ja mahdollistaa täsmentämisen tai korjaamisen jo haastattelun aikana. (Mt., 226–227.) Liikun jokaisessa ryhmäkeskustelutilanteessa kaikkien näiden kolmen tyylin alueella. Välillä kuuntelin keskustelua hiljaa, taustalla, puuttumatta tai osallistumatta aktiivisesti sen kulkuun. Toisinaan lähdin tarkoituksellisesti mukaan keskustelevalle otteella, haastaen ja kyseenalaistaen esitettyjä väitteitä. Koska kyseessä oli ryhmätilanne, myös nuoret ottivat erilaisia positioita keskustelun edetessä. Usein joku totesi ärtyneeseen, tuskastuneeseen tai tutkijalle ystävällisyyttä osoittavaan sävyyn, että keskustelu on liikkunut liian kauas aiheestaan. ”Miten tää liittyy asiaan”, ”no niin, vaihdettaisko jo aihetta” tai ”ei sua varmaan tällanen kiinnostaa” olivat eräitä keskustelun suuntaa ja osallistujien rooleja hakeneita kysymyksiä ja kommentteja.

Keskusteleva ja *kyseenalaistava* tyyli toimi useissa kohdin tehokkaana haastateltava/haastattelija-valta-aseman purkajana. Osallistujana asetin itseni alttiiksi arvioinnille ja kritiikille tutkijan, aikuisen tai toisen roolista irti pyristellen. Pyrin pääsemään keskustelevalle jäseneksi ryhmään omine mielipiteineni, tuntemuksineni ja näkemyksineni, sillä tavoitteenani oli saada keskusteluihin mukaan mahdollisimman laaja kirjo erilaisia näkökantoja. Tutkijan erillisyyttä ei ole, ainakaan tämänkaltaisessa tutkimusasetelmassa, hedelmällistä. Erilaiset hierarkkiset asetelmat, kuten ikä ja asema, tuovat keskustelutilanteisiin omat värityksensä.

Sinikka Aapola-Kari (2006) on nuorista menestyjistä esitettyjä media-kuvia tutkiessaan todennut, että nuorten henkilökuvat raamitetaan usein setämäiseen tai tätimäiseen kehykseen. Toimittaja tai haastattelija ottaa aikuisen position ja lähestyy nuorta haastateltavaansa humoristisen kiusoittelevaan sävyyn. Toinen mahdollinen setä/täti-positio näyttäytyy asettumisena huolestuneen aikuisen asemaan suhteessa nuoreen. Aapola-Karin mukaan tässä on kyse vahvasta kulttuurisesta suhtautumistavasta, joka aktivoituu helposti, ellei muunlaista lähestymistapaa tietoisesti etsitä. Tämä johtaa asetelmaan, jossa aikuinen journalisti ja aikuinen lu-

kija keskustelevat nuoresta hänen ylitseen. (Mt., 16–17.) Sama ylitse tai ohitse keskustelemisen riski on olemassa missä tahansa valta-asemoidussa kohtaamistilanteessa. Näistä syistä johtuen valitsin ryhmäkeskusteluisa toimintatyylikseni tietoisin, aktiivisen mukana olon ja osallisuuden. Toisissa ryhmissä tavoitteen toteutus onnistui hyvin, toisissa heikommin. Yhdessä ryhmässä se ei onnistunut alkuunkaan⁶¹.

Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (2005) toteavat, että arkikeskustelusta poiketen tutkimushaastattelutilanteessa osallistujien roolijako on yleensä selvä: haastattelija on tietämätön osapuoli, tieto on haastateltavalla, haastattelu tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkija ohjaa tai vähintäänkin suuntaa keskustelua tiettyihin puheenaiheisiin. (Mt., 22.) Aineistonkeruutilanteessa tutkijalla on väistämättä sekä ensimmäinen että viimeinen sana. Tutkija määrittelee tutkimuksen kohteen ja haastattelukysymykset (sen mikä on tärkeää) ja lähestyy aineistoa haluamallaan tavalla haastattelutilanteen jälkeen, nostaen esiin tiettyjä aiheita ja jättäen toisia huomiotta. (Oinas 2004, 222–223.) Täysin tasavertaiseen osallistumiseen ryhmäkeskusteluissa tuskin on mahdollistakaan päästä. Kyseessä on aina jonkun organisoima keskustelutilanne, joka vastaa jonkun tarpeisiin ja jossa hyödynnetään jonkun välineitä. Tutkijuus rakentaa valta-asemaa, josta ei pyristelystä huolimatta pääse täysin irti ainakaan kasvokkain tapahtuvassa keskustelutilanteessa. Tutkijan valta hallita keskustelun kulkua, aiheita ja puheenvuoroja on väistämättä läsnä. Pyrkimykseni kuitenkin onnistui siten, että vaikka en selvästikään ollut tasavertaisesti yksi joukosta, myös minulle oli mahdollista esittää kysymyksiä. Mielipiteitäni kysyttiin eri asioista, opettajista juoruilitiin yhdessä: ”Näit sä sen Kassisen, se on se kalju?” ja niin edelleen.

Tutkijuus vaatii tiettyä sensitiivisyyttä, tilanneherkkyyttä ja harkintaa. Mitä tahansa mielipidettä ei voi heittää ilmaan yhtä huolettomasti kuin keskustelun muut osapuolet. Tutkijana kenenkään puhetta ei voi kommentoida tokaisemalla esimerkiksi ”idiootti”, kuten keskusteluihin osallistuneet nuoret usein tekivät, loukkaamatta kovinkaan verisesti toisiaan tokaisullaan. En lähtenyt mukaan kommentoimaan opettajien älykkyy-

⁶¹ Yhdessä Kemijärvellä toteutetussa keskusteluryhmässä ”keskustelu” eteni alusta loppuun saakka jäykästi kysymys-vastaus kaavaa mukaillen: esitin ryhmälle kysymyksen, johon joku vastasi. Ryhmään osallistujat eivät juuri kommentoineet toisiaan, osani tyylistyi aktiivisen osallisuuden sijasta täysin kysyjän positioon, enkä edes osaa sanoa miksi näin kävi.

den tasoa tai ulkonäköä, mistä en saanut osakseni sanktioita, tutkijuuden ohella ikäni vapauttamana. Paitsi tutkijuus myös poikkeava ikäni suhteessa muiden keskustelijoiden ikään ohjaili osallistumisen tilaani.

Anne Sankarin ja Jyrki Jyrkämän (2001) sanoin, ikä on väline ihmisten merkitsemiseen (mt., 7–8). Keskusteluissa ikä kontekstoi sekä asemaani ryhmän vanhimpana että ryhmässä käytyjä keskusteluja iän merkityksestä tulevaisuuden valinnoissa. Sosiaaliset positiot sekä niihin liittyvät odotukset ja edellytykset määräytyvätkin pitkälti kronologisen iän tai ikävaiheen mukaan. Tämä näkyy muun muassa pohdittaessa sitä, millaiset positiot ovat sopivia missäkin iässä: esimerkiksi koululainen on lapsi tai nuori, eläkeläinen puolestaan vanha. Ikäsidonaisuus paljastuu eritoten tilanteissa, joissa toimija vaikuttaa väärän ikäiseltä. Lisäksi lait säätelevät monia asemia (kuten koululaisten oppivelvollisuus) ja ikänormit ohjaavat käyttäytymistä, ulkonäköä, itsensä esittämisen tapoja (esimerkiksi pukeutumista) sekä eri-ikäisten keskinäistä kanssakäymistä. (Rantamaa 2001, 58–60.)

Ikäkeskusteluissa tulin asetetuksi useassakin keskustelutilanteessa ikäpilariksi, väitteiden ja pohdintojen konkreettiseksi vertailupohjaksi. Nämä keskustelut koskivat pääasiassa perheen perustamisen, avioitumisen ja lasten hankinnan oikeaa ikää ja ulkonäkökriteerejä. Julkisuuden henkilöihin ikääni suhteutettiin nimi- ja kotipaikkayhteyksiin kytkien muun muassa miettimällä olenko Jorma Ollilan (sama sukunimi) tyttö vai vaimo tai Antti Tuiskun (yhteinen kotikaupunki Rovaniemi) äiti vai sisko.

(HkiSi)

Anne: Hei mua kiinnostaa tuo teän ikämääritys

Ville: Sä oot kaksytkuus

Inka: No et sä niin, kolkyt

Varpu: Kolkytnelonen

Lotta: Ei, emmä tiä

Ilari: Kaksviis?

Inka: Plus kolkyt

Lotta: Jotain kaksytk viiva kolkyt, ei vanhempi eikä nuorempi

Varpu: Kakskaheksan. Vai ootsä kolmekakkonen?

Anne: Mmm

Lainaus avaa osallistujan asemaani ryhmässä, ehtoineen ja mahdollisuuksineen. Olimme keskustelleet reilun tunnin kaikenlaisesta ja tässä vaiheessa keskustelu eteni perustamiseen ja sen ”oikeaan ikään”. Olin kysymässä jotakin täsmentävää oikeanikäisyyden määrittelystä, sillä nuoret puhuivat liian vanhasta ja liian nuoresta. Keskustelu sai yllättävän käänteen ja jatkui ikäni arvailulla. Haastattelijan perinteisestä auktoriteettiasemasta luopuminen mahdollistaa kysymysten esittämisen molempiin suuntiin. Ikäni suhteessa nuorempiin ei kuitenkaan jää arvioimatta eikä arvottamatta, vaan toimii monipolvisesti osana tilanteita. 15-vuotiaiden nuorten sijaan paikannun jonnekin 25–34-vuotiaan aikuisen asemaan. Kuten Paula Rantamaa (2001) kirjoittaa, suhtautuminen ikään ei ole neutraalia. Siihen liittyy mahdollisuuksia, velvollisuuksia, arvoja ja odotuksia, joiden perusteella ihmisiä luokitellaan. Kykyjä ja taitoja arvioidaan suhteessa ikään ja ikä kytkeytyy valtaan ja hierarkioihin. (Mt., 54.) Iän avaama positioni toimi paikoin kahleena ja paikoin vapautena keskustelutilanteissa. Se kahlitsi positioon harkitsevana toimijana, joka tekee elämässään perusteltuja valintoja suhteessa kulttuuriseen normistoon, mutta myös vapautti, antaen etuoikeuden tietämättömyyteen suhteessa ”nuorten maailmaan”.

Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005) mukaan kysymysten ja vastausten yhteenkuuluvuus on arkikeskustelun säännönmukaisuutta. Kysymykseen kuuluu saada vastaus. Vastauksen puuttuminen saa tekemään oletuksia siitä, mitä tapahtuu ja miksi. Tämä voi saada aikaan loukkaantumisen tunteita ja ongelmia ymmärtämisessä. (Mt., 26–27.) Edellä esittämässäni lainauksessa tilanteisena vastaamattomuuden tilan tarjoajana voi ajatella myös sukupuoli. Koska naisen iän kysyminen on kulttuurisessa koodistossamme perinteisesti ollut epäkorrektia, kysymykseen voi jättää vastamatta vuorovaikutuksen säännöstöjä liiaksi rikkomatta. Osoitin mutinalani kuullessi kysymyksen ja tiedostaneeni sen suuntautuvan itseeni. En kuitenkaan vastannut. Sen sijaan käytin naiseuden (älä käy kyselemään naisen ikää), tutkijuuden (tutkijalle ei esitetä kysymyksiä, tutkija kysyy ja sinä vastaat) ja aikuisuuden (ollaanpas nyt asiallisia ja puhutaan olennaisesta eikä höpötellä tyhjää) avaamaa tilaa olla vastaamatta juuri tähän kysymykseen olematta suoranaisesti tyly. Vastaamattomuuteni sai ryhmän hyväksynnän ja keskustelu eteni sujuvasti uusiin aiheisiin.

Vapauttavana seikkana ikäni toimi erityisesti sellaisissa keskustelutilanteissa, joissa en ymmärtänyt puhujan käyttämää ilmaisua käytetyn sanaston vuoksi sekä tilanteissa, joissa ilman aikuisuuttani olisin ollut keskusteluvuorovaikutussäännösten pakottamana velvoitettu ottamaan kantaa muun muassa bändien paremmuuksiin, opettajien idioottimaisuuksiin, ulkonäkövaateisiin tai pukeutumismormeihin. Aikuisuus avasi näistä elämänpiireistä ulkopuolisen position, tilan olla luvallisesti tietämätön ja kantaa ottamaton.

Yhdessä Helsingissä toteutetussa keskustelussa tulin pitkän aluepohdinnan päätteeksi paikannetuksi Lappiin. Tämä johti neuvotteluihin siitä, kenellä on oikeaa tietoa tai kenellä saa olla tietoa mistäkin aiheesta. Keskustelijoiden episteemiset oikeudet nousivat keskusteluvuorovaikutuksen jäsentäjiksi. Tutkimushaastattelussa episteemiset oikeudet ovat olennaisia. Yleensä tieto asetetaan haastateltavan oikeudeksi, haastattelija puolestaan pyrkii saamaan tätä tietoa. (Ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 32–33.) Seuraavassa katkelmassa ”oman” alueen määrittelyoikeus asemoituu kaikesta huolimatta selvästi alueella asuvalle. Näkemykseni Lapista alueena, tai täsmällisemmin Rovaniemestä, eivät tule kyseenalaistetuiksi, vaan hyväksytyiksi, huolimatta siitä että aiemmassa keskustelussa Lappia on lähestytty täysin erilaisesta asetelmasta käsin.

(HkiSi)

Ilari: Missä sä muuten asut, asutsä Lapis?

Anne: Rovaniemellä

Ilari: Onks se Lapis?

Anne: Joo

Varpu: Onks siel kauheen erilaista?

Anne: Ei

Varpu: Ei, no nii

Anne: Kyllä sieltä saa ihan uusimpia muotivaatteita [aiempaan viitaten]

Varpu: No nii

Anne: Ihan samaan aikaan ku täältäki [aiempaan viitaten]

Patrik: Eli se ei oo bönde

Inka: Nii mut siel ei oo stokkaa [Lotta nauraa]

Anne: No ei niin

Lotta: Varmaa joku stokkalt ostaa vaatteit [nauraa]

Varpu: Tota mut onks siel sillee, anteeks mä nyt tulin tähän kyselijän rooliin, mut mä haluun tietää

Anne: Kysele vaan

Varpu: Tuota, onks siel sillee tuota, ku sielhän tulee lunta yli yheksän kuukautta vuodessa tai jotai sillee, nii onks ne kaikki sillee toppatakit päällä sielä tälle menee siellä

Patrik: Ne asuu igluissa

Lotta: Ne on tottunu siihen kylmään tietty

Anne: Mun mielestä se on ton ilmaston suhteen, silleen Lapissa ja täällä etelässä on ainoastaan se ero, että meillä on siellä neljä vuodenaikaa, meillä on oikeasti talvi ja syksy ja kevät ja kesä

Varpu: Onhan meilki!

Anne: Mun mielestä täällä ei oo

Varpu: Onpas!

Ilari: Eihä oo!

Varpu: Paitsi meillä vaa tulee vähä myöhässä sillee, et kevät meil on tosi sillee niinku, hyvä et, ja syksy on tosi lämmin niinku sillee, et ku kesää on sillee, meillä tulee niinku viileitä sateita ja sillee varmaa joku kaks tai kolme kuukautta ennen jouluu, lunta sataa vasta joulukuun lopussa, nii meil vähä vinksahtaa ne mut, mun mielest tääl on kyl kivaa, kun meil on syksy, joka on lämmin ja sillee ku aurinko paistaa ja on sillee viileetä ja tota, mut ei tuu haluja sit niinku esimerkiksi koulusta jonnekki ku, et voi vitsi tuo aurinko paistaa, on kuuma, mä haluun biitsille, että jaksaa keskittyä, ja sit taas jaksaa niinku syksyllä alottaa koulun, ku tietää, et ei tuu niinku varmaa kuukauteen viel läksyjä tosi paljon, nii pääsee vielä niinku lämpimälle biitsille ja sitte ulos vielä ku aurinko paistaa, vaik on jo koulu alkanu ja sillee

Anne: Mmm

Tutkijan itsestään kertominen toimii tässä kontekstissa henkilöhistoriallisen eron kautta vuorovaikutusta rakentavana seikkana (ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 25). Esitän poikkeavan näkökulman suhteessa Varpun aiemmin esittämiin ajatuksiin Lapista. Tämä johtaa neuvotteluun kysyjän paikasta sekä alueita koskevien kokemusten vertailuun, molempiin suuntiin. Se saa sekä itseni että Varpun paikantumaan painokkaasti alueille. Intän, että meillä Lapissa on oikeasti neljä vuodenaikaa ja teillä Helsingissä ei.

Varpu asettuu vastahankaan pitämällä kiinni omasta kokemuksestaan. Viimeistään Ilarin asettuminen tutkijan kannalle saa Varpun perustelemaan erittäin seikkaperäisesti kotiseutunsa mukavia sääolosuhteita. En jatka keskustelua aiheesta tämän pidemmälle, mutta toisaalta vaikenemisenikin on tulkittavissa vallankäytöksi. Hyväksyn muminallani Varpun kokemuksen oikeutuksen, mutta samalla tulen huomaamattani väheksyneeksi sen merkityksellisyyttä jättämällä asian sikseen. Helpotuksekseni huomaan keskustelun jatkuvan värikkäänä uusien aiheiden parissa.

Käsitellyt aihepiirit, alueeteemoineen, aktualisoivat alueellisuuden merkityksen vahvasti osaksi kokonaisuutta kotiseutuineen, tiloineen, paikkoineen, murteineen. Tämä antoi minulle tilaa kysyä murre- ja slangisanojen merkityksiä, olla tietämätön aluespesifistä kerronnasta (paikkojen sijainneista, nimistä, ominaisuuksista) ja sijoittua tiettyyn maantieteelliseen ja diskursiiviseen positioon alueiden paikkoja rakennettaessa tai rakennelmia purettaessa. Toisaalta paikkaa koskevat keskustelut kuljettivat tilanteisiin mukaan painokkaimmin tunteeni, eri vivahteissaan (ks. luku Tietäjän positiosta).

Moninaiset merkit ja vihjeet tulevat tulkituiksi vuorovaikutustilanteissa, tilanteita osaltaan muokaten. Ikä, sukupuoli ja kotipaikka kantautuvat ryhmäkeskustelujen vuorovaikutukseen muun muassa kuluttamisen kuljettamana. Esimerkiksi pukeutuminen on olennainen osa nonverbaalista viestintää, joka ohjaa osaltaan vuorovaikutusta. (Valtonen 2005, 241.) En tullut ajatelleeksi tätä vuorovaikutuksen elementtiä ennen keskustelujen toteutusta, mutta kokemuksen karttuessa opin huomaamaan ulkoisen olemuksen merkityksiä. Helsingissä tulin yhdessä keskustelussa asetetuksi ”rupsahtamisen” mittariksi, kun tytöt pohtivat raskauden vaikutusta naisruumiiseen arvioimalla takapuoleni leveyttä ja farkkujeni istuvuutta. Toisessa ryhmässä taloudellista tilannettani arvailtiin hiuksista, kun Inka selitti Villelle kampaukselleni arvioimaansa hintaa. Kemijärvelä tulin asettuneeksi ulos paikallisesta pukeutumiskulttuurista, sillä olin pukeutunut limenvihreään paitaan⁶².

⁶² (KeR4)

Iiris: Täällä ei paljo kukkaan käytä räikeitä vaatteita [viittaa ”rovaniemeläisen” limenvihreään puseroon]

Keskustelujen lukutavat

Nuoret käyttävät keskusteluissa puhetapoja, joiden implisiittisen sääntö he ovat oppineet ja joita he osaavat käyttää sosiaalisen toiminnan välineinä (Buckingham 2000, 75). Keskustelut avaavat kerronnan (nuoriso)kulttuurisia säännöstöjä. Ryhmäkeskustelutilanne on omiaan johtamaan julkisten diskurssien varassa puhumiseen, koska puhe on muiden keskustelijoiden ja vetäjän ohella suunnattu tutkimuksen oletetulle yleisölle (mt., 63). Aineisto ei olekaan nähtävissä neutraalina ”heijastuksena” ihmisten ”aidoista” uskomuksista ja mielipiteistä (mt., 77). Ryhmäkeskusteluissa keskiöön nousevat vuorovaikutuksen ja ryhmädynamiikan ulottuvuudet, ja tätä kautta painottuvat tulevaisuuskuvia tietynlaistavat diskurssit. Keskustelut vastaavat muun muassa kysymyksiin siitä, kuinka nuoren on puhuttava tulevaisuudesta, menestyksestä, itsestään tai toisista vertaisryhmässään tullakseen identifioituksi toivomallaan tavalla. Keskustelutilanteissa käytetyt puheenvuorot kytkeytyvät diskursseissa rakentuviin ja rakennettaviin identiteetti-positioihin: kulttuurisesti jaettuun kategorisointeihin ja luokituksiin esimerkiksi siitä, miltä näyttää, miten toimii ja missä asuu menestyvä (nuori) ihminen. Tämän lisäksi ryhmäkeskusteluihin osallistujat olivat tässä tutkimuksessa ennestään tuttuja toisilleen, mikä raamitti edelleen keskustelijoiden tilaa kertoa identiteettiään haluamukseen: identiteetit ovat vuorovaikutuksessa neuvoteltuja. Ryhmäkeskusteluissa nuorten kerronnallista tilaa rajasivat siis myös henkilöhistoria ja olemassa olevat sosiaaliset suhteet (kuten koulu-menestys sekä jo olemassa oleva sosiaalinen status kyseisessä ryhmässä ja tilanteessa).

Merkitykset muodostuvat valtasuhteissa: tietyt todellisuutta koskevat merkitykset ovat hegemonisessa asemassa suhteessa toisiin merkityksiin. Ne otetaan helposti itsestäänselvyyksinä. (Lehtonen 1998, 23–24.) Merkitykset ovat kuitenkin väistämättä kontekstuaalisia. Ne ovat kytköksissä sosiaaliin suhteisiin ja tilanteisiin äänenpaineineen, arvostuksineen ja konnotaatioineen. Kielellisten yhteisöjen jatkuva liikkuvuus ja heterogeenisyys asettavat merkit merkityksineen valtakamppailujen ytimeen. Tekstit ovat sosiaalisen toiminnan sisältöä ja tuloksia, joiden merkitys on suhteessa kontekstiinsa. (Mt., 58.) Havainnollistan asiaa seuraavan rinnakkainasettelun keinoin.

(HkiKe)

Anne: Onks tää [Itä-Helsinki] kiva paikka asua?

Katri: No joo on tää ihan kiva, et ei tääl kauheesti o mitää

(KeR2)

Anne: No millanen paikka tää [Kemijärvi] on asua?

Marru: Ei oo oikein mittään

”Ei mitään” -lausuman intertekstuaalisuuden lähde paikantuu aluediskursseihin ja näyttäytyy siis varsin erilaisen merkityksen kantajana suhteessa kontekstiinsa. Sekä lausujan että kuulijoiden kulttuurinen tietämys vaikuttaa siihen, miten lausumiin suhtaudutaan ja miten ne tulevat ymmärretyiksi. Itähelsinkiläistytön, Katrin, sanoma ottaa kantaa alueen levottomuutta korostavaan julkiseen kuvaan. Itä-Helsingissä ei ole kauheasti mitään tarkoittaa siis, että alue ei ole Katrin mielestä niin tavattoman levoton, kuin yleinen mielikuva antaa olettaa. Kemijärveläisen Marrun vastaava ”ei oo mittään” kommentti puolestaan viittaa alueelliseen keskusteluun tekemisen, ihmisten ja mahdollisuuksien vähäisyydestä Kemijärvellä.

Analyysissä lähdin liikkeelle lukien ja kuunnellen keskusteluja ensin keskustelu kerrallaan, sen suuremmin mitään etsimättä, tunnustellen ja aineistoon tutustuen. Sitten siirryin lukemaan keskusteluja kuljettaen käsiteltyjä teemoja rinnakkain. Aluksi etsin keskusteluista määritelmiä ja neuvotteluja määritelmistä. Mitä on menestys? Hyvä elämä? Syrjäytyminen? Millaisina alueet näyttäytyvät? Miten alueelliset identiteetit raamittuvat? Tämän jälkeen luin aineistosta yhteisten sisältöjen rakentumisen prosesseja. Etsin teksteistä vastauksia kysymyksiin: Mitä ovat asiat, joista nuoret käyvät neuvotteluja? Mikä on päivänselvää, tarpeetonta perustella? Miten tietty lausuma asettaa lausujansa? Mistä ei puhuta? Mistä vit-saillaan? Mille nauretaan?

Aineistoon tutustumisen jälkeen päätin soveltaa keskustelujen analyysissä työvälineenä lukutapaa, joka asettuu lähelle jäsenyyskategorisoinnin analyysia (Järviluoma & Roivainen 1997; Nikunen 2005; Roivainen 1999)⁶³. Jäsenyyskategorisoinnin analyysi perustuu kategorioiden

⁶³ Jäsenyyskategorisoinnin analyysin (MCD, Membership Categorization Device) kehittäjänä on toiminut Harvey Sacks, joka on myöhemmin tullut laajemmin tunnetuksi keskusteluanalyysin kehittäjänä (Järviluoma & Roivainen 1997, 15). Keskusteluanalyysissä keskitytään pohtimaan, kuinka yleisiä vuorovaikutuksellisia keinoja (tauot, vuoro-

ja kategoriasidosten ryhmittelyyn: ihmisten – tutkimuksessani lisäksi paikkojen – tilanteeseen asemoimiseen tiettyihin luokkiin (Järviluoma & Roivainen 1997, 15). Kategoria viittaa käsitteenä valmiisiin, rutiininomaisesti tuotettuihin ja tuottuviin ryhmiin. Kategorisointi puolestaan viittaa siihen tilannesidonnaiseen prosessiin, jossa kategoriaa tuotetaan. (Tuulentie 2001, 139.) Tommi Hoikkala (1993) tiivistää asian todeten konventionaalisten kategoriasidosten koskevan toimintoja ja toimintaa, ominaisuuksia, luonteenpiirteitä, pukeutumista, ulkonäköä ja miljöötä. Voidaan siis puhua sekä kategoriaominaisuuksista että kategoriatoiminnosta, jotka nojaavat kulttuurisiin käytäntöihin. (Mt., 29.)

Keskusteluaineiston analyysissä tarkastelen, miten nuoret käyttävät ja tuottavat luokituksia alueista, paikoista ja (menestyvistä tai syrjäytyvistä) ihmisistä, rakentaessaan ymmärrystään sosiaalisesta todellisuudesta. Itähelsinkiläisten ja lappilaisten nuorten tuottaman aineiston pohjalta analysoin myös, mikä luokituksissa on jaettua ja mikä paikkaspesifiä sekä miten nuoret ottavat kantaa vakiintuneisiin kategorioihin omilta paikoiltaan käsin. Kysyn, miten Lappi ja lähiö, lappilainen ja (itä)helsinkiläinen sekä menestys ja syrjäytyminen näyttävät eri (asuin)paikoista käsin keskusteltuna? Menestys- ja syrjäytymistematikan analyysissä kiinnitän huomiota myös toimijuuteen, sukupuoli- ja aluesidonnaisine reunaehtoi-neen. Tarkastelen, kuka kirjoitelmissa ja keskustaluissa asetetaan vastuuseen tai kenelle annetaan ansio elämän sujumisesta tietyllä tavalla.

Läpi analyysien olen lukenut teksteistä myös metaforat sekä huumorin: ironian ja parodian. Metafora rakentaa merkityksiä analogioiden keinoin eli selittää entuudestaan tuntematonta rinnastamalla sen johonkin jo tunnettuun. Analyttisesti kiinnostavaksi metaforat tekee niiden taipumus tavoittaa jotain vaikeasti kielelliseen ilmaisumuotoon puettavaa⁶⁴. Metaforisessa lausumassa nousee näkyviin uusi, koko lauseen kattava

vaihtelu ja niin edelleen) käytetään siten, että keskustelu sujuu. Jäsenyyuskategorisoinnissa sen sijaan keskitytään luokituksiin vuorovaikutuksen, yhteisymmärryksen ja toimijoiden omien intentioiden saavuttamisen keinona. (Nikunen 2005, 57.)

⁶⁴ Paul Ricoeur (2000/1976) erottaa toisistaan metaforan korvaamisteorian ja jännite-teorian. Jännitemetaforaa ei voi palauttaa kirjaimellista merkitystä palauttamalla, sillä se luo itse merkityksensä. Jännitemetafora tarjoaa uutta tietoa, kertoo jotain uutta todellisuudesta. Jännitemetafora on hetkellinen luomus, jolla ei ole asemaa vakiintuneessa kielenkäytössä. Ricoeurille kuolleet eli korvaamismetaforat (kuten tuolinjalka) eivät enää ole metaforia sanan varsinaisessa merkityksessä. Myös elävillä metaforilla on taipumus muuttua kuolleiksi toiston kautta. (Mt., 82–114.)

merkitys. (Ricoeur 2000/1976; 1977; myös Coffey & Atkinson 1996; Lehtonen 1998.)

Nuoret käyttivät sekä ryhmäkeskusteluissa että kirjoitelmissa runsaasti huumoria eri muodoissaan. Huumori onkin tehokas keino muun muassa ilmapiirin vapauttamiseen ja vaikeista asioista kevyesti puhumiseen. Aineistosta tulkitsemistani huumorin lajeista yleisimmin käytetty oli ironia, joka syntyy monimerkityksellisyydestä: lausuja sanoo yhtä ja tarkoittaa toista. Analyysissä ironian näkeminen on haasteellista, sillä se tarjoaa ensi katsomalta vastakkaista luentaa. Mikko Lehtonen (1998) toteaa, että ironia on aina sidoksissa ironisten puhuttelujen kohteeksi joutuvien ihmisten tulkinnallisiin valmiuksiin. (Mt., 141.) Parodia puolestaan hyödyntää liioittelun voimaa. Nuoret parodioivat useissa yhteyksissä stereotyyppisiä diskursseja, eritoten omista asuinalueistaan. Huumorin tunnistamisen tukena hyödynsin keskustelujen videotallenteita. Ne mahdollistivat aineiston tiheimmän tulkinnan, kun puheen ohella analysoitavaksi avautuivat äänenkäyttö, ruumiinkieli, ilmeet ja eleet.

Tietäjän positiosta

The analytical and critical method of feminism, the practice of self-consciousness (de Lauretis 1987, 20).

Tutkijan positio rakentuu sekä tutkijan kokemuksista osana yhteiskunnallisia järjestyksiä että hänen tietoisesti ottamastaan tutkimuksellisesta asennosta tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulmien tavoittamiseksi (Ronkainen & Naskali 2007, 65). Tutkija osallistuu tutkimuksellaan viestien konstruointiin ja välittämiseen: tiedon kulttuuriseen rekonstruktioon. Niinpä keskeistä on huolellisuus, täsmällisyys, vastuullisuus ja tehtyjen ratkaisujen läpinäkyvyys. (Esim. Coffey & Atkinson 1996, 137.) Tähän olen pyrkinyt kuvaamalla edellisissä luvuissa mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessin kuluessa tekemiäni ratkaisuja, valintoja ja tilanteita. Olen reflektoinut tutkijan positiotani eri puolilta niillä kohdin kerrontaa, joissa kyseiset puolet ovat tilanteissa toiminnallisesti aktualisoituneet. Katson kuitenkin aiheelliseksi avata suhdettani käsillä olevaan ilmiöön vielä hieman lisää.

Vaikka laadullisen tutkimuksen tavoitteena on usein ”antaa ääni” tutkittaville elämänsä kertojina, on kuuluvin ääni aina tutkijan (esim. Hatch & Wisniewski 1995, 131). Tästä syystä tutkijan on paikannuttava osaksi tiedontuotannon prosessia kirjoittamalla auki taustasitoumuksensa ja oletuksensa. Feministiset epistemologiat painottavat tiedon sosiaalista sijoittuneisuutta ja tietäjän paikantuneisuutta sekä vaativat keskustelua tietämisen kriteereistä ja niiden auki kirjoittamisen. Tieto on väistämättä tietyin oletuksin ja kriteerein tuotettua, ei abstraktia ja kaikkialle ulottuvaa. Tämän vuoksi sen pätevyysaluetta on perusteltava: tietää voi vain jostakin positioista käsin. Tietämisen mahdollisuus perustuu tähän tiettyyteen kiinnittymiseen ja samalla mahdollistaa todellisuudesta tietämisen. (Esim. Liljeström 2004, 11; Ronkainen 1999, 105–108.) Yksikään subjekti ei omaa *omia* lähtökohtiaan, vaan on väistämättä sidoksissa jo olemassa olevaan (Butler 1992). Tietäjän vastuu on tietää, millä kriteereillä hän tietää sen minkä tiedoksi nimeää (Ronkainen 1999, 115).

Tutkija on monin kerroin sidoksissa elämiinsä sosiaalisiin järjestyksiin ja suhteisiin. Paikantuneiden ihmisten tuottama tieteellinen tieto on osittaista ja paikantunutta. (Ronkainen & Naskali 2007, 65.) Subjektin paikantuneisuutta alleviivaavissa feministisissä identiteettiteorioissa subjekti ja ympäristö tulevat helposti asetelluksi vastakkain. Tällöin tutkijan paikantuminen tarkoittaa lähinnä sukupuolen, etnisyyden, seksuaalisuuden, iän ja luokan paljastavaa listaa, jonka tarkoituksena on sulkea sisäänsä paikannettu subjekti. Lista ei kuitenkaan voi olla kaikenkattava, vaan päättyy väistämättä et ceteraan, liiallisuuden merkkiin, joka seuraa mukana identiteetin lopullisen asemoinnin yrityksissä. (Butler 2006, 238–239.) Lisäksi se johtaa helposti stereotyyppiin ja essentialisoiviin mielikuviin ja oletuksiin identiteettilistaan nimettyjen tekijöiden merkityksistä, kätkien sen kuinka nämä tekijät tulevat koetuiksi ja eletyiksi kulloisenkin kantajansa elämässä. Kiinnostavampaa onkin pohtia mitkä, miksi ja millä tavoin juuri tietyt identiteetin osat osoittautuvat keskeisiksi. Tässä tutkimuksessa keskiöön asemoitui (jo aiemmin käsittelemiäni iän ja sukupuolen ohella) tutkimuskysymysten kautta olennaiseksi teoretisoinnin ja pohdinnan teemaksi nostamani paikallisuus.

Klassiseen retoriseen kertomukseen kuuluu määritellä täsmälleen, mistä kukakin on kotoisin ja jakaa puheoikeuksia tämän nojalla (Naskali 2003, 29). Alueita tavalla tai toisella koskevassa kysymyksenasettelussa nousee pintaan puhujan (tutkijan) suhde alueeseen. Esimerkiksi helsin-

kiläiseksi paikantuva tutkija Jaana Lähteenmaa (2006) kuvaa suhdettaan alueisiin maaseudulla asuvien nuorten kotipaikkanäkökulmia käsittelevässä tutkimuksessaan seuraavasti: ”Olin viettänyt lapsena kaikki kesäni Etelä-Pohjanmaalla, viljelymaaseudulla: tehnyt mummolassa heinätöitä, kitkenyt turnipsipeltoa, ajanut lehmiä navettaan. Pohjanmaalla olen syntynytkin, vaikka muuttanut Helsinkiin vasta kävelemään oppineena. En ole kaikkea Kehä III:n ulkopuolella ihmettelevä saati halveksiva hienohelma Helsingistä”. (Mt., 56.) Lähteenmaa kirjoittautuu ulos katkelmasa implisiittisesti rakentuvasta arrogantin pääkaupunkilaisen positioista nojaamalla lapsuudessa maaseudulla viettämiinsä kesiiin. Samalla hän tulee synonymisoineeksi maaseudun ja maatalouden. Kuten Juha Kuisma (2005) kirjoittaa, jos maaseudusta tulee mieleen maanviljelijä, mielikuva on väärä, sillä maalaisista viljelijöitä on viisi sadasta (mt., 102).

Kaupungin ja maaseudun vastakkain asettaminen on omiaan toistamaan dualistista jakoa traditionaaliseen maalaiselämään ja edistykseen kaupunkilaiselämään, vääristämään molempien alueiden ja niillä eletävien elämien moninaisuutta ja yksinkertaistamaan alueiden toiminnallisia puitteita. Parhaiten väitettäni valottanee oma lappilaisnäkökulmainen vastineeni Lähteenmaan toiminnalliselle paikantumiselle: Olen lapsena käynyt lähes joka vuosi pääkaupungissa tai muissa Etelä-Suomen suurimmissa kaupungeissa. Olen matkustanut raitiovaunulla, kulkenut Helsingin metrolla (molempiin suuntiin) ja käynyt ostoksilla Stockmannilla. Olen siis nähnyt osan pääkaupunkielämisen puitteista, mutta mitä tämä lopultakaan kertoo kyvystäni ymmärtää oman arkisen elämänpiirini ulkopuolelle asettuvaa paikallisuutta?

Keskiöön paikantumisessani asettuu siis kokemus paikallisuudesta. Olen lappilainen, tai täsmällisemmin rovaniemeläinen (rehellisen paljasjalkainen, en edes junantuoma⁶⁵). Päivi Naskali (2003) toteaa, että lappilaisen identiteetin tunnistaa puolustusasenteesta: aina joku on väijymässä pahoin aikein vesivoimaa, hillasoita, luonnonrauhaa tai koko elämäntapaa. Vähemmistön väärinymmärretyksi ja kaltoinkohdeksi tulleen kokemus herkistää korvan kuulemaan ”mitä ne meistä sanovat”. (Mt., 15.) Tämän puolustusasenteen tunnistin itsestäni useita kertoja sekä ryhmäkeskustelujen että aineistoon tutustumisen yhteydessä. Ärsyynnyin Lappia yksinkertaistavista oletuksista, ja ärsyynnyin edelleen.

⁶⁵ ☺

Kaikkein eniten ärsyynyn kuitenkin aluesokeudesta, joka suomalaista (pää)kaupunkikeskeistä nuorisotutkimustakin aivan liian usein vaivaa.

Nuorten aluepuhetta kuunnellessa ”paikallishmisen” identiteettini on auttanut ymmärtämään nuorten kertomuksia, kokemuksia, ärsyntymistä ja turhautumista kotiseutua tai asuinalueetta leimaaviin yksinkertais-taviin stereotypioihin. Se on auttanut ravistelemaan omia ennako-oletuksia ja -luuloja: menemään paikkoihin tietoisena niiden julkisen kuvan ja leimallisiksi kerrottujen tilallisten puitteiden kohtuuttomasta rajoittuneisuudesta. Positiostani ymmärrän alueiden paikat paitsi materiaaliseen maailmaan kytköksissä olevina myös kerronnassa ja kuvauksissa väistämättä vahvasti yksinkertaistettuina. Paikoilla on maailmakytköksensä, mutta tiettyä paikkaa elävien kokemukset eivät tyhjene hegemonisiin diskursseihin. Paikkojen elämisen mahdollisuudet ovat, todellakin, moninaiset.

Aineistoa analysoidessani huomasin paikantuneisuuden värittävän myös aineiston ymmärtämistä omalla tavallaan: kemijärveläis- ja kittiläläisnuorten käyttämän huumorin tunnistaminen oli minulle selvästi helpompaa kuin itähelsinkiläisnuorten huumorinkäytön luenta. Pingviinien ja jääkarhujen tai ulkoahuussien ja porolla kouluun kulkemisen parodinen luonne avautui vaivatta. Sen sijaan veriset pudonneet hampaat ostarin kulmalla tai huumeviljelmät kerrostalon kellarissa hämmensivät enemmän⁶⁶.

⁶⁶ Ratkaisevan tärkeää tukea hankalimpiin tulkintoihin olen saanut usealta taholta (seminaareista, kollegoilta, ”etelänserkuilta”), mistä kiitokset jokaiselle asianosaiselle. Erityisen lämmin kiitos kuuluu tällä kohdin dosentti Sakari Karvoselle, joka avasi alue-analyysini sokeita pisteitä käsikirjoituksen työstämisen eri vaiheissa.

III Kansalliset toiset

Lappi ja lähiö: paikkoja marginaalissa, reunalla

Kulttuureilla tapaa olla omat toisensa: väärauskoisensa, barbaarinsa, vilinsä tai mikä tahansa ”vastaparinsa”. Binaarioppositiot meidän ja heidän välillä toimivat sekä luoden ja vahvistaen kollektiivisia identiteettejä että oikaisten monimutkaiset erot yksinkertaisiksi homogeenisiksi kokonaisuusiksi, joita on mahdollista arvottaa. (Duncan 1993, 44.) Paikka on käsitettävä tavalla, joka huomioi ne sosiaaliset suhteet, jotka kytkevät paikkoja yhteen (Massey 2003; 2005). Yhteiskunnan ”moraalinen järjestys” (”moral order”) heijastuu sen erityisissä tilallisissa asetelmissa sekä kielessä ja mielikuvissa, joiden kautta tätä järjestystä representoidaan. Asuinpaikka ja asunto (place of residence) asemoivat ihmisen tietylle paikalle yhteisössä ja yhteiskunnassa. Kuvaukset alueista paljastavat, uusintavat ja myös vastustavat sosiaalista järjestystä. (Mills 1993, 150.) Suomalaisessa kansallisessa kuvastossa toisen asemaan asetetaan alueellisen erilaistumis- ja eriarvoistumisproblematiikan ääripäänä autoituvaa maaseutua, tyhjyyttään humiseva pohjoinen periferia, jolle seuraa marginaalissa tekee pääkaupungin urbaanin elinympäristön ongelmakolo, itälähiö.

Irene Roivainen (1999) määrittelee lähiön moniulotteiseksi sosiaalisesti konstruktiksi, joka ei ole itsestäänselvyys ja josta ei ole olemassa objektiivista määritelmää (mt., 9). Sama pätee Lappiin. Molemmat ovat kielellisinä kategorioina vahvoja stereotypioita, mikä hämärtää niiden sosiaalisesti konstruotua olemusta (myös mt., 19). Perifeerisyys tai marginaalisuus ei tarkoita pelkästään sijaintia kaukana keskuksista vaan sisältää myös ajatuksen köyhyydestä tai takapajuisuudesta. Näin siksi, että periferia ja marginaali ovat olemassa ainoastaan suhteessa keskuksen: niiden ominaisuudet tuotetaan vastakohtana keskuksen ominaisuuksille, mikä tekee määritelmällisistä kriteereistä negatiivisia. (Assmuth 2005, 95.)

Lappi ja lähiö toimivat keskustelupohjana nuorten kertomuksille sekä omasta kotiseudustaan tai elinympäristöstään että mielikuvien toisesta. Molemmissa on kyse oman ja toisen sekä ”oikean ja oletetun” välisestä rajankäynnistä. Nuorten kielessä elävät toisiinsa kietoutuneina historiallisesti muotoutuneet tavat rakentaa kuvaa tietystä paikasta. Lisäksi niistä on luettavissa vastarintaa julkiselle puheelle ja aikansa eläneiksi ajatelluille määritelmille sekä säännöstöä tilallisen katseen oikeutukselle. Oikeus

kriittiseen katseeseen rajataan alueella eläville, usein paikoille tuotettua marginaalin positiota vastaan kamppailen.

Tässä luvussa kirjoitan Lappia ja lähiötä leimaavista diskursseista sekä nuorten alueita koskevista kuvauksista ja määritelmistä. Kysyn, millaisia paikkamielikuvat ja stereotyypiat ovat perinteisesti olleet ja miten ne tulevat toistetuiksi tai haastetuiksi nuorten keskusteluissa ja kirjoitelmissa sekä millaisia identiteetti-positioita aluediskurssit avaavat näitä paikkoja eläville ihmisille. Miten ja millaiseksi muovautuu nuorten mahdollisuus kertoa identiteettiään ”oman” ja ”toisen” katseiden ristivalossa?

Lappi - periferia maailman laidalla, luonnon helmassa

Lapinmaassa ei ole teitä, eikä siltoja, eikä hevosia tahi tavallisia ajokaluja. Talvella, se on yhdeksän kuukauden ajalla, ajetaan poroilla, mutta kesällä täytyy kävellä jalkaisin laajain erämaiden läpitse, tahi kulkea veneellä virtoja ja vesiä. (Topelius 1876, 33.)

Lappia on perinteisesti kuvattu mystisenä ja eksoottisena kaukomaana (Ridanpää 2005, 59; myös Harle & Moisio 2000, 127–131). Sotien jälkeen taloudellinen kiinnostus Lappia kohtaan alkoi kasvaa Suomessa. Alue nähtiin taloudellisten mahdollisuuksien valossa ja luontoa alettiin hyödyntää tehokkaasti 1940- ja 1950-luvuilla vesistöjen valjastuksen, teollistamisen ja metsien talouskäytön muodossa. Luontokeskusteluissa kylmä, karu ja autio maa otettiin haltuun paitsi taloudellisesti myös kulttuurisesti ja käännettiin tulevaisuuden maakunnaksi, joka on täynnä mahdollisuuksia. Jo 1960-luvun alussa Lapin luontokeskustelua värittänyt tulevaisuusoptimismi kuitenkin haihtui ja Lappi menetti tarunhohtonsa. Keskusteluissa Lappi sai kantaakseen ”vähemmän” osan: vähemmän tuottoisa, vähemmän rikas, niukkuuden ja tiukkuuden maise. Lehtikirjoittelussa Lappia nimitettiin muun muassa kansakunnan lehtolapseksi, tasavallan ongelmalapseksi, pussinperäksi, kehitysalueeksi, alituotantoalueeksi, nollavyöhykealueeksi ja siirtomaaksi. Vuonna 1966 Suomessa aloitettiin järjestelmälliset aluepoliittiset toimet, joiden tavoitteena oli alueellinen tasapaino maan sisällä, eri alueiden välillä. Se teki alueiden heikkouksien ja vaikeuksien korostamisesta tarkoituksenmukai-

sen käytännön. Alueellisen eriarvoisuuden korostaminen sai aikaan sen, että Lapin luontoa alettiin tulkita arvokkuuden ja kartoittamattomien mahdollisuuksien sijaan uudella tavalla. Puhe luonnonolojen karuudesta muodostui olennaiseksi osaksi aluepolitiikkaa. Karuuden nimeen vanovan aluepolitiikan harjoittaminen rakensi Lappiin kehitysalueidentiteettiä ja alemmuudentunnetta sekä taipumusta nähdä itsensä pelkästään keskuksen silmin. Tämä aluepolitiikan synnyttämä identiteetti elää edelleen lappilaisessa keskustelussa. (Valkonen 2004, 213–233, 2003; ks. aiheesta myös Paulgaard 2007.)

Uusia elementtejä lappikuva alkoi saada jälleen 1980-luvun alusta lähtien, jolloin luontoon alettiin liittää ajatuksia herkkyydestä ja uhanalaisuudesta. Vaatimukset Lapin luonnon suojelukäytön lisäämisestä luonnonsuojelualueiden kehittämisohjelmiseen tuplasi Lapin suojelupinta-alan 1980-luvun alussa. Lapin luonnosta tuli uhanalainen ja sen suojelusta tärkeää. Keskusteluihin lisättiin käsite ”arktinen”, joka sijoittaa Lapin ylikansalliseen kontekstiin ja korostaa alueen erityisyyttä⁶⁷. 1980-luvun puolivälissä Lapissa aloitettiin myös kansainvälinen, arktisiin alueisiin ja pohjoisiin kysymyksiin keskittyvä yhteistyö⁶⁸. (Keskitalo 2002; Valkonen 2004, 233–234.) Tämän päivän Lappiin liittyvät stereotyyppiset kertomukset toistavat useimmiten joko alueen kurjuustarinaa tai eksoottista luontotarinaa, villi Pohjola myyttiä (Keskitalo-Foley 2004; 2006).

Luonto

Suomalaisten aluetietoisuudessa Lappi ja luonto nivoutuvat saumattomasti yhteen. Lapilla on alueena selkeästi erottuva imago, joka rakentuu erityisen luonnon ja sitä hyödyntävän turismin varaan (mm. Moring 2000, 96). Tämä perustuu paitsi alueen luonnonympäristöön (luonto hallitsee vahvasti maisemaa Lapissa) myös kulttuurisiin konven-

⁶⁷ Arktinen alue voidaan määritellä ainakin lämpötilan, metsänrajan, ikiroudan, merijään, napapiirin ja erilaisten poliittisten sopimusten mukaan. Poliittisia rajauksia on erilaisia rajaajasta ja tarkoituksesta riippuen. (Arktinen keskus.)

⁶⁸ Kansainvälisessä yhteistyössä Suomen arktinen alue on napapiirin pohjoispuolinen osa Lapin lääninä. (Arktinen keskus.) Esimerkiksi Arktiseen Neuvostoon (The Arctic Council) kuuluvat Suomen ohella Kanada, Tanska (Grönlanti ja Färsaaret), Islanti, Norja, Ruotsi, Venäjä ja USA (Arctic Council).

tioihin, eli tapoihin näyttää ja nähdä Lappi ja luonto omalla tavallaan. Pohjoinen sijainti, erilaisuus ja outous ovat kautta aikojen olleet erityisen huomion kohteena kansallisessa kuvastossa. Pohjoisuus rakentaa perustaa koko suomalaiskansalliselle identiteetille. (Valkonen 2004, 225–226; myös Valkonen 2003.) Lapin ajattelemisen luontona määrittää tapaa, jolla Lappi ymmärretään. Suomessa luonnon käytön mahdollisuudet ja mahdottomuudet on punnittu konkreettisesti Lapissa ja kullekin ajalle ominaiset luontoa koskevat ihanteet ovat muodostaneet lappidiskurssien perustan. (Mt., 235.)

(KeR2)

Anne: No ootteko, mitä mieltä te ootte ite Lapista, jos teän pitäis kuvailla sitä tolleen kokonaisuutena?

Jesse: Palio mettää

Aku: Harvassa asutukset

Anne: Oliko jotain, oliko ne hyviä vai huonoja puolia?

Jesse: En tiää

Marjut: Hyviä

Minna: Mutta kesällä täällä on kauniin näköstä

Kemijärveläisnuorten keskusteluissa luonnon (metsän) runsaus ja ihmisten (asutuksen) vähäisyys todetaan Lappia päällimmäisinä leimaviksi piirteiksi⁶⁹. Katkelmassa näkyy oman päivittäisen elinympäristön ja esteettisen ”turistin” katseen välinen jännite. Maisemallisen hyvän ja arkisen elämänpiirin välinen ristiriita vaikeuttaa ympäristöä kuvaavien ominaispiirteiden sijoittamista hyvä/huono-akselille. Toisaalta on hienoa, kun on kaunista luontoa ja silmäniloa. Toisaalta taas, laajat metsät ja ympäristön kauniinnäköisyys eivät tavoita paikkaa elinympäristönä, vaan ulkopuolisen katseen kohteena. Paikallisten nuorten elämässä luonto onkin läsnä usein varsin kaksijakoisessa roolissa.

Nuorten Lappiin liittämät positiiviset kuvaukset liittyvät poikkeuksetta rauhallisuuteen, turvallisuuteen, puhtauteen ja erityiseen luontoon. Kirjoitelmissa ja keskusteluissa juuri luonto tekee Lapista ympäristönä ihanteellisen alueen, josta voi olla ylpeä. Varsinkin kittiläläisnuoret korostavat luontoa myös keskeisimpänä seikkana alueen ja kotikuntansa tulevai-

⁶⁹ Vuonna 2006 Lapin läänin pinta-ala oli 98 977,16 km² ja väkiluku 185 800 hlöä. (Lappi lukuina 2006). Tämä tarkoittaa, että asuintilaa riittää mukavasti jokaiselle ja metsääkin todella on.

suutta ajatellen. Kaunis ja omaperäinen luonto ja siihen perustuva matkailu nähdään tulevaisuuden (ainoana) paikallisena mahdollisuutena.

Lappilaisten pitäisi tajuta olla onnellisia kun saavat elää ja asua näin upeassa ja kauniissa paikassa kuin Lappi. (tKi29)

Ehkä jään Lappiin, koska täällä on puhtaampaa ja luonto on paljon kauniimpi kuin etelässä (tKi11)

Helsinkiläisnuorille Lappi avautuu luonto- ja matkailukohteena, jolle leimallisia symbolisia tunnusmerkkejä ovat lumi, metsä, talvi (kaamos) ja kesä (yötön yö), porot, ötökät, saamelaiset neljäntuulen lakkeineen mutkattomasti osana luontokuvaa, hillat ja tunturit. Toiminnallisia ulottuvuuksia lappikuva saa arkirutiineista vapaana laskettelon luvattuna maana, jonka ilmapiiri täyttyy rentoudesta, mukavuudesta ja rauhallisuudesta.

(HkiPu)

Anne: Mitä tulee ihan ekana mieleen, jos sanotaan että Lappi, niin mikä ois seuraava sana sen jälkeen, mikä tulee mieleen?

Jasna: Lumi ja ötökät

Inkku: Mul tulee lumi ja talvi muutenki

Jasna: Nii, mul tulee semmost synkkää ja pimeettä

Niklas: No mul tulee semmonen rento, mukava

Jokke: Paljo metsää ja sillee

(HkiSi)

Lotta: Sit mul tulee mieleen saamelaiset, mä en kyl tiä asuuks niitä enää siel

Varpu: No nehän on kaikki niinku syrjäytetty sinne

Ilari: Ai saamelaiset?

Varpu: Nii niitä, joil on niit hienoi jokeripipoi

Ilari: Kyl mä tiedän mikä saamelainen on! [Inka nauraa]

Ville: Narripipoja [...]

Ilari: Lappi on just hyvä alue [...] siel o kivaa!

Inka: Nii, sit mä rakastan siel voi lasketella ja [...] Mä olin joululomalla melkein Lapis, mä olin Vuokatissa [nauraa] on seki vähän niinku Lappi, vaik ei o lähelläkkää [nauraa] mut se on vähä lähempänä, siel oli vitun kivaa [...]

Inka: Siel on ihanan rauhallist ja sitku me oltii siel kesällä nii siel ei koskaa laske se aurinko ja se, et o iha sekasin, et paljonko kello on, ku koko ajan vaa o

Varpu: Mul tulee mielee lakkatunturit

Inka: Siel ois ihana asuu, ku vois vaa jokapäivä mennä laskettelee [...]

Varpu: Mulla tulee vaa niinku poroja jossain tiätsä sellasessa jäkälämestassa juoksemassa niinku kolmekymmenttuhatta päätä ja sit just niinku niitä saamelaisii hillumassa niiden jokeripipojen kanssa siellä lakkatuntureissa poimimas lakkoja ja kaikkee hilloja tai siis noita marjoi siellä, et en mä, siis mä en vaa jostain syystä nää siellä lunta

Tämän päivän lappilaiset aluestereotypiat (”emblematic” signs) on rakennettu pitkälti turismin ehdoilla. Lappi herättää viipymättä mielikuvia maaseutumiljööstä tuntureineen ja marjametsineen. Lumi, porot ja erilaiset talviliikuntaharrastukset kuuluvat tähän kuvaan. Samoin hiljaisuus, periferia. (Olsen 2004, 292.) Saamelaisuusrepresentaatiot kytkeytyvät Lapin luontokuvaan niin ikään suoraviivaisesti, saamelainen⁷⁰ lapinpukuineen ja lakkeineen on osa pohjoista luonnonmaisemaa. Etenkin helsinkiläisnuoret kuvaavat Lappia luontona, turistin katseella. Sara on kuullut jostain, että Lappiin on rakenteilla uusia suuria ostoskeskuksia, ainakin Rovaniemelle⁷¹.

(HkiKe)

Sara: [...] Eikö se nyt vielä oo kuitenkin aika semmonen luontopainotteinen, mut ku sekihän on aikamoinen turistikohde just sen luontonsa takii, nii jos se nyt aletaan sit heittää täyteen just kaikenmaailman ostoskeskuksii, nii sit se menee ihan lörinäks koko homma

Jutta: Nii, et ei se sit oo enää Lappi, se on jotain ihan muuta sen jälkee [...]

⁷⁰ Suomessa käytetyn saamelaisuusmääritelmän (henkilö on saamelainen, mikäli hän itse tai toinen hänen vanhemmistaan tai joku isovanhemmista on oppinut saamen äidinkielenään ja mikäli hän pitää itseään saamelaisena) mukaan Suomen saamelaisista 4 083 asuu saamelaisten kotiseutualueella, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosat. Loput saamelaisista asuvat muualla Suomessa (2 829 hlöä) sekä ulkomailla (590 hlöä). (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

⁷¹ Rovaniemi on asukasluvultaan (58 856) Suomen 12. suurin kaupunki (vuonna 2007) (Väestörekisterikeskus).

Sara: Mut ei oikeesti mitää tommosta Itistä mihkkää sinne, et kaadetaanpa tuosta nyt noin ja noin paljo metsää ja laitetaan se sinne, koska kyl metsiiki tarvii olla oikeesti [...]

Katri: Se pilais sen koko maiseman siellä et, sä katot jostai, oot vaikka jollai tunturil ja katot et ai kato tuol on tuo ostoskeskus [...]

Sara: Nii, ko eiköhän se oo aika monelle ihmiselle Lappi niinku just sillee semmonen lomapaikka, sinne menee rentoutuun, et sillee, et sit jos se tuliski täyteen kaikkee

Katri: Nii ei sinne vois mennä sit lomalle enää

Jutta: Ja sit lappilaiset

Sara: Ja sit jos lappilaiset haluu paljon niit ostoskeskukseii nii eiks ne voi sit tulla käymään Helsingissä? [...]

Katri: Kyl ne varmaa itekki miettii samalla lailla ku ne on sellasii luontoihmisii

Stereotypiat ovat tunnistettavuuden kannalta tarpeellisia. Ne esittävät kuvaa tietystä alueesta ominaisuuksineen ja samalla erottavat kyseisen alueen muista alueista tehden siitä erityisen. (Olsen 2004, 292.) Pohjoinen on perinteisesti kerrottu tulvilleen sekä tulevaisuuden toivoa että puhtaan ja koskemattoman menneisyyden kaipuuta (ks. Conrad 2004, 166–167). Lisäksi modernisaation negatiiviset seuraukset, kuten saastuminen ja luonnonvarojen hupeneminen, ovat omiaan lisäämään alkuperäisyyden ajatukseen liittyvää romantisointia (Mathisen 2004, 19). Lappia ja lappilaista kulttuuria tuotetaan ja esitetään perinteisiin ja luontoon kytkettyinä. Se asetellaan usein suoraan vastakkain urbaanin kaupunkimiljöön ja kulttuurin kanssa (vrt. Paulgaard 2001, 141–142; myös Harle & Moisio 2000).

Alueellisten erityispiirteiden korostamisella tavoitellaan alueen identiteetin ja tunnettavuuden vahvistamista sekä aluekehitystä että matkailua ajatellen (esim. Siivonen 2003, 9). Sinällään luontoon ja perinteisiin nojaava lappikuva on hyvin positiivinen, mutta tekee samalla karkeaa jakoa ”meihin”, ajanmukaisessa ja rationaalisessa maailmassa eläviin ja ”teihin” perinteisen elämän ja traditioiden ylläpitäjiin. (Mathisen 2004, 19.) Siintävät tunturit ja revontulet ovat kauniita, mutta yletön eksotiikka saa aikaan toiseutta (Ridanpää 2005, 302).

Suhde luontoon on perinteisesti toiminut keskeisenä välineenä suomalaisten ja saamelaisten välisen eronteon kohdalla. Rajaviivoja on vedetty

muun muassa suomalaisen läntisen sivistyskansan ja saamelaisen pohjoisen luontokansan sekä suomalaisen historiaan kirjoitetun kansakunnan ja saamelaisen historiattoman, muuttumattoman kansan välille. (Tuulentie 2001, 90–93.) Nuorten puheessa Lappia leimaa vahvasti muuttumattomuuden ajatus ja lappilaisuudesta tulee ihmisyyttä etuliitteellä ”luonto”. Ostoskeskusten rakentaminen luonnoksi miellettyyn rikkoo ajallisuutensa jähmetettyä lappikuva. Lapin ja ”lappilaisen” kulttuurin essentialisointi muun muassa matkailun tarkoituksiin sopivalla tavalla jähmettää muuttumattomuuteen. Ajatukset aitoudesta ja autenttisuudesta edellyttävät essentialista käsitystä alueen ja ihmisten olemuksesta. Yksi kulttuurin essentialisoinnin tapa on luetella piirteitä, jotka kuuluvat tai eivät kuulu tiettyyn kulttuuriin. (Tuulentie 2001, 193–195.) Kemijärveläisnäkökulmasta ”eteläläisten” suuhun sijoitellut ja essentialisoiviksi koetut loma- ja luontolappidiskurssit avautuivat ärsyttävänä.

(KeR5)

Anne: [...] mitä mieltä ne [helsinkiiläiset] on Lapista tai minkälainen paikka on Lappi alueena?

Neea: No täälön puhtaampaa ko siellä

Teemu: Raikas ilima, paljon tuntureita, poroja juoksee villinä ja vaa-paana, ah

Johan: Ai missä muka! [...]

Krista: Kai niitten mielestä kaikki kehäkolmosen tuolla puolella on Lappia [...]

Neea: No niille vaa jotaki viihdekeskuksia, että ne saa lomalla tänne tulla

Teemu: Laskettelua

Krista: Viihdekeskuksia

Teemu: Hiihtokeskus

Johan: Lapissa on eläintarha

Neea: Todellaki!

Teemu heittäytyy antaumuksella parodioimaan eksotiikkakuva, teatraalisesti elehtien. Hän aloittaa vetäen keuhkonsa täyteen ”raikasta ilimaa”, sulkee silmät, ojentaa kätensä sivuille, kääntää kasvot ylöspäin ja hiljenee hetkeksi kunnes, huokaisten syvään ja äänekkäästi, puhalttaa ilmat ulos ja ryhtyy silmäteriään laajentaen ja mystistä äänensävyä tavoitellen

maalaamaan käsillään ilmaan kuvaa tuntureista ja poroista. Esityksensä päätökseksi Teemu asettaa kätensä ristiin rinnalleen ja huokaisee, kevyesti päättään pudistellen ja silmänsä jälleen sulkien, ”ah”. Johan yhtyy eksotiikkakuvan kyseenalaistamiseen ärähtämällä ilmaan porojen juoksentelua koskevan kysymyksensä ”Ai missä muka!”. Ärähdys huomauttaa kuulijalleen, että vaikka poronhoito onkin osa lappilaista kulttuuria ja elinkeinoa⁷², eivät vapaasti kirmaavat porot kuulu kaupunkikuvaan Lapissa. Myös tytöt lähtevät mukaan ärsyyntyneeseen kommentointiin. Krista poimii hivenen tuoreemmasta suomalaisesta sananlaskuperinteestä käyttöönsä ilmaisun, joka kertoo elämän paikantumisesta kehäkolmosen sisäpuolelle. Yksinkertaistetuksi koetun lappikuvan kritiikki jatkuu keskustelulla Lapin lomakäytöstä.

Toisaalta, vaikka lappilaisnuoret tunnistavat ja kritisoiivat essentialistista ja tätä kautta jyrkästi yksinkertaistavaa julkista lappikuvausta, he toistavat sitä myös itse ja ovat ylpeitä siitä. Nuoret kuvaavat Lapin luontoa alueen positiiviseksi voimavaraksi. Matkailu⁷³ ja luonto asemoidaan useissa keskusteluissa ja kirjoitelmissa Lapin valteiksi, joihin varsinkin kittiläläisnuoret perustavat toiveensa alueen mahdollisuuksista tulevaisuudessa. (Myös Ollila 2004, 85–86.) Lappi on siis myös lappilaisille nuorille vahvasti luontoa, mutta ei vain luontoa.

Lapista kehittyy MAAILMAN suosituin lomakohde talvisin! (tKe13)

⁷² Poronhoitoalueen maapinta-ala on 114 000 km² eli 36 prosenttia koko Suomen maapinta-alasta. Poronhoitoalueesta neljä viidesosaa on Lapin läänissä. Oulun läänistä poronhoitoalueeseen kuuluu kaksi viidesosaa eli läänin pohjoisimmat ja itäisimmät osat. Alueella oli poronhoitovuonna 2004–2005 kaikkiaan 207 157 poroa. (Paliskuntain yhdistys.) Tämä tarkoittaa, että Lapissa elää suunnilleen saman verran poroja ja ihmisiä. Kuten nuoret edellisessä aineistokatkelmassa tuovat kuuluviin, tokat ja asuinalueet sijoituvat kuitenkin jokseenkin eri paikkoihin.

⁷³ Matkailun aluetaloudellinen merkitys Lapille on erittäin suuri: välitön matkailutu-
lo oli arviolta 400 miljoonaa euroa vuonna 2005, ja matkailun työllistävä vaikutus noin 4 000 henkilötyövuotta. Kun matkailun suurin työllistäjä, majoitus- ja ravitsemisala, työllisti koko maassa 4,2 prosenttia kokonaistyövoimasta vuonna 2004, oli vastaava luku Lapissa 7,9 prosenttia. Samana vuonna majoitus- ja ravitsemistoimialan osuus kokonaistalouden liikevaihdosta oli koko Suomessa 1,6 prosenttia ja Lapissa 2,9 prosenttia. Vuonna 2006 Lapissa oli 2,1 miljoonaa rekisteröityä yöpymistä, joista ulkomaalaisten osuus oli n. 40 %. Yöpymisten määrä on kasvanut n. 5 % vuosivauhtia. (Lapin liitto 2007.)

Kurjuus

Luontotarinan rinnalla Lappia leimaava kurjuustarina⁷⁴ kertoo, että aluetta koskevat uhat kiteytyvät työttömyyden, syrjäytymisen, muuttoliikkeen ja elin-olosuhteissa tapahtuvan erojen kasvun ympärille. Monet Lapin kunnat elävät kurjistumiskierteessä: heikko työllisyys edesauttaa pois-
muuttoa, joka puolestaan heikentää ennestään heikkoja palveluja ja näin myös alueen houkuttelevuutta. (Esim. Haveri & Suikkanen 2003.) Selvä enemmistö lappilaisista nuorista mieltää tulevan asuinpaikkansa muualle kuin Lappiin⁷⁵. Itä-Lapin seutukunnan kunnissa väestö väheni 1990-luvulla 15–19 prosenttia, eikä muuttoliike ole loppumaan päin (Haveri & Suikkanen 2003, 172–173). Lapissa nuorten työn perässä muuttamisella on pitkät perinteet (esim. Viinämäki 1999). Vuosina 1969 ja 1970 työmahdollisuuksien ja korkeiden palkkojen houkuttelemat Ruotsiin muuttajat olivat etupäässä nuoria ja määrällisesti eniten muuttajia oli Oulun ja Lapin lääneistä. (Haapala 2003, 77.)

Tuorein mittava muuttoliike poikkeaa kuitenkin olennaisella tavalla edeltäjästään, sillä se sisältää useita kumuloituvia tekijöitä. Syntyvyys alenee nuorten muuttaessa muualle. Muuttotappioalueet, joista nuoret lähtevät opiskelemaan ja töihin, menettävät samalla myös näille nuorille myöhemmin syntyvät lapset, ja näin tappioalueilla syntyvät ikäluokat pienenevät pienenemistään. Tämän myötä myös työmarkkinoiden epävakaus lisääntyy ja työttömyys sekä vaikeudet palvelujen ylläpidossa kasvavat (Haapanen 2003; Haveri & Suikkanen 2003; Myrskylä 2006) ja konkretisoivat näkyväksi ”viimeinen sammuttaa valot” -ajatuksen useissa pienissä kunnissa. Syrjäiset seudut menettävät suurimman osan lähtijöistä lopullisesti. Väkiluvun pieneminen kiihtyy yhä, kun massamuuton tappioiden lisäksi muuttotappiomaakunnissa kuolee enemmän ihmisiä kuin syntyy. (Myrskylä 2006, 5–26.) Lappilaisnuoret soveltavat sujuvasti tätä kurjistumistarinan tarjoamaa sanastoa keskusteluissaan ja kirjoittelmissaan.

Täällä ei ole paljon mitään mistä saisi rahaa, eli työpaikkoja ei ole. Ihmiset on lähteneet pois täältä ja vain jotkut vanhat asuu vielä täällä. (tKe17)

⁷⁴ Kurjuustarina koskee suomalaista maaseutua yleisemminkin, kuten myös monia pienempiä ja kaukana keskuksista sijaitsevia kaupunkialueita.

⁷⁵ Jurvansuu 2000; Ollila 2004; 2002; Soininen 2002; Tuhkunen 2007; Viinämäki 1999.

Elämä on hyvin normaalia, vaikka täältä on muuttanut paljon väkeä pois, koska tämä on liian pieni paikkakunta eikä täällä ole paljon mitään. Muutama kauppa. (pKi13)

(KeR1)

Sauli: Jos muuttotappiot on, koko ajan kasvaa, nii sitte ne lähtee, kymmenen vuojen päästä ei kyllä kovin kukoista, ei se nykkään kyllä kukoista, mutta

Nella: Paitti jos me kaikki jäähään tänne ja hommataan kymmenen penikkaa ja

Sauli: Kaikkien pittää kyllä varmasti jossaki vaiheessa lähtii kyllä

Mari: Nii tai sitte käy opiskelemassa ja tulee takasin

Sauli: No jos on töitä nii sitte [...]

Henri: Jos esimerkiks lääkäriks menee nii on meleko varma työpaikka täällä sitte

Ronja: Ja sitte ainahan tänne voi jonku uuen yrityksen perustaakki

Sauli: Mitä se hyödyttää ku ne

Nella: Ne ei menesty

Henri: Mutta ainaki yrittää

Ronja: Nii, aina voi kokeilla

Sauli: Sitte menee konkurssiin ja sitte menee kaikki taas uuestaan

Nella: Nii

Ronja: No nii mutta

[hiljaisuus]

Muuttotappiot ja syntyvyys – yksinkertaisesti ihmisten konkreettinen katoaminen alueelta – todetaan keskusteluissa Kemijärven ydinongelmiksi. Myös sekä kittiläläis- että kemijärveläisnuorten kirjoitelmissa tuodaan kuuluviin tätä keskustelua. Alueiden muuttotappioiden syiksi nimetään työttömyys, opiskelumahdollisuuksien vähäisyys ja elinkeinorakenteen suppeus. Nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa ilmiö näyttäytyy pakkomuuttamisena, jota leimaa ehdottomuus. Edellä lainaamassani keskustelukatkelmassa Nella esittää paikkakunnalle jäämisen ja lastenhanhinnan vaihtoehdona pakkomuutolle. Sanavalintoina ”kaikki jäädään” ja ”kymmenen penikkaa” asemoivat sanotun kuitenkin sarkastiseksi ja näin alleviivaavat teoreettisesti mahdollisen ratkaisun käytännöllistä mahdottomuutta. Sauli jatkaa Nellan avaamalla linjalla myöntäen, että kaikkien

on varmasti pakko lähteä. Vaihtoehtoisia ratkaisuja etsitään paluumuuton mahdollisuutta varovasti availlen, mutta elinkeinorakenteen suppeus tekee paluun mahdollisuudesta vahvasti ehdollista ja rajattua: töitä on lääkäreille. Yrittäjyys nostetaan niin ikään pohdintaan, keskustelua käydään menestymisen mahdollisuudesta yrittäjänä. Vastakkain asettuvat kannat ”aina voi yrittää” ja ”mitä se kannattaa”. Yrittäjyyden mahdollisuutta availlen pyritään ottamaan käyttöön vastadiskurssia pakkomuuton ehdottomuudelle, kamppaillen luovuttamista vastaan. Pinnalle keskustelussa jää kuitenkin pärjäämisen ehdottomuus, joka tiivistyy aiheen päättävään hiljaisuuteen.

Kurjistumiskierre toistuu tarinana jokaisessa Kemijärvellä toteutetussa keskusteluryhmässä. Jyrkimmin sanakääntein nuoret tarttuvat siihen sellaisissa yhteyksissä, joissa pohditaan Kemijärven tulevaisuutta.

(KeR6)

Anne: Jos pistää yhteen sellaset sanat ko Kemijärvi ja tulevaisuus, niin mitä tulee mieleen?

Antti: Fiasko!

Joonas: Tulee mieleen autioitunu kaupunki

Aleksi: Kaatopaikka

Joonas: Kaatopaikka ja ei mittään, pari mummoa assuu täällä [...]

Anne: No tuota niin, entä sitte jos pistetään Lappi ja tulevaisuus, onks se eri asia?

Tanja: Varmaan joku Rovaniemi [...]

Joonas: Siel [Rovaniemellä] on vähän sellasta etelämeininkiä

Aleksi: Mmm

Anne: Rovaniemellä?

Joonas: Nii, se on semmosta, se on vähän niinkö, enemmän semmosta kovista porukkaa, kovisporukkaa

Katkelmasta löytyy kaksi kiinnostavaa metaforaa: Kemijärvelle kerrotun nykytilan ja tulevaisuuden näkymät sisäänsä kiteyttävä kaatopaikka ja Rovaniemeä kuvaamaan tuotettu etelämeininki. Kaatopaikka kytkeytyy keskusteluun väen vähenemisestä ja ikääntymisestä. Tarpeeton jää lahoamaan paikalleen. Sama fiaskotunnelma yleistetään koskemaan koko Lappia, Rovaniemeä lukuun ottamatta. Toisaalta Rovaniemi kerrotaan ulos lappikuvasta metaforan etelämeininki-keinoin. Menestyväksi mielletty

kaupunkiympäristö ei sovi sen enempää luonto- kuin kurjistumistari-naankaan. Modernisaation myytti asettaa itsestäänselvyydeksi oletuksen syrjäseutujen perinteisyydestä: syrjäseuduilla elämä jatkaa kulkuaan kuten aina ennenkin, edustaen traditionaalista vastakohtana nykyaikaiselle. Tämä myytti on osa alueellisen identiteetin konstruoinnin symbolista materiaalia. (Paulgaard 2002, 96.) Kaupunkimiljöö istuu huonosti niin kurjuustarinaa kuin luontomyyttiäkin toistaviin lappistereotypioihin, jotka rakentuvat lähes yksiaäniselle syrjäseutuimagolle. Alueelliset stereotyytiat toimivat kulttuurista ja yhteiskunnallista monimuotoisuutta häivyttäen (Ridanpää 2005, 158). Stereotyyppittämiseen kuuluu sulkeuman ja poissulkemisen käytäntö. Se kiinnittää symbolisesti rajat ja sulkee ulos maailmaansa kuulumattoman. (Hall 1999, 191.)

Tulevaisuuden uhkakuvien rinnalla kemijärveläisnuoret keskustelivat kotikaupungistaan asuinympäristönä tässä ja nyt. Luonnon läheisyys todettiin kotiseudun parhaaksi puoleksi. Useille pojille mahdollisuus harrastaa kalastusta, metsästystä ja kelkkailua olivat tärkeitä elämänlaatua rakentavia seikkoja. Muilta osin nuoret moittivat harrastusmahdollisuuk-siaan vähäiseksi ja valittivat tekemisen puutetta. Tosin tästäkin löydettiin hyvät puolensa: rahaa ei kulu paljoa, kun ei ole mihin sitä kuluttaisi ja koulumenestys on hyvää, kun ei ole parempaakaan tekemistä kuin keskittyä läksyihin. Jokaisessa keskusteluryhmässä tuotiin kuuluviin myös pikkukyläelämä-diskurssiin kytkeytyvät ydinongelmat: väen vanhuus, suvaitsemattomuus ja juoruilu. Kemijärveläisiä ihmisiä lähestyttiin varsin negatiivissävytteisessä hengessä, joskin ihmisten heterogeenisyys tunnustaen.

(KeR4)

Marja: Liikaa muorisoa!

Anne: Muorisoa? Mitä se on?

Marja: Siis liikaa vanhoja ihmisiä

Iiris: Muorit ja vaarit

Marja: Kauhean paljo ihmisistä on vanhoja, muoreja ja vaareja ja semmosia puolikuolleita [...]

Iiris: Pienet piirit täällä sillee, kaikki tuntee kaikki [...] on se välillä vähän semmosta, että, hirveen ennakkoluulosia ihmiset kaikkia toisia ihmisiä kohtaan, juoruiluja ja semmosia [...]

(KeR3)

Anne: No entä minkälaisia on kemijärveläiset ihmiset?

Ella: No se vähän riippuu

Anni: Minusta jokku on aika tylyjä

(KeR1)

Ronja: No en tiiä, semmosia ihan tavallisia hiippareita

Mari: Jokku ainaki on

Nella: Täälä on palio juoppoja [toiset myöntelevät]

Ronja: Melekeen jokapaikassa

(KeR5)

Neea: Ehkä se on vielä erilaisempaa isommissa kaupungeissa, [viittaa Rovaniemeen] että meistä se tuntuu ihan tavalliselta, että ollaan vähän sulukeutunneita

Kemijärveläisnuoret liittävät suvaitsevaisuuden oletuksen kaupunkiympäristöön ja sulkeutuneisuuden elämiseen kotikunnassaan, tai yleisemmin ”mettässä”. Ajatusta kaupunkilaisesta suvaitsevaisuudesta on tuotu esiin myös tutkimuksissa (ks. myös Wiborg 2007). Esimerkiksi Pirjo Turtiainen ja Sakari Karvonen (2002) esittävät, että nuoruus Helsingissä antaa eväitä suvaitsevamman asennemaailman kehittymiselle. Suomalaisten asennemittausten mukaan pääkaupunkiseudulla suhtaudutaan myönteisimmin maahanmuuttajiin, mikä voi olla selitettävissä esimerkiksi suu-remmalla ulkomaalaiskontaktien määrällä. (Mt., 280.)

(KeR4)

Iiris: Ne on eläny avarammassa maailmassa nii ehkä ne on sillee

Marja: Toisaalta ne saattaa olla suvaitsevaisempia

Iiris: Tai avarakatseisempia sillee, ku ne on eläny semmosessa

Marja: Erilaisten ihmisten maailmassa

Iiris: Ko me ollaan eletty niinku mettässä

Marja: Sitte ku tänne tulee musta ihminen nii se on että, ooo

Iiris: Siellä se ei ole mikkään

Leka: Onpa musta neekeri!

Marja: Sit se kuristaa jo ittensä

Kemijärveläinen alueellinen identiteetti asetellaan keskusteluissa sulkeutuneisuuden, tylyden, juoppouden ja pikkukaupunkilaisen tavallisuuden kehikkoon, varsin kielteisessä sävyssä, joskin samalla sarkastisesti. Nega-

tiiviselle ja itsekriittiselle paikalliselle identiteetille vastapainoa haetaan ja rakennetaan merkittävästi myönteisemmästä ja väljemmästä alueellisesta identiteetistä, lappilaisuudesta.

Lappilaiset: metsän kummat menninkäiset

(KeR4)

Anne: Kehtaattako te sanoa, että te ootta lappilaisia?

Leka: Kehtaan

Aapo: Kyllä

Samu: Joo

Marja: Ennemminki tuntus että se on ylypeys ko sillee

Iiris: Nii [...] Ainaki on vähän erilainen

Lapille alueena kerrottu rauhallisuus, erityisine luonnonolosuhteineen, piirtää jälkensä lappilaisista ihmisistä kerrottuun. Lappilaisittain se rakentaa erilaisuuden tai erityisyyden positiota, josta voi olla ylpeä. Kuka pa haluaisi olla ”tavis”? Alueellisen identiteetin hahmottelun perustana käytetään keskusteluissa me/muut-vertailuasetelmaa. Erilaisuus todetaan sekä Helsingissä että Kemijärvellä itsestäänselvytydeksi, mutta sen sisällöistä käydään neuvotteluja. Kotimaisemastaan irrotettuna, pääkaupunkiin kuljetettuna, lappilaisuus näyttäytyy helsinkiläisnäkökulmasta varsin positiivisesti värittyneenä sosiaalisuutena, avoimuutena ja mukavuutena. Sosiaalisuus ja avoimuus näkyvät helsinkiläisyyteen verrattuna toiminnallisena ja olemuksellisenä erilaisuutena: lappilaiset puhuvat tuntemattomille hassulla murteellaan bussipysäkeillä ja pukeutuvatkin eri tavalla.

(HkiPu)

Niklas: Ne [lappilaiset] on mukavii ihmisii, mun mielest ainaki

Inkku: Varmaa sosiaalisempia ku me ja näin ja muutenki, ettei ne niinku jos ne näkee jossai linja-autopysäkil jonku nii ei ne, kyl ne varmaa sanoo jotai, et onpas kauhee ilma tai kiva ilma tai jotai, mut eihän tääl kukaa sano kenellekkää mitää, jos ei tunne niinku [...]

Anne: Näkyykö se mitenkään päällepäin? Jos tuolla tulee joku lappilainen vastaan nii?

Janina: On se vähä se kieli, et

Jasna: Se on semmönen se puhe

Anne: Mmm, entä jos ne ei sano mitään, nii erottaako niitä toisistaan?

Janina: Saattaa vaikka vaatteista erottaa

Kansallisesta kuvastosta tuttu rehellinen ja ahkera lapinmies⁷⁶ on etelään saapastellessaan tavannut saada sangen ystävällisen ja ymmärtäväisen vastaanoton. Kemijärveläisnuoret toistivat useissa keskusteluryhmissä diskurssia lappilaisesta rehellisyydestä todeten sen muun muassa selkeäksi kilpailueduksi etelän työmarkkinoilla. Aiheesta oli omakohtaisia kokemuksia, sukulaisten ja ystävien kertomia tarinoita. Työnhakutilanteessa lappilaisuus kannattaa. Rehellisyyden olemuksen pohdinta toi keskusteluun kuitenkin muassaan näkökulman sisältämän alisteisuuden tunnistamisen.

(KeR6)

Anne: No onko teistä sitte jotenki noloa tai hankalaa sanoa, että te ootte Lapista, jos te meette tonne? [Aiempaan keskusteluun viitaten]

Tanja: No ei

Joonas: No ei

Tanja: Isäki on sanonu, että jos niinkö jotaki työpaikkahommia, nii sanoa että on niinkö Lapista, niin varmaan saa paremmin työpaikan, jos niinkö joku eteläläinen

Anne: Mistähän se johtuu?

Essi: Ne on rehellisempiä

Joonas: Lappilaiset on rehellisempiä [täsmentää Essin sanomaa]

Tanja: Ne on niin ahkeraa porukkaa

Anne: Onks se sitte, se on niinkö paremminki etu olla lappilainen?

Tanja: Mmm [myöntävää mutinaa]

Anne: Eikö se oo jotenki ristiriassa sen kans, että jos ne piittää ne helsinkiläiset lappilaisia vähän maalaisina, nii? [Aiempaan keskusteluun viitaten]

Aleksi: Ne luulee, että halapaa työvoimaa, että ne [lappilaiset] on tyhymiä, ettei ne ymmärrä yhtään mittää [Tanja ja Essi nauravat]

Aleksi: Vähän niinkö kiinalaiset

[naurua]

⁷⁶ Lappilaisuuden representaatioiden maskuliinisuudesta ks. Keskitalo-Foley 2006; Naskali 2003.

Juha Ridanpää (2005) toteaa, että pohjoisen luonnon viattomuus ja puhtaus sekä alkuasukkaan historiaton traditio ovat ihailtuja ja arvostettuja kohteita, mutta arvostus ja ihailu kääntyvät väistämättä alisteisuudeksi. Pohjoisuutta koskevat odotukset ovat myytinomaisia unelmia, joiden vastineet paikantuvat arjen sijaan mielikuvitukseen ja fantasiaan. Silti tämä fantasia on kulttuuristen ja sosiaalisten toimien kautta siirretty osaksi arkista. Esimerkiksi suomalainen kouluopetus jatkaa ”sivistyneen” etelän tarpeista lähtevää myyttiä tyhjästä pohjoisesta. (Mt., 158–159.) Puhdas koskematon luonto, joka sinällään on jo käsitteellinen mahdottomuus⁷⁷, on keskeisin osa Lappia koskevaa kulttuurista kertomusta. Samaa kuvaan kuuluu fantasia lappilaisesta luontoihmisestä, joka viattomassa rehellisyydessään eroaa merkittävästi eteläisen kaupunkielämän likaamasta kansallisesta vastinparistaan. Puhtaus toimii lappikuvissa metaforisesti sekä luontoa että ihmisiä kuvaavana laatumääreenä, viattomuuteen, koskemattomuuteen ja villiyteen viitaten. Luontoihminen, puhdas ja turmeltumaton, saa paikkansa sivistyksen ulkopuolelta. (Ks. myös Paulgaard 2007.) Sinänsä positiivinen oletus ahkeruudesta asettuu tietynlaiseen suhteeseen ymmärtämättömyyden kanssa. Viisas pääsee vähemmällä.

(HkiSi)

Anne: Entä minkälaisia on lappilaiset, minkälaisia tyyppjä ne on ne ysiluokkalaiset siellä?

Lotta: Must tuntuu, et ne on melkein samanlaisii ku meki, ehkä vähän, sillee

Inka: No ei varmaa oo!

Lotta: Ehkä vähän rauhallisempaa porukkaa ku me

Inka: Ei, ne on juntteja!

Varpu: Ehkä ne on pikkusen enemmän landepaukkutyypisempiä

Inka: Tuskin niil on mitää uusimpii muotikuteita ja niil ei oo stokkaa siel

Varpu: Niil kestää viis vuotta, kymmenen vuotta ennen ku tulee meän muoti sinne, et ne saa mokkaakenkii, tiätsä kauppoihin, tiätsä vasta kymmenen vuoden päästä

⁷⁷ Juha Ridanpään (2005, 158, 302) sanoin, koskematon luonto on sosiaalisenä konstruktiona käsitteellinen mahdottomuus, sillä ihmisen antamana käsitteellisenä määritelmänä koskemattomaa on jo koskettu. Tuntemattomalle on mahdotonta lyödä tuntemattoman leimaa, ellei sitä jo jollain tasolla tunneta.

Inka: Nii tai sitte niil ei oo niinku, tai sillee, ku eihän siel oo niinku mitää sillee kauppoja tai sellasii, et kaikil o, siis jos joku haluu ostaa jotai erikoista tai sillee [...]

Varpu: Ja tota mie, siis MÄ, en nyt viittis sanoa sillee et me oltas siivistyneempii, koska me ei olla [...] Mutta se, että on meillä varmaa niinku, mä en nyt osaa, kun en oo tavannu ketää sillai sieltä, niinku sieltä pohjosesta, et tota kai ne on sillai vähän erilaisia, ne on varmaan niinku rauhallisempii ja sillee ei varmaa niinku sataa autoo, niinku joka paikas, ja ne varmaa osaa niinku paremmin tota käyttää hyödykseen sitä, et varmaa hakkaa puita niinku jonnekki ja

Lotta: Tuskin ne vetää kännei joka perjantai [...]

Lappilaisuus suhteessa helsinkiläisyyteen muotoutuu klassisen pohjoinen/etelä-dikotomian mukaisesti sivistymättömän maalaisuuden itsestään selvästi sisältämänä ahkeruutena, rauhallisuutena, sosiaalisuutena ja rentoutena. Lappilainen on iloinen luonnossa ja luonnosta elävä juntti, joka puhuu hassua murretta ja ottaa elämän rennosti. Junttius rakentuu painokkaimmin ulkoisista merkeistä: murre, ostosmahdollisuuksien puute ja tätä kautta muotivaatteisiin pukeutumisen mahdottomuus asemoi junttiksi. Pääkaupunkiseudun muoti ja trendit hallitseva kuluttajasubjekti asetetaan nykyaikaisuuden normiksi, jonka ajatellaan olevan syrjäseutujen saavuttamattomissa, ainakin ilman pitkää aikajännettä. Jälkeenjääneisyys konkretisoituu ”kymmeneksi vuodeksi”, jonka muodin siirtymään katsotaan kuluvan.

(HkiSi)

Varpu: Mut tota just toi, että ku siel on varmaa pidemmät noi yhteydet, että ei varmaa kaikki asu sillee rykelmissä ja oo niinku ostarii kaikkein talojen keskellä ja sit ne talot niinku reunustaa sitä, vaa että siel varmaa on vähä pidemmät matkat ja sit siel on just omakotitaloja jossai vähän pidemmällä jossain, sillee ei metsässä, vaan jossai sillee, niinku, siel tunturissa tai, tai no ei tunturissa, mut sillai, sillee siellä, et siel pitää niinku matkata vaikka potkukelkalla tai jollai tiätsä tolla, sillä sillä, brum brum, sillä [...]

Ville: Moottorikelkka [...]

Varpu: Et kai ne on just niinku Lotta sano, et varmaa ahkerampii, ku meillä kaikki on niinku tossa kymmenen metrin päässä että just

nostetaan persettäme tosta sohvasta ja kävellää sinne ja sitte tullaa takasin

Lotta: Mmm [naurahtaa]

Inka: Lappalainen on kova yrittään

Varpu: Mmm, ne jaksaa just tota yrittää ja tehä sillee, että ne vaa lähtee että ai kymmenen kilsaa kaupalle, no brumbrum, sillee jossai tunturissa [...]

Helsinkiläinen sivistyksellinen ylemmydentunne saa peitteekseen ymmärtäväisen arvostuksen ahkeraa ja luonnon hyötykäyttöön kykeneväistä raitista ja rehtiä alkuaikasta kohtaan. Lappilainen arki piirtyy osaksi Lappi-kuvaa, paikantuen tiettömään talviluontoon. Ahkeruudesta tulee luontoelämän asettama ahkeruuden pakkoa, kun kauppoja ei ole lähellä ja lämpimänä pysyminenkin vaatii konkreettista puiden hakkaamista uunissa poltettavaksi. Laiskuus hahmottuu kaupunkielämän mahdollistamana, luontoihmisen ahkeruus edellyttää sivistyneen maailman turmiollisuudelta välttymistä. Lappilaiset ovat ahkeria, koska eivät ole pilaantuneet nykyaikaisen elämänmenon haihatuksissa. Kaupunkielämä asetetaan ”oikean” elämän mittapuuksi, jota vasten lappilaisuus tai ”maalaiselämä” tulee toiseutetuksi: suhteessa oikeaan elämään ihailtava ahkeruus on yhtäkaikki vähempiarvoista, sillä oikeassa elämässä ihmisten ei enää tarvitse olla vastaavalla tavalla ahkeria. Lappilaisperspektiivi kuljettaa samaa diskurssia edelleen, paljastaen ronskisti parodioiden sen taustaoletuksia Lapista historiaansa juuttuneena paljaana metsänä, vailla modernin maailman mahdollisuuksia tai mukavuuksia.

(KeR4)

Marja: Tylsä

Iiris: Varmaa just, että siellei oo paljo mittään, siellei oo kauppoja, siellon vaan mettää [...] ei sielä voi käyä leffassa, siellei voi käyä mittää

Aapo: Siellon ulkokuussit

Marja: Siellei oo sähköjä, eikä taloja, eikä ihmisiä

Seija Tuulentie (2001) toteaa, että alkuperäisyyden käsitteeseen on länsimaisessa ajattelussa kytketty arvottava sävy. Alkuperäisyys on aitoutta, autenttisuutta ja totta. Alkuperäisen jälkeen tuleva on maallisempaa, vä-

hemmän arvokasta ja puhtaan ytimen hukannutta. Toisaalta modernin edistystarina arvottaa päinvastoin: aiempi on vähemmän kehittynyttä, yhteiskunnan kehittyessä koko ajan täydellisemmäksi. Alkuperäisyyden ajatusta kehystää romantiikka/rationaalisuus-vastakohtapari (mt., 106), jolla on pitkät perinteet. Roivainen (1999) siteeraa Helsingin Sanomissa vuonna 1968 julkaistua Pirkko Kolben lähiöreportaasia seuraavasti: ”Mutta onko kukaan tullut ajatelleeksi, miten Hyvinkäällä, Hämeenlinnassa tai Harjavallassa tai Rovaniemellä asuvat naiset ollenkaan selviytyvät elämästään” (mt., 81). Samalla keskustelulinjalla marginaalin ja keskustuksen rajoista neuvottelee ”Onnellinen leski”, joka peilaa lähiöelämäänsä suhteessa pohjoisen ja idän naisten elämään: ”Jos ihmiset, jotka elävät niissä olosuhteissa, edes unelmissaan osaisivat kuvitella, miten helppoa meidän elämämme täällä modernissa ja mukavuuksien ympäröimässä kodissamme on, he varmaankin luulisivat olevansa paratiisissa” (Roivainen 1999, 82.) Lähiödiskurssien Toinen⁷⁸ löytyy luontevasti periferiasta, ”oikeasti” etäältä, kaukiosta. Tarina pääkaupunkilaisen elämän ylivertaisesta edistyksellisyydestä suhteessa muuhun maahan elää ja voi hyvin helsinkiläisnuorten puheessa, tosin sentään vailta 1960–1970-lukulaista yksiselitteistä suoraviivaisuutta.

(HkiPu)

Jokke: Kai tääl mis toimii puhelimet [haluaa asua tulevaisuudessa]

Anne: Eikö joka paikassa toimi puhelimet?

Jokke: Ei

Anne: Missä ei toimi?

Jokke: Helsingin ulkopuolel

Anne: Mistä niin päättelet?

Jokke: Se on se böndeseutuu

Ajatus sopusoinnussa ja harmoniassa luonnon kanssa elävistä ”luonnonihmisistä” kytketään hyvin vahvasti saamelaisuuteen ja saamelaisiin, mutta myös Lappiin alueena ja lappilaisiin ihmisiin yleensä. (Mathisen

⁷⁸ Toiseuden käsitettä on sovellettu tutkimuksissa jäsennettäessä erilaisia valta-asetelmiä. Toiseus saa merkityksensä eron kautta: se syntyy ainoastaan suhteessa itseyteen tai ensimmäisyyteen. Toiseus on olennaisesti osa prosessia, jossa identiteetit ja merkitykset rakennetaan. Identiteetti määrittyy toisten ja itsen tai tutun ja vieraan välisten rajanvetojen kautta. Tapa kirjoittaa Toinen isolla alkukirjaimella juontaa psykonalyttisesta teoriasta ja viittaa siihen toiseen, jonka katseesta subjekti saa identiteettinsä. (Löyty 2005.)

2004, 19.) Kemijärveläisnuoret tunnistavat edellä lainaamissani keskustelukatkelmissa elävät aluestereotypiat, rajoineen ja mahdollisuuksineen. He kyseenalaistavat stereotypioita epärealistisina tai yliampuvina, vaikka käyttävät itsekin niitä tulkintakehyksenä aihetta selittäessään. Stereotypiat tuntuvat ontuvilta, mutta ulospääsyäkään on vaikeaa hahmottaa. Juha Ridanpään (2005) toteamukseen yhtyen, pohjoinen toiseus rakennetaan kansallisessa kuvastossa edelleen luonnon ylettömän eksotisoinnin ja romantisoinnin varaan (mt., 54). Nuoret toistavat romanttista kuvaa arktisesta Lapista, joskin kemijärveläiset paikoin haastavat sen, muun muassa mystiikkaa parodioiden. Eksotiikan diskurssin toistaminen ei ole ristiriidatonta.

(KeR1)

Ronja: Eteläläiset luulee, että me ollaan jääkarhujen kans täällä

Mari: Pingviinejä kävelee [nauraa]

Nella: Porolla mennään kouluun

(KeR3)

Anne: No mitä ne on tykänny Lapista alueena tai mitä ne on sanonu, minkälainen alue se on?

Anni: Kylymä ja luminen, aika varmasti [...]

Ella: Ja varmaan että täällon palio mettää

Mirja: Nii

Ella: Eikä täällä kulje ees linkkarit ko mennään porolla kouluun [nauraa]

Anne: Nii mitä te luulette mitä ne on sanonu, että minkälaisia lappilaiset on?

Ella: Kulukee täällä lappalaispuvuissa ja porojen kans leikkii, sun muuta

(KeR4)

Aapo: Itsekkäitä

Iiris: Maalaisia, tolloja, typeriä

Leka: Ei tajua mistään mittään [hiljaisuus]

Marja: Ruman näkösiä [nauraa] [...]

Iiris: Ei ossaa pukeutua

Marja: Ei tiiä nyky maailmasta mittään

Jääkarhut, pingviinit ja porolla liikkumisen⁷⁹ arkipäiväisyys toimivat lappilaisnuorille eksotisoidun lappikuvan yleisimpinä parodian symboleina. Lähes jokaisessa kemijärveläisessä keskusteluryhmässä kerrottiin tarinoita siitä, kuinka nuoret poimivat eksotiikkakuvan käyttöönsä erilaisissa yhteyksissä. Kotiseudun ulkopuolella ja ulkopuolisille uskotellaan vakavalla naamalla, että tilanne on todellakin kuvitelmia vastaava: koulumatkat taittavat porolla jääkarhuja paeten ja iltapalaksi pureskellaan raakaa pingviininlihaa. Toisinaan tarinat uppoavat lappilaisesta elämänmenosta riittävän etäälle paikantuvaan kuulijaan sellaisenaan, toisinaan taas avaavat kertojalleen tilaa nauraa sekä itselleen että käsitysten kummallisuudelle.

(KeR1)

Anne: Mistähän se johtuu, että ne niin huonosti tietää mitä täällä tapahtuu?

Ronja: Ne on niin kaukana, eikä ikinä käyny täällä

Mari: Mmm

Ronja: Saattais vähän ihmetellä, jos kävis

(KeR6)

Aleksi: Ne jonku viikonlopun aina pyörähtää

Joonas: Tai viikon, pariviikkoa korkeintaan

Tanja: Mmm

Joonas: Jossaki mummolassa ja sitte jos se mummola on jossain korvessa nii minkälaisen käsityksen siitä saa

Aleksi: Nii

Joonas: Nii, jossa leivotaan jotaki leipäjuustoa vaan jossaki uunissa

Kemijärveläisnuoret hakivat selityksiä käsitysten kummallisuudelle ja viinoutuneisuudelle kokemusten puutteesta. Sellaista ei voi tietää, mitä ei ole nähnyt tai mistä on nähnyt liian rajallisen osuuden. ”Eteläläisten” lomareissut laskettelukeskuksiin ja kyläilyt maalaimummolassa toimivat nuorten mukaan Lapin eksotiikkakuvaa vahvistaen. Ajatus saa tukea aineistosta: Helsingissä kahden ryhmän kohdalla keskusteluja värittivät muutamien nuorten omat kokemukset Lapin matkoista ja lappilaisista sukulaisista tai ystäväistä. Toisessa ryhmässä keskustelua käytiin laskettelu-rinteiden, toisessa lappilaisen arkielämän puitteissa. Omakohtaisten ko-

⁷⁹ Huomautettakoon, että suuressa osassa (itäistä ja pohjoista) Lappia matkat ovat edellisen vuosisadan puolivälin kieppeille saakka todella taittuneet yleisesti poroilla.

kemustenkin kautta keskusteltuna lappilaisuus ja lappilainen elämänmeno avautuivat joko maisemiin tai perinteisiin sidottuina.

(HkiLi)

Kiia: Siel näky kesäl sellasii joil oli haalarit ja kumisaappaat päällä keskellä kaupunkii, tai no niiden kylä oli kyl sellane pieni, mut just semmosii, kaikki housut paidan päällä ja kumisaappaat jalassa, tyhmän näköstä

Mira: Mun mielest ne on tuol maalla jotenki tapaa kunnollisempia, ku yleensä siel ei niin paljo vanhemmat eroo, ko ne sillee kasvattaa hyvin, ne niinku lähtee kaikkee ammattiin ja sillee niinku suuremmassa määrin tienaa ite ja jaksaa opiskella siel kauemmin ja sillee

Kiia: Ne alottaa perheenki aikasemmin, tai sillee

Mira: Niinku munki just yks kaveri nii se on ammattikorkeet ja kaikki käyny ja sil on perhe ja laps ja auto ja ihan kaikki ja mitä se on kaksykymmentä [...]

Ossi: Ne menee nukkuun aikasemmin ja herää aamulla aikasin

Kiia: Ne herää joskus kuudelt viidelt

Ossi: Menee navettaan, hoitaa lehmii

Kiia: Ei oo lehmii

Anne: Miten te aattelette että ihmiset tulee toimeen Lapissa?

Noel: Lypsää lehmii

Kiia: Ne tuntee kaikki toisensa pienes kyläs, ne sanoo aika kaikille huomenta ja kaikkee tällast

Noel: Pitää porokauppaa

Ossi: Porokauppaa, Finlandia-vodkaa

Kiia: Sit ne tekee kaikki ite siel

Anne: Mitä kaikki?

Kiia: No ruuat ja kaikki nää ne tekee ite, leipoo ite omat leivät ja sit niil on perunakellareit siel

Noel: Siel on riistaa

Kiia: Sit ne käy hillassa siel paljo enemmän

Kiia kytkee puheessaan suoraviivaisesti yhteen maalaiselta ja tyhmältä näyttämisen. Miran vastauksen kautta maalaisuutta lähdetään kehittämään jälleen aiemmissakin yhteyksissä esiin nousseen ahkeruuden, kunnollisuuden ja sosiaalisuuden suuntaan. Kunnollisuus tarkoittaa tässä

keskusteluyhteydessä nuorten elämänpiiriin kuljetettuna opiskelun ja ammatin hankinnan kautta toteutuvaa itsenäistä elämää, itse tienattuja rahoja ja omaa perhettä, toisin sanoen valmista elämää aikaisemmin⁸⁰. Arkiikäntäntöinä kuvailtuna kunnollisuus on aikaista nukkumaan menoa ja heräämistä sekä pikkukylän yhteisöllisyyttä. Lappi avautuu pienten maalaiskyläiden alueena ja lappilaiset omavaraistaloudessa elävinä kunnollisina puurtajina. Paikan vahvin leima, poro, liitetään myös kaupankäyntiin, ja se saa edelleen sujuvasti rinnalleen viinan. Poromiehen (porotalouden tai ”porokaupan”) vahvimpiin stereotyyppioihin kuuluukin – viimeistään 1980–1990-luvun taitteessa esitetyn, hiljattain kahdella kanavalla uusintana pyörineen ja DVD-pakettina kokonaisuudessaan vuonna 2006 ilmestyneen suosituksen Pulttibois-sketsisarjan Naima-Aslakin ja Soikhiopään perintönä kliseytyneenä – humalainen, punanenäinen, vodkaa kauppitteleva (usein lapinpukuinen) juntti. Mediarepresentaatiot tuottavat ja toistavat muun muassa kulttuurien välisiä eroja, toimien toiseuttamisen keskeisenä areenana (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 28). Median mahti stereotyyppien rakentajana ja ylläpitäjänä on erittäin suuri, ja etenkin huumorilla kansakunnan mieliin painettu muistijälki säilyy pitkään kirkkaana.

Pohjoisen ihmistä ja hänen luonteenlaatuaan on toki selvitelty perusteellisesti myös tutkimus(matkailu)kirjallisuudessa kautta aikojen:

Lappalainen on lyhytkasvuinen, matala-otsainen, poskipääät pöngöttävät ulospäin ja silmät ovat pienet. Luonnostaan on hän hidasta, raskasmielistä ja juroa sukua, Häntä syytetään kateelliseksi, leppymättömäksi ja viekkaaksi, mutta muut kiittävät häntä hyvämielisestä sydämenlaadusta, hyväntahtoisuudesta vierasta kohtaan, jumalanpelvosta ja siveästä käytöksestä, kun hän ei tule paloviinan kiusauksiin. Joka päivä lukee hän ruokalukunsa, aamurukouksensa ja iltarukouksensa, pitää vaarin lastensa opetuksesta siinä vähässä opissa, joka hänellä itsellään on. Vaimoaan ja lapsiaan rakastaa hän hellästi. (Topelius 1876, 128.)

They are Modest, quiet, laconic and composed. Being kind-hearted neighbours they are fond of domestic life, they are honest, faithful and benevolent (Belyavskii 1833: 70).

⁸⁰ Kiitokset osuvasta kiteytyksestä kuuluvat Suvi Ronkaiselle.

The Ostyaks, if you associate with them personally, are very pleasant – they leave the impression of a quiet, good-hearted and honest people (Bartenev 1896: 99).

Ensimmäinen lainaus on aikanaan pitkään koulujen lukukirjana toimineesta Topeliuksen Maamme-kirjasta, jälkimmäiset katkelmat ovat Art Leeten (2004, 127) artikkelissaan lainaamia, niin ikään reilun sadan vuoden takaisia tutkijoiden kuvauksia Nenetseistä ja Samojedeista. Nykypäivän nuorten kuvaukset pohjoisen ihmisten persoonallisuuden piirteistä eivät ole aivan yhtä yksioikoisia kuin 1900-luvun alun tutkijoiden ja seikkailijoiden, mutta yhä vain niissä kuuluu sama kaiku. Lappilaisuus näyttäytyy edelleen varsin vahvasti etnisyytenä, jota leimaa alkukantaisuus ja kulttuurinen toiseus suhteessa suomalaisuuden normiin. Kemijärveläisten ja itähelsinkiläisten nuorten ryhmäkeskusteluissa lappilaisuus on luomusuomalaisuutta, jota toisaalta ihannoidaan mutta samalla katsotaan alaspäin (vrt. Nuorten mielikuvat Afrikasta ja Aasiasta: Gordon & Lahelma 2003, 286–289). Kemijärveläisnuorille lappilaisuus toimii silti positiivisena identiteettinä, erityisyytenä ja ylpeyden aiheena.

(KeR3)

Anne: Mullon tässä toisena osapuolena itähelsinkiläisiä nuoria, mitä teillä tulee mieleen Itä-Helsingistä?

Sini: Leuhkoja ainaki ne ihmiset

Ella: Mmm, semmosia ylimielisiä, luulee että meki kasvatetaan poroja jossain takapihalla ja

Anni: Just nii!

Sini: Oikeesti niillon niinku ihan väärä kuva Lapista, niinku ne luulee, että kaikki on semmosia vanhoja kääkköjä ja lapinpuvut päällä ja vaikka öö jotain tuolla mettässä asutaan teltassa tai jottain muuta vastaavaa

Anni: Niinku me sillon joskus vähän huijattiin niitä, etelässä oltiin siellä yhdellä leirillä, nii et me asutaan kodassa mettässä ja meil on poroja takapihalla ja se meni ihan täyestä

(KeR4)

Anne: Että se ei oo mitenkään noloa myöntää, että on Lapista?

Aapo & Samu: No ei!

Leka: Minusta se on aika kova sana jossaki etelässä sanoa, että joo mie oon Lapista

Marja: Meil on poroja naapurin pihalla [nauraa]

Samu: No meillä ainaki on poroja naapurin pihalla [...]

Kemijärveläisnuoret konstruoivat erilaisuuteen ja Lapin eksotiikkaan nojaavaa identiteettiä ylpeinä omakseen, mutta samaan diskurssiin nojaava puhe helsinkiläiseen kielenkäyttöön asemoituna ärsyttää ja saa nuoret asettumaan puolustusasemiin. Oletetun puhujan ylle sataa syytöksiä ylimielisyydestä. Kemijärveläisnuorten keskusteluissa Lapissa on erityisyyttä, eksotiikkaa ja etnisyyttä. Luonto on kaunista ja saamelaisuus on oikeutetusti osa lappilaista etnisyyden kuvastoa. Samoin ”vanhat kääkät ja lapinpuvut” kuuluvat kyllä Lappiin ja naapurin pihalla voi todellakin olla poroja. Silti tämä on vain pieni osa alueella olevaa ja elävää, eivät se ”kaikki”. Erityisyys, tai lappilaisuus erityisyytenä, on paikallisille nuorille vain yksi osa paikallista todellisuutta. Kuten eksotiikkaa parodioivat ja ironiset kotiseutukuvaukset osoittavat, Lappi (sähköineen, taloineen ja elokuvateattereineen) on nuorilleen myös tavallinen osa tavallisen suomalaisnuoren tuiki tavallista nykyihmisen elämää.

Lappi – vahvan eksoottisen, arktisen imagon ja alueellisen identiteetin paikkana – tietynlaistaa nuorten identiteettikerronnalle rakentuvan tilan. Rovaniemi, nykyaikaisena kaupunkina, tulee niin historian saatossa koottujen diskurssien kuin nuorten ryhmäkeskustelujenkin valossa suljetuksi ykskantaan ulos streotyypisistä lappikuvasta. Samalla tavoin lappilaisnuoren on vaikea kertoa nykyaikaisen, trendikkään, kaupunkilaisen identiteettipositiota omakseen. Vahvojen diskurssien painamana lappilaisuus/nykyaikaisuus muodostaa toisensa poissulkevan dikotomiaparin, ennen muuta ulkopuolelta tulevan katseen kautta. Tämän myötä lappilaisnuori eksotisoiutuu (halusipa hän sitä tai ei) ja tulee sujautetuksi diskurssin tuottamaan ja toistamaan alkuasukkaan positioon. Etenkin nuorten identiteettikerronnassa lappilaisuus ja (uskottava) trendikäs kaupunkilaisuus on helposti joko/tai-valinta.

Lähiö – slummi ja kotiseutu

Jos ei ees perheyhteisöt oo enää lujaa tekoo, ni onks se muka ihme, et nuoret lähiöis sekoo? Yh-äidit kasvattaa yksin muksunsa, ilman faijaa tai rahaa, Sossun tuel ei o todellakaan luksusta. Se on vaan päiväkerrallaan elettävä, kestettävä, vaarallisint on se, jos ei oo mitään menetettävää. (Fintelligens.)

Lähiöiden rakentamisella alettiin ratkoa sodan kärjistämää uusien asuntojen tarvetta 1950-luvulla, jolloin ensimmäiset suomalaiset lähiöt rakennettiin Helsinkiin. (Roivainen 1999, 12; Saarikangas 2003, 398.) Lähiöt nähtiin vastauksena kivikaupunkien epäterveellisyyttä ja kasarmeja kauhistelemaan kritiikkiin, ja ne rakennettiin luonnonläheisille alueille, keskustan laitamille. Tämän jälkeen rakentaminen siirtyi etäämmäs kanta-kaupungista, metsälähiöihin. Rakentamisen alkuvaiheessa, 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa, lähiöitä pidettiin välineinä parempaan elämään. Niiden ajateltiin tarjoavan vastapainoa turmeltuneelle kaupunki-elämälle. Lähiöihin asettuvia asukkaita kuvattiin kantakaupunkilaisina tai liitosalueiden alkuperäisväestönä. (Roivainen 1999, 12.) Lehtikirjoittelussa lähiöoptimismi jatkui 1960-luvun puoliväliin saakka. Tämän jälkeen ylistys vaimeni, modernia rakentamista ja elämäntapaa kuvastaneiden lähiöiden hohto arkipäiväistyi. (Saarikangas 2003, 399–411.)

1960- ja 1970-luvun maaltamuutto toi kasvavien kaupunkiseutujen asutokysymyksiin uudet mittasuhteet. Alkoi betonilähiöiden ja tehokkuuden aikakausi (Karjalainen 2004; Kunelius 2000). Rakentamisen teollistuminen, elementtirakentaminen, mahdollisti uusien asuinalueiden nopean tuotannon, mutta luonnonläheinen, väljä asuminen säilyi rakentamisen peruslähtökohtana. Lähiöitä rakennettiin eripuolille Suomea, mutta ennen kaikkea Helsingin seudulle. Elettiin tehokkaan, tiiviin ja kaupunkimaisen rakentamisen sekä keskitetyn suunnittelun ihanteen aikaa. Samaan aikaan käynnistyi keskustelu betonilähiöistä ongelmiseen. Lähiöasukkaiden kuvaukset muuttuivat niin ikään. Lehtikirjoittelussa kantakaupunkilaisten tilalle keskusteluihin nostettiin juuriltaan reväistyt maalaiset, joiden sopeutumiso ongelmia tarjottiin selityspäruustaksi asuinalueiden sosiaalisille ongelmille ja järjestyshäiriöille. (Roivainen 1999; Saarikangas 2003, 398.)

1960-luvun puolivälissä lähiöt alkoivat saada kielteisen nukkumalähiön leimaa ja 1970-luvulta lähtien niitä on kuvattu kriittisesti eri medioissa. Puutteelliset palvelut, levottomuus, vuokratasot, suunnitteluvirhe, järjestyshäiriöt ja slummi olivat 1970-luvun julkisen keskustelun keskeistä lähiösanastoa. Lähiöt alettiin nähdä juurettomuuden ja sosiaalisten ongelmien pesäkkeinä ja nuoriso-ongelmat, etunenässä jengiytyminen, lähiöongelmien perustana. (Roivainen 1999, 56; Saarikangas 2003, 399–411.) 1970-luvun tapa kategorisoida lähiöongelmia nojaa viihtymättömyysdiskurssiin: eristäytyneen elämäntavan katsottiin johtavan vuorovaikutus- ja ihmissuhdeongelmiin ja niistä koituviin seurauksiin, kuten itsemurhariskin kasvuun. Suurimmaksi riskiryhmäksi nimettiin usein maaltamuuttajat, joiden on luotava sosiaaliset verkostonsa uudelleen ja omaksuttava uusia malleja elämiselleen. (Kurttila & Tani 1993; Roivainen 1999.)

Sanana lähiö herättää helposti mielikuvan harmaan ankeasta kiverämaasta, jossa rikollisuus ja sosiaaliset ongelmat rehottavat (Hellsten 2000, 56). Käsitteet ongelmalähiö ja lähiöongelma syntyivät 1970-luvun puolivälin aikoihin ja luovat lähiöstä kuvaa sosiaalisten ongelmien tihtymänä: alueella sijaitsevien vuokra-asuntojen suuri määrä, alueen rauhattomuus ja epäsiisteys, asukkaiden heikko taloudellinen asema ja sosiaaliviraston palvelujen tarve sekä sääntöihin sopeutumattomuus kehystävät julkisen keskustelun maalaamaa kuvaa ongelmalähiöelämästä. (Roivainen 1999, 84–92.) Lähiökeskusteluissa ikä näyttelee suurta osaa. Lähiöiden ikääntyminen ja vanhusväestön määrän lisääntyminen kytetään keskusteluissa toisiinsa (mt., 67). Toisaalta remuava nuoriso sijoitetaan ongelmalähiökeskustelun ytimeen (Saarikangas 2003). Sairaus ja vanhuus, levottomuus ja nuoruus kuuluvat käsittepareina yhteen.

Pääkaupunkiseudulla alueellinen erilaistuminen alkoi lisääntyä 1990-luvulla (Kortteinen & Vaattovaara 1999, 350)⁸¹. Samalta vuosikymmeneltä lähtien viritellyt julkiset keskustelut kuvaavat lähiöitä rappeutuvina kaupunkialueina ja poliittisina aikapommeina. (Kurttila & Tani 1993, 7.) Lähiökirjoittelua leimaa riskiretoriikka: lähiöt uhkaavat rapautua käsiin perusparannusten puutteessa. Roivaisen (1999) mukaan perus-

⁸¹ Markku Lankinen (2007) täsmentää Kortteisen & Vaattovaaran esittämää eriytymisen kasvun näkökulmaa todeten, että Helsinki oli aiemmin sosiaalisesti jyrkästi jakautunut, mutta erot tasoittuvat ja vuonna 1990 saavutettiin historiallisesti merkittävä tasapainon aste. Lama käänsi kuitenkin suunnan ja erot asuinalueittain, esimerkiksi asukkaiden keskituloilla mitattuina, alkoivat jälleen kasvaa. (Mt., 3.)

parannusdiskurssia edustavissa lähiökirjoituksissa toisiinsa sekoittuvat organismin (ikäntyminen, rappeutuminen) ja asumiskoneen (remontti, korjaaminen, hajoaminen) metaforat. Myös sairaus-diskurssi soveltaa organismimetaforaa tuottaessaan lähiöstä kuvaa potilaana, jonka tilan heikkenemistä diagnosoidaan: podetaan ongelmalähiön oireita ja kaikkien lähiöiden tappavana tautina pidetään niiden asukkaiden yhdenikäisyyttä. (Mt., 66.) Ongelmien syitä asetellaan jälleen ihmisiin ja paikannetaan vuokrataloihin, joihin on sijoitettu paljon yksinhuoltajia, pienituloisia ja ongelmaperheitä. (Mt., 100.) Helsingin keskusta asettuu kaupunkielämän mittapuuksi, jota vasten muita alueita peilattiin ja peilataan edelleen. Toiseksi vertailupohjaksi lähiölle asettuu syrjäseutu, joka on lähiötäkin etäämpänä, todellisessa marginaalissa.

Jo 1970-luvun puolivälissä lähiöasukkaat nousivat vastustamaan julkisuudessa tuotettua leimaa asuinalueestaan ja itsestään kyseisen alueen asukkaina. Keskusteluille onkin ollut tyyppillistä lähiöasukkaiden voimakas vasta-argumentointi ulkopuolelta tulevia määritelmiä vastaan. Asukasdiskurssissa on antaumuksella puolustettu omaa kotiseutua. (Roivainen 1999.) Myös nuoret kritisoivat ongelmalähiödiskurssia ja omalle asuinalueelleen luotua negatiivista alueimagoa tai ”mainetta”.

(HkiPu)

Niklas: Mut kylhän porukka on jo vähä enemmän silleen nii, et onks se nyt ihan terveellistä asuu tuolla, et, no osa on sillee, mut kyl melkein kaikki tietää jo et se on ihan, tai jotku tietää et se on ihan normaali paikka, et ei se mitää

Anne: Onks se maine vähän liioteltu?

Niklas: No on se ehkä vähän

Janina: Lievästi [ironisoi maineen älyttömyyttä]

Anne: Mistähän se johtuu sitte että on sellanen maine?

Niklas: Kai se, ko ei tääl ainakaa oo mitää, niin paljo semmosii kauheen rikkaita tai semmosii, nii sit se on vähä sillee et, normaali ihmisi asuu tääl, et [...]

Lähiökeskustelu on 1990-luvun puolivälistä lähtien jaettavissa slummiutumisen ja kotiseutuistumisen diskurssiin. Slummiutumisdiskurssi on suoraa jatketta ongelmalähiökeskustelulle. 1990-luvun alun lamavuodet loivat ravinteikkaan maaperän slummidiskurssille. Se rakentaa kauhu-

skenaarioita eurooppalaistyyppisistä urbaanislummeista, joissa työttömyys on elämäntapa ja toimeentuloasiakkuuden malli opitaan jo lapsena. Diskurssi viittaa lähiöihin työttömyyttä generoivina yhdyskuntina köyhyysskulttuurin ja työttömyyden sosiaalisen periytyvyyden kautta. Diskurssi syyllistää osoitteita ja perheitä työttömyydestä. (Roivainen 1999, 104–105.)

Kotiseutuistumisdiskurssi on uusi tapa puhua lähiöistä. 1990-luvun puolivälissä Helsingin Sanomat julkaisi kirjoitussarjan, jossa lähiö-asukkaat kuvasivat lähiöelämänsä alkuaikoja. Tätä kautta sai alkunsa uusi ”lähiö kotiseutuna” diskurssi, jonka kantavana ajatuksena on, ettei lähiö sittenkään ole mahdoton paikka asua⁸². (Roivainen 1999, 104–114.) Lähiöasukkaat kuvaavatkin asuinaluettaan usein julkista keskustelua myönteisemmin. Nuorten keskusteluissa sosioekonomisen pakkoasumisen ja kotiseudun diskurssit kulkevat tiiviisti rinnakkain, sävyttyen paikoin rap-musiikin⁸³ tutuksi tekemillä yhteiskuntakriittisillä, nurinkurisilla tai ristiriitaisilla sanankäänteillä⁸⁴ (ks. Liesaho 2004; myös Turtiainen & Kauppinen 2004, 127).

(HkiLi)

Noel: Mut onhan se vähän, tai emmä nyt tiä, tuskinpa tääl, tai varmaan joku haluaa asua täällä, tähän on mukava paikka, mut kyl varmaa joku haluis asuu jossain Kaupunginosalas tai jossai asuu, semmoses, kai se on vähän rahastaki kii, ettei voi asuu jossai paremmalla, muka paremmalla asuin alueella asuu, et

Minna: Et jos on rahaa, nii ei varmaa ensimmäisenä tänne muuta

Noel: Et ei tu mielee et jos on kauheesti rahaa, et muutetaanpa Kaupunginosalaan, et, emmä tiä, onhan tää ehkä vähä varmaanki semmonen niinku, et ei tääl oikee oo mitää, et tää on vaa semmonen nukkumalähiö, et ehkä mä lähemmäks, tai lähemmäks kaupunkii tai jotai

⁸² Kotiseutuistumisdiskurssista kertovat myös lukuisat kaupunginosien historiikit (ks. esim. Kotiseutumme Myllypuro).

⁸³ Esimerkiksi itähelsinkiläinen Steen1 riimittelee seuraavasti: ”Veri vetää itään jos päihteistä pitää ja pääkopasta löytyy hädintuskin mitään” (Steen1).

⁸⁴ Tarinoita lähiöstä ja yhteiskunnan marginaalissa elävistä ihmisistä on rakennettu ja välitetty pitkään rap-musiikilla etenkin Amerikassa, mutta 1990-luvulta lähtien myös Suomessa (ks. Liesaho 2004).

Janna: Tuol mis mä asun, siel on tosi kiva asuu, kaikki tuntee kaikki silt alueelta

Matti Kortteinen, Martti Tuominen ja Mari Vaattovaara (2005) tulkitsevat Helsingin seudun sosioekonomisen ja kulttuurisen eriytymisen ilmenevän siten, että ne, joilla on varaa toteuttaa asumiseen liittyvät toiveensa sijoittuvat pääkaupunkiseudun reunojen pientaloalueille (mt., 128). Markku Lankinen (2006) puolestaan hahmottaa Helsingin seudun sijoittuvan eurooppalaisessa vertailussa rakenne- ja kehitystyyppiltään lähimmäs ranskalaista kaupunkimallia, jolle ovat ominaisia vahva keskusta ja heikommat reunavyöhykkeet (mt., 400). Joka tapauksessa kaupunkiseuduilla tapahtuu asuinpaikkojen eriytymistä tulotason mukaan, mikä kasvattaa sosioekonomisia ja kulttuurisia eroja kaupungin sisällä edelleen. Eriytyminen voi korostaa esimerkiksi turvattomuuteen liittyviä kysymyksiä ja lisätä muuttohalukkuutta. Tällä tavoin erojen kasvu ruokkii itseään. (Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Lankinen 2006.) Samalla se naulaa alueella asuvia yhä lujemmin kiinni heikko-osaisen tai vähintään pienituloisen identiteettiin.

Myös nuoret ottivat osaa keskusteluun alueellisesta eriytymisestä. Noel ja Minna toteavat Kaupunginosalassa asumisen olevan pääasiassa rahasta kiinni. Vaikka alue on mukava, ei sinne hakeudu asumaan ihmisiä, joilla on varaa asua jossain muualla. Paikka on osoitettu lähinnä niille, joille toisaalla asuminen on taloudellisesti mahdotonta. Katkelmassa Janna tuo keskusteluun kotiseutuistumispuheen, ”kyläläisyyden”. Kotilähiössä kaikki tuntevat toisensa, tervehtivät, ystäviä on aina lähellä, ei tarvitse olla yksin. Kotiseutupuheessa oma kaupunginosa näyttäytyy yhteisöllisyyden, kodikkuuden ja tuttuuden täyttämänä. Kotiseutupuhetta toistavat ja tuottavat tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten keskusteluissa ainoastaan työt. Poikien myönteinen lähiöpuhe rakentuu paikoin karnevalistisena vastapuheena ongelmakäsityksille: se sitoutuu ongelmiin ja kääntää ne ihannoitavaksi, tavoiteltavaksi säpinäksi, hauskuudeksi. Yhtä kaikki lähiöelämää verrataan elämään toisaalla, lähiön ulkopuolella.

(HkiSi)

Anne: No minkälainen alue tää on tää Itä-Helsinki?

Ilari: Paras paikka, vittu, tääl on aina haus Kempaa!

Anne: Miks paras?

Ilari: Tää on kaikki, tää on nii paljon uusii taloi ja tänne muuttaa nii paljo kaikkii pakolaisii [toiset nauravat], tää on paljo niinku kaikkii lössi, nuorisoo

Ville: Pakolaisii

Ilari: Ja sit tää on vähän poliisei

Ville: Ai vähän!

Ilari: No nyt on paljo, niit tulee kokoajan lisää tälle alueelle ku tää on kaikkee hyvää

Ville: Niit liikkuu vaa kokoajan enemmän ja enemmän

Anne: Hei miten te kuvailisitte tätä aluetta mulle, ku tää on mulle ihan outo alue?

Ilari: No tää on kaikkee hauskaa, tää on kaikkee baarei ja sit tää on kaikkee hienoi pleissei [...]

Varpu: [naurahtaa] Nii et on tää sillee hyvää, ku tai sille tää on niinku tavallaan meidän oma, niinku pieni keskusta

Ilari: Ja sit ku Itä-Helsinki on kriminaalisin alue [...]

Anne: Joo, tää on ollu negatiivisessa valossa mediassa esillä, tää Itä-Helsinki, eikö nii?

Ilari: Sen takii tää on paljo haus Kempaa!

Anne: Onks se maine mitä tälle on rakennettu, nii ihan totta?

Ilari: O!

Inka: On se varmaa melkein

Ville: Suurin osa

Inka: Eihän se tietysti kaikis paikois oo

Varpu: Ja mä en oo kyl hirveesti kuullu [...]

Lotta: Nii ja onhan tää paljo myymälävarkauksii

Varpu: Nii myymälävarkauksii, mut siis, ei se sillai tavallaan näy

Inka: Tää käytetään vitusti huumeita

Varpu: Ei se sillai tavallaan näy joillekki ihmisille, että esimerkiks sillai, että tää on ihan hyvä elää, jos ei osaa pelätä sitä, tota, mitä niinku sanotaan, tai että ajattelee, että tai no, jos ois tietonen siitä, et kyl täällä on, mut ei mul oo mitään pelättävää, koska tota, mä olen turvas, sillee niinku [...]

Ilari: Tääki on sillee kriminaalein alue, koska niinku idäs on paljo kaikkii ulkomaalaisii⁸⁵, niiden kautta liikkuu paljo huumeit, ja sit tääl on liikaa baarei ja kaikkii tällasii, klubei ja tällasii [...]

Varpu: Mmm, siel on niinku varmaa joka kymmenes metri nii on joku uus, tota, tiätsä, night club ja tiätsä, näit kumminki jois myydää alkoholi ja kaikkee ja just humalaiset menee sinne

Ville: Ne on hyvii paikkoi

Varpu: Ja kaikki menee sinne, mut tääl on varsinki paljo just sellasii pubei jossa porukka vaa istuu ja juo ja sitte tulee joskus aamukuudelta kotii ja sitte ne on ihan sillee [...]

Ville: Mut ne on hyvii paikkoi ne kapakat, siel voi käydä juomas kaljaa

Ryhmätilanteet ovat omiaan kutsumaan esiin vastapuhetta tai vastatarinoita, kapinaa. Osallistujat voivat kyseenalaistaa oletuksia, joista tehdyt kysymykset kumpuavat. (Valtonen 2005, 236.) Ilarin ja Villen painokasta asemoitumista levottomuuden ihannoinnin kannalle voikin tulkita vastareaktionä esittämäni kysymyksen sisältämään hegemonisen diskurssin mukaiseen tulkintavihjeeseen: Itä-Helsinki on ongelma-alue. Ilari kääntää rauhattomuuden alueen parhaaksi puoleksi, säpinäksi. Säpinän aikaansaajiksi nimetään pakolaiset ja nuoriso, eli lössi, sekä baarit ja hienot pleissit, eli juuri ne piirteet, jotka keskusteluissa yleensäkin luonnehtivat eroa lähiön ja ideaalisen asuinalueen välillä. Lähiöelämän luonnehdinnoissa siitä tuleekin sujuvasti ”hyvän” tai normielämän käännteinen artikulaatio (ks. Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 48–54).

Varpu pyrkii tuomaan esiin kotiseutupuhetta, kuvailemalla aluetta asukkaiden omaksi pieneksi keskustaksi. Ilari pitää huolen oman puhe-
tapansa läpimenoista nimeämällä alueen kriminaalisimmaksi. Huomioin Ilarin pyrkimykset toteamalla havainneeni negatiivisen sävyn, jolla alue on tullut esitetyksi mediassa. Ilari tarttuu toteamukseeni tekemällä selväksi, että juuri sen vuoksi alueella on paljon hausempaa. Esitän epäilyksen mediakuvaston todenmukaisuudesta. Ilari asettuu vahvasti negatiivisen kuvan taakse korostaen edelleen, että juuri se on alueen hauskuuden ra-

⁸⁵ Itäisen suurpiirin alueella asuvista 7,9 % on ulkomaalaisia (Helsingin kaupungin tietokeskus b). Koko Helsingin alueen vastaava luku on 6,4 % ja koko maan 2,5 % (Väestörekisterikeskus).

kentaja. Hän sitoutuu puheessaan paheellisen kaupungin diskurssiin ja asettuu tietoisesti valiten potentiaalisen huligaanin identiteetti-positioon, jonka Itä-Helsinki etenkin nuorisolleen tarjoaa.

Toiset sen sijaan kyseenalaistavat mediakuvastoa varovaisesti, suhteellistamalla sitä melkein todeksi tai tiettyjen paikkojen (kaupunginosien, katuosoitteiden) todeksi. Varpu irrottaa negatiivisen julkisuuskuvan alueella elävän arjesta sulkemalla rikollisuuden ulos tavallisen ihmisen elämästä ja nimeämällä lähiöravintoloiden asiakkaat ”porukaksi” ja ”niiksi”, eli erottamalla pubeissa kävijät lähiöasukkaan peruskuvasta (ks. myös Sulkunen ym. 1985). Samalla hän kuljettaa keskusteluun tyttöjen puheessa toistuvan teeman, pelon. Alueella on hyvä elää, jos ei osaa pelätä. Ilarin lähestymistyyli muistuttaa itähelsinkiläisen rap-artistin, Notkea Rotan, kantaa. Notkea Rotta kuvaa kappaleitaan rapasakin puolustukseksi ja hänen mukaansa lähiöelämä on täynnä asioita, joista voi olla ylpeä. Vaikka lähiössä eläminen ei ehkä asetu sisään yhteiskunnan ihannenormituksiin, voi se silti luoda elämälle omat inspiroivat puitteensa. Nuorella on oltava älyä erottaa lähiöelämän negatiiviset ja positiiviset puolet. (Liesaho 2004, 141.)

Likaisuus, saasteet ja ahtaus ovat lappilaisnäkökulmasta sujuvasti pääkaupunkiseutuun kytkeytyviä ominaispiirteitä, joita tuotettiin keskusteluissa ja kirjoitelmissa, mutta niin ikään paikoin parodioiden tai kansallista kehystä laajempia vertailupohjia tapaillen. Helsinkiä suhteutettiin muun muassa Tokioon ja Bangkokiin, joiden rinnalla pääkaupunki näyttyi hiljaisena, rauhallisena, pienenä ja puhtaana. Lappiin peilattuna asetelma kääntyi päälälleen ja Helsinki sai kantaakseen saastuneen metropolin imagon. Kemijärveläisnuorille Itä-Helsinki avautui korostuneen mediavälitteisesti, rap-musiikki veturinaan, mutta tyystin ilman katuällyn ja lähiöelämän hohdokkaita puolia.

(KeR6)

Anne: Entä Itä-Helsinki, sanooko se alueena teille mitään?

Joonas: Sannoo

Anne: Mitä se sannoo?

Joonas: Spugeja ja räppäreitä!

Anne: Aha?

Antti: Itäkeskus

Joonas: Koko itä puhuu sulle [laulaa jotain räppiä]

(KeR4)

Anne: No minkälainen paikka on Itä-Helsinki?

Iiris: No siellon kaikkia, maahanmuuttajia ihan hullusti ja siellon kaikkia levottomuuksia välillä ja se on, emmää haluais esimerkiksi lapsia kasvattaa siellä

Anne: Pojat millanen paikka teän mielestä on Itä-Helsinki tai Helsinki yleensä?

Aapo: HYI! [huutaen]

Samu: Liian vähän tillaa

Aapo: Saasteet

Keskusteluissa ja kirjoitelmissa pohdinta lasten kasvatuksesta sukupuolittuu tyttöjen toiminnaksi (myös Turtiainen 2002, 25). Toinen keskusteluissa selkeästi sukupuolittuva aluepuhe kiteytyy pelkoon. Arkielämän iltoihin ja öihin ajoittuvat tilanteet aiheuttavat pelkoja helsinkiläisille työille. Yksin liikkuminen tuntuu turvattomalta, raikatuksi joutumisen uhka kulkee iltahämärässä kaduilla mukana. Sekä kaupunki että julkiset liikennevälineet sävytyvät ajallisesti vuorokauden mukaan. (Ks. Aaltonen 2006, 234–242.) Hille Koskela (1997; 1999) kirjoittaa retorisesti ja kokemuksellisesti maskuliinisesta yökaupungista, naisille vaarallisesta ajasta ja paikasta. Vaikka suurin osa raiskauksista tapahtuu neljän seinän sisällä, on naisten raiskauksen pelko voimakkainta yöllä kaupungeissa. Myös puhe, joka varoittaa tyttöjä ja naisia yökaupungin vaaroista, maskuliniistaa öisen kaupunkitilan. Väkivallan pelko saa tytöt rajoittamaan liikkumistaan. (Mt., 78–79.)

(HkiKe)

Sara: [...] Ku niinku esimerkiks [keskisuomalaisessa kaupungissa], nii ei mun tarvi pelätä sitä et jos sä kävelet keskellä yötä jossain, joku tulee ja raiskaa sut, ei siel oo varmaa ikinä raiskattu ketää

Katri: Muualla on silleen, nii siel on varmaan ihmiset paljo avoimempii just sen takii et ne voi niinku periaattees luottaa kenee vaa, koska ne tuntee melkein kaikki sieltä

Sara: Just joskus ku mä illal kävelen vaikka tost Tanjalt kotii ja siit on, mitä täst on, joku kilometri matkaa tai vähä enemmän ehkä, nii on pakko se koko matka aina puhuu puhelimessa jonku kans, mä en uskalla kävellä siel yksin [nauraa]

Jutta: Mä oon tullu joskus tuolt, sillon ku Jaana asu viel Kaupungin-osalas, nii mä oon tullu sielt joskus kymmenen yhentoist aikaa, se oli jotenki pelottavaa, ku siel oli niin pimeetä

Katri: Mä oon kans tullu niinku Kaupunginosalast joskus metrolla, joskus kaheksan aikaa lähen sielt metrolla, nii silti mä oon iha panii-kissa koko metromatkan ajan jos mä oon yksin, mä en tiä mikä siin on, mut mä vaan pelkään oikeesti

Ihmisten paikallistetuksi ominaispiirteeksi kerrottu jaottelu – kopea, sulkeutunut helsinkiläinen vastaan avoin ja sosiaalinen muu Suomi – kytketään edellä lainaamassani helsinkiläistyttyöjen keskustelussa suoraan pelkoon. Avoimuus ja luottamus eivät ole mahdollisia ympäristössä, jossa vastaantulijat ovat pääosin vieraita ja näin ollen potentiaalisia väkivallan tekijöitä. Pelko kuuluu jokaisessa ryhmäkeskustelutilanteessa tyttöjen puheena, jota pojat eivät kommentoi ja johon he eivät osallistu. Poikien puheesta ei pelkoa löydy. Sen sijaan pojat rakentavat kuvaa katuälystä, puhuen tietyistä alueista, joille ei kannata mennä etenkin illalla tai yksin, ellei sitten vartavasten ”kerjää turpaansa”. (Myös Aaltonen 2006, 225.)

Sanna Aaltonen (2006, 221) toteaa Heiskasen & Aroma (1996) tutkimukseen viitaten, että erityisesti pääkaupunkiseudulla elävien nuorten naisten on väitetty olevan poikia pelokkaampia julkisilla alueilla liikkujia, huolimatta siitä, että tilastojen mukaan pojat joutuvat tyttöjä useammin väkivallan kohteiksi julkisilla paikoilla. Aaltonen tutkimuksessa tytöt (ja jotkut pojat) kertoivat aikoihin ja paikkoihin kytkettyjä kauhukertomuksia. Turvallisuuden lisäämiseksi nuoret käyttävät erilaisia keinoja ja järjestelyjä: edellä lainaamassani keskustelukatkelmassa tytöt selvisivät peloistaan puhumalla matkapuhelimessa tai välttämällä yksin liikkumista tietyillä alueilla ilta- ja yöaikaan. Katuäly todettiin alueella asuvalle nuorelle tarpeelliseksi ja hankaluuksiin joutuminen miellettiin useissa keskusteluyhteyksissä, kuten kirjoitelmissakin, omaksi tyhmyydeksi. Alueen ei uskottu tulevaisuudessa juurikaan muuttuvan ja Itä-Helsingin tulevaisuudesta keskusteltaessa nuoret pitivät omia vaikuttamisen mahdollisuuksiaan vähäisinä, monet suorastaan olemattomina. Alueella elävän on nuorten mukaan yksinkertaisesti opittava elämään alueen ehdoilla.

(HkiPu)

Anne: Voisko siihen jotenki vaikuttaa, että mihin suuntaan tää [alueen tulevaisuus] lähtee menemään? Nää alueet?

Jasna: Emmä usko et siihen niinku yks ihminen vaikuttais, silleen, kaikkienhan pitäs ruveta samanlaiseks

Kaupunginosien ja Itä-Helsingin maineesta keskusteltaessa nuoret käyttävät ja tunnistavat stereotyyppisiä kauhukuvauksia, esimerkiksi toistaen sekä puheessaan että kirjoitelmissaan slummidiskurssiin kytkeytyviä metaforia, kuten ”räkäli” ja ”huumeluola”. Aluekuvaukset tiivistyvät varastettujen autojen konkretiaksi, mutta suhteellistuvat omaan kokemukseen kuljetettuna. Varastetut autot eivät tee alueella asuvan elämästä ihan kauheaa.

(HkiKe)

Anne: Onks sillä maineella sitte oikeestaan kauheesti mitään perää vai? [viittaa aiempaan keskusteluun alueen maineesta ja nuorten kannanottoihin sen paikkansapitämättömyydestä]

Katri: No on sillee et onhan Kaupunginosalaski just aika paljo näit kaikkii pöllittyi autoi ja tällasii liikkuu aika paljo ja tälle, mut ei se, ei se oo läheskää sellasta aluetta mitä siitä väitetään, et se ois iha kauheeta

Jutta: Mä en tajuu et mist noi huhut tulee et tää on ihan niinku

Katri: Et tää ois yhtää sen pahempi paikka ku mikää muukaan et

Sara: Ei mut kyl niinku [keskisuomalaisessa kaupungissa] esimerkiks, ku mä sanoin, ku ne kysyy aina et mis te siel Helsingis sitte, Kaupunginosalas, no sehän on kunnan slummialuetta [naurua]

Alueen imago todetaan kaikissa keskusteluryhmissä lähes yksimielisesti liioitelluksi. Nuorten mukaan ongelmia on, muttei siinä määrin, kuin julkinen kuva antaa ymmärtää. Ongelma-alueita ja -osoitteita todetaan löytyvän muiltakin suunnilta ja omien kotikulmien yksioikoinen kauhisteleva leimaaminen tuntuu epäreiluilta, käsittämättömältä. Nuoret ihmettelivät useissa keskusteluissa sitä, mistä kauhukuvat tai ”huhpuheet” saavat alkunsa. Etenkin keskusteluissa Itä-Helsingin mainetta kyseenalaistetaan ja suhteellistetaan ja sille nauretaan. Parodian kantavana perusmetaforana toimii slummi, joka sekä kiteyttää sisäänsä ongelmakeskustelujen ydinteemat että suhteellistaa ne.

Itähelsinkiläiset: slummin himmeet huligaanit

Alueellinen identiteetti lyö leimaansa alueella eläviin ihmisiin, joista käydyissä keskusteluissa kuljetetaan rinnakkain tavallisuuden ja normaaliuden⁸⁶ sekä sosioekonomisen pakkoasumisen puhetta. Itähelsinkiläisyys asettaa tietynlaiseen identiteettipositioon, johon vieraita kohdattaessa joutuu ottamaan kantaa (vrt. Paasi 1998; ks. myös Paulgaard 2007).

(HkiSi)

Anne: Entä sitte, minkälaisia ihmisiä on itähelsinkiläiset?

Ville: Rauhallisii [vastapuhe]

Lotta: Tosi gangstoi

Ilari: Gänsgtöi

(HkiKe)

Katri: [...] Heti ku sanot jollekki et sä asut jossai Itä-Helsingis, nii se on et joo emmä ton ka liiku toi on joku himmee huligaani

(HkiLi)

Noel: Eiköhän ne [itähelsinkiläiset] oo ihan normaalei ihmisii

Minna: Just semmonen, käy töissä ja

Noel: Käy töissä jos vaa voi tai pystyy ja on koti [...]

Anne: Eroaako itähelsinkiläiset jotenki helsinkiläisistä yleensä?

Noel: Emmä usko, ihan normaaleit ihmisii varmaanki, ehkä jossai keskustas on vähän varakkaampii tai sillee

Helsinkiläisyyteen suhteutettuna itähelsinkiläisyys on siis ennen kaikkea ”vähemmän rikkautta” ja potentiaalista rikollisuutta sekä pakolaisuutta. Roivaisen (1999) mukaan lähiöasukkaiden mielipidekirjoituksissa tuodaan esiin katkeruutta ja mielipahaa ulkopuolisten harjoittaman lähiöelämäntavan tai kotilähiön leimaamisen johdosta (mt., 96). Julkisessa puheessa alueellisen huono-osaisuuden tarkastelu kääntyy helposti syylistäväksi. Köyhät, työttömät, sairaat, sosiaalitoimen asiakkaat, alkoholitit ja narkomaanit muuttuvat uhreista (kanssa)syylisiksi oletettuun kurjuuteensa. Näin nähtynä julkisen keskustelun leimaava diskurssi on symbolista politiikkaa, joka muuttuu itseään toteuttavaksi profetiaksi

⁸⁶ Aineistosta kiteyttäen normaaliuden kaava kuuluu: työ + koti + ei yhtään enempä rahaa = normaali ihminen

siinä vaiheessa, kun alaluokan leiman saaneelta alueelta muuttavat pois kaikki kynnelle kykenevät. (Mt., 124.)

Lähiöiden arvostuksen suurin ongelma onkin ulkopuolinen katse, joka ei tunnista lähiöiden myönteisiä asumisen malleja. Ulkopuolisen katsetta kritisoidaan hyvällä syyllä: lähiö leimaa asukkaansa kielteisillä symboleilla. (Bäcklund & Kanninen 1999, 112.) Leimatuilla itsellään on kyky ja motiivi lukea negatiivisia kuvauksia vastarintaisesti, mutta leimatuista ominaisuuksista eroon pääseminen on hankalaa. (Kunelius, Hellsten & Renvall 2000, 107). Myös nuoria puhutti Itä-Helsingille ulkopuolelta asetettu slummi-imago, jota vastaan keskusteluissa pyristeltiin.

(HkiPu)

Anne: Mmm, minkälainen alue on Itä-Helsinki?

Jokke: Aika pahis

Anne: Miks se on pahis?

Jokke: Tääl tapahtuu aina kaikkee sellast, mitä muual ei tapahdu

Niklas: Emmä tiä onks se sit, kylhän täälki tapahtuu varmaa ehkä vähä enemmän ku jossain, mut emmä tiä, se on aika huono mainekki sillee, että ehkä vähä sillä maineellaki enemmän, et kylly muualki tapahtuu

Janina: Mmm, mun mielest o aika rauhallista verrattuna johonki [Kaupunginosalaan]

Niklas: Mmm

Inkku: Mut esimerkiksi jotku maalaiset, tai jotku mitkä ei asu Helsingissä, jossain kauempana, niin ku niille sanoo Helsinki, nii niille tulee automaattisesti mieleen niinku toi keskusta, et ne ei yhtää tiä näit sivu, näit lähiöitä ja mitä ne sitte, ja sitte ku sanoo et mä asun vähä siel syrjäs, nii sitte ne et äää jossai siel slummiss tai jossai

Nuoret Helsingissä olettivat lappilaisten (lappilainen toimi yleisnimityksenä suurten kaupunkien ulkopuolella asuvasta) pitävän Itä-Helsinkiä rauhattomana, vilkkaana ja tiheästi asuttuna alueena, jossa ihmiset ovat vieraita toisilleen ja asukkaista useimmat ovat päihdeongelmaisia.

(HkiPu)

Anne: Mitä te aattelette, mitä ne vastaa ne lappilaiset ku niiltä kysyy että minkälainen paikka on Itä-Helsinki?

Jokke: Tosi paljo taloi, tiheesti asuttu

Niklas: Semmonen, kukaan ei tunne ketää ja

Jokke: Liikennettä tosi paljo

Niklas: Mmm, slummi varmaa [...]

Janina: Kans tota samaa, et tääl on joka puolel noit asuntoja ja sillee

Jasna: Ja et tääl asuu paljon narkkareita ja alkoholistei ja tollast, ei tavallisii ihmisii

Jokke: Eikä oo oikein mitää omaa rauhaa [...]

Anne: Tuota niin, no mitä te aattelette että ne sanoo itähelsinkiläisistä ihmisistä ne lappilaiset?

Niklas: Semmosii kiireisii ja

Anne: Miks kiireisiä?

Niklas: No emmä tiä, semmosen kuvan tääl varmaan saa, jos käy kättelemassa

Jasna: Koko ajan liikennettä ja

Niklas: Kaikki on menos koko ajan jonnekki ja

Jokke: Aina kaikkii ohjelmii ku tulee, nii niis on just sillee huomaa, et tääl on paljo liikennettä ja kaikkee

Kemijärveläisittäin nähtynä helsinkiläisyys asettuu yleiskategoriaksi eteläsuomalaisten suurempien kaupunkien ihmisille, samaan tapaan kuin lappilaisuus toimi helsinkiläisnäkökulmasta yleisnimityksenä suurimpien kaupunkien ulkopuolella asuvista. Helsinkiläisten heterogeenisuus tunnistetaan ja tunnustetaan. Kuitenkin tietynlainen arroganssi pohjustaa helsinkiläisyyttä oletusarvona: suurissa kaupungeissa asuvat ihmiset ovat niin itähelsinkiläis- kuin kemijärveläisnuortenkin mukaan usein ylimielisiä pienemmillä paikkakunnilla asuvia kohtaan. Tästä syystä sekä turisteihin että etelän sukulaisiin suhtauduttiin monissa kemijärveläisten keskusteluissa kriittisesti, keveän ärsyyntyneesti.

(KeR4)

Anne: Minkälaisia on helsinkiläiset ihmiset?

Iris: No niitäki nyt on joka lähtöön

Leka: Pöljiä

Marja: No ei ne kaikki ole pöljiä [...]

Aapo: Ne on töttöroöitä, tulevat tänne Saabeilla, ajavat mettään!

Iris: Se on suurkaupunki nii siel on vähä semmosta

Marja: Se on kaupunki nii siel on vähä ylpeää porukkaa, semmosia

Samu: Ylimielisiä

Marja: Siis ei kaikki ole, mut semmosia me asutaan stadissa hebehee, semmosia jota ei jaksu kuunnella

(KeR3)

Lassi: Emmää tiiä Itä-Helsingistä, mutta ylleensäki Helsingistä tulee joku semmonen hirveen iso paikka ja sitte että tuota, ne ihmiset on vähä semmosia tuota, ylimielisiä, niinku pohjosemmassa asuvia kohtaan

Sini: Ja sittekkä täällä on silleen kaikki tuttuja toisilleen nii, suurin piirtein niinku nuin niin niin, täälä on enemmän niinku ystävällistä porukkaa

Ella: Mmm

Sini: Mutta on tääläki kyllä niitä, jotka ei ole ystävällisiä, kumminki

Anni: Mutta sielä niitton enemmän

Sini: Joo

(KeR1)

Anne: No entä sitte ku pistetään teän ikänen kemijärveläinen ja helsinkiläinen vierekkäin, niin erottaako ne toisistaan?

Kaikki: Erottaa

Nella: Ei sitä helsinkiläistä jaksu kuunnella [naurua]

Anne: Erottaako mistään muusta ku puheesta?

Mari: Ne on niin leuhkia, vaikuttaa niin leuhkilta, sillälaila

Ronja: On niillä erilaiset vaatteekki, suurimmalla osalla

Mari: Nii

Nella: Sielä on ihan erilainen muoti

Ronja: Nii, varmaan vähän räikiämpiä vaatteita ku kemijärveläisillä

Nella: Mmm, melekein kaikilla täälä on mustaa päällä

Mari: Ne on jotenki semmosia, outoja [naurattaa]

Ronja: Ne ON outoja!

(KeR6)

Tanja: No jos vaikka Rovaniemellä, niinku jokku aikuiset vaikka polttelee siinä kaupan pihalla tupakkia, nii ne alkaa niinku heti puhua toisilleen, vaikka ei sillee tunne, niin ne heti puhuu, mutta ei varmaan Helsingissä tulis kukkaan puhumaan mittään, kävelee vaan nopiaa ohi

Essi: Niin se oli jossaki, oliko se ohjelmassa tai lehessä luki, että helsinkiläiset, tuota, hissijonossakaan, nii ne ei niinku juttele muille, tai ei ees kysy, siis jos ei vaikka mene etteenpäin, niin ei kysy vaikka että saanko minä mennä tähän, että ne vaan niinku ottaa puhelimen ja soittaa jollekki, ja lappilaiset tai niinku me tämmöset kemijärveläiset, nii me aletaan heti niinkö että saanko minä mennä tai sillee ne niinku jutteleepi niille muille

Kemijärveläisnuorten keskusteluissa rakennettu me/ne-asetelma kiteytyy avoimen sosiaalisuuden ja kopean ylimielisyyden teemojen ympärille. Helsinkiläisten, kuten suuremmissa kaupungeissa asuvien yleensäkin, ajatellaan olevan ylimielisiä pienemmällä paikkakunnilla ja pohjoisessa asuvia kohtaan. Sama arroganssioletus tuotiin esiin helsinkiläisnuorten ryhmäkeskusteluissa, erityisesti niissä keskusteluyhteyksissä, joissa arvioitiin ei-helsinkiläisten mielipiteitä ja käsityksiä helsinkiläisistä, mutta myös joissakin helsinkiläisyyttä sivunneissa keskusteluissa.

(HkiKe)

Anne: Mitä te aattelette sitte ku mie meen kysymään niiltä lappilaisilta sinne Lappiin että minkälaisia ihmisiä on helsinkiläiset, nii

Sara: No ne varmaan sanoo et ne on kaikki sellasii

Jutta: [nauraa] Sellasii yyy yyy yyy

Katri: Nii et ne ei tee mitää muuta ku lesoo vaa koko ajan ja pitää olla merkkivaatteet päällä [naurua]

(HkiLi)

Anne: Ei ku siis ne on lappilaisia ja sitte ne on kertonu mulle, että minkälaisia on helsinkiläiset, mitä te luulette että ne on kertoneet?

Ossi: Hirveitä kriminaaleja

Tero: Tääl on hirveit rikollisia, huumeita ja

Kiia: Rikkaita

Mira: Kaikkii helsinkiläisiä pidetään omahyväsina aina

Kiia: Nii ja rikkaina

(HkiKe)

Anne: Entä sitte jos pistetään yks mutka matkaan lisää ja kysytään niiltä lappilaisilta että mitä ne aattelee että te ootte sanonu että minkälaisia ne on?

Sara: Ne varmaan aattelee et me ollaan vaa sanottu et ne on ihan luusereita kaikki tai et niil ei näy ees telkkarissa muut ku yks kanava [...]

Katri: Kokopuvut päällä ettei näy yhtään ihoo ja [nauraa] [...]

Sara: Koska muuten aika moni helsinkiläinenki mitä mä tiän, on muuten silleen just et kehäkolmosen ulkopuolel ei oo mitää elämää, et vaa täällä, et jos ne on jostai muualt, ne on ihan landei, ne on iha idioottei

Katri: Eikä niille tarvi puhuu eikä mitää

Helsinkiläinen puhe maalaisuudesta ”böndehydestä, tyhmyydestä ja elämän alkukantaisuudesta” on yksi keino rakentaa ja peilata helsinkiläisyyttä suhteessa muuhun Suomeen. Saran, Katrin ja Jutan mukaan helsinkiläisten oletetaan pitävän tyhmiä maalaisia surkeina tapauksina. Maalaisuus tarjoaa kaupunkilaisuudelle vastaparin, joka toimii oman edistyskellisuuden kerrontaa pönkittäen. Jäsenyyskategorisoinnin analyysin näkökulmasta helsinkiläisten puhetta ”junteista” voi ajatella myös kategoriaan kuuluvan kompetenssin mukaisena: junttipuhe on helsinkiläisyyden kategoriaan sopiva tapa tai tyyli puhua ei-helsinkiläisistä. Näin ollen nuorten junttipuhe on myös osoitus helsinkiläisyyden ”osaamisesta” ja pätevä keino asettua helsinkiläisen identiteetti-positioon.

Toisaalta itähelsinkiläisyys tuottaa yleisestä helsinkiläisyydestä selkeästi eroavan identiteettikategorian. Itähelsinkiläisyys kytketään suhteellisen suoraviivaisesti taloudelliseen heikko-osaisuuteen, mikä erottaa sen radikaalisti ”rikkaasta ja omahyväisestä” helsinkiläisestä. Itähelsinkiläisyys on siis helsinkiläisyyttä etuliitteellä ”köyhä”. Nuorten kohdalla itsenäisen taloudellisen toimentulon vaade ”kunnan kansalaisen” asemaan pääsemiseksi ei vielä paina: nuori saa olla taloudellisesti riippuvainen (esimerkiksi vanhemmistaan, lapsilisistä, opintotuesta). Itähelsinkiläisyys tietynlaistaa kuitenkin nuorten perhetaustaa: alueella asuva nuori ei oletusarvoisesti tule kovin ”rikkaasta” perheestä. Itähelsinkiläisyys/varakkuus tuottuu diskursseissa törmääväksi kategoriapariksi, jonka myötä itähelsinkiläisnuori työläistäustoittuu ja joutuu helposti asetetuksi ”huonosta perheestä” tulevan koululaisen tai ongelmanuoren positioon.

Erontekoja ja alueellisia identiteettipositioita

Aluediskursseissa paikallisille nuorille rakentuu identiteettipositioita, joihin nuoret ottavat kantaa tavalla tai toisella. Sekä Lappi ja lappilaisuus tai kemijärveläisyys että Itä-Helsinki ja (itä)helsinkiläisyys ovat paikallisten nuorten mukaan jotain, mutta eivät vain jotain. Stereotyyppiolla on todellisuuskosketuksensa, mutta ne ovat kaikissa yksinkertaistuksissaan kohtuuttoman mustavalkoisia. Nuoret tunnistavat stereotypiat, uusintavat ja soveltavat niitä kirjoitelmissaan ja keskusteluissa, ja paikoin myös sitoutuvat niihin ja niiden avaamiin positioihin. Esimerkiksi lappilaisuus tarjoaa kemijärveläisnuorille identiteettiposition, johon ollaan valmiita ja halukkaita sitoutumaan: on hienoa olla lappilainen, silloin on ainakin vähän erilainen. Toisaalta kemijärveläisyys ja itähelsinkiläisyys tuottuvat keskusteluissa identiteettipositioiksi, jotka useimmiten kerrotaan tavallistamisen keinoin olemattomiin tai joista nuoret kertovat itsensä ulos. Aluestereotyyppiä kyseenalaistaessaan nuoret korostavat sekä alueen että siellä asuvien ihmisten tavallisuutta ja painottavat vallitsevien mielikuvien yksikantaisuutta tai virheellisyttä.

Tavallistamisesta ja stereotyyppien kyseenalaistamisesta huolimatta aluediskursseihin on erilaisissa kohtaamistilanteissa otettava kantaa. Nuoret toteavat, että itähelsinkiläisyys on positio, joka leimaa ”vähemmän rikkaaksi” ja etenkin nuoret helposti huligaaneiksi. Kemijärveläisyys puolestaan yhdistyy nuorten kerronnassa sujuvimmin siihen mitä kylällä näkyy, ja tämä tiivistyy muorisoon (vanhempiin ihmisiin, muoreihin ja vaareihin) ja juoppoihin. Sosiaaliset rajanvedot ja kategorioiden rakentelu ovat olennaisia osia identiteetin koostamisen prosesseissa. Nuoret rakentavat kuvia paikoista ja ”peruspaikallisista” ja kertovat samalla itsensä ulos näistä kuvista. (Myös Jovero & Horelli 2002, 46.) Stereotyyppisistä paikallisista identiteettipositioista irrottautuminen tapahtuu puhumalla ”sellasista” tai ”niistä” sen sijaan, että sitouduttaisiin itsekin ”tällaisiin” tai ”meihin”. Negatiiviset alueelliset identiteettipositiot ovat siis olemassa, mutta eivät koske kertojaa itseään.

Alueimagojen rakentuminen mediassa huomioitiin joissakin keskusteluissa. Median aikaansaamiksi nimettyjä mielikuvien vääristymiä kritisoitiin kuitenkin ainoastaan omaa kotiseutua tai asuinalueetta koskeneissa keskusteluissa. Kun keskustelu siirtyi kuvitteellisempaan toiseen, kuten

kemijärveläisnuorten helsinkipuheeseen tai helsinkiläisnuorten lappipuheeseen, mediavälitteisyys ja mielikuvien mahdollinen stereotyyppisyys tai vääristyneisyys unohtui tyystin. Kuva toisesta toistetaan sellaisenaan, median tarjoilemassa muodossa, ja sitä sovelletaan vertailupohjana oman identiteetin kerronnassa. Identiteetit rakentuvat erontekojen kautta, suhteissa toisiin. Identiteetin kerronnassa keskeiseksi tehtäväksi muodostuu siis ulkopuolelta tulevaan katseeseen vastaaminen. Vastaamista ohjaavat, rajaavat ja säätelevät ne tavat, joilla meitä on representoitu. Itähelsinkiläisyyden ja lappilaisuuden stereotyyppiset representaatiot asettavat alueilla asuvat ihmiset vastaamaan ennen muuta yhteiskuntaluokkaa ja ajanmukaisuutta sivuaviin oletusarvoihin.

Asuinpaikan kertominen ei ole neutraalia. Sanoessamme ”olen lappilainen” tai ”asun Kaupunginosalassa”, saamme kannettavaksi ja vastattavaksi tietynlaisia diskursseja, jotka kiinnittyvät monin sitein materiaalsiin, taloudellisiin ja fyysisiin puitteisiin. Kertoessaan tulevaisuuden tavoitteistaan ja suunnitelmistaan, nuoret ottavat huomioon paikkojen asettamat diskurssiiviset ja materiaaliset reunaehdot. Asuinpaikka tietynlaistaa kerronnan mahdollisuuksia. Samalla globaalit mediamaisemat tarjoavat jaetun, näennäisen paikkariippumattoman käsityksen siitä, mitä ”hyvä” tai ”huono” elämä, menestys tai huono-osaisuus on.

IV Onnellisuus, menestys ja hyvä elämä

Onnea ja menestystä

Onnen ja menestyksen toivotteluja, odotuksia ja ennusteluja suorastaan sataa nuorten ylle muun muassa koulujen päättäjaisjuhlissa, tilaisuuteen kuuluvine juhlapuheineen. Monenlaisia ”hyvän elämän” ohjeita ja kertomuksia riittää ympärillä ammennettavaksi, peilattavaksi ja sovellettavaksi väsymiseen saakka. Elämän ohjeet ovat usein moniselitteisiä ja keskenään ristiriitaisia, toiveiden ja halujen kieli on rikasta (Fornäs 1998, 62). Helena Helve (2002) toteaaakin, että nuorten esikuviksi sopii ehdottaa yhtälailla Jeesusta, Roope-setää, Kauniiden ja Rohkeiden Tayloria, rockvideoiden Madonnaa, prinsessa Dianaa, Äiti Teresaa, Mika Häkkistä kuin ympäristö- ja eläinaktivisteja (mt., 19). Tilanteeseen istuva mallitarina on sujuvasti ulottuvilla ja ihmiset kietovat hyvän elämän ohjeistoa osaksi itseään koskevaa kerrontaa.

Mitä sitten on onni ja menestys? Menestystä voidaan tilanteesta ja asiayhteydestä riippuen ainakin toivottaa, odottaa, saavuttaa, tavoitella, ennakoida ja niittää. Menestykseen voi tähdätä tai tottua ja menestys voi hivellä tai pettää. On heikkoa menestystä, vaisua menestystä, lyhyen ajan menestystä, hulpeaa menestystä ja menestyksen nälkää. Menestyksestä voi olla tyytyväinen, tyrmistynyt tai vaitonainen. Myös onni ja onnellisuus pyrkivät yli ja ulos määrittelijän verkosta. Onni voi olla hyvää tai huonoa, onni voi ehkäistä onnettomuuksia, onneaan voi koetella, onni voi kääntää selkänsä, ihminen voi olla onnensa kukkuloilla ja jokainen on oman onnensa seppä. Kielitoimiston sanakirja määrittelee onnen: suuri ilo, syvä tyytyväisyys, riemu, onnellisuus, onnellisuuden tila. Menestyksen määritelmä kuuluu: onni, onnistuminen, myötäkäyminen, menestyminen. (Mot-sanakirjasto.) Menestys, onni ja onnellisuus siis kuuluvat jotenkin yhteen, mutta eivät ole yhtä.

Onnellisuustutkimuksen mukaan onnellisuus merkitsee nykyihmiselle hyvinvointia ja pyrkimystä parempaan elämään. Tatu Hirvonen ja Esa Mangelola (2006) toteavat, että onnellisuuteen pyrkiminen kaikkien ihmisten oikeutena ja elämää ohjaavana päämääränä on kaikenkattavuudessaan nykyihmisten uskonto (mt., 18). Tutkimuksissa yleisimmin onnellisuuteen kytkeytyviä tekijöitä ovat olleet terveys, perhesuhteet, lapset,

ystävät, työpaikka, harrastukset, sukupuoli, ikä, koulutus, uskonto ja henkiset arvot (mt., 87). Menestyspuhe taas kytkeytyy suoraviivaisemmin talouteen ja uraan.

Tässä luvussa tarkastelen nuorten keskusteluissa muotoilemia menestyksen ja hyvän elämän määritelmiä sekä kirjoitelmissa kerrottuja tarinoita sukupuoli-, ikä- ja paikkasidoksineen. Saadakseni selkeimmin näkyviin, kuinka paikka raamittaa nuorten mahdollisuuksia puhua tulevaisuudesta, asettua menestyjän identiteettiposition ja rakentaa menestyjän identiteettiä itselleen, avaan ensin sen menestysdiskurssin yleisen perustan⁸⁷, jota vasten paikkojen erityisyydet rakentuvat. Aloitan siis kysyen, mistä nuoret kertovat kertoessaan menestyksestä ja millaista hyvää elämä yleisesti ottaen on.

Seuraavaksi kysyn, miten menestys on saavutettavissa. Tarkastelen menestyksen saavuttamiselle kerrottuja kriteereitä ja ehtoja, joiden myötä keskeiseksi keskusteluteemaksi nousee yrittäminen ja yrittäjäyys. Menestyksen ehdot kuljettavat pohdintoihin myös ikä ja paikkatematiikan. Keskusteluissa nuoret tekivät jaon ”nuoriin” ja ”aikuisiin” menestyjiin, joista molemmille asetetaan erityisiä, eri tavoin paikkaproblematiikkaan sitoutuvia, kriteerejä. Lopuksi analysoin toimijuuden ja menestyskerronnan sävyttymistä alueellisesti. Tarkastelen myös, millaiseen ideologiaan puhe menestyksen saavuttamisesta perustuu sekä millä tavoin paikat ja ideologiat kohtaavat menestyskerronnassa.

Mr. Plutos ja rouva Fortuna

Nuorten menestyspuhe taittuu kahteen osaan mukaillen sulavasti antiikin kreikkalais-roomalaista mytologiaa, jossa onnea ja sattumaa piteli käsissään kreikkalais-roomalainen onnen jumalatar Fortuna, kun vaurautta isännöi kreikkalainen rikkauden jumala Plutos⁸⁸. Menestyksen diskurssi

⁸⁷ Menestysdiskurssin yleisellä perustalla tarkoitan tämän tutkimuksen nuorten jakamaa varsin selvärajaista, länsimaista, mediavälitteistä, näennäisesti paikkaan kiinnittämätöntä, sukupuoli- ja ikäsidonnaista menestyksen määritelmää. Aineiston kautta keskeisiksi kysymyksiksi asettuvat myös keskustelut onnesta ja onnellisuudesta, jotka nekin ovat monin satein kiinni erilaisissa paikallisuuksissa, kuten suomalaisuudessa, länsimaisuudessa ja niin edelleen.

⁸⁸ Kreikkalaisista ja roomalaisista mytologioista ks. Simonsuuri 1994.

on vahvasti sukupuolittunut. Diskursseissa elävät merkitykset ja positiot ovat eri tavoin avoinna tytöille ja pojille, naisille ja miehille (Hollway 1984).

Vaikka nuorten puheessa jokainen onkin oman onnensa seppä, onnellisuutta toivotaan, menestystä tehdään. Menestyminen on aktiivista toimijuutta, siinä missä onnellisuus on usein kaunista sattumaa, onnenkantamoista. Suomenkielessä, kuten monissa muissakin kielissä⁸⁹, onnesta puhuttaessa korostuvatkin usein kohtalo ja sattuma. Onnellisuuden ei siis ajatella riippuvan suoraan ihmisistä itsestään, vaan usein jostain suuremmasta tai itsen ulkopuolisesta elementistä. (Hirvonen & Mangeloja 2006, 18.)

(HkiKe)

Sara: Esimerkiks nyt vaik jos Jutast tulis näyttelijä nii se vois menestyy näyttelijän ural ja saada joskus jonku Oscarin, tai sit voi menestyy työpaikal ja päästä johonki pomoks tai tehä muuten vaa hyvin kaik jutut, tai sit voi niinku iha muuten vaa menestyy niinku vaik perhe-elämässä just sillee ettei tuu ikin eroomaan

Jutta: Tai sit voi menestyy sillee, et ei oo kummiskaa niinku julkista menestymistä, et kaikki tuntee sut jossai, mut niinku sillee

Katri: Sillee menestymist just et jos on onnellinen

Jutta: Niinpä

Sara: Mmm

Nuorten puheessa varsinaisena tai julkisena näyttäytyvä menestys on rikkautta ja kuuluisuutta, lennokasta työelämää ja loistokasta taloutta. Hiljainen, arkinen ja henkilökohtainen ”muuten vaan” menestys on puolestaan ennen muuta onnellisuutta. Ensiksi mainittu on itsestään selvä, perusteluja kaipaamaton menestyksen määritelmä, eli sitä mistä puhutaan, kun puhutaan menestyksestä sen enempää selittämättä, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Toinen sen sijaan vaatii enemmän perusteluja, määrittelyä ja pohdintaa, on ”tavallaan kans silleen niinku menestymistä”.

Julkinen ja materiaallinen menestys tuodaan menestyksen määritelmässä ensisijaisesti ja päällimmäisenä kuuluviin. Julkinen menestys pitää sisällään ennen kaikkea materiaalista rikkautta: rahaa ja omaisuutta, nä-

⁸⁹ Esimerkiksi englanninkielen happiness, ranskan bonheur, saksan gluck ja espanjan felicidad pohjautuvat sattuman ja onnen oletukseen (Hirvonen & Mangeloja 2006, 17).

kyvyttöä ja kuuluvuutta. Menestyjällä on korkeasti arvostettu työ, josta hän suoriutuu usein jopa yli asetettujen vaatimusten. Menestyjä saa työstään hyvää palkkaa ja hänen urakehityksensä suunta on nousujohteinen. Usein hän on tehnyt läpimurron ja noussut sen myötä kuuluisuuteen joko talouselämän, politiikan, taiteen tai urheilun alalla, tai hän voi olla oman alansa julkinen kasvo. Tällöin menestyjän elämän ajatellaan olevan luksusta: rahassa mitattuna rikasta. Menestyjän ammateiksi tai toimiksi nimettiin keskusteluissa yrittäjä, näyttelijä, muotisuunnittelija, taiteilija, johtaja, lääkäri, kirurgi, juristi, vaatesuunnittelija, presidentti, ministeri, poliitikko, kansanedustaja ja (huippu)kokki. Lisäksi lappilaisnuoret kirjoittivat ja keskustelivat menestymisen mahdollisuuksista Lapissa metsä- ja matkailualoilla. Heidän mielestään Lapissa voisi, ainakin teoriassa, menestyä metsäkoneyrittäjänä tai matkailuyrittäjänä suurissa laskettelu-keskuksissa, kuten Levillä tai Rukalla⁹⁰.

Sinikka Aapola-Karin (2006) tutkimissa sanomalehtien henkilökuva-haastattelussa sukupuolta ei yleensä otettu avoimesti keskustelun aiheeksi menestyvien nuorten kuvailuissa. Sukupuoleen viitattiin kuitenkin implisiittisesti muun muassa tavoilla kehystää haastateltavan persoonaa ja toimintaa. Perinteiset sukupuolinäkemykset tulivat uusinnetuiksi siten, että naisten henkilökuville korostettiin ihmissuhteiden merkitystä, haavoittuvuutta, varovaisuutta ja epävarmuutta. Miesten henkilökuville taas painotettiin railakkuutta, itsevarmuutta, kunnianhimoa ja itsenäisyyttä. Nuoria naisia esitettiin yleisemmin nais erityisissä toimintaympäristöissä ja naiseutta korostaen, kun taas miesten kohdalla maskuliinisuus asettui ihmisyden normiksi, jota ei tarvitse kommentoida sukupuolen näkökulmasta. (Mt., 17–18.)

Myös nuorten kirjoitelmissa niin onnekkuus (tuuri) kuin taloudellisenkin menestys sukupuolituu. Sattumanvaraiset onnenkantamoiset näyttävät suosivan poikia. Pojat kirjoittavat usein lottovoitoista ja isoista perinnöistä, ja myös jotkut tytöistä kirjoittivat puolisonsa saamasta perinnöstä. Tyttöjen kirjoitelmissa taloudellinen onnekkuus saavutetaan miljonäärijussin välityksellä: rikas mies kustantaa luksuselämän. Raha ja omaisuus korostuvat poikien hyvän elämän kuvauksissa, ja rahan haltijaksi kerrotaan kirjoittaja itse. Ökyomaisuus on useimmissa poikien tarinoissa joko saatu sattumalta onnekkaisesti, tai hankittu omalla (usein

⁹⁰ Lapin matkailu on pääasiassa keskittynyt tunturikeskuksiin, Rovaniemen kaupunkiin ja Meri-Lappiin (Lapin liitto 2007).

teknisellä) erityisosaamisella tai vaikka osakekaupoilla, ja menestystä symboloi kaunis vaimo. Vaikka nuorten mukaan menestyjä voi tietysti olla aivan yhtä hyvin mies kuin nainenkin, keskusteluissa menestyjä profiloituu oletusarvona mieheksi: ”puku päällä ja tosi hieno auto” (HkiLi). Nimeltä mainittiin Bill Gates, Eminem, Janne Ahonen, Janne Lahtela, Sami Mustonen, Jyrki Sukula, Jari Sarasvuo ja Donald Trump; ei ainoatakaan naista. Taloudellisen menestyksen sukupuolittuneisuus paljastuu lisäksi useissa ironisissa kirjoitelmissa.

Minulla on hyvin menestyvä vaimo ja itse olen työn luuseri, jolla on valkoinen omakotitalo, kotiteatterisarja, kaksi hienoa Volvoa ja pari skidiä edellisestä avioliitosta. Anoppi oli huono ihminen ja kuoli, vaimo sai ison perinnön ja on ostamassa mulle uutta Volvoa. (pKe26)

Sukupuoli näyttelee olennaista osaa menestymisen määritelmässä. (Wagner & Wodak 2006.) Soile Veijola ja Eeva Jokinen (2001) kirjoittavat, että jääkiekko kertoo parhaiten työtätekevän ja menestyvän miehen tarinan nyky-Suomessa. Menestyvän miehen mitta on mahdollisimman korkean aseman tavoittelu toisten miesten joukossa. Naisen tehtäviin sen sijaan kuuluu naisen ja miehen välisen läheisyyden luonti ja ylläpito. (Mt., 189–190.) Tätä asetelmaa mukailee myös onnellisuustutkimus. Esimerkiksi Hirvosen & Mangelojan (2006) mukaan onnellisuuden ja elämänsisältöjen kytköksiä selvitelleissä tutkimuksissa on huomattu eroja sukupuolten välillä: tulojen ja onnellisuuden välinen kytkös on voimakkaampi miehillä kuin naisilla. Alhaiset tulot lisäävät kyllä naimattomien naisten riskiä masentua, mutta sama ei päde naimisissa oleviin naisiin. (Mt., 69.) Sukupuolittuneisuus tulikin vahvasti esiin nuorten onnellisuuspuheessa ja menestyksen määritelmässä. Materiaalinen menestys, ennen muuta raha ja omistaminen, korostui poikien kirjoitelmissa menestystarinoiden perustana. Pojat heittäytyivät kirjoitelmissaan myös selvästi tyttöjä useammin mässäilemään rahalla ja omaisuudella, kirjoittaen yksityiskohtaisia kuvauksia omaisuudestaan ja korostaen valtavaa palkkaa, lottovoittoa tai jättiperintöjä.

Kolme, kaksi, yksi, hyvää uutta vuotta! Olen perheeni kanssa kotona viettämässä uutta vuotta. Asumme isossa omakotitalossa meren rannalla. Pihalla on kolme mersua, yksi Hummer, yksi Cadillac ja kaksi BMW:tä, rannalla saunan edessä on huvijahhti ja vesitaso. Olen töissä

*isossa firmassa ja vuosipalkkani on 3 000 000 euroa. Lisäksi olen os-
tanut koko SM-liigan, Ylen, MTV-3, Veikkauksen ja RAY:n. Joten
näistä päätellen minulla menee hyvin. (pH9)*

*Asun etelä-Suomessa. Omistan ravintolan ja menestyn hyvin. Minul-
la on tyttöystävä ja auto. Omistan myös koiran. (pKe74)*

*Joo asun Myllypurossa omakotitalossa mulla on kaks lasta, vaimo ja
kolme autoa. Pari hyvin tuottavaa yritystä. (pH43)*

On hauskaa ku on rahaa (pKi50)

*Asun Marjaniemen rannassa suuressa omakotitalossa. Olen töissä hy-
vin tuottavassa yrityksessä. Perheeseeni kuuluu itseni lisäksi vaimo,
2 lasta ja koira. Omistan punaisen lamborginin, jossa on semmoset
siistit ovet jotka nousee ylös ja pohjassa on siniset neon-valot. Olen
juuri aikomassa perustaa yrityksen. Tykkään katsella elokuvia ja olen
laittanut kotiini 70 tuumaisen TV:n ja paljon kaiuttimia, että ääni
kuuluu joka paikasta. (pH90)*

Poikien menestystarinoissa kirjoitettiin myös perheestä ja samoin raha ja omaisuus saivat merkittävän tilan tyttöjenkin menestystarinoissa. Kirjoitelmassa onnellisuus, tai ”muuten vaan” menestys, tuli silti näkyviin selvemmin tyttöjen kertomana. Tyttöjen ja poikien tarinat koostuvat sisällöllisesti samoista teemoista: raha ja omaisuus, perhe ja ihmissuhteet. Menestystarinoiden sukupuolittuneisuus näyttäytyy kuitenkin siten, että muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta tytöt korostivat ensisijaisena oman elämänsä menestyksen tekijänä ydinperhettä⁹¹ ja ihmissuhteita, pojat puolestaan rahaa ja omaisuutta⁹². Tytöt myös käyttävät kerronnas-
saan usein me-muotoa, kun puhuvat perheestään. Hyvin sujuva elämä on

⁹¹ Muutamissa ydinperheen normikaavaa rikkoneissa tyttöjen hyvän elämän kirjoitelmissa kerrottiin elämästä sinkkuna tai yksinhuoltajana, kuten esimerkiksi tässä helsinkiläis-tytön tarinassa: ”Mä asun kontulassa mun lasten kanssa. Mä oon töissä kauneushoitolassa ja baarissa. en oo silti aina töissä ku teen eri vuoroja. et mul on aikaa lapsillekki. viikonloput lapset on isällä ja mä oon töissä. Mul menee ihan hyvin ja ehin harrastaakki jotai.” (tH27)

⁹² Poikkeamat tyypillisestä pojan menestyskerronnasta kiteytyvät tässä kemijärveläis-pojan tarinassa: ”Asun maalla kaksikerroksisessa omakotitalossa. Olen kahden lapsen isä ja vaimoni on minua kaksi vuotta nuorempi ja työskentelee Salcompilla suunnittelu insinöörinä. Itse olen ammatillani yrittäjä. Meidän perheessä on kaksi koiraa ja kaksi autoa. Lapseni ovat 2- ja 4-vuotiaita. Toinen tyttö ja toinen poika. Perheeni taloudellinen tila on erinomainen ja terveys kohdallaan.” (pKe19)

tytöille hyvin usein ”meidän” onnellisuutta ja hyvää toimeentuloa. Pojat sen sijaan pysyvät tarinoissaan lähes poikkeuksetta yksilötoimijoina. Vaimo tai tyttöstävä ja lapset mainitaan monissa kirjoitelmissa korostuneesti osana omistuskerronnan listaa: minulla on vaimo ja auto.

Keskusteluissa onnellisuuden sukupuolittuneisuus korostui vielä selkeämmin: ainoastaan tytöt rakensivat kuvausta ”muuten vaan” menestyjästä, joka elää hyvää elämää. Hyvän elämän perustana on onnellisuus, joka tuottuu hyvien ystävien ja toimivan heteroseksuaalisen ydinperheen sekä muutenkin kaikin puolin kunnossa olevien elämän tärkeiden ihmissuhteiden kautta. Muuten vaan menestyjä pitää työstään ja mukavista työkavereistaan, pärjää työssään hyvin ja ansaitsee riittävästi rahaa. Tämä mahdollistaa mukavan asunnon omistamisen ohella elämästä nauttimisen, muun muassa silloin tällöin tehtävien etelänmatkojen muodossa. Hän on tyytyväinen itseensä ja hänen on hyvä olla. Onnellisuus on tunnetta elämän sujumisesta.

Olen valmistunut mieleiseeni ammattiin ja saanut mahtavan työpaikan, jossa olen toiminut jo muutaman vuoden. Elän yhdessä sen ihmisen kanssa, jonka kanssa haluan viettää loppuelämäni ja olenme kovin rakastuneita. Ehkä olemme jo naimisissakin. Harkitsemme perheen perustamista. Meillä on hyvä taloudellinen tilanne, mukavia harrastuksia ja ystäviä, joiden kanssa vietämme vapaa-aikaa. Olen terve ja voin hyvin, kuten kaikki läheiset ihmiseni. Elän tasapainossa itseni kanssa ja olen kovin onnellinen. (tKi45)

Perhe saa runsaasti tilaa nuorten, etenkin tyttöjen, miettiessä omaa tulevaisuuttaan. Nuorten puheesta tunnistettava (länsimainen) menestystarina sisältää vahvasti heteroseksuaalisen parisuhteen⁹³ ja ydinperheen olemassaolon oletuksen menestyjän elämässä⁹⁴. Suomalaisessa yhteiskunnassa ydinperhe onkin hyvin pitkään mielletty hyväksyttävimmäksi perhemuodoksi. Tätä näkemystä ovat tukeneet niin kirkko kuin perheyön ammattilaiset ja mediakin. (Esim. Harinen 1999, 41.) Perhe on

⁹³ Yllä lainaamani kirjoitelma tosin mahdollistaa myös heteronormia rikkovan luen-
nan.

⁹⁴ Joissakin menestyjän elämää kuvanneissa kirjoitelmissa rikottiin ydinperheen tai elinikäisen parisuhteen ideaalin kaavaa kirjoittamalla elämästä sinkkuna tai eronneena. Ydinperheen kaava särkyi kuitenkin pääsääntöisesti vaikeaa elämää käsitelleissä kirjoitelmissa, mikä alleviivaa ideaalin hallitsevuutta onnistuneen perhe-elämän kehyyksensä.

usein viitannut itsestään selvästi heteroseksuaaliseen parisuhteeseen, yhteisiin lapsiin ja kotiin, sekä ideaalimuodossaan avioparin elinikäiseen sitoutumiseen. (Esim. Kuosmanen 2000, 13; Nätkin 2003, 16.) Viimeisten vuosikymmenten aikana perhe on kuitenkin läpikäynyt suuria muutoksia: perhemuodot ovat moninaistuneet ja perinteiset käsitykset heteroseksuaalisesta ydinperheestä ja elinikäisestä avioliitosta ovat tulleet kyseenalaistetuiksi. Perhe ei asetu universaalien määrittelyn alle (esim. Beck & Beck-Gernsheim 2002; Harinen 1999; Jokinen 1996; Silva & Smart 2000), eikä perinteiseen ydinperheeseen nojaava perhekäsitys tee oikeutta historian ja nykyisyyden moninaisille perhemuodoille (Forsberg 2003, 10–11).

Ydinperheen ideaali ja ydinperheeseen palautuva käsitteistö ohjaa kuitenkin yhä vahvasti nuorten perhettä koskevia kuvauksia. Nuorten perhemääritelmiä hahmotelleessa tutkimuksessamme (Vidén & Ollila 2004) ”tavallinen” perhe piti sisällään isän, äidin, kaksi lasta, omakotitalon ja koiran. ”Ihanteellisen” perheen määritelmä täsmensi ydinperheideaalin muotoon: äiti, isä, tyttö, poika, punainen omakotitalo ja kultainen noutaja. (Mt.) Sama peruslogiikka löytyy selkeästi myös tämän tutkimuksen aineistosta⁹⁵.

Asun mieheni ja 1-2-vuotiaan lapsen kanssa noin 10 km säteellä kaupungista, luontoa lähellä. Meillä on myös koiria. Mieheni on myös hyvässä työpaikassa ja kummankin palkka on hyvä, josta riittää rahaa jokapäiväiseen elämään ja myös vähän säästöön. Harrastan tanssia, lenkkeilyä, partiota ja viihdyn luonnossa muutenkin. Minulla on hyvät suhteet sukulaisiin ja perheeseen, myös mieheni perheeseen ja sukulaisiin. Olemme vieläkin hyviä ystäviä 2 parhaan ystäväni kanssa kouluajoilta ja pidämme säännöllisesti toisiimme yhteyttä ja vietämme myös yhteistä aikaa. Olen terve ja mieheni ja lapsenikin ovat terveitä. (tKe96)

Nykypäivän Suomessa taloudellinen riippumattomuus saa usein toimia kunnan kansalaisen mittana. Taloudellinen itsenäisyys on jokaisen kan-

⁹⁵ Tämä huomio olisi jäänyt tekemättä ilman esitarkastajani, professori Leena Kosken (alkukantaista, luonnonläheistä, lähempänä villiä luontoa kuin urbaania kaupunkia olevaa ja siten vähän huonosti moderniin kaupunkielämään sopeutuvaa) lapinporokoiraa. Kiitokset siis molemmille, koiralle ja koiran omistajalle.

salaisen oikeus ja velvollisuus⁹⁶. Etenkin uusliberalistisessa diskurssissa omillaan toimeen tuleminen asetetaan edellytykseksi täysivaltaisen kansalaisen asemaan pääsemiselle. Seija Keskitalo-Foley, Katri Komulainen ja Päivi Naskali (2007) kiteyttävät uusliberalismin määritelmällisesti hallinnan tavaksi, jossa hallinnan poliittinen, institutionaalinen ja eettinen ulottuvuus nivoutuvat yhteen. Eettisenä periaatteena ja minätekologiana (uusliberalistinen yksilö on vastuussa myös omasta itsemäärättelystään) se sisältää ajatuksen ihmisen velvollisuudesta huolehtia itse itsestään. (Mt., 112.) Naiset saavat taloudellisen riippumattomuuden vaateen lisäksi helposti kantaakseen päävastuun kotiin ja perheeseen kuuluvista elämänsisällöistä. Niin työhön kuin kotiinkin liittyvät vaikeudet ja epäonnistumiset selitetään usein sujuvasti naisten omilla huonoilla valinnoilla. Tyttöjä rohkaistaan tekemään parempia valintoja, jotka varmistavat heidän taloudellisen riippumattomuutensa, mutta eivät silti uhraa perhettä tai heteroseksuaalista parisuhdetta. Työn ja perheen yhteensovittaminen on kysymys, joka jokaisen on ratkaistava omin neuvoin. (Aapola, Gonick & Harris 2005, 175–177.) Esimerkiksi pienten lasten äidiltä edellytetään samaa työpanosta kuin niiltä, joilla hoitovastuuta ei ole. Näin uralla etenemisen tahmeudesta tulee poliittisia toimenpiteitä ja organisaatiokulttuurin muutosta vaativan ilmiön sijasta vain naisille tyypillinen ominaisuus. (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007; myös McNay 2000, 64–65, 69.)

Tytöt nostivat työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmista kumpuavan kiireen ja stressin esiin useimmin vaikeaa elämää kuvaavissa kirjoitelmissa sekä ryhmäkeskusteluissa. Pojille aihe kytkeytyi lähinnä yrittäjyyteen, jota ajateltiin kiireentäyteisenä, mutta tyydyttävänä työelämänä: stressiä se ei aiheuta, eikä vaadi joustoja tai neuvottelua perheen ja työn välillä. Kiire on niin tyttöjen kuin poikienkin kirjoitelmissa seikka, joka vaivaa väistämättä menestyjän elämää toisinaan. Huoltovelvollisuuksista aiheutuva kiire ja stressi löytyvät kuitenkin ainoastaan tyttöjen kirjoitelmista, joissa se kiertyy luonnolliseksi osaksi naisen elämää.

⁹⁶ Muutamassa tyttöjen kirjoitelmassa kyseenalaistettiin taloudellisen riippumattomuuden vaade: *”No asun varmaan jossain isommassa kaupungissa. Esim. Oulussa tai Tampereella. Minulla on aviomies ja kaksi pientä lasta. Minä asun perheeni kanssa omakotitalossa parin kilometrin päästä kaupungista. Olen ammatiltani lastenhoitaja ja olen töissä pienessä päiväkodissa. Tai sitten olen kokki ja teen töitä jossain hienossa ravintolassa. Miehelläni on hyvä palkka, joten minun ei tarvi asua kovin köyhänä.”* (tKe82)

Eeva Jokinen (2004) toteaa, että 1990-luvulla käyntiin päässeestä uranaisen ja uuden isän retoriikasta huolimatta naisilla on yhä tapana tehdä ”naisten töitä” ja miehillä ”miesten töitä”. Tämä tarkoittaa, että miehet vastaavat autosta, pihasta ja asunnon kunnostustöistä, kun taas naiset laittavat ruokaa, siivoavat sekä vastaavat vaatteiden ja lasten ”huollosta”. (Mt., 285; Jokinen 2005, 50; Melkas 2004, 33; Vidén & Ollila 2004.) Äidin onni ja kunnia on äitiys. Isä takaa kodin ja ulkopuolisen maailman välisen toimivan suhteen. (Koski 1999, 45.) Nuorten kirjoitelmissa perinteinen vastuunjako näkyy menestystarinoissa näyttäytyneen kiireen ja stressin sukupuolittuneisuuden lisäksi muun muassa siten, että vaikeaa elämää kuvaavissa kirjoitelmissa tytöt usein epäonnistuvat huolenpito-tehtävissään, pojat puolestaan perheen elatuksessa.

Menestyksen saavuttaminen

Länsimaista työ- ja koulutusideologiaa määrittää kilpailua ja valinnanvapautta korostava individualismi sekä uusliberaali koulutususkko, rationaalisesti valitsevan yksilön olettamuksineen. Näin ollen menestys näyttäytyy yksilön tavoitteellisen toiminnan tuloksena ja epäonnistuminen puolestaan kyvyttömyytenä rationaalsiin valintoihin ja toimintaan. Valinnanvapauden kieli asettaa vastuun menestyksestä yksilön harteille ja vähättelee mahdollisuuksia sääteleviä rakenteellisia olosuhteita (esim. Aapola, Gonick & Harris 2005). Yksilöllisyyden ja valinnanvapauden painotukset korostuvat nuorten tulevaisuudensuunnitelmia ja mahdollisuuksia puntaroihtaessa. Ajatellaan, että menestys elämässä riippuu yksilön kyvystä tehdä ”oikeita” tai ”hyviä” valintoja (esim. Beck 1992). Tästä seuraa se, että yhteiskunnallisetkin ongelmat nähdään usein yksilön kriiseinä ja nuorille jätetään yhä suurempi vastuu omasta elämästään ja valinnoistaan. (Esim. Furlong & Cartmel 1999.)

Nuorten kertomusten perusteella yksilönvastuun ideologia vaikuttaa hyvin omaksutulta. Useimmissa tarinoissa nuoret kirjoittavat itsensä vahvasti toimijaksi menestystä tavoitellessaan, vaikka toimijuus raamittuukin vallitsevaa menestysdiskurssia mukaillen. Toisinaan menestysdiskurssin mukaiset valinnat on kuitenkin tehty toisten, eikä kertojan itsensä vuok-

si, eli elämää on ”suoritettu” esimerkiksi omien vanhempien mieliksi. Tästä huolimatta kertoja on itse vastuussa valinnoistaan.

Minä olen. Istun. Mietin. Mietin elämäni, miten olenkaan joutunut tähän tilanteeseen? Ei, en ole yksinhuoltaja. Kyllä, minulla on töitä. Mutta ei, en ole onnellinen. En ole ollut pitkään aikaan. Siitä on itse asiassa varmaankin yli kymmenen vuotta kun viimeksi hymyilin.

Eletään vuotta 2005. On elokuun kymmenes päivä. Tässä se sitten on, lukio, jonne minun on tarkoitus mennä. Jännittää. Jännittää aivan älyttömästi. Mutta en anna sen pilata ensimmäistä päivääni lukiossa. Tämä päivä on kaiken alku. Olen täynnä odotuksia ja toiveita. Tästä päivästä lähtien minä olen uusi ihminen.

Kuluu vuosi, kaksi. Vielä yksi vuosi lukiossa ja sitten yliopistoon(ko)? Sitten, siellä yliopistossa aloitan uuden elämän, löydän itsestäni uuden minän. Kun vielä jaksan tämän yhden vuoden.

Nyt olen käynyt lukion ja yliopiston. En kuitenkaan vieläkään ole tyytyväinen. Kaipaan jotain muuta elämäni. Olin aina halunnut tulla laulajaksi. Se jäi kuitenkin vain haaveeksi. Halusin myös toimittajaksi, mutta sekin jäi... jonnekin... leijumaan...

Kuuntelin vanhempiani, halusin olla heille mieliksi. Opiskelin, luin, pänttäsin. Ja kuinka ahkerasti jaksoinkaan puurtaa! Hyvät tulokset eivät kuitenkaan tehneet minua onnelliseksi. Olin yksin. Vailla ystäviä, vailla kumppania.

Olen jumittunut elämäni. Olen ikään kuin kuplassa, josta ei ole pakotietä. Olen liian nuori kuolemaan, liian vanha toteuttamaan lapsuuden haaveeni. Kumpaa pääsisin pois, pois tästä kaikesta! Kumpaa olisin taas nuori. Kumpaa olisin kuunnellut sydäntäni, seurannut vaistoani. (tH33)

Asuisin (haluaisin asua) Amerikassa, olisin muuttanut sinne jo aikaa sitten ja luulin sen onnistuvan hyvin, mutta eipä niin tapahtunut [...] Ois pitänyt ajatella ennen kuin tulin. (tKe38)

Tyttöjen kirjoitelmissa menestysdiskurssien valossa rationaaliselta näytävät tai normatiivisesti hyvät valinnat asettuvat toisinaan vastahankaan omien toiveiden, halujen ja haaveiden kanssa. Esimerkiksi edellä lainaamissani kirjoitelmissa tytöt käyvät keskustelua omien haaveiden ja valmiiksi vahvasti rationalisoitujen valintojen välillä. Ensimmäisessä tarinas-

sa toteuttamatta jääneet haaveet selittävät elämän kurjistumisen. Toisessa tarinassa omia haaveita lähdetään toteuttamaan, mutta ne osoittautuvat kantamattomiksi. Molemmista tarinoista vastuu jää edelleen kertojalle itselleen. Ensimmäisen tarinan tyttö katuu omaa uskalluksen puutettaan, toisessa tarinassa kirjoittaja katuu ajattelematonta heittäytymistään haaveiden kuljetettavaksi. Vastuuta kannetaan siis paitsi rationaalisten valintojen tekemisen myös omien haaveiden toteuttamisen suhteen. Haaveita ja unelmia saa ja pitääkin olla, mutta turha haihattelu ei ole suotavaa. Unelmat, näyttääkseen toteutettavilta ja saavutettavilta, on yhtä kaikki sidottava rationaalisten valintojen kehittöön. Peruskoulua päättämässä olevien nuorten kohdalla tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ensimmäisenä on tehtävä järkevä valinta tulevan koulutuspaikan suhteen.

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa koulutusta on yleisesti pidetty keskeisimpänä välineenä kansallisen yhtenäisyyden, yhteiskunnallisen tasa-arvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden saavuttamisessa ja syrjäytymisvaaran ehkäisemisessä (Rinne & Kivirauma 2003a, 22) sekä taloudellisen kasvun ja työn tuottavuuden kohottamisessa. Suomessa uskoa koulutuksen parantavaan voimaan alettiin luoda 1800-luvun loppupuolella, kun tavoitteeksi nostettiin kaikkien lasten saaminen kansakouluun (Klemelä 2003, 153). 1960-luvulla koulutukseen alettiin panostaa voimakkaasti, mikä näkyikin väestön koulutustason nopeana kasvuna 1970-luvulta lähtien. (Pekkarinen & Taimio 2004, 37–39.) Individualistinen koulutususko kuuluu hyvin vahvasti niin tyttöjen kuin poikienkin tarinoissa ja keskusteluissa, näyttäytyen paikoin suorastaan yltiöoptimisminä.

Lukion jälkeen luin itselleni työpaikan. [...] (tKe24)

Asun Turussa, olen suorittanut yliopistossa loppututkinnon ja olen töissä maineikkaassa tietotekniikkayrityksessä. [...] (pKe8)

Minulla on kaikki mitä haluan, koska olen käynyt yliopiston. (tH73)

Nuoret ovat sisäistäneet individualistisen menestyskäsitteksen perusteellisesti. Nuorten mielestä menestyminen ja elämässä pärjääminen on riippuvainen kunkin omista kyvyistä. Samoin epäonnistumisia ja ongelmia selitetään omalla saamattomuudella. (Ks. esim. Saarela 2002.) Menestyk-

sen saavuttaminen vaatii nuorten mukaan ennen kaikkea vaivannäköä ja itsekuria. Menestyjä on korkeasti koulutettu ja opinnoissaan ahkera. Hienoisen särön koulutususkon vakaaseen vakuuttavuuteen onnistuu kolauttamaan ainoastaan yksityisyrittäjä, joka voi menestyä jopa täysin ilman koulutusta. Menestyjä on ahkera työssään ja häneltä löytyy kyvykkyyden ohella halua ja tahtoa ponnistella asettamiensa tavoitteiden saavuttamiseksi. Menestyjä ei kavahda kovaa työtä eteenpäin pyrkiessään. Häneltä löytyy vallantahtoa, hän uskoo vahvasti itseensä ja kantaa vastuun toiminnastaan.

(HkiLi)

Anne: Miten siihen pääsee siihen menestykseen, onko se

Ossi: Kovalla työllä

Tero: Itsekurilla

Kiia: Kovalla työllä ja

Mira: Ei voi istuu vaa paikoillaa ja oottaa et kaikki tulee etee

Noel: Täytyy olla vähä itseluottamustaki

Anne: Mihin se työ suunnataan, mitä täytyy tehdä?

Mira: Menestyä

Ossi: Opiskella

Tero: Hankkii työ

Kiia: Saada rahaa

Noel: Tehä duunii

Janna: Hankkii hyvä mies [naurua]

Jannan esittämä idea hyvän miehen hankkimisesta menestyksen saavuttamiseksi saa ryhmässä aikaan äänekkään naurunremakan. Myöhemmin keskustelun kuluessa Janna toistaa väitteensä ja perustelee kantaansa todeten, että misseilläkin on aina rikkaat miehet, mikä saa jälleen aikaan naurua. Ristiriita ihanteen ja arkitodellisuuden välillä on huumorin perussemantiikkaa (Soilevuo-Grønnerød 2004, 35). Janna rikkoo lausumallaan montaa ”pyhää” vastaan: länsimaisen parisuhteen pitäisi perustua rahan sijasta rakkauteen, pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa olisi oltava taloudellisesti riippumaton ja pärjättävä omillaan (ks. esim. Kugelberg 2000) ja periaatteessa yksilön pärjäämisen retoriikan pitäisi olla sukupuolineutraalia. Tytöt rikkoivat tätä yksilön selviytymisvastuun reto-

riikkaa myös kirjoitelmissaan. Etenkin menestystarinoissa tytöt asettuivat usein vakavaraisen ja hyväpalkkaisen aviomiehen elätettäväksi.

Toisin kuin menestyksen, onnellisuuden saavuttaminen näyttäytyy pääasiassa onnekkautena. Fortunaa voi ”vain toivoa, sillä koskaan ei tiedä, mitä elämä tuo tullessaan”. Liialliset tavoitteet – liian korkealle asetettu rima – hankaloittavat tai jopa kokonaan estävät onnellisuuden mahdollisuuden. Liialliset tavoitteet ja toiveet voivat nuorten mukaan olla haitaksi, koska ne johtavat helposti stressiin ja tyytymättömyyteen. Saadakseen onnensa on hyväksyttävä, että elämässä kaikki asiat eivät voi olla koko ajan loistavasti. Onnellinen ihminen osaa pitää jalkansa maassa ja nauttia elämän pienistä iloista.

(HkiKe)

Anne: Minkälainen ihminen on semmonen joka menestyy?

Sara: Se on varmaa sellanen mil on oikeestaa kaikki hyvin, tai ei pakosti, jos menestyy työpaikal ni ei se tarkota sitä et on koton hyvin, koska sit voi ollakki sillee et on vaa töis koko ajan ja ei osaa hoitaa niit muit ihmisuhteit tai mitää

Katri: Nii tai sit o kaik hyvin

Jutta: Mmm

Katri: Ja sit kyl jossai vaihees saattaa tulla et menee jommas kummas huonosti, et ei kokoaikaa asiat voi olla hyvin

Sara: Mut jos niinku justiin menestyy sillee niinku ihan muuten vaa, ettei sillee missää, niinku muuten vaa elämässä, nii sit mitä luultavimmin on kaikki hyvin, koska eiköhän ihmisel sillon oo ain kaikki hyvin jos se on tarpeeks onnellinen, et ei sillon jaksa vaivata päätään millään pikkuasioil

Katri: Nii

Anne: Miten sitte tullaan tällasiksi menestyviksi ihmisiksi? [”muuten vaan” menestyviksi tai onnellisiksi]

[hiljaisuus]

Jutta: Emmä tiedä

Sara: Sitä pitää vaa toivoo

Katri: Mmm

Sara: Mut ei sitä ikin tiä mitä tapahtuu, sitä voi vaik jäädä huomena auton alle

”Muuten vaan” menestyksen, tai onnellisuudeksi määrittyvän menestyksen, saavuttamista koskevaa kysymystä seurasi pitkä hiljaisuus. Sanallisen kerronnan sijasta tytöt käyttivät keskustelussaan elekieltä: he osoittivat vastaamisen vaikeutta kohautellen olkapäitä, pudistellen päätä ja esittäen hämmennyksestä kertovia ilmeitä. Osallistuin elekieleen suuntaamalla kysyvän katseen itseäni vastapäätä istuneeseen Juttaan. Tällä tavoin tuotettujen pakkovastausten sävy on vakava, ääni hiljainen ja elekieli edelleen runsasta. Myöhemmin tytöt palasivat aihepiiriin toteamalla täsmentävästi, että vaikka menestys on saavutettavissa työnteolla ja pyrkimällä aktiivisesti kohti tavoitteita, on myös asioita, jotka vaikuttavat ratkaisevasti onnellisuuden mahdollisuuteen mutta joille ei voi tehdä mitään. Toisin sanoen, menestys on kiinni itsestä ja aktiivisuudesta, kun taas onnellisuus on enemmänkin kiinni tuurista.

Niin keskusteluissa kuin muutamissa kirjoitelmissakin onnellisuuden löytäminen näyttää vaativan lähes päinvastaista toimintaa, kuin menestyksen saavuttamisen ajateltiin vaativan. Onnellisuuden mahdollisuus edellyttää uskallusta olla suorittamatta elämää. Menetyksen saavuttaminen sen sijaan hahmottuu useimmiten juuri normatiivisten oikeiden reitien kautta etenevänä loistavien suoritusten sarjana ja tämä oikea reitti piirtyy lähes yksiselitteisesti muotoon: hyvä koulutus ja koulumenestys – hyvä työ – hyvä palkka – raha ja omaisuus. Menestysdiskurssi sisältää vahvan yrittäjyyseetoksen ja yrittäjähenkisyyden vaateen.

Yrittäjyyseetos

Siinä missä 1990-luvun yhteiskunnallisten keskustelujen keskeisin yhteinen nimittäjä oli teknologia, on se 2000-luvulla yrittäjyys (Rouvinen & Väänänen 2004). Uusliberalistinen (vapaiden markkinoiden ja vapaan kilpailun) eetos asettaa yksityisyrittäjyyden ja yrittäjähenkisyyden innovaatioiden ja vaurastumisen avaintekijöiksi. Kilpailu yksilöiden, yritysten ja alueiden välillä uusliberalistinen perushyve. (Harvey 2008, 82.) Ei siis ole yllätys, että yrittäjyys korostuu myös nuorten tekemissä menestyjän profiloinneissa. Lapissa menestymistä arvioitaessa yrittäjyydestä muodos-

tui ainoa mahdollisuus⁹⁷. Suomessa yrittäjyys onkin nostettu useiden eri toimijoiden taholla lääkkeeksi sekä työttömyyden hoitoon että kansantalouden kehitykseen. Yrittäjyyttä tarjoillaan etenkin nuorten – aivan erityisesti pienemmällä paikkakunnilla tai ”syrtäseuduilla” asuvien nuorten – tulevaisuuden takeeksi tai pelastajaksi nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa julkisen sektorin ja suurten yritysten varaan rakentuneet työmarkkinat kaventuvat kaventumistaan (korostuneesti pienissä kunnissa). Yrittäjyys on nostettu erityisteemaksi myös koulutusinstituutioissa, peruskoulusta lähtien aina työvoimapolitiittisen koulutuksen yrittäjyysvalmennuskursseihin saakka. (Lähdeniemi 1995; Päällysaho 1997.)

Yrittäjyyskasvatusta tuodaan peruskoulutuksesta alkaen osaksi nuorten opintoja. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteisiin se on sisällytetty vuodesta 1994 lähtien. Pyrkimyksenä on luoda oppilaille positiivinen asenne yrittäjyyttä kohtaan ja kasvattaa heistä itsenäisiä, itseensä luottavia, aktiivisia ja luovia, eli kehittää ominaisuuksia, joita yrittäjydessä ajatellaan erityisesti tarvittavan. (Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994). Tämänkaltaista yrittäjyyskasvatusta on toteutettu laajemminkin, muun muassa koko kansalle suunnatun valtakunnallisen Yrittäjyysvuosikymmen 1995–2005 -ohjelman puitteissa. Myös maa- ja syrjäseutujen sekä muuttotappioalueiden negatiiviseksi mielletyn kehityksen katkaisijaksi on esitetty pienyrittäjyyttä. (Esim. Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007, 117; Maaseutupolitiikka 2006.)

Yrittäjyyskasvatuksesta on siis tullut osa kansallista koulutuspolitiikkaa. Yrittäjyyssetos ilmentää uusliberalistista ajattelua, jossa yksilöllä katsotaan olevan sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet yrittäjyyteen että vastuu omasta työllisyydestään. Essentialistinen käsitys yrittäjämminuudesta (yrittäjän sisäiset taipumukset ja ominaisuudet) piilottaa tai kielittää valtasuhteisiin liittyvät kysymykset sekä esimerkiksi sukupuoleen tai luokkaan kytkeytyvät yhteiskunnalliset erot. (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007; Komulainen 2004, 544.) Retoriikkana yrittäjyys ja yrittäjähenkisyys keventävät yhteiskunnan vastuuta kansalaisten hyvin-

⁹⁷ (KeR1)

Ronja: Ja sitte ainahan tänne voi jonku uuen yrityksen perustaakki

Sauli: Mitä se hyödyttää ku ne

Nella: Ne ei menesty

Henri: Mutta ainaki yrittää

Ronja: Nii, aina voi kokeilla

voinnista. Vapaat markkinat ovat avoinna kaikille autonomisille ja omasta elämästään vastuussa oleville yksilöille (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007, 111). Yrittäjyysvetos tuli esiin monin paikoin menestymisen problematiikkaa käsitelleissä keskusteluissa ja kirjoitelmissa. Yrittämisen mahdollisuus nähtiin keskusteluissa kaikille samalla tavoin tai ainakin yhdenvertaisesti avoinna olevana mahdollisuutena. Erityisen selvästi tämä tulee esiin seuraavassa keskustelukatkelmassa, jossa somaleja ja pakolaisia syyllistetään yrittämisen puutteesta.

(HkiSi)

Inka: No jos mä oisin presidentti nii mä pistäisin tonne rantaan kummiveneet ja sinne kaikenmaailman

Ville: Somput sun muut

Inka: Somput ja pakolaiset [nauraa] [...] Kyl niinku virolaiset ja venäläiset ja tollaset, kylhän ne niinku jotku yrittää tääl ja tällee [...]

Ei mul o mitää niinku noit virolaisii ja venäläisii vastaa

Varpu: Ei mulkaan

Inka: Koska kuitenkin venäläiset ne kuiteski yrittää, tai sillee, niil on kaikkii rekkafirmoi ja kaikkee tällast näin

Katri Komulaisen (2004) tutkimissa yrittäjäkasvatuksen oppikirjoissa kielletään yhteiskunnallisten erojen olemassaolo luonnehtimalla yrittäjyyttä yksilöpsykologisin termein ja käyttämällä yhdenmukaisten mahdollisuuksien retoriikkaa. Toisaalta naisyrittäjyyttä konstruoidaan oppikirjoissa ja sanomalehdissä yrittäjyydestä poikkeavana kategoriana. Yrittäjyyden diskursseissa luodaan ja toistetaan kahtiajakoa riskejä ottavien, rationaalisten ja innovatiivisten miesten sekä ihmissuhteista huolehtiviin ja riskinottoa karttavien naisten välille. (Mt., 551–552.) Nuorten keskusteluissa ja kirjoitelmissa yrittäjyys ei selkeästi sukupuolitu yrittäjäominaisuuksina tai piirteinä, mutta toimialat, joita nuoret kuvaavat, toistavat monin paikoin suomalaisen työelämän perinteistä sukupuolisegregaatiota⁹⁸.

⁹⁸ Yrittäjyyden mahdollisuutta miettivät tytöt kirjoittavat kampaamoista, vaatelikkeistä ja ravintoloista, pojat puolestaan maanrakennusfirmoista, kuljetusliikkeistä ja isoista kansainvälisistä firmoista. Lappilaisnuoret (pojat hieman tyttöjä useammin) ja itähelsinkiläispojat kirjoittavat yrittäjyydestä selvästi useammin kuin itähelsinkiläistyöt.

Olen käynyt koulun ja perustanut oman kauneushoitolan. On ihana mies, jonka kanssa olen mennyt naimisiin, meillä on yhteinen talo & muutama koira. Vanhemmilla & isoveljillä menee hyvin, on terveitä. On itse terve, riittävästi rahaa. Hyviä ystäviä, hyvät suhteet sukulaisiin. (tKe102)

Yrittäjyykskasvatuksellinen eetos korostaa omillaan toimeen tulemistä. Katja Päällysaho (1997) toteaa sen kyseenalaistavan koko hyvinvointivaltioksi kutsutun sosiaalipoliittisen järjestelmän tuomien sen passiiviseksi ja riippuvuutta aiheuttavaksi mekanismiksi (mt., 117). Julkisessa keskustelussa on esitetty muun muassa epäilyksiä siitä, ettei nuorista pullamössösukupolven edustajista ole lainkaan yrittäjiä, sillä heidän yrittämishalunsa ovat näivettyneet liian hyvin toimivan hyvinvointivaltion tai liiallisen elämän helppouden sekä koulutus- ja kasvatuskäytäntöjen lempeyden vuoksi (mt., 118). Nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa ei pullamössöä putoillut.

Pitkien opiskelujen ja raatamisen jälkeen suomalaisella sisulla on päästy tähän päämäärään. (tKe76)

Nuoret näyttävät sisäistäneen perusteellisesti yrittäjähenkisyyden sanoman ja suhtautuvat paikoin erittäin kriittisesti muun muassa sosiaaliturvan varassa eläviin henkilöihin. Keskusteluissa tuotettuihin menestyjän ominaisuuksien määritelmiin kuuluvat innovatiivisuus, taiteellinen luovuus tai muu erityisosaaminen, itsekuri, itseluottamus ja itsevarmuus sekä suomalainen sisu. Toimintana menestys tarkoittaa tavoitteiden asettelua ja saavuttamista sekä oman osaamisen kehittämistä edelleen. Menestyjä on saanut jotain aikaan ja on tyytyväinen itseensä ja saavutuksiinsa. Ikä erittelee menestyjän kuvaa lisää, kytkien nuoreen menestyjään ikäsidonnaiset piirteensä.

Nuori menestys

Eläytymismenetelmäkirjoitelmissa nuoret rakensivat kehyskertomusten ohjeistamana kuvaa (nuoresta) aikuisesta menestyjästä. Ryhmäkeskuste-

luissa he tekivät menestyksen määritelmiin kuitenkin selkeän ikäsidonnaisen erottelun, puhuen yleisen menestyksen lisäksi itsensä ikäisistä tai nuorista menestyjistä.

Nuoruus sisältää oletuksen taloudellisesta riippuvaisuudesta. Tästä huolimatta taloudellinen menestys kulkeutuu myös nuorten menestyjien määritelmiin. Nuori menestyjä on ennen kaikkea pätevä kuluttajasubjekti, eli osaa ja pystyy pukeutumaan oikeanlaisiin merkkivaatteisiin ja muihin brändituotteisiin. Lisäksi menestyvä nuori näyttää hyvältä, ja mikäli on poika, myös heterolta. Nuoruuteen ajoittuvassa menestyksessä on siis ensisijaisesti kyse itsen esittämisestä sopivalla tavalla. Ulkonäkövaatet korostuvat nimenomaisesti nuoruuteen ajoittuvaa menestystä määriteltäessä, joskin naisen ulkoisella olemuksella on yleisempikin menestystä osoittava funktio. Nuori menestys asetetaan myös paikan kehyksiin.

Länsimaiseen menestysajatteluun kytkeytyy tiiviisti ajatus kaikkien elämän alueiden hallinnasta. Varsinkin naisilla tämä sisällyttää myös kehon. (Esim. Aapola, Gonick & Harris 2005, 138.) Anne Puuronen (2004) hahmottaa menestyvän mallikansalaisen ja menestymättömän yhteiskuntakelvottoman kansalaisen välistä eroa rasvalla: menestyjä on rasvaton. Yhteiskuntakelpoisuuden keskeinen elementti on esteettisyys, joka vaatii rasvattomuuden tyyliä. Kyse ei ole ainoastaan ulkonäön muokkaamisesta ajan kauneuskonventioihin sopivaksi vaan myös yksilön vahvuuden ja suoraselkäisyyden ilmentämisestä. (Mt., 81–83.) Menestyvä nainen näyttää hyvältä. Sosiaalinen menestys edellyttää ideaalivartalon kulttuuriseen muottiin sopimista (Harjunen 2004). Pojat näyttävät sisäistäneen tämän periaatteen rakentamalla oletuksen menestyvän miehen viereltä löytyvästä kauniista vaimosta tai tyttöystävästä. Näin ollen menestysajattelun naisen ruumiille asettama kauneuden vaade koskee miehiäkin kumppanin ulkonäön muodossa. Menestyksen merkkeinä toimivat siis rahan ja omaisuuden ohella naisen ulkonäkö, hieno koti ja hyvä työ.

Olen muistanut käydä airobikissä, joten en ole lihava ja käyn kerran kuussa luomutuotehoidossa. Näytän hyvältä (tH26)

Mulla on kaunis vaimo ja mulla on hyvä työpaikka ja hieno koti (pH74)

Asun Etelässä Helsingin lähellä. Pelaa jääkiekkoa ja asun mukavan ja tosi kauniin vaimon kanssa ja on ehkä yksi lapsi. (pKe89)

Erityisesti ulkonäkö ja pukeutuminen nostettiin keskusteluissa keskiöön silloin, kun alettiin pohtia nuorena olemisen ja pärjäämisen ehtoja. Teini-ikässä menestyminen kiteytyy kavereiden suosioiksi. Suosion saavuttaminen edellyttää pukeutumismormiston sujuvaa hallintaa, oikeannäköisyyttä ja sopivankokoisuutta (sekä itseltä että seurustelukumppanilta) sekä pojilta toisinaan heteroseksuaalisuuden todistelua. Oikein pukeutuminen vaatii nuorisokulttuurien paikallisten pelisääntöjen hallintaa. Epäonnistuminen pukeutumispelissä johtaa pudotukseen: suljetaan ulos joukosta, jätetään yksin, ”puhutaan paskaa selän takana”, ”katsotaan kieroona” ja nimitellään. Pukeutumiskysymys nousi puheenaiheeksi jokaisessa nuorten menestystä sivunneessa keskustelutilanteessa. Kyseessä on siis varsin merkittävä normikoodisto, jonka säännöt rakennetaan ja jonka noudattamista kontrolloidaan paikallisissa koulu yhteisöissä. (Myös esim. Aaltonen 2006; Tolonen 2002; 2001.)

Tarja Tolonen (2002) toteaa nuorten kuvaavan elämäänsä usein normaalin tai tavallisuuden kautta. Tavallisuus ja suomalaisuus kytkeytyvät yhteen koulujen informaaleissa oppilaskulttuureissa erojen neutralisoinnin keinoin. Tavallisuuden retoriikalla pyritään neutralisoimaan eroja ja peittämään oman elämän haavoittuvaisuuksia. Koulujen oppilaskulttuureissa tavallisuus on arkista, esimerkiksi pukeutumista, tyttönä tai poikana toimimista ja oppilaana olemista. (Mt., 246–247.) Pukeutumisen ja toiminnan tyylinä tavallisuus on koulujen nuorisokulttuureissa turvallisin valinta: se vähentää riskiä tulla huomatuksi potentiaalisena kiusaamisen kohteena (mt., 253).

Sekä kemijärveläiset että itähelsinkiläiset nuoret toivat keskusteluissa kuuluviin samalta näyttämisen painetta ikätovereidensa keskuudessa. Paineiden todettiin pakottavan muotitietoisuuteen, tai ainakin katsomaan, mitä pukee päälleen. Nuoret mielsivät pukeutumismormiston korostuneen paikalliseksi, olettaen että toisaalla elämä soljuu tältä osin vaivattomammin. Helsingiläisnuorten mukaan maalla (eli suurimpien kaupunkien ulkopuolella) voi pukeutua vapaammin. Toisaalta tälle vapaudelle naureskeltiin: maalla näytetään maalaisilta, tyhmiltä, böndeiltä. Kemijärveläisnuorten mielestä pukeutuminen on vapaampaa Helsingissä

tai suuremmissa kaupungeissa yleensä, mukaan lukien naapurikaupunki Rovaniemi, mutta toisaalta tällekin naureskeltiin: ne on outoja, pöljiä tai koviksia.

(KeR3)

Sini: Minusta on, minusta on niinku varmaan mukavempaa asua Helsingissä, koska sielä voi pukeutua justiin niinkö haluaa, että

Ella: Täälä katotaan silleen, että hyi

Sini: Mmm, että jos on ostanu jonku uuen, vaikka vihiriän takin, nii että miten nää oot voinu vihiriän ostaa, ja sitte vaikka Helsingissä, vaikka räikiän keltanen nii kukkaan ei sano mittään, että saa olla justiin semmosia vaatteita ku ite haluaa, saa olla justiin semmonen ku haluaa ja uskaltaa olla

Mirja: Niille erilaisuus on normaalia ja

Ella: Ja täälä se ei ole

Sini: Täälä kaikki on ihan samanlaisia, täälä kaikki pukeutuu silleen ihan massan mukkaan, että on suurin piirtein samanlaisia vaatteita, että ei oo mittään normaalista poikkiavvaa, tai sillai

(KeR1)

Mari: No täälä heti katotaan aivan ouoksi jos

Nella: Jos erottuu jotenki ulkonäöltään

Ronja: Nii, kaikki kattoo että mikähän tuoki luulee olevansa [myöntävää muminaa]

Nuoret tarkkailevat itseään ja toisiaan jatkuvasti eri areenoilla (myös Tolonen 2002). Säännöstöstä poikkeava pukeutuminen asettaa tekijänsä positioon, jossa häntä on lupa arvioida kriittisesti. Toisinpukeutuja näyttää eriltä kuin muut, erottautuu oikeannäköisyyden ja samanlaisuuden vaatimuksesta. Kulttuuristen säännöstöjen rikkominen leimaa rikkurin diivailijaksi, joka ylemmydentunnossaan luulee olevansa jotakin. Tavalisuuden ja tasapäisyyden vaateen rikkominen ”erilailia” pukeutuen saa rikkurin näyttämään ylimieliseltä, miltä lie pyrkyriltä.

Helsinkiläisittäin vaatemerkit, muotitietoisuus ja oman (heimo)tyylin rakennus ovat avainsanoja pukeutumiskoodistossa. Näihin nojautuen nuoret tulevat luokitelluiksi ryhmiin, joiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita sääntelevät sisäänpääsyn ja ulossulkemisen elementit. Tässä yh-

teydessä Michel Maffesolin (1996) ajatukset yhteisiin elämäntyyllisiin valintoihin nojaavasta neotribalismista vaikuttavat varsin osuvilta.

(HkiKe)

Sara: Ne kaikki ihmiset on kuitenkin sen verran kivoi toisilleen [puhujalle tutussa maaseutukunnassa], et ei ne niinku arvostele kaiken ulkonäön takii nii paljon niinku Helsingissä, niinku tääl on sillee et jos sul on vääränlaiset housut, nii sit kaikki on niinku et yyööö, niinku sillee [...] eikä siel oo niinku niin paljo sillee et, justii sitä semmosta et minkähän merkkiset noi sen housut on, niinku tääl on justiin semmosii ihmisii, jotka on niin täynnä itteensä, siis sellasii, mitä mä oon aika montaki ihmistä tavannu kyllä, et

Katri: Et ne on nii neiti täydellisii

Sara: Nii, olevinaa, et niinku sit jos mä vaik menisin puhuu sille, ahaa sul on väärän merkkiset housut, mee pois

Jutta: Tai sul on väärän väriset silmät [naurua]

Anne: Ai, onks se niin tarkkaa?

Jutta: Toisinaan. Väлил sua syrjitään senki takii et sä oot liian lyhyt [naurua]

Jutta korostaa ulkonäköön tai pukeutumiseen perustuvan syrjinnän irrationalisuutta liioittelua hyödyntäen. Silmienväriin ja pituuden esiin tuominen alleviivaa sitä seikkaa, että kaikkeen ulkonäköön perustuvaan syrjintään ei ole mahdollista vaikuttaa. Syrjinnän syyt voivat asettaa syrjityn hallinnan ulkopuolelle. Vaatteiden osalta syrjitty on mahdollista asettaa vastuuseen, syylliseksi kohtelustaan. Kykenemättömyys tai haluttomuus pukeutumismormiston tottelemiseen asettaa syrjityn vastuuseen valinnoistaan. Sen sijaan pituus ja silmien väri ovat ruumiillisia ominaisuuksia, joihin vaikuttaminen on hankalampaa. Niiden voi ajatella asettuvan yksilönvastuun piiriin kuuluvan hallinnan ulkopuolelle. Tästä huolimatta kiusaamisen syy paikantuu kohteeseen (ks. esim. Aaltonen 2006, 264).

Ulkonäkö ja ruumiillisuus toimivat pelimerkkeinä koulun julkisuudessa. Esimerkiksi luonteenpiirteet ja arvostukset päätellään pukeutumista-voista, ja sosiaalisia suhteita rakennetaan pukeutumistyyliellä. Tavallisuus on tärkeää, sitä vasten tulkitaan sekä omaa että toisten pukeutumistyyliä ja tyttöjen osalta myös meikkaamista. Tyttöjen tavallisuus tarkoittaakin

usein ennen muuta runsaan meikin tai ruumiillisuuden esiin tuomisen välttämistä. (Myös Aaltonen 2006, 265; Tolonen 2002, 251.)

(HkiKe)

Sara: [...] Tai akat, koska äijät sillee, koska oikeesti, jos ne on rumii nii sit ne on rumii ja ne tietää sen, mut niinku just jotkut niinku sillee tytöt näi, nii ne voi vaa laittaa nii paljo meikkii naamaa ku, et ku löis takaraivoon nii jäis vaa naama kätee ja sit ne vaa luulee, et joo mä oon ny maailman kaunein, vaik oiski nii ruma ettei mitää rajaa

Katri: Mmm

Sara: Sit ne ei puhu mistää muusta ku itestään ja sit koko aika on sillee et vähä mä oon ruma, vähä mä oon ruma, et kaikki varmasti sanois

Jutta: Nii et sä oo ruma, sä oot kaunis [...]

Katri: Se vasta ärsyttävää onki, et emmä voi sitä ottaa ku sil on nii iso maha

Jutta: Nii se o nii ettei sitä voi ees kattoo

Sara: Mua ärsyttää kaikki tollaset niinku tyttöjen esikuvina on kaikenmaailman britneyspearsit ja missit ja semmoset jotka

Katri: Niinku seki treenaa aina, sehä jokasel videol sillee

Jutta: Näitteks te Seiskas ne kuvat mis sil oli tällee, ne bikinikuvat mis sil oli hirvee maha

Katri: Se on niinku treenannu siihe yhteen uuteenki videoonsa, se on niinku, se on niin laiha siinä, et tuota et, emmä tiedä, et kyl ne niinku rapistuu siin välis ku niil ei oo mitää keikkoja ja tällast ja sit niil on ne kaikenmaailman personaltreinerit mil ne sit treenaa ja sit näyttää hyviltä

Sara: Ja meikeillä

Kauneusnormien kritisointi ja hyväksyntä asettuvat samaan pakettiin tyttöjen keskustelussa. Toisaalta hoikkuuden ihannointi ja laihuuden tavoittelu naisia koskevassa kauneusnormistossa todetaan typeräksi, siitä puhutaan kriittisesti. Toisaalta näiden normien täyttymättä jääminen saa aikaan puhetta ”hirveästä mahasta” ja ”rapistumisesta”. Treenaamisen kautta tavoitettava hoikkuus asettuu ihanteeksi, hyvältä näyttämisen perustaksi. Neuvottelua käydään luonnolliseksi ja luonnottomaksi mielletävän kauneuden rajoista, mutta vallitsevasta normistosta irrottautuminen näyttää lopulta mahdottomalta.

Pukeutumisen ja oman ulkonäön ohella seurustelukumppanin ulkonäkö osoittautui keskeiseksi pohdinnan aiheeksi keskusteluissa (myös Tolonen 2002, 252). Nuoret olivat sitä mieltä, että seurustelukumppanin valinnan kohdalla ulkonäkö on merkittävä kriteeri, mutta tytöt totesivat ulkonäön merkityksen vähenevän iän myötä. Nuorena seurustelukumppanin todennäköinen tilapäisyys saa ulkoisten tekijöiden merkityksen korostumaan, joskin liika on liikaa tässäkin asiassa. Tyttöjen potentiaalinen seurustelukumppani pitää huolta itsestään, muttei näytä liian hyvältä, sillä liian hyvä ulkonäkö viittaa luonteenpiirteinä itseriittoisuuteen ja kopeuteen. Ulkonäökriteereistä käytiin keskusteluissa neuvotteluja ja niistä muodostui vahvasti sukupuolittuneita. Tytöt kommentoivat aihetta muun muassa sanoen ”ei voi ottaa sellasta ketä oksettaa” ja pojat ”sellanen että kehtaa näyttää”. Tytöt siis pohtivat kumppanin ulkonäön merkitystä parisuhteen kautta miettien, miten se vaikuttaa omiin kokemuksiin ja tunteisiin. Pojat puolestaan esittivät asian homososiaalisena performanssina: tyttöystävä pitää kehdata näyttää kavereille. Tyttöjen ulkonäkö siis toimii myös nuoren menestyksen merkinä, tytöille oikeannäköisyytenä ja pojille tyttöystävän hyvännäköisyytenä.

(KeR4)

Aapo: Hyvännäkönen muija ja kolme lasta

Anne: Miks sen pitää olla hyvännäkönen?

Leka: Viittii näyttää kavereille [naurua]

Iiris: Joo

Marja: Ehkä se aikuisena on sitte se luonne tärkeämpi

(HkiKe)

Sara: Nii just, vaik kaikki aina sanoo, et ei sil ulkonäöllä oo mitää merkitystä, mut on sillä, koska ei semmost vaa voi ottaa ketä oksettaa

Jutta: Niinpä

Katri: Ja sit sillee, et jos et pysty kattoo sitä ees, yök, ni miten voi tehdä lapsii sen kaa

Jutta ja Sara: Niinpä

Sara: Pitäs tyylii laittaa sille pussi päähä ja miettii jotai muuta [nauraa]

Jutta: Ehkä täs iäs [...] on ehkä enemmän vaatimuksia sillee et ku vanhempänä et

Katri: Nii sillee et vaik toiset o just sellasia et niin on se, et jätkil on et muujan pitää näyttää joltai missiltä ja tälle näi

Jutta: Nii [naurahtaa]

Katri: Et ne voi ottaa sen ja sit taas muijil on se et sen pitää olla joku mister Finland [...]

*Jutta: Emmäkää kyl sit haluis sellasta joka liikaa, mut siis kyl ulko-
näöl on välii, tai ainaki siit pitää huolehtii, mut jos on liikaa koko
ajan*

*Katri: Jos o liikaa, sillee et se tietää et se on niin hyvän näkönen et
kaikki kuolaa sen perään, nii sit se kävelee nokka pystys, nii emmä kyl
sellastakaa huolis, koska mä en haluu liian hyvän näköst mut emmä
haluu mitää oksettavaakaa [...] et yleensä ne on just nii täynnä it-
teensä, sellaset, jotka on niinku hyvännäkösii, koska ne niinku tietää
et kaikki kaikki kuolaa niiden perään*

Heteronormatiivisuus on niin ikään vahvaa nuorten keskusteluissa. Homolta näyttäminen ei ole trendikästä yläasteikäisten kulttuurisessa maisemassa. Sinikka Aapola, Gonick & Harris (2005) toteavat, että heteroseksistiset asenteet ovat yhä vahvasti voimissaan useimmissa kulttuurisissa ympäristöissä. Monissa maissa homoseksuaalisuus on ihan viime vuosiin saakka luokiteltu rikokseksi tai mielisairaudeksi. (Mt., 156.) Ongelmallimpina ympäristöinä pidetään usein pikkukaupunkeja tai kyliä syrjäisillä alueilla. Aapola (mt., 156) lainaa Jenny Svenbergiä, ruotsalaista lesboa, journalistia, pianistia ja taiteilijaa:

Muutin Växjöstä Tukholmaan voidakseni tulla kaapista... En ole koskaan ymmärtänyt niitä homoja ja lesboja, jotka jäävät pikkukaupunkeihin, kuten Växjööön tai Åmåliin. Jos kävelin Växjössä Storgatanilla käsi kädessä tyttöystäväni kanssa, ihmiset tuijottivat silmät päästään vain mennäkseen myöhemmin kotiin kirjoittamaan kirjeitä paikallislehden toimittajalle siitä, kuinka nämä naiset eivät elä raamatun eivätkä luonnon mukaisesti. (Käännös AO Sinikka Aapolan ruotsista englanniksi tekemän käännöksen⁹⁹ pohjalta.)

⁹⁹ I moved from Växjö to Stocholm to be able to come out... I have never understood those gay guys and lesbians who stay in little towns like Växjö and Åmål. If I walked hand in hand with [my girlfriend] at Storgatan in Växjö, people there would stare their eyes out, only to go home later and write letters to the Editor of [local newspaper] about how

Kemijärveläisnuoret ovat Svenbergin kuvauksen kanssa samoilla linjoilla:

(KeR5)

*Teemu: Minusta on ainaki outoa pukeutua naiseksi, jos on mies, niin-
kö se jätkä, joka oli sielä hiustenleikkuualalla, se Samppa*

Neea: Samppa

Anne: Pukeutuko se naiseksi?

Johan: Melekeen

Teemu: Pukkeutu, ei sitä ois erottanu

Johan: Sitte se puhu että hei [naisen ääntä imitoiden]

*Teemu: Ja käet oli niinkö naisella semmoset, miten sellaset voi olla ne
käet niin*

Anne: Miks sellanen on sitte outoa?

Teemu: No antaa homon leiman

Anne: Mutta eiks se oo ihan ookoo olla homo?

Teemu: No

Eetu: Ei ole

Teemu: Kyllä Eetu tietää [nauraen]

Krista: No ihan sama!

Teemu: Ei ole heleppoa olla homo

*Anne: Onkohan seki niin, että se ei oo ookoo Kemijärvellä, mutta se
vois olla ookoo Helsingissä? [viittaa aiempaan keskusteluun pukeutu-
misesta]*

Teemu: No sielä nyt se ei

Neea: No ihan sama se on

Krista: Tääläki on niitä kaappi täynä

Eetu: Jos minulta kysytään, niin se ei ole ookoo missään

*Teemu: No oltiin Helsingissä serkun kans Linnanmäellä kesällä nii
siellä oli joku semmonen, joku niinkö muutama pari niitä homoja oli
tullu sinne niinkö ryhymäsä Linnanmäelle ja sielä ne vaa nahkahou-
sut jalassa toisiaan suuteli, sielä keskellä Linnanmäkiä eikä kukkaan,
ne käveli vaa ohi eikä ees vilikassu niitä sielä*

Anne: Mmm, no miten ois käyny Kemijärvellä?

Johan: Kemijärven uusnatsit ois tullu ja [lyö nyrkillä kämmeneen]

Anne: Onko täälä sellasiaki?

these women are not in accordance with the Bible nor nature. (Translation from Swedish by Sinikka Aapola.)

Teemu: En tiää, onhan niitä tuola Isollakylälläki, ko mettäperältä tulee niitä pilottitakkisia hulluja

Teemu tuo esiin epäilyksen Eetun homoudesta, josta on todennäköisesti käyty käytäväkeskusteluja aiemmin. Naurua hyödynnetään hankalissa vuorovaikutustilanteissa, sillä se auttaa pitämään keskusteluyhteyttä yllä (Soilevuo-Grønnerød 2004, 37). Näin toimii myös Teemu, joka keventää naurulla lausahduksessaan Eetulle osoittamaansa väitettä. Eetu puolestaan erottautuu Teemun vihjauksesta ponnekkaasti tuomitsemalla homouden. Eetun puolustautumisasemiin asettumista lukuun ottamatta katkelmasta paljastuu käsitys homoseksuaalisuuden hyväksyttävyydestä ajanmukaisessa maailmassa. Homofobiaa potevat ”mettäperän pilottitakkiset hullut” näyttäytyvät ajan kyydistä pudonneina peräkylän poikina. Periaatteessa homoseksuaalisuudesta, tai tässä yhteydessä homoudesta, rakennetaan ideaa asiana, joka on ihan sama tai jokaisen oma asia, mutta samalla erityisesti pojat vakuuttelevat omaa heterouttaan erilaisin keinoin.

Seksuaali-identiteetin esittämisen ja elämisen tila todetaan myös vahvasti paikkariippuvaiseksi. Suurissa kaupungeissa ajatellaan yleensäkin olevan enemmän henkistä tilaa erilaisuuksille, kun pikkukaupungit tai kylät mielletään automaattisesti suvaitsemattomuuden tyysijoina. Pienten paikkakuntien ihmisten keskinäisen tuttuuden ajatellaan rajoittavan ihmisten itseilmaisun tilaa. Etenkin seksuaaliseen vähemmistöön kuuluvien nuorten identiteetin ilmaisun tila mielletään ahtaimmaksi juuri pienillä paikkakunnilla asuville nuorille. Tämä onkin yksi vahvoista paikkastereotyyppioista ja ansaitsisi sinällään tulla laajemmin tutkituksi ja keskustelluksi. Tähän tutkimukseen osallistuneet lappilaisnuoret kyllä toistivat diskurssia pikkukaupunkien suvaitsemattomuudesta, mutta toisaalta nuorten omat kannanotot ja puheenvuorot eivät millään tavoin tue stereotypian paikkansapitävyyttä: saman suomalaisen peruskoulujärjestelmän läpikäyneiden ja samat mediamaiset jakaneiden helsinkiläisiä kemijärveläisnuorten asenteet suvaitsevaisuutta ja erilaisuutta kohtaan ovat (yllättäen?) jokseenkin samanlaiset.

Jukka Lehtosen (2004) mukaan heteronormatiivisuus toimii vahvana suomalaisen peruskoulun formaaleissa käytännöissä. Oppikirjoissa ja opetussisällöissä toistetaan kuvaa heteroseksuaalisuudesta ja heteroydinperheestä. Heteroseksuaalinen naiseus ja mieheys ymmärretään ainoina luonnollisina ja toivottuina seksuaalisuuden lähtökohtina ja niitä sääte-

levät ”oikean” feminiinisuuden ja maskuliinisuuden säännöt. Heteronormi sulkee ulos lesbot, homot ja biseksuaalit sekä ne, jotka eivät käytädy riittävän naisellisesti tai miehekkäästi. (Mt.) Erityisen voimakkaasti sukupuoli rajaa poikien liikkumatilaa. Tyttöjen poikamaisuus on hyväksytympää kuin poikien tyttömäisyys (esim. Aaltonen 2006, 265). Kaikkein kielletyintä näyttää olevan liiallinen naisellisuus, jota sekä tyttöjen että poikien tulee välttää (ks. Laukkanen 2007, 66–71). Yksi keskeinen keino riittävän miehekkyyden osoittamisessa pojilla on strategiseksi tulkitsemani puhe armeijasta osana omaa tulevaisuutta.

(KeR4)

Samu: Armeijaan [toiset pojat myötäilevät taustalla]

Anne: Miks armeijaan, miks meet armeijaan?

Leka: No ko se on velevollisuus

Aapo: Pakko

Iiris: No voihan sitä mennä sivariinki

Aapo: No ei! Sivariin menee gayt! [naurua]

(HkiSi)

Inka: Mäkin aion kyl käydä intin!

Lotta: Ni mäki ehkä, emmä oo varma

Inka: Sinä pärjää siellä!

Ilari: Mä haluun sinne siksi et

Inka: Koska mä haluun näyttää mun fajjalle, et musta on johonki, tai et kyl musta on siihen, mä oon pienest asti halunnu inttiin

Anne: Entä miks sua kiinnostaa se?

Lotta: Emmä tiä, mä o, ku mun isä kertoo ain sielt kaikkii siistei juttuja ja mä vaa et mäki haluun mennä sinne

Varpu: Kyl mäki varmaa haluun, kyl mäki sillee haluisin mennä sinne, mut mä en tiä sillee et pärjääns mä siellä, ku mul on niin paljo allergioita ja sit ku mul on astma, sillee, et mä saatan kuolla jos mä saan astmakohtauksen, et tota jos mä saan jossain kenttäoperaatiossa tai tiätsä jossain harjotuksissa nii, no sielhän on kuitenkin sillee siel armeijassa ei kaveria ei jätetä, mutta et tuota

Armeijan nostaminen lähituulevaisuuden keskeiseksi etapiksi avaa puhujalle aseman miehisenä heteroseksuaalisena toimijana, joka kantaa vastuun velvollisuuksistaan. (Ks. Lahelma 2002.) Pakollisena kansalais-

velvollisuutena armeija muodosti yhtenäisen vaiheen poikien tulevaisuudensuunnitelmissa, mutta velvollisuuden perustaksi esitettävä isänmaan puolustaminen jäi pohdintoissa selvästi sivuseikaksi (myös mt.). Aihetta lähestyttiin yleisimmin vastakkainasettelujen kautta. Armeijan nähtiin kasvattavan heteroseksuaaliseen maskuliiniseen mieheyteen ja vastinpariksi asetettiin siviilipalvelus, joka sai kantaakseen homoseksuaalisuuteen viittaavia konnotaatioita. Tytöistä muutama pohti vapaaehtoisen varusmiespalveluksen mahdollisuutta omalla kohdallaan. Näissä pohdintoissa pärjääminen asettui keskustelujen keskiöön: tytöille armeijapuhe oli neuvottelua selviämisen, pärjäämisen ja näyttämisen sanastolla. (Myös mt., 205.)

Erotuksena yleisellä tasolla liikkuneeseen (aikuisten) menestystä koskeneeseen puheeseen ja kirjoitelmiin, nuori menestys ja menestyjä määrittivät erilaisista lähtökohdista. Keskiöön asettuu pukeutuminen sekä etenkin tytöillä ulkonäkö (oikean kokoisuus ja näköisyys) ja pojilla heteroseksuaalisuuden todistelu. Asenneilmasto hahmottuu nuoren menestyjän kuvaa luotaessa erittäin ambivalentiksi: Menestyvä nuori on pystyvä, itsenäinen, omaperäinen tai ainakin erityinen ja suvaitsevainen, mutta samalla hallitsee paikallisen pukeutumiskoodiston, on oikean kokoinen ja selkeästi hetero (poika). Tasapäisyyden ja tavallisuuden ihanne törmää yksilöllisyysdiskurssiin, tuottaen nuorille tilan ja paineen olla ”samalla tavalla, paikallisesti, ainutlaatuinen”. Menestyvän tytön ja menestyvän pojan identiteetti-positiot ovat erityisen tarkkaan rajatut.

Menestyksen paikka

Paikka on huomioitava menestyspuheessa tavalla tai toisella, vaikka yksioikoista kuvaa sen merkityksen deterministisyydestä puretaan etenkin keskusteluissa monin tavoin. Myös kirjoitelmissa otetaan kantaa aluediskurssiin. Paikan kautta pohditaan myös menestyksen ja hyvän elämän, pärjäämisen ja onnellisuuden rajapintoja. Onnellisuuden saavuttaminen asettuu helposti vastakkain menestymisen mahdollisuuden kanssa ja kytkeytyy paikkaan toiselta kantilta: menestyjä ei voi olla onnellinen, jos asuu väärässä paikassa.

Menestys kaupunkiympäristössä

Luontevimmin menestys sijoittuu suureen kaupunkiympäristöön ja nopeimmin menestysmielikuviin yhdistyivät keskusteluissa ja kirjoitelmissa Yhdysvallat, erityisesti New York, sekä Euroopan suuret kaupungit, kuten Milano, Barcelona ja Lontoo. Itähelsinkiläisnuoret totesivat keskusteluisa yksimielisesti, ettei asuinpaikka ainakaan periaatteessa vaikuta menestyksen mahdollisuuteen. Toisaalta todettiin, niin ikään yksimielisesti, että Helsingissä on helpompaa menestyä kuin syrjäseuduilla. Samoin oltiin yhtä mieltä siitä, että menestys on Helsingin kaupungin sisällä alueellisesti sävyttynyttä. Rikkaat menestyjät eivät asu idässä ja tällaisen rikkauden sattuessa omalle kohdalle, itähelsinkiläisnuori muuttaisi myös toisaalle, vähintään Helsingin kaupungin sisällä. Itä-Helsinki ja menestys eivät kuulu yhteen, mutta Itä-Helsingistä on helpompaa lähteä menestymään kuin syrjäseuduilta.

(HkiLi)

Anne: Ai ihan missä vaan voi yhtälaillla menestyä?

Janna: Joo

Tero: Mmm, no

Ossi: Mut jossai on ehkä vähä paremmat pohjat siihen, et kyl mä veikkaan et täältä on helpompi lähtee ku jostai ihan landelt, et enemmän mahdollisuuksii ja sillee

Kirjoitelmissa menestyksen alueellinen paikantuminen näkyy tekstien tyyllilajeissa ja toiminnalle kerrotuissa puitteissa. Tarinoissa, joissa kehyskertomus on ohjeistanut kirjoittamaan Itä-Helsingin alueelta pois muuttaneen nuoren aikuisen hyvin menevästä elämästä, toiminnan puitteet ovat laveita ja kehukset venyvät usein luksukseen saakka. Elämään kuuluu matkustelu, unelmatyö, ihana puoliso, kaunis koti sekä paljon rahaa, rakkautta ja onnellisuutta. Tarinan sijoittaminen oman asuinalueen ulkopuolelle mahdollistaa tähteydestä tai johtajuudesta kirjoittamisen ja avaa erityisesti tytöille tilaa kertoa tulevaisuus toivomakseen. Muuttaneen tarinoissa toimijuuden tila on sekä maantieteellisesti ja taloudellisesti että ideologisesti lavea. Tarina sijoittuu ”maailmaan”, kansainvälisyys korostuu, rahaa riittää ja vihreät arvot kulkevat riitelemättä ylettömän lento-

matkustelun ja luksusautojen rinnalla. Irrottelun tyyllilajia voisi luonnehtia utopistiseksi.

Matkustan paljon, koska olen kansainvälinen pop-laulaja. Asun USA:ssa julkkisten alueella. Minulla on myös talo Suomessa ja mökki Uudessa-Seelannissa. Minulla on paljon rahaa, ihana mies ja 4 ihanaa lasta. Sukulaiseni asuvat Suomessa, mutta matkustavat keran kuussa USAan. Minä matkustan Suomeen aina kun mahdollista, mutta haluaisin viettää enemmän aikaa sukulaisteni kanssa. Minulla on musta iso limusiini ja kuljettaja ja myös omassa käytössä Hummeri. Minulla on myös monta isoa Bernhardilaiskoiraa ja maalla iso tila. Olen myös mallina Milanossa. Minulla on kartano Sveitsissä. Elämä hymyilee... ja hymyilee monessa sukupolvessa mun jälkeeni! Olen mukana monessa luontoprojektissa! (tH65)

Kirjoitelmissa liikkuvuus, matkustelu eri puolilla maailmaa, on ominaista muuttaneen elämälle. Muuttaminen laventaa myös kerronnan aikaperspektiiviä, joka esimerkiksi edellä lainaamassani kirjoitelmassa ulottuu ajallisesti sukupolvien mittaiseksi. Itä-Helsinkiin sijoitetuissa hyvästä elämästä kertovissa tarinoissa toimijuus rajautuu korostuneesti alueellisiin puitteisiin ja arkiseen olemiseen sekä tiivistyy useissa tarinoissa ajallisesti yhteen päivään tai viikkoon. Toiminta muuntuu muuttajan aktiivisesta matkustamisesta alueella yhä asuvan koiranulkoiluttamiseen, lasten päivähoitoon viemiseen, töissä käymiseen, ajanviettoon kavereiden kanssa tai harrastamiseen. Muutamissa tarinoissa korostetaan elämän tavallisuutta – tasaisuutta – paikoin ironisoiden.

Joka aamu menen töihin ja tulen illalla kotiin, jossa minua odottaa mieheni ja lapseni. Vietämme yhdessä rauhallista koti-iltaa. Menestykseni töissä on aika tasaista ja olen siihen varsin tyytyväinen (tH81)

Minulla on tavallinen työpaikka, tavallinen asunto ja tavallinen elämä. Joka päivä samanlainen. (pH87)

Itä-Helsingin alueelle jääneen hyvästä elämästä kertovissa irrottelun tyyllilajina toimii ironia tai parodia. Useissa kirjoitelmissa kerrotaan tarinaa onnellisesta ja elämäänsä tyytyväisestä taparikollisesta tai alkohoho-

listista. Etenkin monet pojat heittäytyvät ironisoimaan asetelmaa tähän kehykseen kirjoittamissaan tarinoissa. Huumori onkin tehokas strategia tuoda esiin paikka- ja menestysdiskurssien yhteensopimattomuutta.

Rahaa saamme ryöstämällä pieniä kioskeja ja kauppoja olemmehan me jo mestari varkaita. Minun nimi on Erkki ja vaimoni on Hanna. Lapseni ovat Jorma ja Pilvi. Vaimoni on joku somali joka tuli venäjältä. Joka päivä yritämme varastaa autoja ja jos onnistumme, myymme ne Venäjälle tai Viroon. Huumeita meillä kasvaa takapihan kasvihuoneessa. Viinan teemme tietenkin itse ja sitten myymme sitä pikku lapsille. (pH91)

Asun edelleen [Kaupunginosalassa] ja menee hyvin. teen töitä ja elän normaalia elämää. arki on vaihtelevaa, ylä- ja alamäkeä. olen rahaton kerjäläinen, joka makaa joka päivä itiksen roskiksessa ja saan sieltä kaiken tarvittavan ruoan. Minulla on myös hamsteri ja sen nimi on Pave. Pave hommaa minulle aina uusia vaatteita kaupasta sillä tyylillä, että menen sovittamaan kauppaan vaatteita ja laitan Paven vaateen sisään ja käyn aina kauhuissani valittamassa siitä ja saan aina tavarat ilmaiseksi. Olen tyytyväinen elämäni ja olen onnellinen. (pH21)

Menestyksestä ei kuitenkaan suoraviivaisesti seuraa onnellisuutta tai hyvää elämää, pikemminkin päinvastoin. Menestyjällä on riski floppata ja pudota korkealta. Hänen voi olla joskus vaikea tunnistaa ystäviä: jos on paljon rahaa, ei ole todellisia kavereita vaan ainoastaan hyväksikäyttäjää ympärillä. Tyttöjen tarinoissa esimerkiksi koulutukseen panostaminen ja opintomenestys osoittautuvat toisinaan lopulta myös esteeksi omien haaveiden ja toiveiden toteutumiselle: ne johtavat mahdollisesti uraputkeen, mutta sulkevat samalla henkilökohtaisen onnellisuuden mahdollisuuden pois kertojan ulottuvilta. (Ks. myös Hirvonen & Mangelaja 2006, 68.)

(HkiLi)

Noel: Jos sä tekisit paljo rahaa nii ei sul sit ois kavereit

Tero: Kaikkihan ois just sun kavereit sillon just

Ossi: Mennää bisselle, tarjootko

Kiia: Kavereitako?

Tero: Nii

Kiia: Mut ne vihais sua

Tero: Nii no ei sillee kavereita, mut

Menestyjän sijoittaminen paikkaan herättää keskustelua hyväksikäytöstä ja ihmissuhteiden pinnallistumisesta. Voidakseen elää onnellista elämää, menestyjä tarvitsee ympärilleen muita menestyviä ihmisiä. Paikassa, jossa kanssaeläjät eivät menesty taloudellisesti, on edessä hyväksikäytön väistämättömyys. Kaverit on ostettava, sillä toisten kateus estää pyyteettömän ystävyyden säilymisen tai syntymisen. Tämä on yksi syy sille, miksi menestyjä ei voi asua alueilla, joille menestys ei vallitsevoissa diskursseissa paikannu.

Toisin kuin menestys, onnellisuus ja hyvä elämä eivät ole suoraviivaisesti sidoksissa paikkaan. Kun Plutos elää selkeästi suurimmissa kaupungeissa, voi Fortuna olla helpommin tavoitettavissa pienemmissä kaupungeissa tai maaseudulla. Kasvu ympäristö voi nuorten mukaan vaikuttaa onnellisuuden saavuttamiseen, sillä huonossa kasvu ympäristössä päihtheisiin sortumisen riski kasvaa. Päihtheiden (ongelma)käyttäjälle onni on kääntänyt selkensä ja mahdollisuus onnellisuuteen on näin ollen suljettu. Sen sijaan lupa henkilökohtaiseen tyytyväisyyteen voidaan myöntää tällaisessakin tapauksessa, mutta yhdistettynä sosiaaliseen ylenkatseeseen. Voihan se ”ostarilla päivät notkuva deeku” olla periaatteessa tyytyväinen, jos ei ymmärrä haluta elämältään muuta.

(HkiLi)

Anne: Entä voiko joku semmonen olla onnellinen, jolla ulkopuolisten silmissä menee tosi huonosti? [viittaa aiemmin käytyyn keskusteluun ”päihdeongelmallisista ostarilla notkuvista työttömistä”]

Kiia: Voi

Noel: Se riippuu ihan mist se ite tykkää tai

Mira: Se riippuu et mitä se tyyppi haluaa

Noel: Nii jos se haluaa vaa sitä nii mikäs siin sit

Kiia: Mmm

Erotuksena paikantamattomiin tai vapaasti valittuun paikkaan sijoitetuihin menestystarinoihin, Itä-Helsinki värittää nuorten kirjoitelmia hyvästä elämästä ja menestyksestä joko tiivistäen kerronnan aikajännettään lyhyeksi tai houkuttaen esiin humoristisia tarinoita taparikkolisista tai laajaa rikollisperhettä ja ystäväjoukkoa ympärillään pyörittelevistä mafiosoista.

Itä-Helsinkiin sijoitetuista tarinoista ei löydy ”tosi hienolla autolla ajavaa miestä puku päällä”, sen enempää kuin malleja, laulajia tai näyttelijöitäkään. Itähelsinkiläisestä hyvästä elämästä kerrotaan arkisena puuhasteluna, pärjäämisenä päivästä toiseen. Varsinainen menestys asuu muualla.

Menestys Lapissa

Myös pohjoinen ja menestys sopivat mielikuvatasolla huonosti yhteen niin lappilais- kuin helsinkiläisnuorten ajatuksissa. Etelän suunnasta katsottuna Lapissa menestyminen rajautuu poroihin ja lumeen: pohjoisen eksoottiseen, perinteiseen luontoelinkeinon ja alueellisiin ilmasto-olosuhteisiin. Helsinkiläisnuorille Lappi on perinteillä hengissä säilyvä, historiaansa niitattu takapajula. Lapin matkailu oli useille helsinkiläisnuorille tuttua, pääasiassa laskettelukeskusten kautta. Tästä huolimatta he eivät mieltäneet edes matkailua menestyksen mahdollisuuksia luovaksi alaksi Lapissa.

(HkiSi)

Anne: No mitäs sitte jos ajatellaan sitä menestystä, niin voikohan Lapissa menestyä?

Tytöt kuorossa: Voi ihan hyvin

Ville: Poronhoidol

Ilari: Lumitöil, siel pääsee tekeen lumitöit kunnol

Kemijärveltä katsottuna pohjoisessa menestyminen asettui sen sijaan matkailun varaan. Menestyminen voi olla mahdollista Rovaniemellä ja Oulussa, ehkä Kittilässäkin Levin vilkkaan talvimatkailun ansiosta¹⁰⁰, mutta ei Kemijärvellä tai muissa pienemmissä pohjoisen kunnissa. Syynä tähän on kouluttautumismahdollisuuksien ja töiden puute: pienemmillä paikkakunnilla ei voi kouluttautua ja toisaalta edes hyvällä koulutuksella (mikä mahdollistaa menestyksen suuremmilla paikkakunnilla) ei ole Kemijärvellä tai Kittilässä juurikaan vaihtoarvoa, sillä koulutusta vastaa-

¹⁰⁰ Levillä menestymisen mahdollisuus tuotiin kuuluviin ainoastaan kemijärveläisnuorten ryhmäkeskusteluissa (en toteuttanut keskusteluja Kittilässä). Kirjoitelmissa Levi tarjosi työelämään pääsyn mahdollisuuden muutamille kittiläläisnuorille, mutta taloudelliseen menestykseen sitä ei paikallisten nuorten tarinoissa yhdistetty.

vaa työtä on hankala saada¹⁰¹. Toivoa menestyksestä pohjoisen pienissä kunnissa ajateltiin olevan ainoastaan metsäteollisuuden ja matkailun aloilla, mikä ei riitä tarjoamaan paikallisille nuorille uskoa omiin menestymismahdollisuuksiinsa alueella. Kemijärvellä käydyissä keskusteluissa käytetty kieli oli varsin karua aihetta pohdittaessa.

(KeR1)

Anne: Mutta miks ei täällä vois menestyä?

Sauli: No miten täällä menestyt? Käy kattoon tätä kyllää ja sitte taujat

Anne: Niin mutta mitä ne nyt oli, Janne Lahtela¹⁰² ja, eikö ne tullu ensimmäisenä mieleen niistä menestyjistä?

Henri: No ne assuu Sveitsissä tai jossaki sielä

Alueellisia menestymismahdollisuuksia pohtiessaan kemijärveläisnuoret tekivät jakoa tämänhetkiseen tilanteeseensa ja tulevaisuuteen. Koulussa menestyminen, hyvien arvosanojen saaminen, on nuorten mukaan helpompaa Kemijärvellä kuin Helsingissä, sillä ensin mainitussa ”ei ole nuorille muuta tekemistä kuin koulunkäynti”. Helsingissä parhaisiin lukioihin sisään pääsyn tiedettiin olevan vaikeampaa. Toisin sanoen nuoret ajattelivat, että Kemijärvellä on helpompaa menestyä koululaisena, mutta työntekijänä menestyminen on mahdollista vain toisaalla. Kirjoitelmissa menestys paikallistuu erityisen voimakkaasti. Lappiin sijoitetuissa hyvän elämän tarinoissa menestyksen käsitettä ei käytetä ollenkaan. Alueellinen hyvä elämä kiertyy varsinkin tyttöjen kohdalla perheen, ystävien ja sosiaalisten suhteiden ympärille.

Minulla on lämmin ja turvallinen koti. Asun mieheni ja kahden lapseni kanssa kauniissa talossamme maalla [...] Elämäni on vakaata ja mielestäni siitä ei mitään puutu. (tKi11)

Olen naimisissa ja minulla on vuoden vanha poika ja saan pian toisen vauvan. Olen ammatiltani perhepäivähoitaja, mutta nyt olen äitiyslomalla. Mieheni on minua kolme vuotta vanhempi. Hän on erään suuren firman johtaja. Meillä on kaksi koiraa. Me asumme kerros-

¹⁰¹ Poikkeuksena lääkärit, joiden työllistymismahdollisuudet niin Kemijärvellä ja Kitilässäkin todettiin hyväksi.

¹⁰² Kemijärveläissyntyinen Janne Lahtela on yksi maailman menestyneimmistä freestyle- ja kumparelaskijoista.

talossa. Mutta muutamme pian Helsinkiin, koska minä ja mieheni saimme sieltä paremmat työpaikat. Ja koulutukset ovat lapsille hyvät. Kaikki on ainakin vielä tähän asti mennyt hyvin ja toivottavasti myös tulevaisuudessa. (tKe114)

Luulisin että olisin työtön sillä täällä ei ole työpaikkoja, tai tekisin jotain pikkuhommia että just ja just saan ruokaa ja laskut maksettua. Asuisin varmaan kirkonkylällä. Olen jäänyt varmaan Kittilään perheen ja kavereiden takia. (tKi36)

Harrastuksista ja lemmikkieläimistä sekä elinympäristön luonnonläheisyydestä, puhtaudesta, turvallisuudesta ja rauhallisuudesta rakennettiin puitteita hyvälle elämälle Lapissa. Erot tyttöjen ja poikien tarinoiden välillä olivat erityisen suuret kirjoitelmissa, joissa kerrottiin hyvästä elämästä kotikunnassa. Tyttöjen kirjoitelmissa korostuivat perhe ja ihmissuhteet. Työhön ja koulutukseen liittyvät maininnat puuttuivat usein kokonaan. Pojat sen sijaan rakensivat hyvän elämän kuvaustaan koulutuksen kautta hankittuun ammattilaisuuteen nojaten myös kotikunnassaan, joskin huomattavan varovaisesti tai hakien kerronnalle pohjaa paikan ulkopuolelta.

Heti lukion jälkeen kävin armeijan ja pääsin opiskelemaan Turun lääketieteelliseen tiedekuntaan. Nyt olen palannut Kittilään suorittamaan terveyskeskusjaksoa. Valmistun pian ammattiin, josta tienaa hyvin ja elämä hymyilee. (pKi53)

Asun kerrostalossa vuokralla. Minulla on suhtkoht hyvä työpaikka. Olen muuttamassa etelä-suomeen paremman työpaikan perässä. (tKe104)

Asun maalla kaksikerroksisessa omakotitalossa. Olen kahden lapsen isä ja vaimoni on minua kaksi vuotta nuorempi ja työskentelee Salcompilla suunnittelu insinöörinä. Itse olen ammatiltani yrittäjä. Meidän perheessä on kaksi koiraa ja kaksi autoa. Lapseni ovat 2- ja 4-vuotiaita. Toinen tyttö ja toinen poika. Perheeni taloudellinen tila on erinomainen ja terveys kohdallaan. (pKe19)

Lappilaisnuorten kirjoitelmissa paikka konkretisoituu hyvän elämän kerronnassa mahdollisiksi nähtäviin työpaikkoihin: Kemijärvellä Salcom-

piin ja Kittilässä Leviin. Kirjoitelmien keräämisen jälkeen Kemijärvi¹⁰³ on menettänyt Salcompin¹⁰⁴, ja hiljattain myös StoraEnso¹⁰⁵ päätti lopettaa Kemijärven sellutehtaan. Kemijärveläisnuorten, jotka jo alun alkaen suhtautuivat pessimistisesti kotikuntansa tulevaisuuteen kirjoitelmissaan ja aluekeskusteluissa, voikin olettaa paikkakunnan uusien menetysten myötä kadottaneen viimeisenkin konkreettisen pohjan¹⁰⁶ mahdollisuuksiltaan suunnitella tulevaa (työ)elämäänsä kotipaikkakunnalleen. Kittilässä tilanne on toinen.

Minulla olisi varmaan omakotitalo Levillä. Olisin naimisissa ja meillä olisi kaksi lasta, tyttö ja poika. Olisin töissä Levillä jossain matkailuyrityksessä. (tKi54)

Kittilässä sujuu Suomen suurimman hiihtokeskuksen, Levin, vetämänä positiivisemmin kuin Kemijärvellä. Kirjoitelmien keräämisajankohtana, talvella 2001–2002, Kittilän väkiluku kävi pohjalukemissaan¹⁰⁷. Kittiläläisnuorten kirjoitelmat olivatkin sävyltään jokseenkin yhtä pessimistisiä kuin kemijärveläisnuorten. Kunnan katsottiin kutistuvan väkiluvultaan edelleen vuosi vuodelta, eikä kirjoitelmissa juurikaan näkynyt uskoa matkailun kasvuun tai paikallisten tulevaisuuden näkymien parantumiseen. Vuonna 2003 Kittilän kunnan väkiluku kääntyi kuitenkin lievään nousuun, joka on jatkunut edelleen¹⁰⁸. Tämä on mahdollisesti lisännyt paikallisten nuorten tulevaisuuden visioinnin mahdollisuuksia kotikunnassaan.

Joka tapauksessa sekä tytöt että pojat niin Kittilässä kuin Kemijärvelläkin toteavat paikalliset työmahdollisuudet rajallisiksi. Varsinaisten menestystarinoiden kirjoittaminen pääseekin vauhtiin vasta Lapista pois muuttaneen elämää kuvailevissa kirjoitelmissa, joissa korostuu työ. Lap-

¹⁰³ Vuonna 1990 Kemijärvellä asui 12 331 ihmistä. Muuttotappioiden seurauksena Kemijärvellä asui vuonna 2006 enää 9 065 asukasta, eikä negatiivinen muuttoliike edelleenkään näytä hiipumisen merkkejä. (Lapin liitto.)

¹⁰⁴ Salcomp lopetti Kemijärven tehtaansa vuonna 2004 ja siirsi tuotantonsa Kiinaan. Työpaikan menetti lähes 300 kemijärveläistä. (Yle A-studio.)

¹⁰⁵ Stora Enso ilmoitti Kemijärven sellutehtaan lopettamisesta 25.10.2007. Kemijärven tehtaalla työskenteli tuolloin 223 henkilöä, mikä teki sellutehtaasta Kemijärven suurimman yksittäisen työnantajan. (Yle Radio.)

¹⁰⁶ Jo ennen Salcompin lähtöä Kemijärveltä lähti lääketehdas ja iso leipomo.

¹⁰⁷ Väkilukutilastot vuodesta 1980 lähtien (Kittilän kunta).

¹⁰⁸ Vuonna 1980 Kittilän kunnan väkiluku oli 6 404. Vuonna 2002 Kittilässä asui 5 797 ihmistä ja 2006 kunnan väkiluku oli noussut 5 885 asukkaaseen. (Kittilän kunta.)

pilaisnuorille hyvän elämän muuttaminen menestyksekkääksi elämäksi vaatii muuton pois Lapista paremman työn perässä. Ajatus siitä, että muutto etelään riittää jo sinällään takaamaan hyvän työn saamisen, näytetään lähes itsestäänselvyytenä niin kirjoitelmissa kuin keskusteluissakin. (Myös Ollila 2004.)

No mistä mä tiään...ku mä en asu täällä kait... no voi vi... no mulla ois 2-3-dogii ja 2 kissaa... mä asuisin omakotitalossa..ja mä olisin töissä...? Emmä tiää... (tKe95)

Olen joutunut erakoksi Lapin karuun erämaahan. Samalla olen jokapäiväinen juoppo. Minulla on isot pontikkapannut, joilla keitän itselleni lämmikettä. Sinolia juon taas piristeeksi. Ruokavalioni on kesällä paistettuja sääskiä ja muita hyönteisiä mitä löytyy. Talvella puolestaan syön kaarnaa, jäkälää ja naavaa eli olen melkein poro. Rahaa minulla ei ole pennin hyörylää. Minua ei ole enää väestörekisterissä, mutta silti poliisit vain ettii minua, sillä ryöstinhän pankkeja silloin 15-kesäisenä kun elämäni oli vielä kohtalaisen hyvää. Asumuksena mulla on maanalainen bunkkeri, jotta poliisit ja eräjormat eivät vahingossakaan löydä minua. Vaikka elämäni saattaa kuulostaa vaikealta on minulla silti erittäin aktiivinen seksielämä. Nain poroja ja muita elukoita aina kun niitä menee ohi. Loppu! (pKe50)

Muutin isän ja äidin kanssa naapurikunta Rovaniemen maalaiskuntaan. Ostimme kaksikerroksisen omakotitalon, minä vein tavarani yläkertaan ja pääsin työttömyyskortistoon ja saan jopa 157 € kuussa (pKi51)

Olen työtön, rahaton ja asun pienessä mökissä keskellä mettää. Yritän kokoajan hakea töitä, mutta en saa. Sitten muistin että minä asun keskellä mettää ja että minusta tulisi metsuri. Minusta tuli metsuri ja olen tällä hetkellä miljonääri. (pKi38)

Kuten itähelsinkiläisten, myös lappilaisten nuorten kirjoitelmissa mielikuvitus pääsee lentoonsa muualle muuttamiseen kehystetyissä tarinoissa ja kotikunnassaan edelleen asuvan tarinoissa irrotellaan aluediskursseja hyödyntävällä parodialla tai ironialla. Peräkammarinpoika on yksi tyypillinen Lappiin sijoitettu ironinen tarina menestyvästä nuoresta miehestä. Toinen tyypillinen tarina perustuu erakkouteen, elämiseen ”keskellä met-

tää”. Kotikuntaan sijoitetut menestystarinat todetaan muutamissa kirjoitelmissa myös vaikeiksi tai mahdottomiksi kirjoittaa. Pieni lappilainen paikkakunta ja menestys eivät kuulu yhteen.

Törmäävät diskurssit

Lappilaisessa maaseutukaupungissa (Kemijärvi) tai -kunnassa (Kittilä) tai itähelsinkiläisessä lähiössä asuva ei oletusarvoisesti kuulu menestyjiin. Jokaisen näistä kolmesta paikasta voi ajatella menestyjän identiteettipositioon asettumisen mahdollisuuden kannalta hankalaksi. Nuoret neuvottelevatkin menestyjän positioista tavalla, joka on herkkä alueellisille diskursseille. Paikka rajaa menestysdiskurssin tilan tietynlaiseksi. Jaettu menestysdiskurssi murenee ja hämärtyy törmätessään spesifeihin paikkoihin: toisilleen kuulumattomat diskurssit (menestys, Lappi ja lähiö) hajoittavat aiemmin koostetun, selkeän yhteisymmärryksen.

Itähelsinkiläisnuoret, joiden asuinalueet kuuluvat monin sosioekonomisin mittarein mitattuna pääkaupungin heikko-osaisimpiin¹⁰⁹, sijoittavat menestyksen asuinalueensa ulkopuolelle tai tiettyihin erikseen nimettyihin paikkoihin Itä-Helsingissä. Alueiden ominaispiirteet rajaa- vat – hegemonisia aluediskursseja mukaillen – uskottavan kerronnan mahdollisuuksia nuorten menestystarinoissa ja menestymisen mahdollisuuksia tai mahdottomuuksia koskevissa keskusteluissa. Kotiseudulla tai asuinalueella voi tulla toimeen tai elää ihan hyvää elämää, mutta menestytjälle paikka ei kuulu.

Kuten kemijärveläispoika alla huomauttaa, menestys on, jollei enemmän, niin ainakin eri asia kuin hyvä elämä, pärjääminen tai toimeentulo kotikunnassa. Lappilaisnuorten kirjoitelmissa periferia/keskus- ja pohjoinen/etelä-dikotomiat saavat selkeän otteen yksittäisten paikkojen yli. Näitä dikotomioita mukaillen, pohjoisessa periferiassa voi tulla toimeen tai elää hyvää elämää, mutta varsinainen menestys sijoittuu etelän keskuksiin tai ainakin kotikuntaa suurempaan kaupunkiympäristöön.

On tärkeää huomata, että tulla toimeen ja menestyä eivät ole sama asia (pKe18)

¹⁰⁹ Esimerkiksi Itäisen suurpiiriin 10,7 prosentin työttömyysaste oli vuonna 2006 Helsingin kaupungin suurpiireistä korkein (Helsingin kaupungin tietokeskus).

Kittilä, Kemijärvi ja Itä-Helsinki asettavat nuorten vastattavaksi epäkiitollisen alueellisen identiteetti-position. Kun nuoret kertovat itsestään tulevina menestyjinä, heidän on otettava tulevaisuuskuvissaan huomioon nykyisen asuinalueen rajaama kerronnallinen tila. Menestys- ja alue-diskurssien yhteentörmäys synnyttää muuttopuheen. Itähelsinkiläisessä lähiössä ja lappilaisilla maaseutupaikkakunnilla menestyjän identiteetti kerrotaan puhumalla muutosta: näistä paikoista menestyjän tulevaisuutta lähdetään tekemään toisaalle.

V Huono elämä ja syrjäytyminen

Suomessa syrjäytyminen on ollut viimeisten parinkymmenen vuoden ajan ajankohtainen yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen kysymys. 1990-luvun taloudellinen lama nosti syrjäytymisen keskeiseksi huomion kohteeksi sekä tutkimuksessa että hallinnon kielenkäytössä ja toimenpideohjelmassa (Suutari 2002, 12). Käsitteenä syrjäytymistä on viljelty niin laajalti, että se on paitsi hapertunut myös menettänyt kykynsä hätkähdyttää. (Helne 2002; Paju & Vehviläinen 2001.) Useimmiten se määritellään yhdistelmäksi taloudellista, sosiaalista, terveydellistä ja koulutuksellista huono-osaisuutta, sulkeutumista koulutus-, työ- ja asuntomarkkinoiden ulkopuolelle (esim. Helne 2002). Ihmisen voidaan todeta syrjäytyneen ainakin työstä, koulutuksesta, ystäväpiiristä, tietoverkoista ja poliittisesta osallistumisesta (Rinne & Kivirauma 2003a).

Syrjäytymiseksi kutsuttava asiantila konstruoituu ilmiötä käsitteellistävissä keskusteluissa ja on näin ollen suhteellista. Keskustelujen taustalta hahmottuu hallinnollisia pyrkimyksiä, taloudellisia ja kulttuurisia arvotuksia, yhteiskunnallisissa muutoksissa syntyvää epävarmuutta ja hämmennystä normaliteetin sekä yhteiskunnan ja yhteisyyden luonteesta ylipäättään. (Helne 2002, 51.) Suomessa syrjäytyminen on yleensä ymmärretty sosiaalisena huono-osaisuutena. Syrjäytyminen on kuitenkin myös spatiaalinen ja symbolinen käsite. Paikkojen ja syrjäytymisen representaatiot kietoutuvat toisiinsa. Kaupunkiympäristö ja syrjäytyminen aiheuttavat pelkoa: tietyillä syrjäytymiskeskusteluihin kiinnittyvillä alueilla turvattomuuden tunteet lisääntyvät. Esimerkiksi liikkuminen tietyissä kaupunginosissa tai tietyillä alueilla voidaan kokea pelottavana, syrjäytymisestä tulee uhkaavaa. Maaseutu ei pelota. Sen sijaan autoituvaa maaseutua romantisoidaan usein kadotettuna paratiisina. (Mt., 156.)

Syrjäytymisen lähikäsitteenä toimii ambivalentimpi marginalisaatio. Sitä käytetään kuvaamaan aspekteja, joiden kautta epätasa-arvo rakentuu. (Wyn & White 1997, 121.) Marginalisaation käsitteeseen liittyy sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä, pelkoa ja kiehtovuutta. Yksilön on mahdollista olla samanaikaisesti sekä marginalisoitunut että integroitunut. (Helne 2002, 100–101.) Marginalisaatio viittaa valtavirran ulkopuolella olemiseen, eikä siihen sinällään liity välttämättä huono-osaisuutta. (Rinne & Kivirauma 2003a, 16.) Tietyissä yhteyksissä marginaalisuus,

esimerkiksi marginaali-identiteetti, voi olla positiivinen voimavara tai identiteettipoliittinen valinta: esimerkiksi monille julkisuuden henkilöille kotipaikka on keskeinen osa julkisen identiteetin rakentamisesta. Kunnon kansalaisen statuksen saavuttaminen edellyttää kuitenkin tiettyjen yleisesti hyväksytyjen, tietyille elämänvaiheille tyypillisten toimien ja valintojen ”oikein” tekemistä. Helposti ajatellaan, että kyvyttömyys tai haluttomuus noudattaa ”oikeanlaisen” elämäntavan normeja johtaa syrjäytymiseen.

Tässä luvussa tarkastelen nuorten tuottamaa syrjäytymisen ja syrjäytyneen konstruktioita. Kysyn, missä menee rajalinja, jonka ylittänyt mielletään syrjäytyneeksi. Mistä syrjäytymisen ajatellaan johtuvan? Miten syrjäytyminen kiertyy paikkaan, ikään ja sukupuoleen nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa?

Köyhä, kipeä ja yksinäinen

Kittiläläiset, kemijärveläiset ja itähelsinkiläiset nuoret jakavat käsityksen huonosta elämästä: sitä leimaavat köyhyys ja yksinäisyys (ks. myös Paakunainen 2006, 163; Paju & Vehviläinen 2001, 24). Taloudelliset ongelmat kerrotaan syrjäytymisen ensisijaiseksi syyksi. Rahapula vetää perässään kuvaan erilaisia päihde- ja ihmissuhdeongelmia. Kun syrjäytyminen sijoitetaan paikkaan, saa kerronta edelleen omat vivahteensa.

Kuten menestys, myös huono elämä ja syrjäytyminen jaetaan nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa taloudellisen ja sosioemotionaalisen alueisiin. Huono elämä näyttyy joko taloudellisena tai henkisenä ahdinkona, syrjäytyminen puolestaan näiden kahden epäonnisen liittona: köyhyytenä ja kipeytenä. Työttömyys, päihitteet, jaksaminen ja ihmissuhteet muodostavat syrjäytymisen peruskehiksen. Huonon elämän kuvauksissa on poikkeuksetta läsnä jokin näistä osasista, mutta rajalinja huonon elämän ja syrjäytymisen välillä ylittyy vasta kasaumissa: syrjäytyneelle lankeaa kerralla kannettavakseen useampi elämän ankeuttaja.

(KeR1)

Anne: No entä sitte, jos mennee elämässä huonosti? Millasta elämää on sellanen, joka mennee huonosti?

- Ronja: No että on työtön ja on*
Nella: Ei välttämättä niilläkään mee huonosti
Mari: Jos ne on onnellisia
Ronja: Nii
Henri: Nii mutta siinähan puhuttiin just, että jos elämässä mennee huonosti, nii ei silloin voi olla onnellinen
Mari: Niin no
Sauli: Voi jos mennee sillee huonosti, mutta
Nella: Voi olla fyysisesti sillee kunnossa muttei henkisesti
Ronja: No sori, no, no jos vaikka on menettäny vaikka työn vaikka jonku alkoholin takia vaikka ja sitte kaikkea tommosia juttuja satuu, kaikkea onnettomuuksia ja kaikkea semmosia
Mari: Se menettää paljon jotain läheisiä ja [hiljaisuus]
- (HkiKe)*
Sara: Jos sillee ei meniskää kaikki hyvin, et ku
Katri: Ettei ois ystävii tai sillee
Jutta: Niinku just sosiaaliset suhteet, ettei ois, tai niinku niit ei ois ollenkaa ja sit
Sara: Ei pääsiskää töihin ja
Katri: Nii
Sara: Sit vaa rupeiski ryyppää ja tulis sit
Jutta: Tai sit et ois hirveesti töitä jossai, vaik, vaik eri työpaikois, kauheesti töitä, ja sit sä oisit koko aika iha väsyny ja sä oisit iha hermoromahduksen partaalla, sä vaan purkaisit sitä kaikkiin, niinku sun perheenjäseniis tai, nii sit
Katri: Nii ja just sillee, et jos ei niinku ikinä sais sitä mitä haluaa ja tälle
Jutta: Tekis kauheesti sen etee, et sais sen, mitä haluaa ja sit ei ikinä saa sitä, mitä haluaa

Masentuneisuus, synkkyys, epätoivo, menetetyt läheiset ihmiset tai onnellisuuden kadottaminen ovat toistuvia teemoja nuorten vaikeaa elämää koskeissa kuvailuissa. Ryhmäkeskusteluissa nuorten puhe syrjäytymisestä ja huonosta elämästä on pinnaltaan näennäisen sukupuolineutraalia, vaikka ”ostarilla notkuva deeku” (HkiLi) herättääkin nopeimmin mielikuvan ikääntyvästä yksinäisestä miehestä. Sen sijaan kirjoitelmissa aiheen

sukupuolittuneisuus tulee näkyvästi esiin. Elämäntapoihin liittyy monenlaisia moraalisia kannanottoja, toisinaan suorastaan kiihkeää moraalipuhetta. Niitä kauhistellaan, ihmetellään, paheksutaan tai ihannoidaan. Aivan erityisen voimakkaasti elämäntapoja koskeva moraalipuhe koskettaa tyttöjä. Tyttöjen asema ja kanta näyttää olevan monella tapaa jyrkempi kuin poikien suhteessa perinteisiin malleihin. Tyttöjä arvioidaan ja arvotetaan suhteessa sallittuun ja kiellettyyn. (Houni & Suurpää 1998, 15.) Nuoret ottavat kirjoitelmissaan monipolvisesti kantaa hyvän ja huonon elämän väliseen rajankäyntiin. Elämäntavalliset ratkaisut ja valinnat asemoivat tyttöjä ja poikia kirjoitelmissa eri tavoin.

Ajasta on kehkeytynyt julkisten keskustelujen keskeinen kiistakapula ja (elämän)poliittinen avainseikka. Mediassa on puhuttu paljon elämän rytmin kiihtymisestä ja työkeskeisyyden korostumisesta. Ihmisillä katsotaan olevan aina vain vähemmän aikaa ja työajan on sanottu kolonisoivan muuta ajankäyttöä, mistä johtuen muun muassa perheen yhteisen ajan on todettu olevan katoamassa ja myös aikaan liittyvän stressin on katsottu lisääntyvän. (Jyrkämä 2001, 145.) Nämä keskustelulinjat näkyvät etenkin tyttöjen tarinoissa, joissa toistuvat teemoina yksinhuoltajuus ja kiire.

Stressaava työelämä, uupumuksineen ja ajankäytön ristiriitoinen, on sekä kirjoitelmissa että keskusteluissa ainoastaan tyttöjen esiin nostama seikka. Tytöt kertovat kiireen ja stressin johtuvan useimmiten siitä, ettei perheelle jää aikaa. Perinteinen työnjako perheissä näkyy siten, että tytöt ottavat kantaakseen vastuun arjen pyörittämisestä. Yksinäisyys on näin tyttöjen vaikean elämän kuvauksissa paitsi läheisten ihmissuhteiden puutetta myös yksin jätetyksi tulemisesta aiheutuvaa kiirettä ja stressiä: ihmissuhteita on olemassa, mutta ne eivät ole arjessa läsnä, mikä aiheuttaa jokapäiväistä yksin ja omillaan pärjäämisen pakkoa.

Joudun pyörittämään perhettä yksin, koska mieheni on paljon poissa kotoa työmatkojensa takia. (tH50)

Minulla on kaksi lasta, mutta ei miestä, joten olen yksinhuoltaja. Lapseni ovat jo koulussa ja tarvitsevat rahaa vaatteisiin ja koulutarvikkeisiin, joten ruokaan ei riitä paljon rahaa, vuokrani on maksamatta ja minulla on vain osa-aikainen työpaikka. Vapaa-ajallani yritän etsiä uutta työpaikkaa, sillä välin, kun lapset ovat ulkona tai

kaverilla. En ole kertonut lapsilleni meidän ongelmista, enkä vietä paljoa aikaa lasteni kanssa. (tH62)

Avomieheni pelaa lätkää harrastuksenaan ja hän on aika monet illat treeneissä, minulla on myös usein iltalyövuoroja, joten Sebastian joutuu olemaan aika paljon hoidossa ja se on joskus/aika usein vaikeaa. Mutta viikonlopun koitamme olla aina kaikki kolme yhdessä. Viiden kuukauden päästä jään pois töistä ja jään äitiyslomalle, koska saamme toisen lapsen. Äitiysloman jälkeen aion vähentää iltalyövuoroja, jotta illalla jää aikaa perheelle. (tH32)

Olen juuri lopettanut opiskelut ja valmistunut lääkäriksi. Olen jo kihloissa tai ehkä naimisissakin. Lapsia mulla on myös kaksi... Riitemme usein mieheni kanssa ja asunnon vuokra on korkea enkä saa kunnollista työtä vaan päivystyshommia, yötä päivää. Opintolainaa pitäisi lyhentää jälleen, mutta raha ei riitä tässä kuussa, vasta ensi kuun vaihteessa. Elämämme on vaikeaa päivystysvuorojeni ja rahanvaikeuksien takia. Aikaa ei tunnu riittävän lapsilleni ja miehelleni. (tKe39)

Uranaisen stressaavan elämäntahdin rinnalla tytöt kirjoittivat tarinoita ”huonosta naisesta”: yletön baareissa juokseminen ja alkoholin käyttö sekä vastuuton seksi satunnaisten partnereiden kanssa on naiselle huonoa elämää. Huonoa elämää elävä nainen ”huoraa” ja ”notkuu baareissa”, mikä johtaa syrjäytymisen kynnykselle, toisinaan sysää syrjäytymiseen saakka. Huono nainen tulee usein vahingossa, huolimattomuuttaan tai välinpitämättömyyttään, raskaaksi ja edessä hämmöttää yksinhuoltajuus vääjäämättömine rahahuolineen. Huonoja naisia ei kuitenkaan asu Lappissa: lappilaisten tyttöjen huonon naisen tarinat paikantuvat ”etelään” ja itähelsinkiläistyttöjen erityisesti Itä-Helsinkiin.

Olen alkanut käymään baareissa yhä useammin. Se ei ole hyväksi kenellekään. Yhden yön juttuja on ollut useampikin ja tänään huomaisin olevani raskaana. en tiedä vielä mitä teen sen pienokaisen kanssa. Abortti ei tule kysymykseenkään, se olisi murha. En kyllä pärjäisi yksin lapsen kanssa. Enkä tiedä, kuka edes on tämän lapsen isä. [...] (tH35)

Ainoastaan tytöt kirjoittivat vaikean elämän tarinoissaan kriisiytyneistä, mutta silti jatkuvista läheisistä ihmissuhteista tai yleisestä tyytymättömyydestä omaan elämään: onnettomista liitoista, perheväkivallasta tai kumppanin alkoholismista sekä turhautumisesta. Kun poikien tarinoissa ihmissuhteet yksinkertaisesti päättyvät tai puuttuvat, useissa tyttöjen tarinoissa jäädään jumiin epätydyttäviin suhteisiin ja toisinaan myös pelätään suhteen päättymistä siitä huolimatta, että se koetaan epätydyttäväksi. Tytöille yksinäisyys voi siis olla myös yhdessä yksinään olemista ja huono elämä selittyy usein läsnä olevan miehen kautta.

Minä olen. Istun. Mietin. Mietin elämäni, miten olenkaan joutunut tähän tilanteeseen? Ei, en ole yksinhuoltaja. Kyllä, minulla on töitä. Mutta ei, en ole onnellinen. En ole ollut pitkään aikaan. Siitä on itse asiassa varmaankin yli kymmenen vuotta kun viimeksi hymyilin. [...] (tH32)

Aviomieheni on väkivaltainen ja kuluttaa kaikki rahat vain juomiseen. Minulla ei ole enään yhtään ystävää, kun hän on karkottanut ne pois. Kaiken lisäksi minulla on taloudellisia ongelmia. Asuntokin on menossa alta. Olen saanut pakokaasuista tarpeekseni [...] Pelkään miestäni hirveästi [...] Kyllä tästä suomalaisella sisulla selvitään. (tKi44)

Asun Merihaassa ja olen saamassa toista lastani [...] Toimin asianajajana ja pidän julkista esiintymistaitoani yllä harrastelijateatterissa. Olen aika masentunut, mutta minulla ei ole kyllä aikaa hoitaa sitä pois päiväjärjestyksestäni. Itken itseni uneen miettiessäni paremman puoliskoni työllistymistä ja sitä kuinka kauan vielä hän minua kestää. Eli kuten äitini elän ”täytettyä” elämää. ”Täytetty” elämä on sitä, kun on jo liian vanha vaihtamaan tylsää uraa kiinnostavaan, vanhaa miestä uuteen ja kaikki mihin ryhtyy tuntuu turhalta tai ei ole muuten vaan sen arvoista. Mutta silti se elämä on eletävä. (tH8)

Poikien vaikeaa elämää kuvaavissa kirjoitelmissa selvästi yleisimpänä teemana toistuvat jätetyksi tulemisen kokemukset, ja taloudelliset seikat saavat niissä keskeisemmän aseman kuin tyttöjen tarinoissa. Kun tyttöjen kirjoitelmissa puoliso on usein olemassa, vaikkakin poissaolevana, poikien tarinoissa jätetyksi tuleminen on konkreettista hylkäämistä: vaimo

jättää ja vie lapset mukanaan tai läheiset kuolevat. Tarina isoista veloista, uhkapeleihin hukatusta omaisuudesta, puille paljaille ajautumisesta ja näin tuotetusta kyvyttömyydestä vastata perheen elannosta saa poikien kirjoitelmissa paljon tilaa ja toistaa niin ikään perinteistä työnjakoa perheissä.

Työttömyyskorvaukset riittävät juuri ja juuri asunnon maksamiseen. Ruokaan ei ole rahaa, täytyy hakea apua että saisi ruokaa. Kaikki rahat ovat menneet juomiseen ja vaimo lähti ja otti lapset mukaansa. Juominen vain jatkuu ja jatkuu ja huomaan asuvani roskakorissa ja pian hoidossa ja yritän muuttua. (pKe42)

Perheeni kuoli vuonna 2009 autokolarissa. Sain todella isot korvaukset, mutta ne ei tuo vanhempiani takaisin. Elämä on surullista. (pH59)

Elämä on yhtä helvettä. Vaimo jätti ja koira kuoli. Olen elämäni veloissa ja työtön. (pKi28)

Sekä tyttöjen että poikien kuvauksissa vaikea tai huono elämä näyttäytyy sujuvimmin työttömyyden ja alkoholisoitumisen sävyttämänä kamppailuna, arjesta selviytymisen pyrkimyksenä. Vaikea elämä on taloudellisesti niukkaa, henkisesti ahdasta ja vaatii jatkuvaa kamppailua lopullista suohon oppoamista vastaan. Keskiöön kerronnassa nostetaan ihmissuhdeongelmat, jotka sukupuolittuvat kirjoitelmissa selkeästi. Työille ihmissuhdeongelmat tarkoittavat usein pettävää puolisoa tai parisuhdeväkivaltaa. Poikien ihmissuhdeongelmat taas kiteytyvät suhteiden katkeamisiin, avioeroihin tai läheisten ihmisten puuttumiseen. Siirtymä vaikeasta tai huonosta elämästä syrjäytymiseen esitetään kierteenä – oravanpyöränä – joka johtuu useimmiten yksilön omasta, nuoruudessa vallalle päässeestä vastuuttomuudesta tai välinpitämättömyydestä ja jonka seurauksista kohtalokkain on selkeästi kunnollisen koulutuksen puuttuminen.

(KeR4)

Anne: Kuinka sitte joillekki käy niin, että niillä menee överiksi se ryyppääminen ja niistä tulee alkkiksia? [edellä käytyyn keskusteluun viitaten]

Marja: Ne ei muuta tee

Leka: Ne ottaa liian usein

Aapo: Tullee kierre

*Iiris: Masentuu ja
 Samu: Putki
 Iiris: Se riippuu
 Samu: Loppumaton putki
 Leka: Oravanpyörä*

Alla lainaamassani helsinkiläisnuorten ryhmäkeskustelussa ja muutamassa kirjoitelmassa kuuluu myös alueellisena eristyspiirteenä kilpailu peruskoulunjälkeisistä toisen asteen koulutuspaikoista. Toisin kuin Kittilässä ja Kemijärvellä, lukioon tai muuhun haluttuun koulutukseen pääsy ei olekaan jokaiselle helsinkiläisnuorelle tulevaisuuskerronnassa itsestäänselvyys. Joka tapauksessa niin alkoholisoitumisella kuin koulutuksellislakin epäonnistumisilla selittyvä syrjäytymisen kierre saa nuorten kertomana itunsa nuoruudessa.

(HkiLi)

Anne: No miks joillaki sitte mennee elämä silleen pieleen?

Ossi: Ne on mokannu sen

Tero: Ei o jaksanu opiskella

Janna: Ei o välttämättä päässy sinne minne ois halunnu ja jaksanu opiskella

Minun keskiarvo oli tarpeeksi huono, etten päässyt lukioon. Ammattikouluunkaan en päässyt, joten jouduin kymppiluokalle. Kymppiluokka aluksi meni hyvin, mutta tutustuin ”koviksiin” ja aloin olla niitten kanssa. Pääsin kummiski ammatti kouluun ja siellä alkoi mennä jo huonosti. En enää jaksanut opiskella ja aloin olla kavereitten kanssa yöhön saakka. [...] Aloitin taas vuosien päästä ammattikoulun, mutta taas meni pieleen. Olin jo yli 20 vuotta, enkä ollut saanut mitään aikaiseksi [...] olin 28 vuotias. olin vieläkin samassa kohdassa kuin ennenkin. olin aikomassa mennä ammattikouluun opiskelemaan. Ajattelin ”Ehkä se tällä kertaa menee hyvin!”. (pH49)

Huonon elämän ja syrjäytymisen syitä asetellaan kertomuksissa ja keskusteluissa sekä yksilöön itseensä että onnettomiin sattumiin. Nuorten mukaan syrjäytyminen – kuten menestyskin – on kiinni ensisijassa yksilöstä itsestään: jos yrittää niin menestyy tai ainakin pärjää (myös Saarela 2002, 53). Nuoret nostavat syrjäytymiskeskusteluissa kuitenkin esiin

myös itsestä riippumattomia tekijöitä: onnekkuus ja sattuma ovat niin ikään läsnä elämän rakentelun prosesseissa (myös Turtiainen & Kauppinen 2004). Kerronta asettuu ”shit happens” ja ”onni suosii rohkeaa” -ajattelun välimaastoon. Selvää on, että jollei yritä, ei ainakaan menesty. Toisaalta koskaan ei voi olla varma, ettei joku surkea sattumus pilaa elämää ja tee aiempia saavutuksia turhaksi.

*Elämä näytti hyvältä vielä lukion jälkeen. Viisi L:ää ylioppilastodistuksessa. Mutta sitten, eräältä parvekkeelta tippuu kukkaruukku keskelle päätä. Älykkyydosamäärä laskee 160:stä 60:neen. Opiskeluista ei tule lasta eikä pa*kaa, joten muutama kuukausi menee pullo kourassa työttömyyskorvauksella. (pH47)*

Olen köyhä, juoppo ja narkkari. Mulla ei ole yhtään rahaa eikä kavereita enkä tunne ketään sukulaista ja elämä potkii päähän. Sitten menen etsii ruokaa roskaämpäristä ja sieltä löysin lampunhengen. (pKe43)

(HkiPu)

Anne: Entä sitte huono elämä, minkälaista se on?

Janina: Varmaan se just, se katuelämä, kadulla liikkuu

Niklas: Ko ei jaksa kiinnostaa mikää, eikä oo sillee niinku, emmä tiä oikeen

Anne: Miks joillekki käy niin, että elämä menee pieleen?

Jasna: Ne on pilannu sen ihan ite sit, jos ne ei oo yrittäny tarpeeks

Anne: Mistähän se vois johtua?

Jokke: Esimerkiks jos vaimo kuolee, nii alkaa elämä tökkii

Janina: Tai jättää tai pettää

Jokke: Sit voi alkaa juomaa ja sit on [Kaupunginosalan] Alkos koko ajan

Anne: Voiko siihen vaikuttaa jotenki, ettei niin käy? Eiks se periaatteessa kellä tahansa voi vaimo kuolla?

Niklas: Mut voihan se senki jälkee, et se riippuu paljon ihmisestä et miten jaksaa

Jokke: Ja lähipiiristä, et miten ne tukee sua sen jälkee

Jasna: Se riippuu et miten se ite suree sitä, et ei heti tartu pirttuun tai piikkeihin

En tiedä...voi olla että en elä niin pitkälle ei sitä koskaan tiedä mitä tapahtuu...en vaivaa itseäni miettimällä minkälaista elämä sitten on. se on semmoista minkälaiseksi sen itse teen. (pKe100)

Individualismia ja yksilön valinnanvapautta korostavassa kulttuurisessa kehyksessä ratkaisut rakenteellisiin ongelmiin oletetaan yksilöitä löytyviksi, ei kollektiivisiksi (Aapola, Gonick & Harris 2005, 196). Syrjäytyminen johtuu rakenteista, mutta on yksilön syytä (Helne 2002, 87). Menestys näyttäytyy yksilön tavoitteellisen toiminnan tuloksena ja epäonnistuminen taas kyvyttömyytenä rationaalisiin valintoihin ja toimintaan. Tästä seuraa se, että yhteiskunnalliset ongelmat asemoidaan usein yksilön kriiseiksi. (Esim. Furlong & Cartmel 1999.) Kuten Beck (1992) toteaa, riskiyhteiskunnassa jokainen rakentaa oman tulevaisuutensa omalla vastuullaan (mt., 98).

Minulla on vaikeuksia tottua uuteen kotipaikkaan, joten en osaa suhtautua asioihin mieluisella tavalla, minulla on hiukkasan raha- ja talous ongelmia, mutta niistäkin pääsee yli jos oikein yrittää. (tH62)

(HkiLi)

Ossi: Sit hakeutuu hoitoon

Tero: Tai rupee opiskelee tai

Anne: Millaseen hoitoon?

Ossi: Alkoholistin, AA:han

Tero: Nii

Noel: Psykologille sillee, et se juttelis sille, et mitä sen pitää ruveta tekee ja sillee

Tero: Ei se auta

Janna: Sillee ottaa vaa niskasta kiinni itteensä ja

Noel: Ostaa hyvä kirja, mis o

Tero: Jos ei sil o rahaa

Noel: No kolme kaljapulloa, kuuskytsenttii, niil saa

Janna: Menee työkkärii

Noel: Niist saa kuuskytsenttii, kolmest kaljapullost

Tero: Ei kyl kolme kaljapulloa kuuskytsenttii rahaa oo!

Ossi: Ei, se on kolkytsenttii

Syrjäytyjä on kulttuurinen toinen, erityinen kansalainen, joka määritellään moraalisin termein (Pohjola 1995). Riippuvaisuus hyvinvointivaltiosta ei kuulu suomalaisiin elämäni hanteisiin. Siihen turvaudutaan vasta, kun muuta vaihtoehtoa ei ole. (Nätkin 2002, 187.) Silti työttömiä ja toimeentulotukea saavia on kautta aikojen pidetty sosiaalipummeina, ilmaisen rahan perässä juoksijoina. Etenkin nuoret toimeentulotuki-asiakkaat määritellään helposti työstä vieraantuneiksi sosiaaliturvan varassa eläjiksi (Pohjola 1995, 21). Myös nuorten mielestä menestyminen ja elämässä pärjääminen ovat kiinni itsestä. Samoin epäonnistumisia ja ongelmia selitetään omalla saamattomuudella. (Myös Ollila 2004, 90; Saarela 2002, 53.) Esimerkiksi pakkomuuttaminen selittyy lappilaisnuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa selkeästi aluerakenteilla: työttömyydellä, muuttotappioilla ja palveluiden loppumisella. Vastuuseen asetetaan kuitenkin yksilö, jonka on muuttaessaan pärjättävä ja sopeuduttava tai joka jäädessään (jäämällä) ”mokaa” itse omat mahdollisuutensa. Myös helsinkiläisnuorten mielestä sopeutuminen ja pärjääminen ovat kiinni yksilön kyvyistä. Ongelmista päästään yli, kunhan otetaan itseä niskasta kiinni. Erityistä ryhtiä vaaditaan ja edellytetään juuri nuorilta: nuorena on vitsa väännettävä.

Julkisessa keskustelussa nuoriso on tapana nähdä homogeenisena ryhmänä, jonka tekemisiä tulkitaan milloin minkäkin ilmiön kehyksissä. Työelämään siirtymisen mutkistumista ja työttömyyttä koskevat keskustelut johtavat jouhevasti mustavalkoiseen ”syyllinen vai uhri” -kiistelyyn nuorten tilanteita pohdittaessa. Syyllinen on itse aiheuttanut työttömyytensä saamattomuudellaan ja laiskuudellaan tai kyvyttömyydellään. Uhri taas kärsii yhteiskunnan onnettomista olosuhteista. (Ks. esim. Kärkkäinen 1995, 11–14.) Tällaiset tulkintamallit ovat tyypillisiä sukupolviyleisyyksiä, jotka saavat oman elämänsä mediajulkisuudessa (Tuohinen 1995) ja vaikuttavat tapaan, jolla aihetta lähestytään erilaisissa keskusteluyhteyksissä. Hetken, jolloin elämä on suurimmassa vaarassa lähteä väärälle reitille, ajatellaan usein ajoittuvan juuri peruskoulun päättämisen jälkeisiin lähivuosiin.

Minä asun vielä Helsingissä, mutta en kovin viihtyisästi. Olen pillannut elämäni sillä etten ole vaivautunut tekemään työtä nuorena tulevaisuuteni takia. Olen kyllä töissä mutta en mitenkään erityisen ”hyvässä” työpaikassa. Olisin pystynyt tekemään parempaa työtä

nuorena, jos vain olisin jaksanut/yrittänyt enemmän. Mutta en enää voi vaikuttaa elämääni enkä tulevaisuuteeni, minun on vain eletävä päivä kerrallaan ja katsottava mitä tapahtuu. Jos vain voisin palata menneisyyteen ja tehdä kaikki asiat hyviksi mitkä nyt ovat huonosti. Voisin asua hienossa omakotitalossa, minulla olisi iloinen perhe ja yms. (pH63)

Nuoruus rakentuu niin tämän tutkimuksen aineistossa kuin julkisessa keskustelussakin tulevaisuuden tekemisen hetkeksi. Jos hetken hukkaa tai päästää käsistään, sinetöi se kurjan surkean aikuisen elämänkohtalon, jonka muuttaminen vaatisi mahdottoman, paluun menneeseen. Samalla se korostaa nuoren omaa vastuuta ja mahdollisuutta elämänsä tekijänä. Nuorena on jaksettava ja yritettävä kaikkensa sekä tehtävä harkittuja valintoja, jotka sulkevat ulos mieluiten mahdollisimman vähän. Tavoitteellisen toiminnan keinoina ja päämäärinä loistavat kirkkaimmin koulutus ja työ. Niiden puute vastaavasti selittää kurjuuden kaikkein vaivattomimmalla, vähiten perusteluja kaipaavalla tavalla.

Kouluttautumattomat ja työttömät – uhreja vai rikollisia?

Tuija Päivärinta (1997) paikantaa analyysissään kaksi työttömyyden mallitarinaa: rikoksen ja tragedian. Rikostarinan työtön on pinnari, tragediassa työttömästä tulee uhri. Tragediassa työ on onni ja rikostarinassa moraallinen velvollisuus, josta pyritään vapautumaan. Tragediassa työn tekijä menettää työnsä, elämänsä sisällön. Rikostarinan työtön on sosiaalipummi, joka elää iloista elämää veronmaksajien rahoilla: työttömästä tulee konna ja kunnan kansalaisesta hänen uhrinsa. (Mt., 17.) Työttömyydestä esitetään muitakin tarinoita, mutta näihin kahteen linjaan kiteytyy etenkin julkisen keskustelun kädenvääntö. Työttömyyden hegemonisissa diskursseissa työttömien päälle sovitetaan yleensä näiden normaali-identiteettien pakkopaitaa. Työtön on joko hyvä tai paha työtön, uhri tai pummi. (Mt., 53.) Nuorten keskusteluja ja kirjoitelmia huonosta elämästä voikin luonnehtia uhriuden ja pummiuden väliseksi rajankäynniksi.

(HkiSi)

*Inka: Työnteko on se asia, mihin täs pyritään. Töitä pitää tehdä aina!
Varpu: Ja sit se, et pitää itestään huolta, ettei anna mennä niinku
pullonpohjalle tai mitää, et katsoo sen, et on niinku yhteiskunnalle
eduksi, ja pystyy niinku pitää omia tarpeitaan yllä*

Sosiaalipummi on suomalaisen kielenkäyttöön vakiintunut, esimerkiksi työttömyyspuheen yhteydessä käytettävä nimitys. Nuorten kuvauksissa sosiaalipummius, työttömyyden rikostarina, vaatii toimiakseen enemmän kuin työttömyyden. Työttömyys yksin ei riitä paikantamaan kehtään sosiaalipummin positioon. Nuorten kirjoitelmista ja keskusteluista hahmottuva sosiaalipummin mallitarina tulee lähelle Päivärinnan (1997) esimerkkiä rikostarinan työttömästä, työtä vieroksuvasta sosiaaliturvalla eläjästä. Nuoren sanoja lainaten, ”sossupummi on sellainen työtön, joka luistaa työnteosta, eli ei tee töitä vaikka siihen olisi mahdollisuus, ja tästä huolimatta ajeele Mersulla”, eli selvästikin ”ellää muitten rahoilla”. Kallis auto on yksi keskeisimmistä nuorten keskusteluista ja kirjoitelmista löytyivistä menestyksen merkeistä. Työnteko, ahkeruus, taas on menestyvän ihmisen tärkein ominaisuus. Kalliin auton omistava työtön siis rikkoo sekä menestyksen ja ahkeran työnteon että työttömyyden ja köyhyyden välisen sidoksen. Taloudellisen menestyksen merkit tekevät työttömästä rikollisen.

Rikostarina rakentuu myös eri paikoissa erilaisin kytköksin, mallitarinoita toistetaan lähiympäristöön sidoksissa olevista diskursseista. Itähelsinkiläisittäin sosiaalipummius sävyttyy (elintaso)pakolaisuudella, maahanmuuttajuudella. Pummeiksi kerrotaan pakolaiset, jotka tulevat Suomeen paremman elämän perässä, eivätkä yritä integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan hakemalla töitä vaan jäävät elämään sosiaaliavustuksilla¹¹⁰. Kemijärveläisittäin sosiaalipummiutta rakennetaan työttömyyden ja alkoholin käytön yhdistelmänä. Ryyppäävä työtön on sosiaalipummi,

¹¹⁰ (HkiSi)

Inka: No jos mä oisin presidentti nii mä pistäisin tonne rantaan kumiveneet ja sinne kaiken maailman

Ville: Somput sun muut

Inka: Somput ja pakolaiset [nauraa] [...] Kyl niinku virolaiset ja venäläiset ja tollaset, kylhän ne niinku jotku yrittää tääl ja tällee [...]

toisten siivellä eläjä. Rehellinen kansalainen tienaa itse auto- ja viinarahansa.

(KeR6)

Joonas: Ei saa kunnon työpaikkaa [miksi elämä menee pieleen -pohdintaa]

Essi: Jos ei saa työtä, nii sitte sosiaaliturvalla ellää miten ellää

Antti: No päriiään sitä silläki

Tanja: No näyttää ne jokku päriiävän

Antti: Mmm, sillen ei tarttis oikiastaan päivääkään tehä töitä

Tanja: Mmm

Antti: Siltikki Mersut pihassa

Tanja: Neki saapi enemmän rahhaa käyttöönsä ku opiskelijat [...]

Antti: Muitten rahoilla ellää

Essi: Töitähän se pitäs tehä, jos vaan saa

Työttömyys on selitysvoimaisin tekijä nuorten kirjoittamissa vaikean elämän kuvailuissa. Timo Kärkkäinen (1995) toteaa, että ei ole syytä tai seurausta, jonka ei olisi jossain tutkimuksessa osoitettu korreloivan työttömyyden kanssa (mt., 12). Työtön on potentiaalinen syrjäytyjä, mutta mitenkään suoraviivaisesti työttömyyttä ei keskusteluissa hyväksytty syrjäytymistä selittäväksi tekijäksi. Syrjäytyminen vaatii työttömyyden lisäksi jonkin muun ongelman. Työttömyys kuului lähes jokaiseen lappilaisnuorten kirjoittamaan ja Lappiin sijoitettuun vaikean elämän kirjoitelmaan. Myös toisaalle sijoitetuissa kirjoitelmissa työttömyys toistui yleisesti keskeisenä teemana. Lappilaisnuorille työttömyys oli usein oravanpyörän lähtöaskelma: tarinoissa syrjäytymisen kierre sai alkunsa työttömäksi jäämisestä.

Myös itähelsinkiläisnuorten tarinoissa työttömyys oli keskeinen osa vaikeaa elämää. Toisin kuin lappilaisnuorten tarinoissa, se kuitenkin johdettiin yleisimmin yksilön työkyvyttömyydestä. Vaikeudet alkoivat etenkin Itä-Helsinkiin sijoitetuissa tarinoissa useimmiten päihdeongelmista, joiden kautta menetettiin työ tai työkykyisyys. Lappilaisnuorille työttömyys oli siis yleensä syy, joka johti vaikeaan elämään. Itähelsinkiläisnuorille työttömyys oli useimmiten huonon elämän seurausta: siihen päädyttiin muiden vaikeuksien kautta.

Niin lappilais- kuin itähelsinkiläisnuortenkin tarinoissa ja keskusteluissa yksiselitteisimmin syrjäytymiskiirteen alkuunsysääjäksi todettiin koulutuksen puute: jos ei ole mitään (kunnan) koulutusta, ei ole myöskään mahdollisuuksia saada (kunnan) töitä. Syrjäytyjäksi ajautumisen ajateltiin olevan todennäköisintä niiden nuorten kohdalla, joilta koulutus puuttuu kokonaan. (Ks. myös Komonen 2001.) Myös Tero Järvisen (2001) mukaan nuorten jakautuminen korkeasti koulutettuihin ja kouluttamattomiin tarkoittaa jakoa niihin, joilla on mahdollisuuksia ja tulevaisuuden näkymiä sekä niihin, joiden mahdollisuudet ovat olenaisesti rajatut. Ilman koulutusta eivät työmarkkinoidenkaan ovet avaudu. (Mt., 66.) Koulutuksen yksilöllistä kilpailuasetelmaa parantavan voimaan uskomisen ohella nuorten hankala työmarkkinatilanne on kasvattanut nuorten koulutukseen osallistumisen määrää viime vuosikymmenellä kaikissa ikäryhmissä (Laaksonen 2001, 89–90). Lisäksi nuoret ovat sisäistäneet asian moraalisen ulottuvuuden: koulutukseen on osallistuttava, jotta selviytyisi ja näyttäisi kunnan kansalaiselta. Koulutukseen osallistuminen ja opinnoissa menestyminen estää syrjäytyjäksi leimautumisen. (Komonen 2001; Martti 2006.)

Koulutuksen on ajateltu kaikissa olosuhteissa tarjoavan keskeisen suojaverkon syrjäytymistä vastaan. Poliittisessa retoriikassa koulutusta on tarjoiltu ihmerohtona yhteiskuntien, yhteisöjen ja yksilöiden erilaisiin tauteihin. Sen on ajateltu parantavan vaaraan ajautuneet väestönosat ja toimivan parhaana lääkkeenä köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan. Koulutuksen on siis jo sinällään (minä tahansa koulutuksena) katsottu ehkäisevän huono-osaisuutta, mutta etenkin hyvällä koulutuksella on pärjännyt yhteiskunnassa paremmin kuin huonolla, vaikka hyvän ja huonon luokitus onkin suhteellista. (Rinne & Kivirauma 2003a, 22–43.) Myös nuoret erottavat kerronnassaan ”kunnan” koulutuksen ja hyvän työpaikan ”jostakin” työstä ja koulutuksesta, tai ”paskaduunista”. Mikä tahansa koulutus ei riitä pitämään poissa syrjäytymisen kierteestä: maailmassa kiinni pysyminen edellyttää juuri kunnollista tai hyvää koulutusta.

Olen työtön, koska työpaikka, jossa olin, meni konkurssiin ja en ole saanut uusia töitä, koska minulla ei ole minkäänlaista ”kunnan” koulutusta. Olin kaupan kassalla, josta sai ihan hyvää palkkaa. Nykyään elän työttömyyskorvauksilla.[...] (tH35)

Koulutuksesta on tullut työmarkkinakelpoisuuden välttämätön ehto ja koulutuksen puutteesta vastaavasti yhä selvempi indikaattori työelämästä syrjäytymiselle. Kouluttamattomien ja vähän koulutettujen asema työmarkkinoilla on koko ajan heikentynyt työelämän koulutusvaatimusten kasvaessa ja koulutusinflaation edetessä. Puutteellinen koulutus asemoi yhä suoraviivaisemmin epävarmoille työpaikoille tai työttömäksi, työvoimavarastoon. Työmarkkinoilta kokonaan syrjäytymisen riski on suuri. (Rinne & Kivirauma 2003a, 36, 47; myös Martti 1999.)

Nuorisobarometri 2007 kuitenkin paljastaa nuorten koulutusta koskevien asenteiden muuttuneen viimevuosina. Nuorten luottamus koulutuksen hyötyyn työnsaannin kannalta on laskussa ja usko jatkuvan kouluttautumisen merkitykseen työelämässä pysymiselle on vähentynyt. Nuoret pitävät puutteellista koulutusta yhä harvemmin työllistymisen esteenä. Sitä vastoin näkemys ylikoulutuksesta uhkana työllistymiselle on vahvistunut. Suurimpana työllistymisen esteenä Nuorisobarometriin vastanneet nuoret pitivät vähäistä työkokemusta (59 %). Myös työn puute asuinpaikkakunnalla (52 %) nousi vastaajien näkemyksissä puutteellisen koulutuksen (30 %) edelle työllistymisvaikeuksia selittävänä seikkana. Ylikoulutus nousi työllistymisen esteitä selittävien tekijöiden listalla neljänneksi (16 %). (Myllyniemi 2007, 7, 52–56.)¹¹¹ Tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa Nuorisobarometrin esittämät ajatukset on paikoin luettavissa näkyviksi, mutta alueellisesti eri tavoin. Lappilaisnuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa ylikoulutus ja asuinpaikkakunnan työnpuute kytkettyivät yhteen siten, että yliopistotutkinnon suorittaneilla todettiin olevan vaikeuksia koulutusta vastaavan työn saamisessa kotipaikkakunnalla. Itähelsinkiläisnuorten kirjoitelmissa ylikoulutusta ei näy, mutta koulutusinflaation ajatuksia tuodaan sen sijaan useammin esiin.

Koulutus muodostaa peliarenan työmarkkinakansalaisuudesta ja tulevaisuudesta käytävälle kamppailulle. Suomessa koulutusinflaatiosta, eli tutkintojen suhteellisen arvon alenemisesta, on erityisesti viimevuosina keskusteltu paljon. Koulutetun työvoiman tarjonta on kasvanut koulutustason nousun myötä jatkuvasti. Sotienjälkeisenä aikana jokai-

¹¹¹ Nuorisobarometriin osallistujat ovat iältään 15–29-vuotiaita. Tutkimukseeni osallistuneet nuoret siis edustavat barometrin nuorinta ikäryhmää, jolle koulutukseen liittyvät valinnat ovat parhaillaan korostuneen ajankohtaisia. Tämä epäilemättä vaikuttaa koulutuksen merkityksen korostamiseen nuorten elämän sujumista ja tulevaisuutta koskeissa kirjoitelmissa ja keskusteluissa.

nen sukupolvi Suomessa on ollut edellistä korkeammin koulutettu, eikä kehitykselle näy loppua. (Aro 2003, 247.) Koulutuksen pidentyminen kiristää kilpailua ja kiihdyttää alempien tutkintojen inflaatiouauhtia. Korkeimmat tutkinnot ovat perinteisesti turvanneet varmimmin työmarkkinoilla ja työelämässä pysymisen. Akateeminen tutkinto vaikuttaa olevan korkean työttömyyden oloissa vahvin suoja työttömyyttä vastaan (Rinne & Kivirauma 2003a, 54) ja Suomessa koulutuspolitiikan virallisenä tavoitteena onkin tuottaa kolmelle neljästä ikäluokkaan kuuluvasta korkeakoulututkinto (Rinne & Kivirauma 2003b, 332). Keskustelu koulutusinflaatiosta löysi sijansa nuorten koulutusta koskevista käsityksistä. Useissa kirjoitelmissa korostettiin yliopistokoulutusta työnsaannin kannalta tärkeänä jopa siinä määrin, että työnsaannin todettiin olevan vaikeaa ilman yliopistotutkintoa.

En käynyt yliopistoa, joten työpaikan hankkiminen on hieman vaikeaa, varsinkin kun on vielä 2 lasta, joiden perään pitää katsoa ja myöhemmin viedä tarhaan [...] Hyvä että mieheni katsoo lapsia illalla, minun ollessa töissä. (tH38)

Valtaosa tähän tutkimukseen osallistuneista nuorista sitoo niin hyvän kuin huononkin elämän määritelmässään työn ja koulutuksen toisiinsa siten, että koulutus katsotaan työnsaannin ehdottomaksi edellytykseksi. Etenkin pitkäaikaistyöttömyyden syyksi nimetään useimmiten koulutuksen puuttuminen. Toisaalta koulutuksen puuttuminen ja työttömyys johtavat muutamissa kemijärveläisnuorten kirjoitelmissa työllistymiskoulutuksen negatiivisena nähtyyn kehään, jossa jatkuva kurssilta toiselle kulkukaan ei tuo muutosta työttömän kurjuuteen. (Ks. myös Ollila 2004.)

Käyn jatkuvasti erilaisissa koulutuskeskuksissa oppimassa uutta, koska olen alikoulutettu. (pKe62)

Sain täältä Kemijärveltä töitä, mutta opiskelut eivät täällä oikein onnistu. Olen alikoulutettu. Töitä en siksi saa muualta, mutta täytyy kai jäädä tänne. On kuitenkin hyvä olla kotikunnassa, kohtahan täältä muuttaa kaikki pois. Ja onhan minulla elämää edessä, voi olla että vielä joskus muutan pois. (tKe59)

Suomalaista yhteiskuntaa voi hyvin luonnehtia koulutuksen ja työn sekä yrittäjyyden yhteiskunnaksi. Koulutusta ja työtä arvostetaan ja niiden varaan rakennetaan identiteettiä. Suomalaisessa yhteiskunnassa työ on yksi aikuisuuden ja täyden kansalaisuuden perimmäisistä kriteereistä. Näiltä osin individualismi ja protestanttinen työn eetos elävät vahvoina suomalaisten nuorten arvoissa. (Karvonen & Rahkonen 2001.) Lisäksi yksilön vastuuta korostava uusliberaali (koulutus)politiikka itsenäisten vapaiden valintojen painotuksineen (ks. Julkunen 2006) näkyy ja kuuluu nuorten keskusteluissa. Valinnan mahdollisuuksia on paljon, mutta nuoren on osattava tehdä valintansa itse ja kannettava vastuu vääristä valinnoistaan. Yksilöt ohjaavat itse tulevaisuutensa suuntaa niin hyvässä kuin pahassa (Gordon & Lahelma 2002), ja järkevien valintojen looginen ketju sitoutuu lujasti paikkaan.

Vaikean elämän paikka

(KeR6)

Anne: Voiko elämä sitte mennä pieleenki ihan missä vaan?

Joonas: Mmm

Tanja: Voi, sehän riippuu ihan ihmisestä

Syrjäytyminen on nuorten mielestä yksilön vastuulla, omaa syytä, mutta alueet tuovat huonon elämän ja syrjäytymisen näkemyksiin silti omat sävynsä ja keskusteluihin selkeästi alueellistuneet teemansa. Huono elämä paikallistuu ja määrittyy eri tavoin ”kunnon slummissa” kuin ”käpykylässä”. Kerronnassa kaikuvat aluediskurssit, yksilön ongelmiin sidottuina.

Lappilaisnuoret asettavat etelään sijoitetuissa syrjäytymistarinoissaan taloudellisen ahdingon ja päihderiippuvuuden sekä ihmissuhdeongelmat syrjäytymisen ensisijaisiksi syiksi. Korkeat elinkustannukset ajavat taloudelliseen ahdinkoon, ja lopullisesti elämän pilaavat ihmissuhdeongelmat ja stressi. Ilmansaasteiden pilaamassa elinympäristössä erilaiset fyysiset sairaudet, yksinäisyys ja masennus sekä päihdeongelmat hankaloittavat niin tyttöjen kuin poikienkin elämää. Myös yksinäisyys paikallistuu lappilaisnuorten kirjoitelmissa. Ainoastaan lappilaiseen yksinäisyyteen liittyy erakkous, konkreettinen ihmisten puuttuminen ympäriltä: ystävät

ja sukulaiset ovat muuttaneet muualle, ketään läheisiä ei asu lähistöllä tai kertoja on itse muuttanut yksin keskelle metsää. Toisaalle paikannettuina yksinäisyys on ihmisten puuttumisen sijaan läheisten ihmissuhteiden puuttumista tai ongelmallisuutta.

Pirjo Turtiainen ja Timo M. Kauppinen (2004) toteavat, ettei asuinalueen merkitys korostu helsinkiläisnuorten hyvinvointikäsitteissä, mutta osa nuorista huomioi alueellisen erilaistumisen kaupungin sisällä, osa taas arvioi ja arvottaa asuinalueensa tarjoamia mahdollisuuksia maaseutuun vertaamisen kautta (mt., 125). Asuinalueet määrittyvät suhteessa keskustaan ja metsään, peräkylään (Turtiainen & Karvonen 2002, 279). Keskusteluissa nuoret pohtivat Itä-Helsinkiä alueena suhteessa keskustaan ja maaseutuun silloin, kun keskustelun aiheena oli alue sinällään tai tulevaisuudessa näyttäytyvät menestymisen mahdollisuudet.

Varsinkin kirjoitelmissa alueet saavat osakseen erityispiirteitä, niitä leimaa vahva paikan identiteetti. Itähelsinkiläisnuoret tunnistavat alueen julkisen kuvan ja ottavat siihen kantaa. Heidän kirjoitelmissaan Itä-Helsinkiin paikantuvat tarinat ovat dramaattisempia kuin tarinat, jotka paikannetaan johonkin toisaalle, vaikka sisällöt pysyvätkin perustoiltaan samoina: rahapulana, työttömyytenä, päihde- ja ihmissuhdeongelmina. Etenkin rikollisuus ja huumeet kuuluvat nuorten kirjoitelmissa omana teemanaan erityisesti Itä-Helsinkiin.

Nykyiselle asuinalueelle tai kotikuntaan paikantuminen tuo sekä lappilaisten että itähelsinkiläisten nuorten kirjoitelmiin myös runsaasti lisää huumoria. Iso osa nykyiseen asuinpaikkaan sijoitetuista tarinoista on selkeän ironisia. Etenkin pojat heittäytyvät ronskisti nauramaan kotipaikkaansa kytketylle kurjuusdiskurssille monissa kirjoitelmissa. Paikka-stereotyyppiä näyttäytyvätkin usein kaikkein kärjekkäimmillään juuri ironisissa kirjoitelmissa: ironia tulee ymmärrettäväksi paikkoja koskeviin diskursseihin peilattuna, ja samalla se vaatii juuri tiettyjen diskurssien hyödyntämistä osana kerrontaa.

Kunnon slummi

1990-luvun lama nostatti lähiöiden sosiaaliset ongelmat uudelleen tutkimuksen ja julkisen kiinnostuksen kohteiksi. Ongelmille alettiin pai-

kantaa osoitteita ja tietyt asuinalueet alettiin nähdä paikkoina, joissa syrjäytyneet asuvat. Edelleen keskustellaan syrjäytyneistä, marginaalisista tai heikoista asuinalueista syrjäytyneiden ihmisten ohella. (Karjalainen 2004, 6.) Mielenkiintoisen nuorisonäkökulman lähiön ja syrjäytymisen suhteesta tarjoaa Itä-Helsingin message rap – johtohahmoinaan Avain, Steen 1 ja Fintelligens – joka pyrkii toimimaan suomalaisen lähiön elämän tulkkina ja sanansaattajana. Jan Liesaho (2004) sanoo message rapin käyvän läpi koko sen sosiaalisten ongelmien kirjon, johon nuori voi törmätä asuessaan lähinnä huonoja tai erittäin huonoja vaihtoehtoja tarjoavassa ympäristössä. Esimerkiksi Fintelligensin kappaleissa lähiö avautuu ympäristönä, jossa huumeet ja rikokset houkuttelevat vaihtoehtona kaikkia nuoria. (Mt., 134–135.) Tätä messagea löytyy itähelsinkiläisnuorten kirjoitelmista.

Asun tällä hetkellä pienessä yksiössäni edelleen [Kaupunginosalassa] (luolassani) perheineni. Elämäni on vaikeaa niinkun aina ennenkin. (en pääse eroon huumeista) Vaikeudet nimittäin alkoivat jo kun täytin 18 -vuotta. Ja aloin käyttää & myydä huumeita. Silloin lopetin opiskeluni ja etsin itselleni työpaikan jostakin yökerhosta. (huumeiden keskeltä.) Olen työssäni hyvä, mutta niinkun kaikki varmasti tietää Itä-Helsingin maineen (huumeista, alkoholista jne...) Lapsestani tulee varmasti jonkunlainen pirinisti...Aina kun tulen töistä kotiin vaivun sohvalle, koska olen kuin kasvi!!! Odottelen, että puhelimeni soisi ja voisin tehdä bisnestä.

Olen ollut katkaisuhoidossa niin monta kertaa etten edes osaa laskea!!! Mieheni on niin sanottu narkomaani/spurgu. Varastamme kaiken minkä tarvitsemme, että voimme ostaa euro-enkeleitä! Odottelen tällä hetkellä, että pääsen vankilaan huumeiden keskelle. Lapseni joutuu varmasti koulu kotiin. Mieheni jatkaa porno bisneksiä ja huumeiden parissa...

*Ai niin ja myyn itseäni vähän niin kuin toi meän koulun [Etunimi] – Hu***!! Että saisin huumeita elääkseni. (tH44)*

Jos en ole Itä-Helsingissä asiat voivat olla jopa toisin. etten ole ojan kaivaja vaan tähtitieteilijä =) (pH14)

Itä-Helsingin elämä jatkuu edelliseen tapaan. [Kaupunginosala] on täynnä alkoholisteja ja narkkareita, itä on edelleen kriminaalisin

alue Helsingissä ja minä asun siellä... siis täällä! Olen käynyt koulun, ammattikoulun ja armeijan. Olen perustanut oman pienen ravintola yrityksen ja monet lapsuuden ystävät ovat töissä ravintolassani. Elämäni on suurimmaksi osaksi ihan hyvää ja yritykseni kukoistaa, minulla on monia ystäviä mutta on myös vihamiehiä...niin monet ovat vaarallisia. Asun [Kaupunginosalassa] omakotitalo alueella. minulla on upea auto. Elän yksin, tai tietenkin minulle rakkaan ystävän kanssa, Diana nimisen kissan kanssa. Vietän aikaa ystäväni kanssa ja käyn heidän kanssaan ulkomailla. Teemme yhdessä paljon erilaisia liiketoimia. Kaikki liiketoimet eivät ole laillisia. Me teemme paljon alamaailmaan kuuluvaa ja meillä on suuret rahat liikkeessä. En tiedä miten minun käy tästä eteenpäin. Mutta tiedän nousevani vielä korkealle tässä kaupungissa. (pH24)

[...] asun varmaa jossain syvällä paskassa tai [Kaupunginosalan] metsässä jossain havumajassa. syön oravia ja viljelen viinirypäleitä huonolla menestyksellä. (p42)

Pekka Karjalainen (2004) sanoo, että syrjäytyneiksi leimatuilla alueilla asuvat ihmiset eivät koe itseään syrjäytetyiksi, vaan näkevät asuinalueensa positiivisen alueidentiteetin kautta (mt., 6). Tutkimukseeni osallistuneet nuoret tunnistavat alueen negatiivisen leiman ja ottavat sen huomioon kerronnassaan, mutta tekevät paikoin erittäin painokkaasti eroa alueen ja alueella elävien ihmisten välille. Paikoilla on tietynlaiset imagonsa, ja niihin voi lukea kuuluvaksi tietyt paikalle tyypilliset tavat elää hyvin menevää tai vaikeaa elämää, mutta tämä ei ulotu koskemaan tai leimaamaan etenäkään kertojaa itseään. Paikan tietynlaisuuden kanssa on opittu tai opittava elämään, harhateille hairahtuminen on riippuvainen hairahtujasta itsestään. Asuinpaikan tai -ympäristön sijaan kaveripiiri tai läheiset ihmissuhteet vaikuttavat nuorten mukaan siihen, mihin suuntaan elämä lähtee nuoruudessa kulkemaan.

(HkiKe)

Katri: No sillee et jos sä pienestä asti kattelet sitä ku joku piikittää ittee tai koko ajan joku juo viinaa tai kaikkee vastaavaa, se voi jotenki vaikuttaa siihen

Jutta: Kyl sillee, muut ihmiset saattaa vaikuttaa, et ehkei sillee se ympäristö sillee

Sara: Se on varmaa sillee se kaveripiiri ja se nuoruus muuten ni et miten niinku sillon elää, nii sit sil on niinku

Jutta: Nii sit kehitetty huonompaan tai parempaan suuntaan sit siitä

(KeR2)

Marjut: Siellä [Itä-Helsingissä menee helpommin elämä pieleen], koska siel on, niitä huumeita liikkuu paljo enemmän ja kaikkea tuommosia

Minna: Ja semmosta pimeää porukkaa, mutta täälä [Kemijärvellä] siton aika vähän

Julkisissa keskusteluissa kannetaan myös usein huolta perhekuntien syrjäytymisestä ja syrjäytymisen sosiaalisesta periytyvyydestä. Tätä aihetta pyöritettiin erityisesti yhdessä helsinkiläisnuorten keskustelussa. Myös muutamissa kirjoitelmissa kuvattiin päihderiippuvuuksien kasautumista perheen sisällä. Huumeiden käytön jatkuva seuraaminen lähipiirissä saattaa nuorten mukaan vetää mukaan päihdekuvioihin. Tämä kaava toistui myös kirjoitelmissa. Toisaalta keskusteluissa pohdittiin lähipiirin päihteyden käytön seuraamisen vaikutusta päinvastaisestikin. Alkoholismin seuraaminen läheltä voi nuorten mukaan toimia myös ennaltaehkäisijänä, varoittavana esimerkkinä.

Asun omakotitalossa, jota minulla ei ole varaa maksaa. Olen työtön. Minulla on elätettävä 5 lasta. Olen ollut naimisissa 3 kertaa, jokaisesta avioliitosta on lapsia. Vanhin lapseni on vankilassa ja nuorin käyttää nyt jo huumeita. Minulla on HIV. Käytän huumausaineita.

(tKi37)

(HkiKe)

Sara: ja niinku just sillee, mä veikkaan et vaa sellaset ihmiset joiden, jotka on vaa niin paljo ollu tekemisissä alkoholismin kanssa, et vaikka äiti ja isä on kummatki alkoholisteja, ja ryyppää tosi paljo, nii mä veikkaan et sellaset on vaa ainoit, jotka ei siihen retkahda, koska ne tietää miten siin käy, tai silleen [...] ko ne tietää mitä se tekee ihmiselle tai sillee [...]

*Jutta: Nii ja sit kuitenkin sillee alkoholistin lapset kuitenkin tietää mil-
lasta se alkoholistin elämä on ja näin pois päin, et ne on nähmy sillee,
et millasii ne on ja [...]*

Itähelsinkiläinen syrjäytyminen – paikallisten nuorten kuvaamana – syn-
tyy päihderiippuvuuden, työttömyyden ja köyhyyden kahteen suuntaan
liikkuvana jatkumona. Päihderiippuvuus voi johtaa työn menetykseen
tai työn menetys päihderiippuvuuteen. Useimmissa tarinoissa tapahtuu
vaihtoehtoista ensimmäinen: tarinan päähenkilö alkaa ryypätä, tai ei
pääse irti huumeista, ja työ menee alta. Työttömyys ja päihdeongelmat
tuovat mukanaan köyhyyden. Nuorten käyttämällä sanakänteillä kiteyt-
täen: itähelsinkiläinen syrjäytyjä on mies – spuge – joka elää Kaupungin-
osalan havumajoissa, ryypää ja vetää aineita, seuranaan korkeintaan toi-
nen spuge tai paksuksi pamahtanut hutsu. Niin spuge kuin hutsukin ovat
itse syllisiä kurjuuteensa, koska ovat omaa tyhmyyttään tai heikkouttaan
antaneet elämän vetää niin syvään suohon.

Käpykylä

(KeR3)

*Anne: No entä se huonosti meneminen? [Mihin se paikantuu alueel-
lisesti]*

No täällä [yhteen ääneen]

*Anne: Sen työn takia? Täältä ei saa töitä? [viitaten aiempaan keskus-
teluun]*

[myöntävää muminaa]

*Ella: Tai sitte joku Salla tai sellanen pikkunen paikka, jossei oo peri-
aatteessa yhtään mittään*

Sini: Nii

Kuten itähelsinkiläiset, myös kemijärveläiset ja kittiläläiset nuoret pei-
laavat kotipaikkaansa suhteessa keskukseen ja peräkylään, metsään. Kes-
kus on useimmiten ”etelä”, joka tarkoittaa suurempia kaupunkeja Oulun
eteläpuolella. Peräkylä puolestaan viittaa pienempiin paikkakuntiin joko
kotikunnan liepeillä tai (Lapissa) yleensä. Kemijärveläisnuorten keskus-

teluissa ja niin kemijärveläis- kuin kittiläläisnuortenkin kirjoitelmissa kotikuntaan jääminen on nähtävissä yhtenä reittinä syrjäytymiseen, jopa sosiaalipummin asemaan. Muutto mielletään aktiiviseksi toiminnaksi ja jääminen on näin ollen toimettomuutta, yhteiskunnan elätiksi heittäytymistä. Työttömyysuhan alla elävälle nuorelle muutto ei siis ole pelkästään mahdollisuus vaan myös pakko, mikäli mieli välttää pummiksi asemoinnin omalla kohdallaan.

Elämä on tylsää ja ankeaa. Kunnassa ei ole tarjolla koulutukselleni sopivaa työpaikkaa, joten olen työtön yksinelijä, joka elää päivärahalla. Rahapula ja epätoivo saavat minut masentumaan aivan täysin ja tunnen että ainut helpotukseni on alkoholi. Asun siis Kittilän kunnassa työttömänä alkoholistina. Ehkä ainut mahdollisuuteni olisi muuttaa pois kunnasta, kerätä itseni ja taistella työpaikasta ja elämästä. Vai pitäisikö odottaa kärsivällisesti pientä ihmettä ja olla paljon vahvempi ja luottavaisempi tulevaisuuteen. (tKi21)

Minä inhoan elämäni. En ole päässyt muuttamaan, vaikka niin itselleni lupasin. Asun puolihajonneessa kaksiossa, työni on tylsää ja huonopalkattua ja minut on juuri irtisanottu. Täällä ei ole minulle työpaikkoja ja korkean ikäni ja kouluttamattomuuteni takia en saa töitä muualtakaan. Olen tuomittu asumaan Kemijärvellä koko loppuikäni enkä voi vaikuttaa asiaan. (tKe70)

Asun syrjäisessä korpimökissä. Lähin naapuri on 10 km päässä. Ystäviä ei ole. Muutamille sukulaisille lähtee ankean näköinen joulukortti, mutta muuten ei olla yhteydessä. Ainoa ystäväni on pullo. Viinaa saan 50 km päässä sijaitsevasta kyläkaupasta, joka varmaan pysyisi pystyssä pelkästään minun viinaostojeni ansiosta. Kauppaan pääsee taksilla, joka kerran viikossa vie muutamat jäljellä olevat kyläläiset ostoksille. Elän työttömyyskorvauksen varassa: autioituneella syrjäseudulla ei ole töitä ja miksi mennä töihin, kun rahaa tulee muutenkin. Mukavampaahan se on pullon kanssa sohvalla lojua. (pKi35)

Luulisin että olisin työtön sillä täällä ei ole työpaikkoja, tai tekisin jotain pikkuhommia että just ja just saan ruokaa ja laskut maksettua. Asuisin varmaan kirkonkylällä. Olen jäänyt varmaan Kittilään perheen ja kavereiden takia. (tKi36)

Kemijärveläis- ja kittiläläisnuoret katsovat syrjäytymisen Lapissa johtuvan ennen muuta koulutuksen puuttumisesta ja työttömyydestä, joihin kotikuntaan jäämisen ajatellaan suhteellisen suoraviivaisesti johtavan. Nuorten kirjoitelmissa lappilainen syrjäytyjä elää tapahtumaköyhää, tylsää ja yksinäistä elämää huonokuntoisessa asunnossa. Hän kärsii työttömyydestä ja sen mukanaan tuomasta jatkuvasta rahapulasta sekä kotiseudun keunoista palveluista, masennuksen ja päihdeongelmien kourissa riutuen. Tytöille muuttoliikkeen aiheuttama väestön väheneminen aiheuttaa ennen kaikkea yksinäisyyttä, pojat puolestaan kärsivät usein kunnan heikoista palveluista. Pieleen menneen elämän varsinainen syy sijoitetaan kirjoitelmissa kuitenkin syrjäytyjään itseensä: lappilainen syrjäytyjä on onneton vetelys, joka ei tullut ajoissa lähteneeksi pois vaan jäi sohvalle lojumaan. (Myös Ollila 2004, 87.)

Syrjäytymisen paikallistuvat kausaalisuudet

Vaikean elämän ja syrjäytymisen kerronta koostuu nuorten kirjoitelmissa ja keskusteluissa samoista perusaineksista (köyhyys ja kipeys), mutta ongelmien painotukset ja syy-seuraussuhteet nähdään varsin eri tavalla Lapissa ja Itä-Helsingissä. Se, mikä Lapissa kerrotaan huonon elämän syyksi, saa Itä-Helsinkiin paikantuvissa tarinoissa seurauksen aseman.

Kotikunnassani ei ollut tietokoneiden huoltoliikettä ollessani nuori, joten saatuani opinnot päätökseen perustin sellaisen. Ikävä kyllä liikkeenä ei menesty, vaan asiakaskunnan puute on ajamassa sitä konkurssiin. (pKi41)

Olen juuri vaihtanut asuntoa. Kerrostalon vuokrakämpästä rivitalo-osakkeeseen. Osake oli kallis ja lainaa jouduin ottaan liikaa. Onneksi asun kihlattuni kanssa ja yhdessä yritämme maksaa kaikki pois. Perheenlisäyksen on tulossa. Töitä täältä ei löytynyt lukion jälkeen, joten kävin ammattikoulun ravintolapuolen. Nyt olen baarissa tarjoilijana ja yötyö on väsyttävää eikä palkassa ole kehumista. Mieheni tienaa enemmän ja joutuu maksamaan melkein kaikki. Omat laskuni hoidan ja ruokaa ostan, mutta se ei aina riitä. Meillä on kaksi autoa ja toisesta tulee diesilvero. Bensakin on kallistunut. Olemme aikaisem-

min yrittänyt säästää, mutta turhaan. Elämiseen tarvitaan nykyään niin paljon varallisuutta. TÄÄLTÄ ON PAKKO PÄÄSTÄ TOISELLE PAIKKAKUNNALLE! (tKe72)

Asun tällä hetkellä Itä-Helsingissä Kaupunginosalassa. [...] Olemme mieheni kanssa monta kertaa ajatelleet mennä töihin. Mutta emme jaksa, koska olemme rappautuneet täällä Kaupunginosalassa. Emme jaksa oikeastaan mennä mihinkään. Haluamme vain olla. [...] Nykypäivänä saa sossusta niin paljon rahaa, että pärjäämme hyvin ja meillä on hieno koti täynnä tyhjiä kalja ja viinapulloja. Joskus viemme pulloja kauppaan ja ostamme lisää kaljaa. En oikeastaan odota elämältä yhtään mitään kunhan saan vaan juoda ja bilettää. Mutta toivon vain etten kuole kun juon niin paljon. (tH29)

Nuorten kirjoitelmissa paikka on erittäin keskeinen huonon elämän kerronnallinen osa. Esimerkeissä kittiläläispojan elämä on muuttumassa huonoksi alueellisten syiden vuoksi. Vaikka hän on suorittanut rationaalisen toimijan keskeiset teot – opiskellut ammattiin ja tarttunut toimeliaasti yrittäjyyteen potentiaalisesti kannattavaksi mieltämällään alalla ja alueella – tekee paikka menestymisestä mahdotonta. Myös kemijärveläistyön tarinassa paikka kamppailee, työelämään liittyvien ongelmien ja pitkien välimatkojen aiheuttamien kustannusten muodossa. Paikkaan kiinnittyminen johtaa vaikeuksiin lappilaisnuorten kotikuntiin kehystetyissä tarinoissa. Itähelsinkiläistyttö on puolestaan juuttunut Itä-Helsinkiin alkoholismiin ja saamattomuuden vuoksi. Hän on rappautunut nimenomaisesti alueella, eikä pääse irti kierteestään. Lappilaisnuorten menestyspyrkimyksiltä vetää maton jalkojen alta juuri paikkakunta, tarkennettuna paikkakunnan pienuus. Itähelsinkiläistyttö taas rappautuu ryypätessään ja juuttuu siksi paikkaan, Kaupunginosalaan. Juuttumisen tematiikkaa löytyy runsaasti niin lappilais- kuin helsinkiläisnuortenkin kirjoitelmista. Molemmista löytyy myös ehdotonta pois pääsyn pakkoa, jossa jäämisen ja lähtemisen välisestä jännitteestä tulee toisinaan suorastaan elämän ja kuoleman kysymys.

No jos mun pitäis asua siihen asti täällä, niin mä olisin joko tappanu itteni tai sitte musta olis tullu joku sossupummi juoppo. Et ei se elämä hienoo ois jos täällä sillo viel asuis. Nii et jos en olis sit itteeni tappanu nii mä nukkuisi varmaan tuol ojissa ja murehtisin elämäni. Vetäisin

kamaa ja viinaa niin paljon ku sielu sietää ja kaiken tietysti pummimalla. Mut se nyt on sata varma etten asu täällä sillo enää joten se siitä sitte. (tH41)

Liikkuvuuden juhlinta, kansainvälistymisen ja -välisyyden korostaminen, tulee usein ja kuuluvasti esiin etenkin nuoriin ja koulutukseen kytkeytyvissä keskusteluissa (esim. Gordon & Lahelma 2003). Myös muuttamiseen yksilön vapaaehtoisena siirtymisenä kytkeytyy paljon positiivisia seikkoja. David Morley (2003) kuvaa ilmiötä hauskaasti nostamalla Simpsonsista esiin episodin, jossa Homerille myönnettiin paikallaan polkevien luuserien pääpalkinto, koska hän oli aikuisen elämänsä aikana siirtynyt pois päin lapsuutensa koulusta lyhyemmän matkan kuin kukaan muu hänen luokkatovereistaan (mt., 161). Liikkuminen ja muuttaminen kytkeytyvät tiiviisti juuri nuoruuteen. Lapsuudenkodista muuttaminen ja oman (asuin)paikan etsintä nähdään keskeisinä nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen askelina. Nuoruudessa toteutettujen, muun muassa asuinpaikkaan liittyvien, riittävän pitkiksi tai suuriksi mitoitettujen siirtymien jälkeen jämhätäneeltä vaikuttamisen riski pienenee selvästi.

Asumiseen ja liikkumiseen liittyvä terminologia on luonteeltaan väisämättä arvottavaa. Toisaalta paikalleen asettuminen on ”oikeassa” iässä tehtynä jo sinällään ilmaus kypsyydestä ja vastaavasti liiallinen liikkeellä olo (”liian vanhana”) merkitsee epäonnistumista. Toisaalta taas kaikenlaisia liikkuvuuden muotoja on alettu arvottaa tai romantisoida luonteeltaan edistyksellisinä. Reaalielämässä kyse ei tietystikään ole paikallaan olon tai liikkumisen hyvyuden asteesta, vaan siitä suhteellisesta vallasta, mikä ihmisillä on elinoloihinsa. Vapaaehtoista fyysistä liikkuvuutta voi pitää sosiaalisena hyödykkeenä, jonka epätasainen jakautuminen on keskeinen osa eriarvoisuuden rakentumisessa. (Morley 2003, 163.)

Juuttuminen ei ole nuorten tarinoissa ja keskusteluissa kuitenkaan pelkästään asuinpaikkaan ja muuttamiseen kytkettyä. Myös elämäntapaan voi juuttua, ja kuten edellä esitin, myös elämäntapaan juuttuminen on sidottu diskursseihin, joiden kautta tiettyä asuinpaikkaa on opittu ajattelemaan. Itä-Helsingissä juututaan rikolliseen tai päihdeongelmaiseen elämään, Lapissa taas tylsyyteen ja sohvalle lojumiseen. Muutamissa tyttöjen tarinoissa juututaan elämäntapaan, joka ulkopuolisen katseen valossa voisi vaikuttaa varsin hyvältä. Tähän johtavat normatiivista kaavaa

toistaen tehdyt hyvät valinnat, jolloin juuttuminen selittyy uskalluksen puutteella: kertoja on päätenyt elämään menestyksestä normielämää itseä tyydyttämättömällä tai omien unelmien ja haaveiden vastaisella tavalla, esimerkiksi omien vanhempien mieliksi. Tällöin juututaan elämän suorittamiseen, mikä sulkee onnellisuuden mahdollisuudet pois ulottuvilta. Hyvään elämään juuttumisen kirjoitelmat ovat kiltin tytön tarinoita, joissa suoriudutaan, pärjätään ja menestyään koulussa ja työelämässä ja eletään vakiintuneen tasaista ydinperheen arkea, muttei koskaan saavuteta henkilökohtaista onnea. Vastaavaa toisten mieliksi elämisen tarinaa ei löydy yhdestäkään poikien kirjoitelmasta. Muutamissa poikien kirjoittamissa tarinoissa kuitenkin kuvataan myös elämäntapaan juuttumisen tematiikkaa korostamalla elämän tavallisuutta ja tasaisuutta, elämän kulkemista päivästä toiseen samaa kaavaa toistaen.

Liikkuvuutta ja muutosta ihannoiva diskurssi kertoo, että etenkin marginalisoiduille alueille jäävät ”luuserit”. Muuttopuhe vapauttaa nuoret marginalisoidun kotipaikkansa uhkaamalta luuserin positiolta. Samalla paikan eksotisoitu, romantisoitu tai karnevalisoitu identiteetti avautuu – näin haluttaessa – muuttajalle mukaan otettavaksi. Tulevassa ”neutraalissa” asuinpaikassa tai menestyjän miljöössä niin itähelsinkiläinen kuin lappilainenkin nuori voi olla ylpeästi ja uskottavasti karun kotipaikan karaisema oman elämänsä sankari.

VI Nuorten tulevaisuuskuvat paikkakehyksissään

Alueet ja ihmiset paikoillaan

Itä-Helsinkiä ja Lappia leimaavat pitkällä aikajänteellä muotoonsa vakiintuneet vahvat diskurssit, jotka kietoutuvat osaksi näillä alueilla tulevaisuuttaan visioivien nuorten todellisuutta. Kuten Irene Roivainen (1999) kirjoittaa, politiikassa ongelmalähiödiskurssi voi toimia periaatteessa hyvää tarkoittavana retorisenä strategiana, mutta asukkaiden näkökulmasta se on ongelmallinen. Nimeämisvalta puuttuu usein juuri marginaaliin asetetuilta itseltään ja julkinen keskustelu asettuu toimimaan kulttuurisena syrjäyttäjänä. (Mt., 124–131.) Lähiöt ovat tietynlaisen yhteiskunnallisen kehittämissä vision väline ja tulos. Lähiöasukkaat ovat näin ollen konkreettisesti osa muiden rakentamaa suurta suunnitelmaa, heidät on lähtökohtaisesti määritelty muiden toimesta. (Kunelius 2000, 7.) Sama pätee periferiadiskurssiin. Periferia, syrjäseutu, määrittyy suhteessa keskukseen ja keskuksen katseesta käsin. Itä-Helsinki (lähiöinä) ja Kittilä, Kemijärvi tai Lappi (periferioina) asetetaan kansallisissa keskusteluissa marginaaliin. Marginaalipositio toistuu ja tulee uudelleen tuotetuksi nuorten kerronnassa.

Periferia ja lähiö – etäisyyden ja läheisyyden konnotaatioineen – toimivat keskustelupohjana nuorten kertomuksille sekä ”omasta” että ”toisesta”. Nuorten kielessä toistuvat historiallisesti muotoutuneet tavat rakentaa kuvaa tietystä paikasta. Lapin osalta perifeerisyys, luonnon läheisyys, autius ja alkukantaisuus on alueen paikantamisen ydin: tematiikka, joka toistuu niin kittiläläis-, kemijärväläis- kuin itähelsinkiläisnuortenkin kielessä. Lappilaisnuoret tuovat keskusteluun lisäksi työttömyyteen ja muuttotappioihin kiteytyvän kurjuuskerronnan. Ulkopuolelta nähtynä, eli helsinkiläisnuorten kertomana, periferian kurjuustarinaa ei ole: Lappi on ainoastaan eksoottinen, etäinen, tyhjä ja luonnontilainen (loma)kohde, eikä sitä (tarvitse) ajatella ”normaalien” tai ”nyky-aikaisten” ihmisten elinympäristönä. Itä-Helsinkiä leimaavat niin paikallisten kuin kemijärväläistenkin nuorten kerronnassa selkeimmin päihdeongelmat ja rikollisuus. Ahtaus, likaisuus ja turvattomuus toistuvat paikasta

kerrottaessa. Kemijärveläisnuorten keskusteluissa Itä-Helsinki näyttäytyy kurjana, ahtaana ja levottomana elinympäristönä. Paikallisten (itähelsinkiläisten) nuorten keskusteluissa näiden samojen ongelmanäkökulmien rinnalle tuotetaan kotiseutupuhetta sekä korostetaan alueella elämisen taitoa, katuälyä.

Suomalaisten nuorten hyvän elämän peruskehys muodostuu perusasioista: pysyvä työ itselle ja puolisolle, oma koti ja turvallinen ympäristö (Pöyliö & Suopajarvi 2005). Sen enempää Kittilä, Kemijärvi kuin Itä-Helsinkikään eivät näyttäydy hyvän elämän mahdollisuuden kannalta ideaalisina paikkoina, mutta eivät aivan mahdottominakaan. Kemijärvelä ja Kittilässä hyvän elämän edellytyksiä nakertavat elinkeinorakenteen suppeus ja korkea työttömyys, jotka korostavat mahdollisuuksien rajallisuksia alueilla. Itä-Helsinki saa miinuksia turvallisuudesta, etenkin tyttöjen mielestä paikka ei ole hyvä tulevaa perhe-elämää ja lasten kasvatusta ajatellen. Varsinaisia menestyjiä ei nuorten mukaan omassa kotikunnassa tai asuinalueella juurikaan asu, suotuisimmillaan elämä näissä paikoissa on tavallisen tasaista arkea.

Huonoa elämää kuvaavissa kirjoitelmissa ja alueen ongelmia koskettaneissa keskusteluissa Itä-Helsinki näyttäytyy ongelma-alueena, joka houkuttaa nuoria huumekekeiluihin tai muuten ”pahoille teille”. Itähelsinkiläisnuoret rakentavat alueelle jääneen huonon elämän kuvausta ennen muuta narkomaanin tarinoin. Lisäksi pojat kertovat ”spugen” ja tytöt ”hutsun” tarinoita.

Kemijärveä ja Kittilää leimaa huonon elämän kirjoitelmissa perifeerisyys, ihmisten ja (työ)mahdollisuuksien vähäisyys. Lappilaisille syrjäytäjille, niin tytöille kuin pojille, selkeimmin paikallistuneeksi syrjäytyneen identiteetti-positioksi avautuu alkoholisoitunut erakko. Poikien käytössä on lisäksi valmis vahva syrjäseutujen mallitarina, peräkammarinpoika. Lisäksi lappilaisnuorten tarinoissa kotiseudulle lamaantuu paikoilleen koko joukko muuten vaan sairaita, yksinäisiä työttömiä.

Nuorten hyvin sujuvaa elämää kuvaavissa eläytymismenetelmätarinoissa kotikunnasta tai asuinalueelta pois muuttaneen kehyskertomus avaa itähelsinkiläisnuorille kerronnallisen pääsyn maailmanmaineeseen ja mammonaan ja lappilaisnuorille hohdokkaaseen uraputkeen, menestykseen. Kotikuntaan tai asuinalueelle jääneen kehyskertomus puolestaan raamittaa hyvän elämän kerronnan arkiseksi puuhailuksi tutuissa ympäristöissä tai houkuttaa parodioimaan tai ironisoimaan annettua asetelmaa.

Itsestään selviksi muotoutuneet puheen ja toiminnan käytännöt tekevät näkemyksellisiä valintoja puolestamme (Karvonen 1999, 314). Nuoret ovat sisäistäneet käsityksen siitä, ettei Lappi sen enempää kuin Itä-Helsinkikään, ole tulevaisuuden menestyjän paikka. Menestysdiskurssin mukaisesta menestyksestä kertomiselle Lapin maaseutukuntiin tai Itä-Helsinkiin yhdistettynä ei avaudu diskursiivista tilaa. Kotikuntaan tai nykyiselle asuinalueelle paikannettuihin kehyskertomuksiin kirjoitetuissa hyvän elämän tarinoissa toimijuus rajautuu usein kuvailuksi elämästä päivä kerrallaan: kerrontaa leimaa aikajänteeltään lyhyt toimijuus¹¹². Kerronta on myös tiukasti kiinni paikallisessa konkretiassa. Elämäntarinoille haetaan esimerkkejä lähipiiristä ja kerronnassa tukeudutaan esimerkiksi alueella sijaitseviin oppilaitoksiin tai potentiaalsiin työpaikkoihin (kuten Kemijärven ammattikoulun ravintolapuolella hankittu koulutus tai työ kotikaupunginosan terveysasemalla). Itähelsinkiläisnuoret kirjoittivat myös huume kuvioiden seuraamisesta omassa koulussa tai lähiympäristössä.

Maisema, ilmasto ja kieli kerrotaan usein myös ihmismielen rakenteen sanelijoiksi. Suomalaisuutta on perinteisesti kuvastanut sulkeutunut ja umpimielinen impivaaralainen metsäläisyys, eristyneisyksineen ja viileine ilmanaloineen (Peltonen 1998). Suomalaista omakuvaa on stereotypisoinut ensin kieleen liittyvä sivistyksellinen alemmuudentunne suhteessa Ruotsiin, ja sitten suomalaisen metsäluonnon ja eurooppalaisen kaupunkikulttuurin traditioiden asettaminen vastakkain. Kestävin piirre on ollut suomalaisuuden määrittely intellektuaalisena vajavaisuutena. (Mt., 25–34.) Suomalaisuus on ollut metsäläisyyttä ja maalaisuutta eli sivistymättömyyttä ja kehittymättömyyttä suhteessa vanhoihin kulttuurikansoihin (Apo 1998, 85).

Matti Peltonen (1998) esittää, että 1990-luvulla on mahdollisesti synnytetty uutta maantieteellisesti kaksinapaista ja myyttisiin käsityksiin nojaavaa suomalaisuuskuvaa. Paluu 1700-luvun erotteluun rannikon sivistyneistön ja sisämaan umpimielisen ja kömpelön väen välillä on hänen mukaansa virittynyt muotoon Euro-Suomi/Muu-Suomi. (Mt., 34.) Tämä väite saa tukea aineistosta: nuorten keskusteluissa ja kirjoitelmissa paikkaa ja paikallisuutta toistavat diskurssit kertovat stereotyyppien pysyvyydestä. Dikotominen jako maaseudun ja kaupungin välillä ei ole

¹¹² Lyhyt toimijuus on Marja-Liisa Honkasalon tekemä kiteytys Sosiologipäivien 2007 Pieni toimijuus -työryhmässä käydyn keskustelun yhteydessä. Kiitokset ajatuksen virittelystä myös muille kyseiseen työryhmään osallistuneille (Sosiologipäivät 2007).

enää mielekäs, sillä urbanisoituminen ei pysähdy karttoihin piirrettyjen kaupunkien rajojen ulkopuolelle. Silti keskus/periferia- ja kaupunki/maaseutu-asetelmat jäsentävät kautta linjan nuorten kuvauksia alueista ja ihmisistä alueilla. Sekä alueiden että ihmisten luonnehdinnat muotoutuvat keskusteluissa ja kirjoitelmissa hyvin stereotyyppisesti. Kaupunkilainen on nykyaikainen, maalainen on juntti. Pohjoinen on takapajuinen, etelä puolestaan kehittynyt ja tavoiteltava asuinalue (myös Jukarainen & Tuhkunen 2004, 97–99; Paulgaard 2007).

Mielikuvien kautta puhuminen on toki omiaan aikaansaamaan bannaaleja käsityksiä alueista ja ihmisistä karikatyyreineen (ks. Gordon & Lahelma 2003). Ulkoiset, eli toisten esittämät, ja omakohtaiset luonnekuvaukset eivät myöskään ole yhteismitallisia. Lause ”suomalaiset ovat viekkaita ja viinaanmeneviä” saa täysin erilaisen merkityksen suomalaisen sanomana kuin ruotsalaisen sanomana. Väitteen herättämät reaktiot riippuvat sen esittäjän suhteesta esittämäänsä ryhmään. (Enzenberger 2003, 26.) Nuorten keskusteluissa ja joissakin kirjoitelmissa oman ja ulkopuolisen katseen oikeutus erotellaan jyrkästi toisistaan. Kemijärveläisnuori saattaa todeta asuvansa metsässä ja ärsyyntyä heti perään ajatuksesta, että toisaalla asuvat ajattelevat Kemijärveä ”pelkkänä metsänä”. Itähelsinkiläisnuori voi kuvata kaupunginosaansa slummina ja nauraa pian maalaisille, jotka kuvittelevat kyseisen kaupunginosan olevan ”ihan slummi”. Tietyn paikan eläminen antaa tuon paikan näkemiselle emotionaalisen ja kokemuksellisen sisällön (Ådahl 2004, 85).

Nuorten aluepuheessa oikeus kriittiseen katseeseen pidetään itsellä. Aluetta saavat kritisoida alueella elävät, mutta toisten oletettu kritiikki saa nuoret kamppailemaan tarjottua positiota vastaan. Toisen katseen kautta tuottuva alueellinen identiteettipositio tuntuu vääristyneeltä ja identiteetin kerronnan tilana kiusallisen ahtaalta. Oma asuinaluetta tai kotiseutua koskevaa mediakuvastoa kritisoidaan virheelliseksi. Toisesta kerrottaessa kritiikki kuitenkin unohtuu tyystin, stereotypiat pitävät paikkoja lujasti otteessaan. Edes nykynuorten elämän paikkariippumaton nettiarki ei onnistu tekemään säröjä paikkastereotyyppioiden siloisen yksinkertaiseen pintaan. Nettiarki pysyy nettiarkena: sen ulkopuolella eletään edelleen tietyn paikan arkea ja otetaan kantaa paikan leimaamaan tietynlaisen eläjän positioon.

Näkymätön nettiarki

Puhe nykynuorten suvereenista uuden median hallinnasta, jopa virtuaali-elämästä nettishoppailuineen, näyttää kirjoitelmissa ja keskusteluissa tuotettujen ja toistettujen ikäikaisten aluediskurssien ja stereotyypioiden rinnalle nostettuna ohuelta, suorastaan maailmaan kiinnittymättömältä. Huolimatta siitä, että tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat eläneet koko elämänsä mediakulttuurissa (ks. Kellner 1998), ei paikka identiteetin ja identifioinnin sijana näytä haalistuneen tai menettäneen erityisyyttään.

Kuten Visa Heinonen (2007) toteaa, länsimaisten elokuvien, musiikin ja television saatavuus kaikkialta on tehnyt mahdolliseksi Yhdysvaltojen nuorison tyylien ja kulutuskäytäntöjen leviämisen globaalisti. Amerikkalainen myytti vapaudesta ja mahdollisuuksien rajattomuudesta on tullut miljoonien ihmisten autonomian ja emansipaation symboliksi (mt., 49). Sonja Kangas ja Marjo Laukkanen (2007) kirjoittavat nuorista, jotka haluavat kokea elämyksiä, näkyä, osallistua ja olla läsnä aika- ja paikkariippumattomasti. Tämän mahdollistaa internet sosiaalisine verkostoineen, peleineen, yhteisöllisine sisällöntuotantoinen, tai vaikka blogeineen. Nuorten välinen kommunikointi on painottunut ajankäytöllisesti yhä korostuneemmin digitaalisvälitteiseksi. Tietokoneen ruudulla aukeava maailma on nuorelle läsnä yhtä lailla kuin maailma koneen ympärillä. Verkossa ja koulussa solmitut kontaktit ovat samanarvoisia, tai virtuaalisesti läsnä oleva sydänystävä voi olla koulukavereita läheisempi ja tärkeämpikin. Tilastojen mukaan 90 prosenttia 15–21-vuotiaista suomalaisnuorista käyttää internetiä noin 10 tuntia viikossa, ja lähes jokainen käyttää internetiä ainakin jonkin verran. Kangas ja Laukkanen (mt., 90) toteavat, että trendikkään ja ajassa kiinni olevan nuoren on syytä olla läsnä ainakin kaikkein tärkeimmissä verkkopalveluissa IRC-Galleriasta MySpaceen ja ”meseen”. Niin kulttuurisen kuin ajankäytöllisenkin painotuksen valossa voi perustellusti väittää, että tietotekniikka on merkittävä nuorten arjenhallintatyökalu, kommunikoinnin väylä ja paikka, jossa viihdytään ja viihdytetään. (Mt., 89.)

Tämän tutkimuksen aineistosta nuorten nettiarki kuitenkin puuttuu suorastaan korostuneesti, mikä johtuu osaltaan tutkimuksen kysymyksenasettelusta: keskusteluissa ja kirjoitelmissa pohdittiin erityisesti aluetta ja paikallisuutta, mikä ei sinällään kutsu mukaan pohdintaa internetin

käytöstä tai virtuaalielämän mahdollisuuksista. Silti, kun ajankäyttöisten ja (nuoriso)kulttuuristen seikkojen lisäksi ottaa huomioon, että internet on tehnyt mahdolliseksi myös lähes täysin fyysisestä sijainnista vapaan kuluttamisen, onnistuu nettiarjen avaamien mahdollisuuksien puuttuminen nuorten toistamista ja tuottamista paikkadiskursseista paikoin hämmästyttämään.

(HkiSi)

Inka: Tuskin niil on mitää uusimpii muotikuteita ja niil ei oo stokkaa siel

Varpu: Niil kestää viis vuotta, kymmenen vuotta ennen ku tulee meän muoti sinne, et ne saa mokkaenkii, tiätsä kauppoihin, tiätsä vasta kymmenen vuoden päästä

Inka: Nii tai sitte niil ei oo niinku, tai sillee, ku eihän siel oo niinku mitää sillee kauppoja tai sellasii, et kaikil o, siis jos joku haluu ostaa jotai erikoista tai sillee [...]

(KeR4)

Sini: Nii, varmaan vähän räikiämpiä vaatteita ku kemijärveläisillä

Ella: Mmm, melekein kaikilla täällä on mustaa päällä

Mirja: Ne on jotenki semmosia, outoja [naurahtaa]

Sini: Ne On outoja

Internetin sanotaan tarjoavan käyttäjälleen ajasta ja paikasta riippumattomia mahdollisuuksia olla läsnä. Mikäli tilastoja on uskomisen, myös tähän tutkimukseen osallistuneista nuorista lähes jokainen käyttää internetiä säännöllisesti ja verrattuna vanhempiinsa myös paljon. Nettiarki ei kuitenkaan näytä konkretisoituvan osaksi nuorten verkon ulkopuolista arkea. Samat Pradat, MissSixtyt, uutuuspelit, elokuvat, cd-levyt, kosmetiikka ja kirjat ovat fyysisestä sijainnista riippumattomasti samaan aikaan jokaisen suomalaisen tilattavissa samalta hongkongilaiselta postimyyntipalvelun tarjoajalta. Tästä huolimatta helsinkiläisnuoret puhuvat siitä, kuinka ”meidän” muodin siirtymä Lappiin kestää kymmenen vuotta ja kemijärveläisnuoret valittavat, että kaikilla on samanlaista päällä, kun vaatekauppoja on vain muutama ja valinnanmahdollisuudet rajalliset. Tietoverkkojen mahdollistamasta etätyöstä tai verkon kautta toteutettavissa olevista ammateista ei myöskään näy keskusteluissa tai kirjoitelmissa

jälkeäkään. Virtuaalisuus ei konkretisoidu nuorille elämisen tai valintojen mahdollisuuksina. Elämää eletään yhä paikassa.

Puhe nuorten kaikkialle ulottuvasta nettiarjesta vaikuttaakin tämän aineiston valossa materiaaliseen maailmaan kiinnittymättömältä. Internet on epäilemättä keskeinen osa nuorisokulttuurista ja toiminnallista arkea, mutta ainakaan tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten osalta se ei tee näkyväksi tai mahdolliseksi uusia toiminnallisia tiloja paikan rajojen hahmotteluihin. Tietokoneen ruudulla aukeava maailma on nuorelle läsnä yhtä lailla kuin maailma koneen ympärillä, mutta toisiaan nämä maailmat eivät näytä kohtaavan.

Tulevaisuuskuvat, toimijuus ja muuttopuhe

Nuorten tulevaisuuskuvuissa paikka-, menestys- ja epäonnistumiskurssit kiertyvät yhteen omien tavoitteiden, pyrkimysten ja toiveiden kanssa. Näin tulevaisuuskuva on kertomus itsestä tietynlaisena ihmisenä tietyssä paikassa. Se koostuu kulttuurisista diskursseista, henkilökohtaisemmista, kertojan itselleen hahmottamista mahdollisuuksista, toiveista ja tavoitteista sekä kerronnan kulttuurisista konventioista. Peruskouluaan päättämässä olevan nuoren on kyettävä koostamaan julkisesti tulevaisuuskuvaansa – tuottamaan tulevaisuuspuhetta – uskottavalla ja yleisesti hyväksytyllä tavalla jo välttyäkseen holhoustoimenpiteiltä ja vakuuttaakseen kuulijan kykeneväisyydestään löytää, tietää ja ottaa oma paikkansa maailmassa tulevana kunnan kansalaisena (ks. Gordon, Komulainen & Lempiäinen 2002). Tulevaisuuspuhetta voikin luonnehtia toiminnaksi, joka kuuluu saumattomasti yhteen modernin diskurssin, sen edellyttämän lineaarisen aikakäsityksen sekä rationaalisen, valitsevan yksilösubjektin kanssa. Näin etenkin kun puhujana on nuori, jolta oman tulevaisuuden suunnittelua ihan erityisesti edellytetään. Tulevaisuuspuheen hallinta ja esittäminen asettuu siinä mielessä peruskouluaan päättämässä olevalle nuorelle avautuvan toimijuuden ytimeen. Tulevaisuuden suunnittelu, erilaisten vaihtoehtojen puntarointi, tavoitteiden asettaminen ja rationaaliseksi asemoitava toiminta asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi on itsestään selvä nuoren menestyjän kompetenssi.

Paikkoina Itä-Helsinki, Kittilä ja Kemijärvi asettavat asukkaansa marginaaliin ja sivuun menestyjän identiteetti-positioista. Ajattelua ja ruumiillisuutta on työstettävä markkinakelpoiseksi sitä enemmän, mitä kauempana yksilö on ihanneminuudesta lähtötilanteessa (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007, 120). Marginalisoiduilla alueilla eläville nuorille paikka kiertyykin vahvasti osaksi tulevaisuuskuvien kerrontaa, siihen on otettava erityisesti kantaa.

Nuoret asettuvat kirjoitelmissa ja keskusteluissa tietynlaisen suhteeseen kotikuntaansa tai asuinalueeseensa. Keskeisimmäksi tulevaisuuskuvien tilan avaajaksi ja paikasta irrottautumisen keinoksi osoittautuu jokaisella alueella liikkuvuus- ja muuttopuhe. Niissä korostuu yksilön toimijuus oman tulevaisuuden rakentajana: uskallus, taito ja mahdollisuus lähteä tekemään elämää paikkaan, jossa siitä voi tehdä mieleisensä. Aineiston kautta asian voi kiteyttää muotoon: ”Kotikunta tai asuinpaikka pysyköön kurjuudessaan tai vaikka upotkoon epätoivoonsa, minä menen toisaalle ja menestyn!”

Marginalisoidulla alueella asuvan nuoren on liikkuvuuden ajatuksen ja muuttopuheen kautta mahdollista irrottautua paikasta ja paikan tarjoamista identiteetti-positioista. Tällaista mahdollisuutta ei avaudu kerroinnassa näillä alueilla asuviksi kiinnittyville, ainakaan ilman erityistä ponnistelua ja argumentointia. Muuttopuhe mahdollistaa oman tulevaisuuskuvan irroittamisen tai etäännyttämisen alueesta. Tulevaisuuspuhetta, erityisesti muuttopuhetta, voisikin luonnehtia maailmassa kiinni pitäväksi toiminnaksi. (Ks. Honkasalo 2004.) Oman tulevaisuuden ajattelun sijoittaminen negatiivisesti nähdyn alueen ulkopuolelle mahdollistaa positiivisen otteen ja asenteen omaa henkilökohtaista tulevaisuutta ajatellen. Se on tärkeä edellytys tulevaisuususkon ylläpitämiselle paikassa, joka näyttää vajoavan. Muuttopuheen mahdollistamana nuoret hakevat otetta maailmasta ja rakentavat luottavaista, positiivista kuvaa tulevaisuudesta. He kertovat ja neuvottelevat itselleen mahdollisiksi menestyjän identiteettejä paikoissa, jotka ovat sulamassa alta tai muuten niin vahvasti negatiivisesti miellettyjä, että uhkaavat leimata asukkaansa toisen luokan kansalaisiksi.

Etenkin menestys kiinnittyy lähtemiseen niin Itä-Helsingissä, Kittilässä kuin Kemijärvelläkin, ja liikkajuus laventaa toimijuutta sekä ajallisesti että sisällöllisesti. Lappilaisnuorille muutto on usein myös konkreettisesti

välttämätöntä omien koulutuksellisten toiveiden ja tavoitteiden toteuttamiseksi, koska koulutustarjonta omassa kotikunnassa tai lähialueilla on rajallista. Näin lähtemisestä tai liikkumisesta tulee näissä paikoissa eläville nuorille yksi (rationaalisen) toimijuuden keskeisimmistä teoista tulevaisuuskuvuissa. Marginalisoidulta alueelta pois muuttaminen on kansallisissa diskursseissa valmiiksi vahvasti rationalisoitu. Niinpä siitä on tullut kiinteä osa järkevältä kuulostavaa toimintaa, se ei vaadi erikseen selittämistä tai toiminnan reaalisen järkevyyden puntarointia ja arviointia.

*Muutan etelään. En osaa sanoa miksi. Se vain tuntuu järkevältä.
(pKe9)*

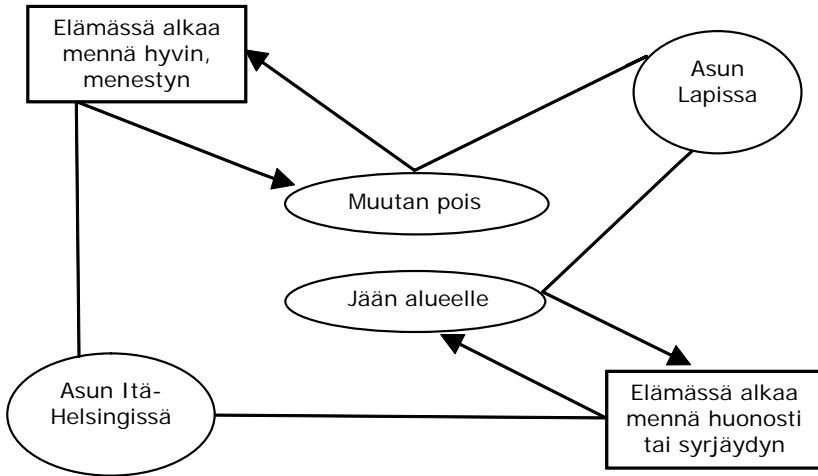
Kun olin 15-vuotias lähdin koulun perässä pois. [...] (tKi33)

Lisäksi liikkuvuus jo sinällään näyttää usein saavan myönteisiä määrittelyjä erilaisissa yhteyksissä. Muun muassa median luomissa mielikuvissa liikkuvuudesta, eritoten matkustamisesta, on rakennettu ”nuorisuelämäntapaa”, jossa pysyvyys ja yhteen ympäristöön sitoutuminen on ajatuksena mahdoton (Houni & Suurpää 1998, 17; Jensen 2006). Nuorten muuttopohdinnoissa, etenkin kirjoitelmissa, liikkuvuuteen ja lähtemiseen kytkeytyvä positiivinen vire tulee alleviivatuksi. Muuttaminen on järkevää, ja muuttaja on ihminen, joka uskaltaa tavoitella parempaa ja menestyy elämässään. Jääminen puolestaan vivahtaa helposti jäähäntämiseen, paikalleen juuttumiseen tai olemassa olevaan kurjuuteen alistumiseen. Se on toimintaa ilman näkyvää toimijuutta: toisin kuin muuttaminen, jääminen ei hahmotu nuorten kerronnassa valintana, vaan ”asiantilana”, joka lähinnä todetaan.

Myös eläytymismenetelmäkirjoitelmissa menestyjän ja ”luuserin” positiot avautuvat muuttamisen ja jäämisen tematiikkaan kytketyin kerroksellisin säännöin. Lapissa voi elää hyvää elämää, muttei luoda uraa. Itä-Helsingissä taas voi ryhtyä luomaan uraa, muttei jäädä elämään hyvää elämää, jos uranluonti todella ottaa tuulta siipensä alle. Molemmissa paikoissa jääminen nähdään ratkaisuna, joka rajaa marginaaliin. Muuttaminen tai lähteminen ja jääminen värittyvät alueellisesti.

Elämän sujumiseen ja asuinpaikkaan kytketyt narratiiviset juonirakenteet nuorten eläytymismenetelmätarinoissa rakentuvat selkeällä syiden ja seurausten kaavalla. Lappiin sijoitetuissa tarinoissa muuttaminen ja jää-

minen vaikuttavat ratkaisevasti siihen, kuinka elämässä sujuu. Lapissa muuttaminen on menestyksen edellytys: kun muuttaa, on tie menestykseen avattu. Lappiin jääminen puolestaan johtaa syrjäytymiseen. Itä-Helsinkiin sijoitetuissa tarinoissa syy-seuraussuhteet kulkevat toiseen suuntaan: elämän sujumisen kysymykset sanelevat mahdollisuuden muuttaa pois tai jäädä alueelle. Jos elämässä menee huonosti, mikäli ihminen syrjäytyy, hän joutuu jäämään alueelle. Menestys tekee vastaavasti alueelta pois muuttamisen mahdolliseksi.

Kuvio a. Narratiiviset juonirakenteet asuinpaikan, menestyksen ja syrjäytymisen välillä nuorten eläytymismenetelmäkirjoitelmissa.

Niin Itä-Helsingissä, Kittilässä kuin Kemijärvelläkin lähteminen, pois-muutto kotiseudulta tai asuinalueelta, kytkeytyy kirjoitelmissa siis taloudellisesti parempaan elämään. Kuten jäämisen ja lähtemisen yhteys elämän sujumiseen myös niiden vapaaehtoisuus asemoituu paikoissa eri tavoin. Lapissa nuoret kytkevät lähtemiseen ajatuksen pakosta: ”pakko-han se on lähtea, kaikkihan täältä lähtee”. Itä-Helsingin alueella sen sijaan omaa lähtemisen mahdollisuutta epäillään: ”tietenki jos mul ois rahaa, eihän tänne sellaset jää, joilla on varaa lähtea”. Toisin sanoen nuorten tulevaisuuskuoissa taloudellinen pakko ajaa lappilaisnuoret pois Lapista ja niittaa itähelsinkiläisnuoret Itä-Helsinkiin.

Paikan leimaavasta luonteesta huolimatta, tai ehkä juuri siitä johtuen, nuoret ottavat paikan haltuunsa korostamalla yksilön vastuuta ja toimijuutta. Itähelsinkiläisnuoret, etenkin pojat, painottavat alueella elämisen taitoa, katuälyä. Oma moka jos joudut pulaan, saat turpaan (pojat) tai tulet raiskatuksi (tytöt). Oma tyhmyyttä, jos alat käyttää huumeita tai heittäydyt elämään sosiaaliturvalla. Myös Kittilässä ja Kemijärvellä vastuuseen asetetaan yksilötoimija. Lapissa ennen muuta syrjäytyminen on oma vika: mitäs jäi sinne sohvalle lojumaan. On omaa vetelyyttä, jos ei tajua lähteä toisaalle, varsinkin jos ei saa töitä tai itseä kiinnostavaa koulutuspaikkaa kotikunnasta tai muualta Lapista. Kemijärvellä, Kittilässä ja Itä-Helsingissä on paikallisten nuorten mukaan ihan hyvä tai ihan siedettävää elää ja asua nyt, nuorena, mutta tulevaisuus – ainakin menestyvän aikuisen tulevaisuus – sijoittuu selkeästi toisaalle. Tästä syystä jääminen haiskahtaa tekemättömyydeltä, yksilön saamattomuudelta.

Kemijärveläisnuorille muuttopuhe rakentaa keskusteluissa meisyyttä tai yhteisöllisyyttä: nuoret puhuvat meistä kaikista, joiden on lähdeittävä. Lähtemisen pakko rajaa ajatuksena toimijuutta. Se viittaa pakolaisuuteen, pakenemiseen, maailmaan heiteteksi tulemiseen. Pakon ohitse ja ylitse nuoret rakentavat kuitenkin ajatusta halusta: halu tavoitella, saavuttaa ja menestyä, asettuu keskusteluun muuttamisen pakon kanssa. Itä-Helsingissä sama tavoitteellisuuden ja saavuttamisen sanasto korostaa yksilön mahdollisuutta elämänsä rakentajana. Jos jaksaa, viitsii ja yrittää, niin elämä muualla on saavutettavissa eikä jäämisestä tule ehdotonta väistämättömyyttä. Rakenteelliset pakot ja rajoitteet hautautuvat toimijuuden tuntoon (ks. Gordon 2005a).

Muuttopuhe asettuu etenkin kemijärveläisille ja kittiläläisille nuorille pakolliseksi osaksi normatiivisten, hyvien, tulevaisuusorientoituneiden valintojen ketjua. Menestysdiskurssin sisällä liikuttaessa muuttopuheeseen sitoutuminen on keskeistä myös itähelsinkiläisille nuorille. Ryhmäkeskusteluissa oltiin niin Kemijärvellä kuin Itä-Helsingissäkin sitä mieltä, että periaatteessa missä tahansa alueella voi menestyä: menestyshän on kiinni ennen muuta ihmisestä itsestään. Asiaa pidemmälle pohdittaessa menestys kotikunnassa tai asuinalueella kuitenkin suli parhaimmillaankin ihan hyväksi elämäksi. Ne itähelsinkiläisnuoret, jotka kertoivat haluavansa jäädä asumaan nykyiselle asuinalueelleen, sitoutuivat oman tulevaisuutensa kerronnassa pieniin tai arkisiin haaveisiin. Kemijärveläis-

nuorten ryhmäkeskusteluissa kotikuntaan jääminen näytti yksinkertaisesti mahdottomalta: teoriassa voi jäädä, jos saa töitä (asuinpaikan valinta kun on jokaisen oma asia), mutta käytännössä töitä ei saa, joten ei kuitenkaan voi jäädä. Niin Kemijärvellä kuin Kittilässäkin monet nuoret kuitenkin totesivat haluavansa jäädä Lappiin (yleensä Rovaniemelle tai Kemi-Tornion alueelle). Tällöin korostui asuinympäristön ja läheisten ihmissuhteiden merkitys hyvän elämän osana.

Leena Jokinen ja Anita Rubin (2006) kirjoittavat, että se haaste, joka nuorten elämönhallinnalle ja onnellisuudelle lankeaa vastattavaksi, on kyky elää jatkuvasti muuttuvassa, hektisessä todellisuudessa, jonka rajapinnat liikkuvat. Tämä edellyttää tulevaisuustietoisuutta, eli taitoa hahmottaa kokonaisuuksia ja analysoida tilanteita, päätösten ja valintojen seurauksia ja asioiden keskinäisiä vaikutussuhteita. Tällainen tulevaisuuskasvatus on koko ajan yhä merkittävämpi haaste niin medialle kuin yhteiskunnan päätöksentekijöille ja kasvatajille. (Mt., 93.) Tämän tutkimuksen nuorten tulevaisuuskuvista piirtyy sangen looginen, vahvoin yhteiskunnallisin diskurssein ja argumentein perusteltu ”tulevaisuustietoisuus”. Kysyä sopiikin, millaista tulevaisuustietoisuutta suomalaisten lasten ja nuorten halutaan tarvitsevan? Näyttävätkö nuorten tulevaisuuskuvista hahmottuvat syiden ja seurausten jatkumot loogisilta? Millaiseen yhteiskunnalliseen arvo- ja asenneilmastoon ne perustuvat?

Paikat ja positiot – vapaata valintaa?

Vaikka nuoret useimmiten huomaavat ja huomioivat stereotyyppien bannaalisuudet ja suhtautuvat rempseällä huumorilla omasta asuinalueestaan sekä alueella asuvien ihmisten ominaispiirteistä esitettäviin luonnehdintoihin, on niihin otettava tavalla tai toisella kantaa kerronnassa ja erilaisissa kohtaamisissa. Paikallisuus saa muotonsa kohtaamisen kentillä, joilla käydään neuvotteluja eroista ja erilaisuuksista (Gordon 2005b, 58). Näille kohtaamisten kentille tullaan tietystä sosiokulttuurisesta paikasta. Niin lappilaisuus kuin itähelsinkiläisyyskin avaa nuorille marginaali-iden-

titeetin, josta voi erilaisissa yhteyksissä olla joko hyötyä¹¹³ tai haittaa¹¹⁴. Kotipaikan avaamaan marginaali-identiteettiin voidaan olla halukkaita sitoutumaan¹¹⁵, tai siitä voidaan sanoutua irti joko kyseenalaistamalla koko identiteetin mielekkyys (esimerkiksi korostamalla alueella elävien ihmisten moninaisuutta tai tavallisuutta) tai kertomalla se ainoastaan muita (ei kertojaa itseään) koskevaksi ominaisuudeksi¹¹⁶.

Nuorten keskusteluissa lappilaisuus on periaatteessa positiivista: etenkin kemijärveläiset ovat ylpeitä lappilaisuudesta ja sen avaamasta ”erilaisen” positioista. On hienoa, ettei tarvitse olla samanlainen, tavallinen tai osa harmaata massaa. Toisaalta lappilainen erilaisuus osoittautuu helsinkiläisnuorten keskusteluissa helposti junttiudeksi, takapajuisuudeksi ja sivistymättömyydeksi, ja myös kemijärveläisnuoret arvioivat (varsin osuvasti siis) lappilaisuuden muodostuvan ulkopuolisen katseen kautta juuri näin. Positiivistakin lappilaisuuskuvaa värittää keskusvetoisesti määrittävä alisteisuus, jonka myötä ahkeruus ja rehellisyys kääntyvät paikallisen takapajuisuuden aiheuttamaksi pakoksi ja luontoihmisen yksinkertaisuudeksi.

Itähelsinkiläisyyden peilinä nuorten keskusteluissa toimii helsinkiläisyys. Suhteessa normiin, itähelsinkiläisyys on ennen muuta taloudellisesti köyhempää. Itä-Helsingissä asuu paikallisten nuorten mukaan tavallisia ihmisiä, mutta ei rikkaita. Katukuvassa näkyy myös huume-, alkoholi- ja mielenterveysongelmia, jotka nuoret ottavat huomioon pohdinnoissaan ja joista kahta ensin mainittua kemijärveläisnuoret korostavat. Paikalliset nuoret arvioivat itähelsinkiläisyyden määrittävän ulkopuolisen katseessa rauhattomuutena, huligaaniutena. Toisaalle paikantuvia kohdatessaan itähelsinkiläisnuori siis saa helposti osakseen riehuhan position. Toisaalta keskusteluissa tuotetaan myös kuvaa itähelsinkiläisestä katujen sankarista, joka ottaa suvereenisti haltuunsa kaupunkielämän haasteet.

Paikantunut toimija ei ole kuka tahansa vaihdettavissa oleva subjekti: nuori ottaa kantaa paikkaan, mutta myös kantaa paikkaa mukanaan (ks. Lempiäinen 2007, 117). Lappilaisuus ja itähelsinkiläisyys avaavat

¹¹³ (KeR6) Tanja: Isäki on sanonu, että jos niinkö jotaki työpaikkahommia, nii sanoa että on niinkö Lapista, niin varmaan saa paremmin työpaikan, jos niinkö joku eteläläinen

¹¹⁴ (HkiKe) Katri: Heti ku sanot jollekki et sä asut jossai Itä-Helsingis, nii se on et joo emmä ton ka liiku toi on joku himmee huligaani

¹¹⁵ (KeR4) Marja: Ennemminki tuntus että se [lappilaisuus] on ylpeys ko sillee [...] Iris: Nii [...] Ainaki on vähän erilainen

¹¹⁶ (HkiLi) Noel: Eiköhän ne [itähelsinkiläiset] oo ihan normaalei ihmisiä

mahdollisuuden marginaali-identiteettiin, johon nuoret voivat sitoutua kotipaikkatunteen (ks. Sinkkonen-Tolppi 2006; 2005) ja identiteetti-poliittisen, tietoisien marginaaliin asettumisen kautta. Kotipaikkatunne viittaa emotionaaliseen kokemukseen kuulumisesta, tietyssä paikassa ”kotona” olemiseen. Marginaali-identiteettiin satsaaminen taas voi kummuta tästä kotipaikkatunteesta, se voi olla paljas imagollinen strategia tai sisältää nämä molemmat. Itähelsinkiläisittäin asuinalueen paheellisuuden diskurssiin sidottu karnevalistinen marginaalipuhe piirtää näkyviin kaupungin katujen teeskentelemättömän sankarin. Lappilaisuus taas nojaa arktiseen eksotiikkaan sekä aitoon, rehelliseen ja mutkattomaan menta-liteettiin. Molemmat tarjoavat suomalaisissa historiankirjoituksissa yleisenä suomalaisuuden representaationa toistuvan position: lappilainen ja itälähiön kasvatti¹¹⁷ ovat suomalaisia selviytyjiä, karujen olojen karaisemia, itsenäisiä kansalaisia. Tämä identiteetti-positio pysyy, ainakin niin haluttaessa, myös muuttajan mukana¹¹⁸.

Globalisaation, kosmopoliittisuuden ja virtuaaliarjen retoriikka haastaa ajatusta paikasta ihmisen kuulumisen ja pysyvyyden sijana. Jokapäiväisen toiminnan tasolla maailma näyttää kuitenkin rajallisemmalta: ihmisten elinpaikat ja niihin liittyvät käytännöt ovat rajojen sekä niihin kuuluvan ulossulkemisen tai kiistanalaisuuden määrittämiä. (Kymäläinen 2006, 204–205.) Nuorten valinnat ja toimijuus, kuten Tarja Tolonen (2005) toteaa, ovat voimakkaasti yhteydessä heidän sosiaaliseen taustaansa. Materiaaliset elämänehdot ja kulttuuriset jatkumot, kuten sukupuolten mukaiset toimintatavat tai paikalliskulttuuriset mallit, vaikuttavat konkreettisesti nuorten valintoihin (mt., 35).

Rationaaliset, laskelmoidut valinnat asetetaan kuitenkin eri keskusteluyhteyksissä selkeästi yksilösubjektin asioiksi ja yksilöt vastuullistetaan omista valinnoistaan. Raija Julkunen (2006) kirjoittaa vastuun osoittamisen yhteiskunnasta ja uuden hallinnan opista, joka tekee vastuun aktualisoitumisen näkyväksi yhteiskuntatieteissä. Suomalaisessa sosiologiassa rationaalisen toimijan paradigma on tehnyt paluuta uusinstitutionalismiin muodossa. Rakenteilta ei voi vaatia vastuuta, toimijoilta voi. Kaikkia toimijoita (päättäjiä, kansalaisia, yrityksiä, yhteisöjä, perheitä, johtajia)

¹¹⁷ Kysyin nuorelta helsinkiläiseltä tuttavalta, millaisia itähelsinkiläisnuoret hänen mielestään ovat. Tekstiviestiin naputeltu kiteytys kuului: No ei ainakaan mikään kermaperse.

¹¹⁸ Mr. Lordi tiivistä taannoisessa Uusi Rovaniemi -lehden haastattelussa asian ytimen: ”Mies voi lähteä Lapista, mutta Lappi ei lähde miehestä.”

puhutellaan vastuun nimissä, mikä tekee vastuunotosta toimijuuden uudelleenmuotoilun ydintä. (Mt., 11, 251.)

Ajatus globalisaation myötä tapahtuvasta yhdenmukaistumisesta ja mahdollisuuksien laajenemisesta rakentaa mielikuvaa kaikille, etenkin nuorille, avoimesta maailmasta. Lähestulkoon loppumattomine mahdollisuuksineen nuorten eteen avautuva avoin maailma asettaa rationaalisen toimijuuden haasteen yksilön ratkottavaksi entistäkin painokkaammin. Ajatus valintojen vapaudesta ja avoimuudesta – nuorista, joilla on elämä edessään ja vapaus tehdä siitä mieleisensä – asemoi valinnan vastuun, ongelmineen, rajoitteineen tai pakotteineen suoraan yksilön kykyihin ja kapasiteetteihin. Näin tehdessään se piilottaa sosiaalisten, kulttuuristen ja materiaalisten erojen sanelemia mahdollisuuksien ehdollisuuksia yhä syvemmälle, näkymättömiin.

Huolimatta siitä, että esimerkiksi koulutus- ja työmahdollisuudet ovat periaatteessa samalla tavoin avoimia miehille ja naisille, tytöt ja nuoret naiset pohtivat tulevaisuuttaan rakenteeltaan epätasa-arvoisten realiteettien kautta (Wyn & White 1997, 16). Selkeimmin tämä kuuluu nuorten visioissa tulevaa työelämäänsä: naisten ja miesten yhtäläinen työssäkäynti on nuorille jo itsestäänselvyys, mutta lähes yhtä mutkaton itsestäänselvyys on yhä vain myös naisen ensisijainen vastuu kodista ja lapsista. Hoitotaakka luonnollistuu vapaan valinnan ja yksilön vastuun diskursseissa helposti nais erityiseksi elämänalueeksi, joka ei kaikessa luonnollisuudessaan vaadi muutoksia yhteiskunnallisissa toimintakulttuureissa tai -rakenteissa.

Myös asuinpaikka vedetään sujuvasti vapaan valinnan kehikkoon. Keskusvetoisesti tuotetut kulttuuriset aluekonstruktiot ovat kuitenkin voimallisia vaikuttajia alueilla asuvien nuorten identiteetin, marginaalisuuden kokemuksen ja toimijuuden ehtojen asemoijina. Tulevaisuudesta puhuessaan nuori asettuu tietynlaiseen suhteeseen konventionaalisten hyvän elämän ja järkevien valintojen paikallistuneiden kaavojen kanssa. Lappilaisten ja itähelsinkiläisten nuorten tulevaisuuskuvat ovat vahvasti paikkasidonnaisia, niissä kuuluu paikkatapaisuus (ks. Jokinen 2004, sukupuoli tapaisuus). Kirsti Lempiäinen (2007) toteaa, että sukupuolisen toimijuuden (toiminnan nais- ja miestapaisuuden) toteutuminen edellyttää toimijalta tietoa siitä, kuinka kulloinkin on toimittava, jotta toimii ”sukupuolisesti oikein” (mt., 118). Samaa voi sanoa nuorten alueel-

lisesta toimijuudesta: nuoret tuntevat paikkasidonnaiset menestyjän tai luuserin tavat toimia, tietävät millaisia puheen ja toiminnan käytäntöjä esimerkiksi menestyjän position saavuttaminen edellyttää juuri omalla asuinalueella tai kotipaikkakunnalla asuvalta nuorelta. Sanomalla ”asun isona New Yorkissa”, nuori käyttää kerronnallisesti menestysdiskurssin keskeisiä symboleita, kertoo kuulijalleen olevansa tuleva menestyjä. Marginalisoidulla, paikkadiskurssien leimaamalla alueella asuvalle nuorelle ”asun isona muualla” -lausuma osuu menestyjän identiteetin kerronnan ehdottomaan ytimeen.

Kittiläläiset, kemijärveläiset ja itähelsinkiläiset nuoret käyttävät ja toistavat kotiseudustaan ja asuinalueestaan vallitsevia paikkadiskursseja ja stereotyyppioita. Itä-Helsinki, Kittilä, Kemijärvi ja Lappi nähdään ennen muuta marginaalipaikkoina, joissa on hankalaa menestyä, joiden tulevaisuus on mahdollisesti vielä synkempi kuin nykyisyys ja joita asuttaa tavallisten ihmisten ohella koko joukko huligaaneja tai juntteja. Tästä huolimatta näissä paikoissa asuvien nuorten henkilökohtaiset tulevaisuuskuvat ovat suurimmaksi osaksi valoisia ja optimistisia, ne eivät uppoa paikkojen tai alueiden mukana. Tulevaisuuskuva – toimijuudentäyteinen oman identiteetin kerronta – tarjoaa marginaalialueella asuville nuorille ulospääsyn alueellisesta kurjuusdiskurssista. Muuttopuhe mahdollistaa avoimen tulevaisuuden ja tulevaisuususkon, avaamalla nuorille paikasta irrottautuvan toimijuuden kerronnallisen tilan.

Nuorilla, kuten ihmisillä yleensä, on taipumus mukautua ympärillään eläviin ajattelutapoihin ja omaksua asenteita, joita uskovat tulevaisuudessa menestymiseen tarvittavan (mm. Eckersley 1996). David Harveya (2008) lainaten ja tämän tutkimuksen aineiston valossa voi todeta, että suomalaiset nuoret ovat ainakin kerronnassaan sisäistäneet uusliberalistisen rationaalisten yksilösubjektien ja (näennäisen) vapaiden valintojen maailman idean (mt.). Yksilön menestys tai epäonnistuminen tulkitaan osoitukseksi hänen yritteliäisyydestään tai henkilökohtaisista puutteistaan, joista nuorten kohdalla keskeisimmäksi muodostuu riittämätön panostus henkisen pääoman kehittämiseen (eli ”huono” tai puuttuva koulutus). Menestyksen tai epäonnistumisen syytä ei siis aseteta lähtökohtaisesti minkään järjestelmään liittyvän piirteen (kuten luokkarajoitteiden) aiheuttamaksi. (Mt., 83, 191–192.) Vaikka nuoret näkevät esimerkiksi asuinpaikan vaikuttavan yksilön elämän sujumiseen, jättävät

he vastuun asuinpaikan valinnasta – vapauden retoriikan myötävaikutuksella – täysin yksilön kannettavaksi. Yksilön henkilökohtaisen vastuun korostaminen tekee uhrista usein syyllisen ja oikeuttaa myös yhteiskunnallisen turvaverkon karsimisen minimiin (mt., 95). Uusliberalisaation universaalina tendenssinä onkin ollut lisätä sosiaalista eriarvoisuutta ja unohtaa heikompiosaiset köyhyyden ja marginalisaation kurjuuteensa. ”Vapaus”, ”valinnanvapaus” ja ”oikeudet” tarjoavat uusliberalistiselle teorialle näppärän ja helposti hyväksyttävän hyvántahtoisen naamion, joka peittää alleen globaalin kapitalismin käytäntöjen julman todellisuuden. (Mt. 146–147.)

Tulevaisuuskuva toimii ajattelun työvälteenä valintatilanteissa: se, millaiseksi miellämme tulevaisuuden, ohjaa tekemiämme valintoja ja ratkaisuja. Niinpä nuorten tulevaisuuskuvioiden tutkimuksissa tavoitteena onkin usein yhteiskunnallisen kehityksen suuntien ennakointi. Tämän tutkimuksen valossa voi todeta, että tutkimusalueiden kannalta katsottuna paikallisten nuorten tulevaisuuskuvat ovat todella hälyttäviä. Niiden pohjalta voisi kärjistäen ennakoida seuraavaa: Kemijärvi menettää jokaisen muuttamaan pystyvän nuoren aikuisen. Kittilän osalta aineisto on rajallisempi, mutta kirjoitelmien perusteella myös Kittilä menettää selkeän enemmistön nuoristaan. Itä-Helsingin alueellinen eriarvoistuminen jatkaa kasvuaan kaikkien kynnelle kykenevien nuorten muuttaessa ”parempiin” kaupunginosaan tai pois. Tämän myötä niin Kemijärvelle, Kittilään kuin Itä-Helsingin tietyille asuinalueille jäämisestä muodostuu tulevaisuudessa joko yhä selkeämpi epäonnistuminen tai tietoinen luopuminen kilpailuyhteiskunnan pudotuspelistä. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden mallimaana mielellään esiintyvässä Suomessa asuinpaikka on keskeinen voittajiin ja häviäjiin erottelava seula.

Lappiin tai Itä-Helsinkiin jäämisen haluamisen diskursiivinen tila näyttää nuorten keskustelujen ja kirjoitelmien valossa kapealta. Itähelsinkiläis-, kittiläläis- ja kemijärveläisnuorten kotipaikkaan jäämisen haluamisesta seuraa kilpailuhenkisestä, mahdollisimman korkealle pyrkivästä elämän suorittamisesta luopuminen. Kerronnallinen tila nykyiseen kotipaikkaan omasta tahdosta jäämiselle on silti olemassa ja tulee lähelle nuorten keskusteluissa rakentamaa onnellisuuden määritelmää: onnellinen ihminen osaa pitää jalkansa maassa ja nauttia elämän pienistä iloista.

Köyhtyvässä lähiössä tai autioituvassa periferiassa asuvalle nuorelle kotipaikan kurjuustarina on tosi. Asioiden muuttamisen tai parempaan suuntaan kehittymisen mahdollisuuksille ei nuorten tulevaisuuskuvilla hahmotu minkäänlaista realistiselta näyttävää olemassaolon sijaa. Tietyt paikat uppoavat, sille ei voi oikein mitään. Onni on, että yksilö ei ole sidottu uppoamaan paikan mukana. Nuoret ovat sisäistäneet uusliberalismin opin keskeisen retorisen sanoman: yksilönvapauden (ks. Harvey 2008). Jokainen voi vapaasti muuttaa pois heikolta asuinalueelta. Jäädäkin voi, yhtälailla vapaasti. Taloudellisen pakon edessä muuttavan tai taloudellisesta pakosta tiettyssä paikassa asuvan ihmisen näkökulmasta tämä tosin kuulostanee lähinnä huonolta pilalta (ks. mt., 209).

Kysyä sopiikin, onko kansallisissa keskusteluissa, politiikassa ja koulutuksen kaikille samaa hyvää jakavissa ideologioissa jo luovuttu koko maan asuttuna pitämisen ajatuksesta? Uusliberalistinen (asuinpaikan, identiteetin, menestyksen) vapaan valinnan diskurssi, tasapuolisuuden ja tasa-arvoisuuden illuusioineen, jakaa hyvinvointivaltiomme iloisesti pelkkiin voittajiin: ahkeriin etelän suurimpien kaupunkien parhaimmilla asuinalueilla kultaa takoviin menestyjiin, sekä kotoisten lähiöiden ja pohjoisen Brutopian¹¹⁹ onnelliseen kansaan, joka on itse asuinpaikkansa valinnut, eikä siis jäätelöä kaipaa.

¹¹⁹ Tässä lainaamani Brutopia on Aku Ankka -sarjakuvissa esiintyvä, alkujaan Carl Barksin luoma fiktiivinen valtio, jonka nimi tulee sanoista Brute ja Utopia (Barks 1993).

Kirjallisuus

- Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämääritelyt*. Helsinki: SKS & Nuorisotutkimusseura.
- Aapola, Sinikka (2003) *Murrosiän lyhyt historia Suomessa*. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS, 86–105.
- Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (2003) *Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan – Johdanto*. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS, 9–31.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.) (2005) *Polkuja ja poikkeamia: aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Aapola-Kari, Sinikka (2006) *Nuoret sankarit ja sankarittaret? Menestyneet nuoret median valokielassa*. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Kultainen nuoruus. Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisusarja. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/> (luettu 7.12.2006).
- Abbott, H. Porter (2002) *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Adam, Barbara (1995) *Timewatch. The Social Analysis of Time*. Cambridge: Polity Press.
- Ahola, Merituuli (2004) *AitO ja 100% pissis*. *Ylioppilaslehti* 06/2004. <http://www.ylioppilaslehti.fi/2004/03/26/aito-ja-100-pissis/> (luettu 20.1.2008).
- Apo, Satu (1998) *Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio*. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 83–128.
- Appadurai, Arjun (1998) *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. (Sixth printing 2003). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Arctic Council. <http://www.arctic-council.org> (luettu 18.1.2008).
- Arktinen keskus. <http://www.arcticcentre.org> (luettu 18.1.2008).
- Aro, Mikko (2003) *Syteen vai saveen? Koulutuksen työmarkkina-arvo ja hyvinvointivaikutukset Suomessa vuosina 1970–1990*. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä*. Matala koulu-

- tus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 247–326.
- Assmuth, Laura (2005) Me ja muut. Periferian identiteettejä. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.) Kohtaamisia rajoilla. Helsinki: SKS, 92–108.
- Barbour, Rosaline S. & Kitzinger, Jenny (eds.) (1999) Developing Focus Group Research. Politics, Theory and Practice. London: SAGE.
- Barks, Carl (1993) Roopen kylmä kauppa. Rahamies Roope: Aku Ankan taskukirja 50. 2. painos (1. painos 1980). Alkuteos A Cold Bargain, 1957. Suomentanut Mary A. Wuorio. Walt Disney.
- Barthes, Roland (1993) Tekstin hurma. Suomentanut Raija Sironen. Alkuteos *Le plaisir du texte*, 1973. Tampere: Vastapaino.
- Barthes, Roland (1994) Mytologioita. Suomentanut Panu Minkkinen. Alkuteos *Mythologies*, 1957. Helsinki: Gaudeamus.
- Bauman, Zygmunt (1996) From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity. In Stuart Hall & Paul du Gay (eds.) *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE, 18–36.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: SAGE.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: SAGE.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Toinen painos. Alkuteos The Social Construction of Reality, 1966. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.*
- Berger, Ronald J. & Quinney, Richard (2005) *The Narrative Turn in Social Inquiry*. In Ronald J. Berger & Richard Quinney (eds.) *Storytelling Sociology. Narrative as Social Inquiry*. Colorado & London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Bertaux, Daniel (ed.) (1981) *Biography and Society*. London: SAGE
- Buckingham, David (2000) *The Making of Citizens. Young People, News and Politics*. London: Routledge.
- Buckingham, David (2003) *Media Education. Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Butler, Judith (1992) *Contingent Foundations: Feminism and the Question of "Postmodernism"*. In Judith Butler and Joan W. Scott (eds.) *Feminists Theorize the Political*. New York: Routledge, 3–21.
- Butler, Judith (1997) *Excitable speech. A Politics of the Performative*. New York & London: Routledge.
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Suomentaneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Alkuteos Gender Trouble. Feminism, and the Subversion*

- of Identity, 1990. Helsinki: Gaudeamus.
- Bäcklund, Pia & Kanninen, Vesa (1999) Teorioiden edessä – vai takana? Käytännöllisen ja käsitteellisen lähiökehittämisen haasteet. Teoksessa Vesa Kanninen (toim.) *Lähiö ABC*. Helsinki: STAKES, 108–117.
- Carey, Martha Ann (1994) The Group Effect in Focus Groups: Planning, Implementing, and Interpreting Focus Group Research. In Janice M. Morse (ed.) *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks (CA): SAGE, 225–241.
- Carr, David (2001) Narrative and the Real World: An Argument for Continuity. In Lewis P. Hinchman & Sandra K. Hinchman (eds.) *Memory, Identity, Community. The Idea of Narrative in the Human Sciences* (julkaistu aiemmin vuonna 1986). New York: State University of New York Press, 7–25.
- Charlton, Tony & Panting, Charlie (2005) Students' Perceptions of Lifestyle Changes in a Remote Community Following the Availability of New Technologies. In Cedric Cullingford & Stan Gunn (eds.) *Globalisation, Education and Culture Shock*. Aldershot: Ashgate, 124–137.
- Coffey, Amanda & Atkinson, Paul (1996) *Making Sense of Qualitative Data. Complementary Research Strategies*. Thousand Oaks (CA): SAGE.
- Conrad, JoAnn (2004) Mapping Space, Claiming Place. The (Ethno-) Politics of Everyday Geography in Northern Norway. In Anna-Leena Siikala, Barbro Klein and Stein R. Mathisen (eds.) *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Helsinki: SKS, 165–189.
- Crosby, Christine (1992) A Short History of Some Preoccupations. In Judith Butler and Joan W. Scott (eds.) *Feminists Theoretize the Political*. New York: Routledge, 121–143.
- Cullingford, Cedric (2005) Preface. In Cedric Cullingford & Stan Gunn (eds.) *Globalisation, Education and Culture Shock*. Aldershot: Ashgate, xi–xiii.
- de Lauretis, Teresa (1987) *Technologies of Gender. Essays on Theory, Film, and Fiction*. Hampshire & London: Macmillan Press.
- Duncan, James (1993) Sites of representation. Place, time and the discourse of the Other. In James Duncan & David Ley (eds.) *Place/culture/representation*. London & New York: Routledge, 39–56.
- Eckersley, Richard (1995) Values and visions. *Youth Studies*, Autumn95, Vol.14, Issue, 1.
- Eckersley, Richard (1996) Dreams & expectations. *Youth Studies*, Sep96, Vol.15, Issue, 3.
- Enzenberger, Hans Magnus (2003) Suuri muutto. 33 merkintää. Suomentanut Riitta Virkkunen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erlaisuus*. Tampere: Vastapaino, 21–49.
- Eskola, Antti (1988) Non-active Role-Playing: Some Experiences. In Antti Eskola (ed.) *Blind Alleys in Social Psychology*. Amsterdam: Elsevier Science

- Publishers B.V. 239–308.
- Eskola, Jari (1997) *Eläytymismenetelmä*öpas. Tampere: TAJU.
- Eskola, Jari (1998) *Eläytymismenetelmä* sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU.
- Fintelligens. <http://www.lyricsdownload.com/fintelligens-lyrics.html> (luettu 27.4.2008).
- Fiske, John (2003) Toimi maailmanlaajuisesti, ajattele paikallisesti. Suomentanut Juha Herkman. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 131–153.
- Fornäs, Johan (1995) Youth, culture and modernity. In Johan Fornäs and Göran Bolin (eds.) *Youth Culture in Late Modernity*. London: SAGE.
- Fornäs, Johan (1998) Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suomentaneet Mikko Lehtonen, Kaarina Hazard, Virpi Blom ja Juha Herkman. Suomenoksen toimittanut Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannele (2003) Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.
- Foucault, Michel (1972) *The Archaeology of Knowledge*. Translated from the French by A.M. Sheridan Smith. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge. Selected Interviews & Other Writings 1972-1977*. Edited by Colin Gordon. Translated by Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham and Kate Soper. New York: Pantheon Books.
- Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1999) *Changing Contexts of Youth: Individualization, Risk and Transition*. In Vesa Puuronen (ed.) *Youth in Everyday Life Contexts*. Joensuu: University of Joensuu, 15–30.
- Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Gilroy, Paul (1997) *Diaspora and the Detours of Identity*. In Kathryn Woodward (ed.) *Identity and Difference. Culture, Media and Identities*. London: SAGE, 299–346.
- Ginsburg, Gerald P. (1978) *Role-playing and role performance in social psychological research*. In Michael Brenner, Peter Marsh & Marilyn Brenner (eds.) *The Social Contexts of Method*. London: Croom Helm, 91–121.
- Gordon, Tuula (2005a) *Toimijuuden käsitteen dilemma*joja. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Gordon, Tuula (2005b) *Kaupunkikansalaisuus ja kansallisuuden paikallisuudet*. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.) *Kohtaamisia rajoilla*. Helsinki: SKS, 55–70.
- Gordon, Tuula & Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (2002) *Johdanto*. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suo-*

- mineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 10–16.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2002) *Becoming an adult: Possibilities and limitations – dreams and fears*. *Young* 10:1. 2002, 2–18.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2003) *Kartoitettua pedagogiikkaa: me ja muut nuorten puheissa*. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, 272–301.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina & Holland, Jane (2004) *Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 169–190.
- Greenwood, J.D. (1983) *Role-playing as an experimental strategy in social psychology*. *European Journal of Social Psychology*, 13 (1983): 3, 235–254.
- Gunn, Stan (2005) *Introduction*. In Cedric Cullingford & Stan Gunn (eds.) *Globalisation, Education and Culture Shock*. Aldershot: Ashgate, 1–9.
- Haapala, Pertti (2003) *Nuoriso numeroina*. Teoksessa Sinikka Aapola & Meri Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS, 66–85.
- Haapanen, Mika (2003) *Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hall, Stuart (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Suomentaneet ja toimittaneet Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1996) *Introduction: Who Needs 'Identity'?* In Stuart Hall & Paul du Gay (eds.) *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE, 1–17.
- Hall, Stuart (2003a) *Kulttuuri, paikka, identiteetti*. Suomentanut Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hall, Stuart (2003b) *Monikulttuurisuus*. Suomentanut Mikko Lehtonen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 233–281.
- Harinen, Päivi (1999) *A New Morality in Traditional Frames. Traditional Values and the "Causal Morality" of Finnish Young People*. In Vesa Puuronen (ed.) *Youth in Everyday Life Contexts*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 40–47.
- Harjunen, Hannele (2004) *Lihavuus, stigma ja sukupuoli*. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin. Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 243–262.
- Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000) *Missä on Suomi? Kansallisen identiteetti-politiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Harvey, David (1989) *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the*

- Origins of Cultural Change. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, David (2008) Uusliberalismin lyhyt historia. Alkuteos: A Brief History of Neoliberalism, 2005. Suomentanut Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Hatch, Amos J. & Wisniewski, Richard (eds.) (1995) Life history and narrative. London: Falmer Press.
- Haveri, Arto & Suikkanen, Asko (2003) Onko Lapilla alueena tulevaisuutta? Teoksessa Aini Linjakumpu & Leena Suopajarvi (toim.) Sellainen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Yhteiskuntatutkimuksen laitos, 171–194.
- Heinonen, Visa (2007) Mainonta, brandit ja nuoret: kamppailua nuorten huomiosta kulutuskulttuurissa. Nuorisotutkimus 3/2007, 36–52.
- Held, David & McGrew, Anthony (2003) The Great Globalization Debate: An Introduction. In David Held & Anthony McGrew (eds.) The Global Transformations Reader. An Introduction to the Globalization Debate. Completely Revised 2. Edition. Cambridge: Polity Press, 1–50.
- Hellsten, Iina (2000) Kansalainen kiverämaassa. Aamulehden Hervanta-kuvituksen analysointia. Teoksessa Risto Kunelius (toim.) Juttuja lähiöstä. Tampere: Tampereen yliopisto, 56–79.
- Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: STAKES.
- Helsingin kaupungin tietokeskus. <http://www.hel2.fi/Tietokeskus/> (luettu 2.11.2007).
- Helsingin kaupungin tietokeskus b. <http://www.aluesarjat.fi/> (luettu 8.4.2008).
- Helsingin kaupunki. <http://www.hel2.fi/tourism/> (luettu 14.1.2008).
- Helsinki. <http://www.hel.fi> (luettu 14.1.2008).
- Helve, Helena (1987) Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus r.y.
- Helve, Helena (1993) Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit: helsinkiläisten ja pohjalaisten nuorten arvomaailmat vertailussa. Helsinki: Suomen nuorisoyhteistyö Allianssi & Espoo: Nuorisotutkimusseura.
- Helve, Helena (2002) Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hicks, David & Slaughter, Richard (eds.) (1998) Futures Education. World Yearbook of Education 1998. London: Kogan Page.
- Hirvonen, Tatu & Mangelaja, Esa (2006) Miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi? Jyväskylä: Atena.
- Hoikkala, Tommi (1993) Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe- ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi (2007) The Finnish Model of Politically Sensitive Youth Research. In Martti Muukkonen & Tiina Sotkasiira (eds.) Young People at the Crossroads. Joensuu: University of Joensuu, Karelian Institute, 24–29.

- http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/ctl_muukkonen_young/rap32007.pdf (luettu 4.12.2007).
- Hoikkala, Tommi & Laine, Sofia & Laine, Jyrki (toim.) (2005) *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Loki-kirjat & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.
- Hollway, Wendy (1984) *Gender difference and the production of subjectivity*. In Julian Henriques, Wendy Hollway, Cathy Urwin, Couze Venn and Valerie Walkerdine. *Changing the Subject. Psychology, Social Regulation and Subjectivity*. London and New York: Routledge, 227–263.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2004) ”ELÄMÄ ON ahasta TÄÄLLÄ”. *Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni*. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, 51–81.
- Houni, Pia & Suurpää, Leena (1998) *Kamppailua nuoruudesta*. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press, 9–24.
- Huttunen, Laura & Löytty, Olli & Rastas, Anna (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (2005) *Kertomuksen tuolla puolen*. Teoksessa Urpo Kovala, Katariina Eskola, Kimmo Jokinen, Vesa Niinikangas ja Esa Sironen (toim.) *Tarkkoja siirtoja. Erkki Vainikkalan juhla-kirja*. <http://tuki.hum.jyu.fi/~jkaisu/hyvarinen.html> (luettu 18.12.2005).
- Hyvärinen, Matti & Korhonen Anu & Mykkänen, Juri (eds.) (2006) *The Travelling Concept of Narrative*. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies. <http://www.helsinki.fi/collegium/e-series/volumes/index.htm> (luettu 9.12.2006).
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (1999) *Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen*. Teoksessa Vilma Hänninen. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jensen, Mette (2006) *Mobility among young urban dwellers*. *Young* 2006: 14, 343–361.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto (2004) *Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 191–208.

- Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) Ruumis töihin. Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 285–304.
- Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Kimmo (1996) Kasvamisen ja oppiminen traditioiden jälkeen. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Helsinki: SKS, 23–48.
- Jokinen, Leena & Rubin, Anita (2006) Tulevaisuus kuuluu kaikille – tulevaisuuskasvatus läpäisyteemana. Futura 1/06, 89–93.
- Jovero, Sari & Horelli, Liisa (2002) Nuoret ja paikallisuuden merkitys? Nuorten ympäristösuhteen tarkastelua Vantaan Koivukylä-Havukosken alueella. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja.
- Jukarainen, Pirjo & Tuhkunen, Anne (2004) Imagosta identiteettiin. Raja- ja syrjäseutujen nuorten muuttoliikkeen lähtökohtia. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla...Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot - vuosikirja IV. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta & STAKES, 94–105.
- Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: STAKES.
- Jurvansuu, Hanna (2000) Jäädä, muuttaa, palata? Kittilän ja Tervolan nuorten muuttoaikeet ja niihin vaikuttavat tekijät. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://www.lapinliitto.fi/julkaisut/muuttose.pdf> (luettu 16.1.2004).
- Jyrkämä, Jyrki (2001) Aika tutkimuksessa ja elämäkulussa. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 117–157.
- Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene (1997) Jäsenkategorisoinnin analyysi kulttuurisena metodina. Sosiologia 1/1997, 15–25.
- Järvinen, Tero (2001) Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 60–69.
- Kangas, Sonja & Laukkanen, Marjo (2007) Haluan 15 sekuntia parrasvaloissa ja tuhat ystävää! Nuorten ubiikki nettiarki. Nuorisotutkimus 3/2007, 87–92.
- Karjalainen, Pekka (2004) Uudenlaisia otteita ja kertaustyylejä. Lähiöuudistus 2000-ohjelman arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Karvonen, Erkki (1999) Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine me-

- nestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus.
- Karvonen, Sakari (1997) *The Regional Context of Health Behaviour among Finnish Adolescents*. Helsinki: STAKES.
- Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2001) *Young People's Values and Their Lifestyles*. Teoksessa Helena Helve & Claire Wallace (eds.) *Youth, Citizenship and Empowerment*. Aldershot: Ashgate, 219–234.
- Karvonen, Sakari & Rahkonen, Ossi (2004) *Hyvinvointi eriytyy alueellisesti – Kasvatatko nuorten terveyden erot?* Teoksessa Petri Paju (toim.) *Samaan aikaan toisaalla. Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot – vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Sosiaalili- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus*. Helsinki: STAKES, 76–83.
- Karvonen, Sakari & Rimpelä, Matti & Luopa, Pauliina (2003) *Kuntien väliset erot lasten ja nuorten terveydessä ja terveystottumuksissa. Perusraportti 2000–2002*. Helsinki: STAKES.
- Kasurinen, Helena (1999) *Personal Future Orientation: Plans, Attitudes and Control Beliefs of Adolescents Living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia in 1990s*. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja.
- Kauppinen Timo M. (2004) *Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kellner, Douglas (1998) *Mediakulttuuri*. Suomentanut Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
- Kemijärvi. <http://www.kemijarvi.fi> (luettu 14.1.2008).
- Keskitalo, Carina (2002) *Constructing 'the Arctic': discourses of international region-building*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Keskitalo-Foley, Seija (2004) *Kohti kuulumisen maisemia. Toimijuuden tilat ja paikat lappilaisen maaseudun naisten elämäkerroissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Keskitalo-Foley, Seija (2006) *Kolme näkökulmaa Lapin paikkana kokemiseen*. Teoksessa Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: SKS, 129–146.
- Keskitalo-Foley, Seija & Komulainen, Katri & Naskali, Päivi (2007) *Yrittäjämännyn sukupuoli koulutuksessa*. *Kasvatus* 2/2007, 110–121.
- Kittilän kunta. <http://www.kittila.fi> (luettu 14.1.2008).
- Klemelä, Kirsi (2003) *Koulutususkon varhainen linnake: Suomen valtion rautatiet koulutusvaatimusten kohottajana*. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 153–197.
- Komulainen, Katri (2002) *Johdanto: Kansallisuus, kansalaisuus ja sukupuoli*.

- Teoksessa Katri Komulainen (toim.) Sukupuolitetut rajat. *Gendered Borders and Boundaries*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 7–14.
- Komulainen, Katri (2004) Suomalainen – löydä sisäinen yrittäjyytesi! Kansa, kansalaisuus ja erot yrittäjäkasvatuksen oppikirjoissa. *Kasvatus* 5/2004, 541–555.
- Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraalisiin. Teoksessa Tappio Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 70–85.
- Kontula.com. <http://www.kontula.com> (luettu 16.1.2008).
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.
- Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari (2005) Asumistoi-
veet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 70. 2/2005, 121–131.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari (1999) Huono-osaisuus pääkaupunki-
seudulla 1980- ja 1990-luvulla - käännekohta kaupunkiseudun kehitykses-
sä? Terra: Suomen Maantieteellisen Seuran aikakauskirja. Helsinki: Suomen
Maantieteellinen Seura. 111:3, 133–145. <http://elektra.helsinki.fi/se/t/0040-3741/111/3/huonoosa.pdf> (luettu 12.10.2005).
- Koskela, Hille (1997) Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko
Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) Tila, paikka ja maisema. Tam-
pere: Vastapaino, 73–86.
- Koskela, Hille (1999) Fear, Control & Space. *Geographies of Gender, Fear of
Violence, and Video Surveillance*. Helsinki: University of Helsinki.
- Koski, Leena (1999) Hyvä tyttö ja hyvä poika. Ihanteelliset yksilöt aapisten mo-
raalisissa kertomuksissa. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Suomalainen koulu
ja kulttuuri. Tampere: Vastapaino, 21–49.
- Kotiseutumme Myllypuro. [http://www.kaupunginosat.net/mambo/myllypuro/
index.php](http://www.kaupunginosat.net/mambo/myllypuro/index.php) (luettu 27.4.2008).
- Krueger, Richard A. (1994) *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Rese-
arch*. 2. Edition. Thousand Oaks (CA): SAGE.
- Kugelberg, Clarissa (2000) Young adult life with and without limits. Different
discourses around becoming adult among Swedish young people. [http://
www.lli.fi/nyri/young/2000-1/2000_1_Kugelberg.htm](http://www.lli.fi/nyri/young/2000-1/2000_1_Kugelberg.htm) (luettu 12.10.2004).
- Kuisma, Juha (2005) Maaseutu yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa Ilkka
Niiniluoto & Juha Sihvola (toim.) Nykyajan etiikka. Keskusteluja ihmisestä
ja yhteisöstä. Helsinki: Gaudeamus, 99–126.
- Kunelius, Risto (2000) Maakuntalehti ja lähiö: suunnitelmakapitalismin kakso-
set. Teoksessa Risto Kunelius (toim.) Juttuja lähiöstä. Tampere: Tampereen
yliopisto, 1–27.

- Kunelius, Risto & Hellsten, Iina & Renvall, Mika (2000) Hankittuja ominaisuuksia: Hervanta ja hervantalaiset Aamulehden uutisoinnissa. Teoksessa Risto Kunelius (toim.) Juttuja lähiöstä. Tampere: Tampereen yliopisto, 107–138.
- Kuosmanen, Paula (2000) Äitien ja lesbojen arkipäivän tilanteita. Performatiivis-diskursiivinen tarkastelu. Naistutkimusraportteja 2000: 1. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kurikka, Päivi (2003) Nuorten kuntakuva. Nuorten Suomi 2001-tutkimuksia, nro 6. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Kurttila, Jukka & Tani, Sirpa (1993) Itähelsinkiläisten identiteetti. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kymäläinen, Päivi (2006) Paikan ajattelun haasteita. Teoksessa Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: SKS, 201–217.
- Kärkkäinen, Timo (1995) Työttömyyden raskas kosketus nuorison elämään 1990-luvun Suomessa – historiallisia ja kulttuurisia erityispiirteitä. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Nuori työtön. Itkijä, katsoja vai ratkaisija? Nuorisotutkimus 2000, 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 10–19.
- Laaksonen, Helena (2001) Nuorten siirtyminen työmarkkinoille 1990-luvun Suomessa. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisiasiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 86–96.
- Lahelma, Elina (2002) Isänmaa, armeija ja tasa-arvo. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 197–210.
- Laitinen, Tiina (2006) Media and ict technologies, participation and strong identity – PICYBU project's solutions to youth outmigration from rural areas. Ex Post Evaluation. Rovaniemi: Regional Research Services, University of Lapland.
- Lankinen, Markku (2006) Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla-tilastonäkökulma. Yhteiskuntapolitiikka 4/2006, 387–401.
- Lankinen, Markku (2007) Helsingin kehitys seudullisessa kontekstissa. Yhteiskuntapolitiikka 1/2007, 3–21.
- Lapin liitto. http://www.lapinliitto.fi/tilastotkuvat/linkit_11c.html (luettu 2.11.2007).
- Lapin liitto 2007. Lapin matkailustrategia 2007–2010. <http://www.lapinliitto.fi/julkaisut/matstra20072010.pdf> (luettu 31.3.2008).
- Lappi lukuina 2006. Rovaniemi: Lapin liitto. <http://www.lapinliitto.fi/julkaisut/taskutilasto2006.pdf> (luettu 1.4.2008).

- Laukkanen, Marjo (2007) Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttödestä netti-keskusteluissa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Leete, Art (2004) Ritual, Politics and Mentality. The Nenets and Ob-Ugrians of Siberia. In Anna-Leena Siikala, Barbro Klein and Stein R. Mathisen (eds.) *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Helsinki: SKS, 125–135.
- Lehtonen, Jukka (2004) Heteronormi – koulujen monimuotoisuuden häivyttäjä. *Sysäys*: (2004), 17–18. http://www.join.fi/seis/pdf/sysays1_2004.pdf (luettu 23.8.2006).
- Lehtonen, Mikko (1998) Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Toinen painos. Tampere: Vastapaino.
- Lempiäinen, Kirsti (2002) Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 19–36.
- Lempiäinen, Kirsti (2007) Sukupuolinen toimija: kysymys olemuksesta, roolista ja tavasta. *Sosiologia* 2/2007, 109–120.
- Liljeström, Marianne (2004) Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen*. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Liesaho, Jan (2004) Tiedettä, taidetta ja satuja. Lähiö suomalaisessa rap-musiikissa. Teoksessa Petri Paju (toim.) *Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi*. Nuorten elinolot - vuosikirja IV. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & STAKES, 132–143.
- Longino, Helen (2002) *The Fate of Knowledge*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Luukka, Minna-Riitta (2000) Näkökulma luo kohteen: Diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 133–160.
- Lüthje, Monika (2005) Se mukava maaseutu siellä jossain: maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lähdeniemi, Tuomo (1995) Yrittäjyyskasvatus – taivaanrannan Gary Grant vai vanhaa viiniä uudessa leilissä. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Nuori työtön. Itkijä, katsoja vai ratkaisija?* Nuorisotutkimus 2000, 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 140–143.
- Lähtenmaa, Jaana (2006) Kotipaikka maaseudulla. Nuorten näkökulmia idästä, lännestä ja etelästä. Teoksessa Terhi-Anna Wilska & Jaana Lähtenmaa (toim.) *Kultainen nuoruus*. Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen.

- Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, 56–81. Verkkojulkaisusarja. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/> (luettu 7.12.2006).
- Lähteenmaa, Jaana (2007) Home Place in the Countryside: Exploring the Views of Young People Living in Three Different Locations in Finland. In Martti Muukkonen & Tiina Sotkasiira (eds.) *Young People at the Crossroads*. Joensuu: University of Joensuu, 68–81. http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/ktl_muukkonen_young/rap32007.pdf (luettu 4.12.2007).
- Löytty, Olli (2005) Toiseus. Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Maaseutupolitiikka 2006. <http://www.maaseutupolitiikka.fi/Hanketoiminta/Hankeaineistot/2006> (luettu 21.8.2006).
- Maffesoli, Michel (1996) *The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society*. London: SAGE.
- Marin, Marjatta (2001) Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*. Tampere: Vastapaino, 17–48.
- Marjaniemi, Helsinki. www.marjaniemi.fi (luettu 8.4.2008).
- Martti, Sirpa (1999) Koulutus, työmarkkinat ja elämäntyyli. ”Käymme yhdessä ain, käymme aina rinnakkain...” Teoksessa Ritva Linnakangas (toim.) *Koulutus ja elämäntyyli. Näkökulmia koulutuksen vaikuttavuuteen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 287–312.
- Martti, Sirpa (2006) Aiming – erilainen oppija. *Aikuiskasvatus* 1/2006, 24–31.
- Massey, Doreen (2003) Paikan käsitteellistäminen. Suomentanut Riitta Virkkunen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erlaisuus*. Tampere: Vastapaino, 51–83.
- Massey, Doreen (2005) *For Space*. London: SAGE.
- Mathisen, Stein R. (2004) Hegemonic Representations of Sámi Culture. From Narratives of Noble Savage to Discourses on Ecological Sámi. In Anna-Leena Siikala, Barbro Klein and Stein R. Mathisen (eds.) *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Helsinki: SKS, 17–30.
- McNay, Lois (2000) *Gender and Agency. Reconfiguring the Subject in Feminist and Social Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Melkas, Tuula (2004) *Tasa-arvobarometri 2004*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://www.stm.fi/> (luettu 31.10.2007).
- Mikkonen, Anu (2000) Nuorten tulevaisuuskuva ja tulevaisuuskasvatus. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja.
- Mills, Caroline (1993) Myths and meanings of gentrification. In James Duncan & David Ley (eds.) *Place/culture/representation*. London & New York: Routledge, 149–170.

- Mills, Sara (1997) *Discourse. The New Critical Idiom*. London & New York: Routledge.
- Morgan, David L. (1988) *Focus Groups as Qualitative Research*. Newbury Park (CA): SAGE.
- Moring, Inka (2000) Heimojen maa? Paikallistamisen politiikka ja identiteetti alueellisissa lehdissä. Teoksessa Helena Tapper (toim.) *Me median maisemis- sa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston tut- kimus- ja koulutuskeskus Palmenia, 80–106.
- Morley, David (2003) Kuulumisia. Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maa- ilmassa. Suomentanut Erkki Vainikkala. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 155–187.
- Morley, David & Robins, Kevin (1995) *Spaces of Identity. Global Media, Elec- tronic Landscapes and Cultural Boundaries*. London: Routledge.
- Morse, Janice M. (1994) “Emerging From the Data”: The Cognitive Processes of Analysis in Qualitative Inquiry. In Janice M. Morse (ed.) *Critical issues in qualitative research methods*. Thousand Oaks (CA): SAGE, 23–43.
- Mot-sanakirjasto. <http://mot.kielikone.fi> (luettu 19.4.2007).
- Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Hel- sinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neu- vottelukunta.
- Myrskylä, Pekka (2006) *Muuttoliike ja työmarkkinat*. Helsinki: Työministeriö.
- Mäntykorpunen, Iiris (1986) *Maalaisnuorten tulevaisuudenkäsitelmiä: Tutkimus Per- honjokilaakson nuorista*. Kokkola: Chydenius-instituutin kannatusyhdistys.
- Naskali, Päivi (2003) Sukupuolen, kansallisuuden ja tutkijuuden risukoissa. Lappilaista sukupuolikulttuuria jäljittämässä. Teoksessa Päivi Naskali, Mervi Autti, Seija Keskitalo-Foley, Anne Korhonen ja Mervi Kutuniva (toim.) *Tuu- lia. Feministisiä näkökulmia lappilaiseen sukupuolikulttuuriin*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 13–37.
- Nikander, Pirjo (2002) *Age in Action. Membership Work and Stage of Life Ca- tegories in Talk*. Helsinki: The Finnish Academy of Science and Letters.
- Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha: kulttuuriset luokitukset ri- kosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Nurmi, Jan-Erik (1989) Adolescents’ orientation to the future: Development of interests and plans, and related attributions and affects, in the life-span context. *Commentationes Scientiarum Socialium*, 39. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters.
- Nurmi, Jan-Erik (1991) *The Development on Future-Orientation in a Life- Span Context*. Helsingin yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia N:o 13. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nurmi, Jan-Erik & Nuutinen, Pirjo (1987) *Tähtäimessä tulevaisuus*. Suoma-

- laisten nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus r.y.
- Nätkin, Ritva (2002) Hyvinvointia perheille – väestöpolitiikka ja naisten toimijuus. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) Suominen hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 176–194.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Oksanen, Pasi (1996) 15–24-vuotiaiden nuorten elinolot Loimaan seutukunnalla. Ajatuksia työllisyydestä, koulutuksesta, asumisesta, toimeentulosta, harrastuksista ja vapaa-ajasta. Loimaan seutukunnan elinolot -projekti osa 1. Turun ja Porin lääninhallituksen julkaisusarja 120/96.
- Oliver, Paul (2005) The Concepts of Globalisation and Culture. In Cedric Cullingford & Stan Gunn (eds.) Globalisation, Education and Culture Shock. Aldershot: Ashgate, 10–20.
- Ollila, Anne (2000) Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. Helsinki: SKS.
- Ollila, Anne K. (2002) ”Lappi on ihan cool paikka, mutta...” Keskilappilaisten nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuusvisiot. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma (julkaisematon). Lapin yliopisto.
- Ollila, Anne K. (2004) Luonto Lapissa, menestys muruina maailmalla – Alueet lappilaisten nuorten tulevaisuuskuville. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot - vuosikirja IV. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & STAKES, 84–93.
- Olsen, Kjell (2004) The Touristic Construction of the ”Emblematic” Sámi. In Anna-Leena Siikala, Barbro Klein and Stein R. Mathisen (eds.) Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage. Helsinki: SKS, 292–305.
- Paakkunainen, Kari (1995) Kärsimättömiä ja uusia kynttilöitä: nuorten työttömien poliittisesta tilasta. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Nuori työtön. Itkijä, katsoja vai ratkaisija? Nuorisotutkimus 2000, 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 36–62.
- Paakkunainen, Kari (2006) Nuorten arvot, yhteiskunnallinen osallistuminen ja kirkko. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) Uskon asia. Nuorisobarometri 2006. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta, 146–168.

- Paasi, Anssi (1998) Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Teoksessa Sakari Hänninen (toim.) *Missä on tässä?* Jyväskylä: SoPhi, 170–190.
- Paju, Petri (2004) *Johdanto - Iisalmessa on Lidl*. Teoksessa Petri Paju (toim.) *Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolot -vuosikirja IV*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta & STAKES, 6–13.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*. Sitra & Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.) (2005) *Nationalismit*. Helsinki: WSOY.
- Paliskuntain yhdistys. <http://www.paliskunnat.fi/> (luettu 31.3.2008).
- Paulgaard, Gry (2001) *Rural Youth: Globalization and Local Identities*. In Vesa Puuronen (ed.) *Youth on the Threshold of 3rd Millennium*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 139–151.
- Paulgaard, Gry (2002) *Local identities in a 'globalised world'*. *Young, Nordic Journal of Youth Research*. London: SAGE. Vol. 10: 3/4, 95–107.
- Paulgaard, Gry (2007) *Constructing Uniqueness in a Global World: Young People in a Northern Setting*. In Martti Muukkonen & Tiina Sotkasiira (eds.) *Young People at the Crossroads*. Joensuu: University of Joensuu, Karelian Institute, 56–67. http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/ktl_muukkonen_young/rap32007.pdf (luettu 4.12.2007).
- Paunikallio, Merja (1997) *Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä*. Seinäjoki: Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Paunikallio, Merja (2003) *Maaseudulta kaupunkiin muuttaneiden nuorten käsityksiä kaupungista, maaseudusta ja tulevaisuudesta*. Seinäjoki: Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pekkarinen, Jukka & Taimio, Heikki (2004) *Suomen työmarkkinoiden toimivuus: vertaileva yleisarvio. Keskeisiä piirteitä Palkansaajien tutkimuslaitoksen valtioneuvoston kanslialle laatimista globalisaatioselvityksistä*. Teoksessa Jutta Moisala, Jukka Pekkarinen, Heikki Taimio & Juhana Vartiainen. *Vertaileva näkökulma Suomen työmarkkinoihin*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 7–70.
- Peltonen, Matti (1998) *Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineksina*. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 19–40.
- Penttinen, Elina (2004) *Corporeal globalization: narratives of embodied subjectivity and otherness in the sexcapes of globalization*. Tampere: Tampereen

- yliopistopaino Oy Juvenes Print.
- Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994. http://www.oph.fi/info/ops/pops_web.pdf (luettu 21.8.2006).
- Peters, Michael & Lankshear, Colin (1996) Postmodern Counternarratives. In Henry A. Giroux & Colin Lankshear & Peter McLaren & Michael Peters. *Counternarratives. Cultural Studies and Critical Pedagogies in Postmodern Spaces*. New York & London: Routledge, 1–39.
- Pietikäinen, Sari (2000) Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Pohjanen, Jorma (2003) Kello ja ristiriitainen yksilöllistyminen. *Sosiologia* 2/2003, 85–96.
- Pohjola, Anneli (1995) Työurien käynnistämisvaikeudet elämäkulussa. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Nuori työtön. Itkijä, katsoja vai ratkaisija?* Nuorisotutkimus 2000, 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 20–28.
- Polkinghorne, Donald E. (1995) Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (eds.) *Life History and Narrative*. Qualitative Studies Series. London: The Falmer Press, 5–23.
- Puchta, Claudia & Potter, Jonathan (2004) *Focus Group Practice*. London: SAGE.
- Pulkkinen, Tuija (1998) Naisyhteisö: subjekti, identiteetti ja toimijuus. Teoksessa Jussi Korkavirta & Arto Laitinen (toim.) *Filosofian näkökulmia yhteisöllisyyteen*. Jyväskylä: SoPhi, 239–251.
- Pulkkinen, Tuija (2000a) Valta sukupuolen konstruktiossa ja dekonstruktiossa. Teoksessa Anitta Kananen, Kari Palonen & Suvi Soininen (toim.) *Valtapolitiikkaa – analyysjä valtapuheesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 187–203.
- Pulkkinen, Tuija (2000b) *The Postmodern and Political Agency*. Jyväskylä: SoPhi.
- Puuronen, Anne (2004) Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Puuronen, Vesa (1997) *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Päivärinta, Tuija (1997) Minä, työtön nuori. Teoksessa Helena Helve, Jaana Lähteenmaa, Tuija Päivärinta, Katja Päällysaho, Helena Saarikoski ja Petri Virtanen. *Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 13–55.
- Päällysaho, Katja (1997) Nuorena yrittäjäksi? Selvitys helsinkiläisnuorten yrittäjyyden alkutaipaleesta. Teoksessa Helena Helve, Jaana Lähteenmaa, Tuija Päivärinta, Katja Päällysaho, Helena Saarikoski ja Petri Virtanen. *Nuorten*

- elämänpolkuja lama-Suomessa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 114–161.
- Pöyliö, Sari & Suopajarvi, Leena (2005) Perusturva ja punainen tupa. Nuorten osajien työtä ja asuinympäristöä koskevat odotukset. Helsinki: Työministeriö.
- Raitanen, Marko (2001) Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 187–224.
- Rantamaa, Paula (2001) Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 49–95.
- Reimer, Bo (1995) The media in public and private spheres. In Johan Fornäs and Göran Bolin (eds.) *Youth Culture in Late Modernity*. London: SAGE, 58–71.
- Remes, Pirkko (1994) Tulevaisuusviitekehyksen rakentaminen – esimerkkinä yrittäjyys. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Katse kohti tulevaa. Tulevaisuuskasvatuksen suuntaviivoja. Tulevaisuussarja 3. Tulevaisuuden tutkimuksen seura*. Helsinki: Painatuskeskus, 139–149.
- Remes, Pirkko & Rubin, Anita (1996) Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuustee- ma kouluopetuksessa. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino
- Ricoeur, Paul (1977) *The Rule of Metaphor. Multidisciplinary Studies of the Creation of Meaning in Language*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ricoeur, Paul (1983) *Time and Narrative*, vol. 3. Chicago: University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (1988) *Time and Narrative*, vol. 1. Chicago: University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (2000) Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä. Suomentanut Heikki Kujansivu. *Alkuteos Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning, 1976*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ridanpää, Juha (2005) Kuvitteellinen pohjoinen. Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki. Oulu: Nordia Geographical Publications.
- Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (2003a) Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 13–78.
- Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (2003b) Oppioikeudesta kouluttautumispakkoon. Teoksessa Risto Rinne & Joel Kivirauma (toim.) *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 327–337.
- Robertson, Roland (1995) Glocalization: Time–Space and Homogeneity–Heterogeneity. In Mike Featherstone, Lash Scott and Ronald Robertson (eds.)

- Global Modernities. London: SAGE, 25–44.
- Robins, Kevin (1996) Interrupting Identities: Turkey/Europe. In Stuart Hall & Paul du Gay (eds.) Questions of Cultural Identity. London: SAGE, 61–86.
- Robins, Kevin (2003) Encountering Globalization. In David Held & Anthony McGrew (eds.) The Global Transformations Reader. An Introduction to the Globalization Debate. Completely Revised 2. Edition. Cambridge: Polity Press, 239–245.
- Roivainen, Irene (1998) Nuoruus lähiössä – riskejä vai mahdollisuuksia? Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) Kuvassa nuoret. Tampere: Tampere University Press, 62–73.
- Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999: 2.
- Ronkainen, Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (2004) Kvantitatiivisuus, tulkinallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 44–69.
- Ronkainen, Suvi & Naskali, Päivi (2007) Paikka ja paikattomuuden etuoikeus. Naistutkimus – kvinnoforskning. 2/2007, 65–71.
- Rousseau, Jean-Jacques (1933) Émile, eli, Kasvatuksesta. Suomentanut Jalmari Hahl. Porvoo: WSOY.
- Rouvinen, Petri & Väänänen, Lotta (2004) Yrittäjä, elämäntieteiden maisteri? Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Rubin, Anita (1995a) Ote huomiseen. Tulevaisuustietoisuus opetuksessa. Helsinki: Tulevaisuudentutkimuksen seura.
- Rubin, Anita (1995b) Suomalainen nuori ja tulevaisuus: kadotetun sukupolven pikkuveljet ja pikkusiskot. Futura 4/1995, 4–37.
- Rubin, Anita (1997) Matkalla tulevaisuuteen? Internetix/1997 (luettu 29.8.2003).
- Rubin, Anita (1998) The Image of the Future of Young Finnish People. Turku: Turun kaupakorkeakoulun julkaisuja.
- Rubin, Anita (2002a) Nuoren ohjenuorat. Tulevaisuusnäkökulman avaamisen merkityksestä. Teoksessa Anu Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. PS-kustannus, Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy, 28–49.
- Rubin, Anita (2002b) Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäis-modernissa. Teoksessa Matti Kamppinen, Osmo Kuusi ja Sari Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset. Helsinki: SKS, 791–819.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaihtus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu.

- Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Saarela, Pekka (2002) Nuorisobarometri 2002. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Saarikangas, Kirsi (2003) Nuorten lähiöt. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS, 396–417.
- Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Schaefer, Allen D. & Hermans, Charles M. & Parker, R. Stephen (2004) A cross-cultural exploration of materialism in adolescents. *International Journal of Consumer Studies*, 28, 4, September 2004, 399–411.
- Scott, Joan W. (1992) "Experience". In Judith Butler and Joan W. Scott (eds.) *Feminists Theoretize the Political*. New York: Routledge, 22–40.
- Sennett, Richard (2007) Uuden kapitalismin kulttuuri. Alkuteos *The Culture of the New Capitalism* (2006) Suomentanut Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Eija (2008) Nuorten tulevaisuuskuvat. Helsinki: Sitra & Tekes. <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Nuorten%20tulevaisuuskuvat.pdf> (luettu 16.4.2008).
- Siivonen, Katriina (2003) Mikä on kulttuurisesti kestävä? Kulttuuri arkisena vuorovaikutuksena ja matkailu-tuotteena. *Kulttuurintutkimus* 20(2003): 2, 9–15.
- Silva, Elisabeth & Smart, Carol (eds.) (2000) *The new family?* London: SAGE.
- Simonsuuri, Kirsti (1994) Ihmiset ja jumalat: myytit ja mytologiat. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sinkkonen-Tolppi, Merja (2005) Maailma kutsuu, katkeavatko juuret? Nuorten kotiseudulle kiinnittyminen ja sen yhteys nuorten sosiaaliseen pääomaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Sinkkonen-Tolppi, Merja (2006) Kotiseudulle kiinnittyminen nuorten elämän voimavarana. Teoksessa Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: SKS, 147–155.
- Soilevuo-Grønnerød, Jarna (2004) On the meanings and uses of laughter in research interviews. Relationships between interviewed men and a woman interviewer. *Young, Nordic Journal of Youth Research*. London: SAGE. Vol. 12(1), 31–49.
- Soininen, Anne (2002) "To a Town With a Better Future". *Young People and Their Future Orientations in the Barents Region*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. <http://www.alli.fi/nuorisotutkimus/nuoriso-www/index.html> (luettu 15.8.2003).
- Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/tao/julkaisut/omakieli/saamelaiset.htm> (luettu 1.4.2008).

- Sosiologipäivät 2007: Yleisöluentojen ja työryhmien koosteet. *Sosiologia* 2/2007, 162–185.
- Steen1. <http://www.steen1.com/sanat-veri-vetaa.php> (luettu 8.4.2008).
- Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- Suomen maaseutu 2015. Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristöntulevaisuus. <http://www.maaseutupolitiikka.fi> (luettu 21.8.2006).
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Taloustutkimus. www.taloustutkimus.fi (luettu 14.1.2008).
- Templeton, Jane Farley (1994) *The Focus Group. A Strategic Guide to Organizing, Conducting and Analyzing the Focus Group Interview*. Revised Edition. USA: McGraw-Hill.
- Thompson, John B (2003) *The Globalization of Communication*. In David Held & Anthony McGrew (eds.) *The Global Transformations Reader. An Introduction to the Globalization Debate*. Completely Revised 2. Edition. Cambridge: Polity Press, 246–259.
- Tiittula, Liisa & Ruusu vuori, Johanna (2005) *Johdanto*. Teoksessa Johanna Ruusu vuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html (luettu 9.4.2008).
- Tilastokeskus 2006. *Tulonjaon kokonaistilasto*. <http://www.stat.fi/til/tjkt/tau.html> (luettu 4.2.2008).
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tolonen, Tarja (2002) *Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä*. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 246–266.
- Tolonen, Tarja (2005) *Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymässä*. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia: aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 35–65.
- Tolska, Timo (2002) *Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitely*. Helsinki: Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia.
- Topelius, Zacharias (1876) *Maamme kirja: lukukirja alimmaisille oppilaitoksille Suomessa*. Suomentanut Johan Bäckwall. Helsinki: G. W. Edlund. <http://s1.doria.fi/helmi/bk/1800/fem19980049/slides/033.html> (luettu 16.3.2008).
- Tuhkunen, Anne (2007) *Between location and a sense of place: observations regarding young people's migration alacrity in Northern Europe*. Tampere: Tampere University Press.

- Tuohinen, Titta (1995) Työhaluinen nuoriso – katoavaa kansallisvarallisuutta? Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) Nuori työtön. Itkijä, katsoja vai ratkaisija? Nuorisotutkimus 2000, 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 128–139.
- Turtiainen, Pirjo (2002) Helsinkiläisnuorten käsityksiä omasta asuinalueestaan. Nuorisotutkimus 4/2002, 18–32.
- Turtiainen, Pirjo & Karvonen, Sakari (2002) Nuoret metropolin ytimessä – nurkkapatriotteja vai maailmankansalaisia? Teoksessa Vesa Keskinen & Martti Tuominen & Mari Vaattovaara (toim.) Helsinki – pohjoinen metropoli. 16 ajankohtaisnäkökulmaa Helsingistä suurkaupunkina. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 267–291.
- Turtiainen, Pirjo & Kauppinen, Timo M. (2004) Helsinkiläisnuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä – alueellisuuden näkökulmasta. Teoksessa Petri Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla...Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolat – vuosikirja IV. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta & STAKES, 117–131.
- Tuulentie, Seija (2001) Meidän vähemmistöimme. Valtaväestön retoriikat saamelaiden oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Helsinki: SKS.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=2619> (luettu 8.4.2008).
- Valkonen, Jarno (2003) Lapin luontopolitiikka. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Valkonen, Jarno (2004) Luontokäsitysten politiikka Lapissa. Sosiologia 3/2004, 225–239.
- Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241.
- Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2001) Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli. Helsinki: Werner Söderström Oy.
- Venäläinen, Tiina (2006) PICYBU (Participation in Rural Communities by Young Broadband Users) project. Intermediate Evaluation Report. Rovaniemi: Regional Research Services, University of Lapland.
- Vidén, Sari & Ollila, Anne K. (2004) Hyvä, parempi, ydinperhe? Perhemuodot nuorten pohdinnoissa. Nuorisotutkimus 3/2004, 3–19.
- Viinamäki, Leena (1999) Periodielämää? Tutkimus vuonna 1966 syntyneiden yli-torniolaisten opiskelu- ja työssäkäyntireiteistä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellut asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vuori, Jaana (2004) Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 93–117.
- Väestörekisterikeskus. <http://www.vaestorekisterikeskus.fi/> (luettu 2.4.2008).
- Waara, Peter (1996) Ungdom i gränsland. Umeå: Boréa.

- Waaara, Peter (2002) At the end of the world – Young people in the Barents area. *Young* 10: 3/4, 2–11.
- Wagner, Ina & Wodak, Ruth (2006) Performing success: identifying strategies of self-presentation in women's biographical narratives. *Discourse & Society*, Vol. 17, No. 3, 385–411.
- Wallace, Claire (2001) Youth, Citizenship and Empowerment. In Helena Helve and Claire Wallace (eds.) *Youth, Citizenship and Empowerment*. Aldershot: Ashgate, 11–31.
- White, Hayden (1987) *The content of the form: narrative discourse and historical representation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Wiborg, Agnete (2007) Mobility and Migration – Markers of Distinction? Rural Students' Attitudes to Migration and Home Place in Norway. In Martti Muukkonen & Tiina Sotkasiira (eds.) *Young People at the Crossroads*. Joensuu: University of Joensuu, Karelian Institute, 178–193. http://joypub.joensuu.fi/publications/other_publications/ktl_muukkonen_young/rap32007.pdf (luettu 4.12.2007).
- Wilksa, Terhi-Anna (toim.) (2004) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Wilksa, Terhi-Anna (toim.) (2006) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Wilksa, Terhi-Anna & Virtanen, Taru (2002) Tyylittelyä ja tiukkaa taloutta. Nuorten toimeentulo ja kulutus 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta & Opetusministeriö, 86–104.
- Woodward, Kathryn (1997) Concepts of Identity and Difference. In Kathryn Woodward (ed.) *Identity and Difference. Culture, Media and Identities*. London: SAGE, 8–61.
- Wyn, Johanna & White, Rob (1997) *Rethinking Youth*. London: SAGE.
- Yle A-studio. <http://www.yle.fi/aohjelmat/astudio/arkisto/id27687.html> (luettu 2.11.2007).
- Yle Radio. <http://lotta.yle.fi> (luettu 2.11.2007).
- Yuval-Davis, Nira (2002) *Imagined Borders and Boundaries: A Gendered Gaze*. Teoksessa Katri Komulainen (toim.) *Sukupuolitetut rajat. Gendered Borders and Boundaries*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 50–66.
- Ådahl, Susanne (2004) ”Enemmän kiinni maassa ei voi ollakaan”. *Kärsimyksiä maisemassa*. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Lepo (toim.) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, 82–109.

